Año 1674 die 14 Julii

Done da prius et postea jube. et si jubes juvam
nam sine te nihil. Joh 15 v 5 Eza 10 v 4
Vellem bonum bene Ro 7 v 18 at non possum
Sufficit mihi gratia tua nam virtus in infir
mitate perficitur 2 Cor 12 v 9
Da prius spiritum sanctum bonum humilem
pacificum spem bonam fidem veram salvificam
ne effertote ob externam exti professionem
Ro 3 v 8 radix te portat prov 16 v 5 vide
Ora: calamum quassatum non conteret et linum
fumigans non extinguet Eza 42 v 3
Ad auge nobis fidem Done Luc 17 v 5
Adjuva incredulitatem meam Mar 9 v 24
Consolatio: Cogita peccator non peccator tuor
multitudinem sed dolor exti multitudinem
quos in cruento illo transitu perpessus est
Dan 9 v 24
Haaz Jn igaszaszak nap volta szivedbe rettegés indi
Jusson eszedbe irgalmassagal bovolkodo szadas
Jn mi Atyaink
ha enegedetlen seged rettegest indit: Jusson
eszedben az Atyaink nem banik az ofiainak erdi
mek szerent ps 103
1 Az Jn irgalmassaganak nintsen kezdeti s vege
atebunvik kezdeti s vegeis vaszon
2 Az Jn irgalmassaganak nintsen szama atebu
neidnak szama lehet
3 Az Jn irg: merhetetlen fontolhatatlan
Atebunodik mertekeszfontja vaszon
4 Az Jn irg: hataroszhatatlan Atebunod
mes hataroszatot mitsoda abun az ornak
irgalmassaganak hoz kepest pokhalomuj aszebu
[illegible] latsik Eza 41 v 10 mig ne
[illegible] erositlek segetlek
[illegible] el torlom atvalnok szaidot mint
[illegible] es atebunvidet mint [illegible] elhot
[illegible] kerhoztatlak [illegible]
[illegible] vadolgalak [illegible]
[illegible] ne [illegible] orvasnak kulhau
[illegible] az egesszegesek [illegible] jot [illegible]
[illegible] 13 [illegible]

161

Anos 574 die 15 Julij

Dore da prius et postea jube et si jubes juram
nam certe te nillil. fabivur qa iorg
vellem bonum bene Re. 7 v 8. at non possum
Sufficit mihi gratia tua nam virtus in infir
Mitate perficitur 2 Cor. 12 v 9
da prius spiritum sanctum bonum humilem
pacificum. quem bona fidem veram sabificam
ne offerto ob externum Cati professionem
Re. 11 v 8 radix te portat prbu. 10. v. vide
ora calamum quassatum non conteret et linum
fumigans non extinguet Ezaj 42 v 3.
Ad atque nobis fidem bone Lul 17 v 5
Adjuva in incredulitatem meam Mar. 9. 23
Consolatio. Cogita peccator non peccatori tuo
multitudinem. sed dolor Cati multitudinem
quorum cruento. do transitu per pecus est
Dan. 9. 23.

haas Jnigasaat nap volta sivrelbrettegtimas
jussonepath arabbelsagallbovotkodolhjadas
Grimd Rezsli
haenyadtetlenjegedrettegestindit: jussonn
eseldben. azatedrnum brnikazofiatnak erd
mekszerint. Jsiot
Utazn ingalomjgnak ninczt kegdetis vagyon.
atbelvitt kegdetis vegeis vagyon.
Vtazn ingalmesjgnak nincsenszonya atbu
Vtazn. merhetetlen szonya vagyon.
Atbunodik mertlen szonya atbunod
4 Atazn. hatvosthatatlan. atbunod
mert sokbotrotott. mitsoda abon gyonak
infelmes? hogy kepest pokhalomnyaszebu
rendvagyak nem lattak. igazvio mylne
rendeli. ennem erositetik szegetlenki
Czgv 22 vitorlomat valnok fedotmint
fellyet es atbunodik mertetlen szonyat
Johan 11. vilagnak kerhozatatlan szonyat
ne alogatok hogy en adolgaiak szerint
Jelenes 18 azegyszerkut orvasnak kulhat
abunodik 13 Dingyakat jot abunodo

Sorbiis

1161

Contio de morte Cæti. T. 1 Cor 15: 3, 4

A' Christus meghólt ámi bünéinkért az irások szerént. Es el temettetett.

Akarmely idvezülendő keresztyen emberk nemelig tudni, az Jn Fiának a' Cætusk meg testesülését, a' Szüz Mariatól való születtetését, hanem ankor felette azt is tudnikel hogy ő Fiasokakat szenyvedet; sőt megis holt, és azt miért vitte magára, ez azoka hogy mind a' 4 gy Evglisták oly szorgalmatossan meg irtak az ő szenyvedésit, és halálát, mind pedig az Apl. jen sok helyeken vilagoson irnak arrol az ő Irasaikb, hogy meg tudgya mind hivő emberek hogy csak a' Cætus a' mi idvességünkk fő oka, a' Evglisták: Mat c. 27. Mar c. 15. Luc c. 23. Jan 19. az Aplok: inter cæteros: Peter 1 ep. 2: 23. 24. c 3: 18 A' Cætus egyszer ami bünéinkert &c Pál Apl, Ro 4: 25. 5: 6, 8. és itt a' leczkéb. a' hol Sumason meg irja a' Jesus Cætusk a' bünökért való halálát, és el temettetését.

Partes 2: 1. Vagy a' Cætus Jesusk halala
2. Vagy halála utáni való el temet.

1 Q. Hit mód az Apl. hogy meghólt? F. A' Cætus Kicsoda ez? Az Jnnek Fia, Mat. 26: 63, 64 Mond meg minékünk, ha te vagyé a' ma Cætus, az Jnk Fia? Monda nékie Jesus: Te mondád. & En vagy mar 14: 62. Rom 8: 32 Az Jn az ő tulajdon Fiának nem kedvezet, hanem atta azt mi erettünk mindnyajan. & az halálra.

PESTIS
PESTISE

az az.

Olly eggynéhány eggyűgyü tanitaſok, mellyekben, à Peſtisnek terméſzete, okai, tulaidonsági, minéműségi, munkai &c az ſ. irásbol meg mutogattatván. ęs felőle indult, mais fen forgo vilongáſok el igazittatván, az kőz vęlekedés ſeréntvalo rettenetesſęge, meg kiſsebittetik és nem olly ſőrnyűnek lenni, mint, az mint ez világ alittya, egyűgyűkęppen meg tanittatik.

Mellyeket tett

M. DC. LXI. eſztendeben, az Debreczeni élö hivek épületive, azon Debreczeni Templomban és nagy temetöben, moſtan pedig azonoknak és egyéb helybèli Magyar Reformatuſoknak lelki haſznáraki ereſztett.

COMAROMI C. GYÖRGY.
S. I. M. D. E. D. P.
DEBRECZENBEN

Nyomtattatott KARANCSI GYÖRGY à'tal. 1664.

RMK. I. 1012.
1. péld.
(Teljes.)

[illegible] flátra.

Nemzetes, és jo hirrel nèvel fenlö
WALACSI ISTVAN
Uramnak, az Tekintetes ęs Nagysá-
gos APAFI MIHALYNAK. Er-
dęly országának mèltoságos Fejedel-
mének, Magyar Orszàg reszeinek Urának, ęs Szé-
kelyek Ispánnyának &c. dicsiretes Hop meste-
rének &c. mint bizodalmas jo akaro Uram
nak, és Fautoromnak, jo egesszęget es
békesszęget, Istentöl,

NEmzetes Uram, az emberek;
mind Istènek, mind embernek,
vagyakrabban, abbol viszneka jandekot,
az mellyel vagy bövelkednek, vagy
idhivatallyok szerènt követvèn, elnek,
A Abbol gyakorta, az mellyel bövelked
nek, mint Hiram à Tyrusnak Kiral-
lya, bövelkedek Cedrus és fenyö fak-
kal, s-azokbol ajandekoza Salamont,
1. Reg. 5. 8. 10. Salamon Király bövel-
kedek gabonával, s-olajjal s-abbol
gazdalkodék. Hiramnak, husz ezer

véka buzaig ęs huſz ezer corus olaig
1. Reg. 5. 11. Arabia, bővelkedek aran
nyal, fű ſzerſzamokkal, drága kővekk
kel, s-azért ajandekoza Salamont, an
nak egyik tartományanak az Sebanak
Királyne aſzſonya, ſzáz huſz maſa a
rannyal, ſok draga fű ſzerſzamokka
és draga kővekkel 1. Reg. 10. 10. Ez
Arabiabéli Kiralyok, eſztendőnken
aranyat ezüſtőt hoznak vala Salamon
nak. 2. Chron. 9. 14. Amaz bőlcsekis
kik az idvezitő Chriſtuſt, Arabiabo
jővén, Bethlehemben meg keresék, a
rannyal, s-eſtęle drága ſzerſzammal a
jandekozak őtet. Matt. 2. 11. Avag
pedig abbol viſznek ajandekot, a
mellyet hivatallyok ſzerent kővetnek
mint Cain, az főldnek gyümőlcsébő
vin ajandekot Iſtennek, Mert ſzant
vető vala Gen. 4. 2. 3. Abel az juhnak
első faizasabol. Mert juhtarto vall
Gen. 4. 2. 4. Ez ſzerent azert enis ab
bol, az mellyből, az én hivatalom ſe
ten

ōrēnt kōvetvēn, ēlek, az kegyelmeds
del valo gyenge iſmeretsegemnek e-
rōſitesere, es kegyelmedhez valo jo
akaratomnak, es ſzeretetemnek meg
jelentesere, ajandekozom kegyelme-
det, ez kis ajandekkal. Kegyelmed
N. U. vegye jo neven, s-olvaſſa meg
ſzüveſsen, Az Ur kegyelmedet az ſze
geny haza ſzolgalattyara, jo egeſsegbē
lokaiglan tartsa meg. Debreczenben
Anno Domini. 1664. 13 Febr.

Kegyelmed alazatos ſzolgaja
Karancsi Gyōrgy.
Debreczeni Kōnyvnyomtato.

Az kegyes olvasonak, kegyelmet, b
kességet, és minden áldást, Istentöl.

KEgyes olvaso, mint hogy v
1661. és 1662. esztendőb
Pestisnek idejen lett. Pest
ről valo eggyűgyű *concepti*
mat, prédikállasombeli sz
kott *Methodus*om ſerént, o
akul rővideden le irván, n
deltem, s-inteztem az IV. v
*turia*mban. (mellyben haaz jo Isten meg engeg
hogy ki jőjjenek, és kőzőnségesse legyenek,
nek *Conciones extraordinariæ.*) csak kissebb gonn
latőbā sem őtlőtt, hogy mostanában, magyarn
az Magyar világ eleiben terjeſſem, de az Isto
nek gondviseléséből s tettszéséből esett, hoo
az mit most szemeiddel látsz, s-olvassz, lássad
olvassad. Az mint én gondoltam volt Isti
máskęppen intezte, és nęmelly becsűletes
akaro Uraim által fel inditván, az mit maga
nál akartam tartani, általam kőzőnségessę tet
Oka bennem, ez kisded, s-eggyűgyű irálo
nak, nem ez világi hászon keresésem. Mert
zonságom az Isten, hogy valamennyi munk
mat még eddig, kőzőnségessę tettem, (noha
Ultrajectomi Academiaban, s-Debreceni Sc
lában irt, s-ki eresztett tizen eggy *Theologica D*
*putatio*i non kivűl, ez, kilenczedik munká
mellyet kőzőnséges haszonra ki bocsátottam
azoo

azonkivůl, hogy ketteinek ki nyomtatásában, azoktol az becsűletes Uraimtol, kiknek neveket eleiben fűggeſztettem, az Typographus, költséggel ſegittetett, ſenkinek, két tallérnál tőbb adományát nem vettem, nemis kivánom: hanem nalam nyilván levő tiſztembęli kötelesſégem. Mert jollehet. kiváltkęppen ez mi gonoſzra járando. Nemzetűnkben, ſok eggyházi tiſztek, tiſzteknek eléggę meg felelni alitſak magokát, ha vagy az Iſten igéjęt, vagy az helyett, az Ige neve alatt, akarmi dib dab beſzędet, nagy tele torokkal, rendelt orájokon, az kőſségnek fűleiben ki ki álthatnak, ęn mindazaltal, mind az ſzent irásban, mind az, azt világoſito kűlső irásokban, ugy látom, hogy az Iſten titkainak hű Sáfarinak, az igaz lelki tanitoknak, háromkęppen kell, az Iſten Sionának romladozott kőfalait épiteni, ęs az Ieſus Chriſtusnak vitęzkedő orſzágát, terjeſzteni, Nyelvel, kézzel, élettel: avágy, Beſzędděl, Irásſal, Pęldával, *Az ſ. irásban* mindeniket parancsolja Iſten. *Elsőben*, hogy *nyelvel* és elő beſzéddel épittsék, terjeſzſzęk. Eſa. 58. 1. Ieremi. 23. 28. Matt. 28. 19. Marc. 16. 15. 2. Tim. 4. 2. Ide valók az Iſtennek sűrű parancsolati a' Prophétáknál: *Mond ezt, Evedjel, mond meg* &c. *Masodſzor*, hogy *kézzel*, irásſal épitsék, terjeſzſzék. Exod 17. 14. Exod. 34. 27. Deut. 31. 19. Eſa. 30. 8. Ieremi 30. 2. Habak. 2. 2. Apoc. 1. 11. 19. Az utánnis. 14. 13. és 19. 9. *Harmadſzor*, hogy *élettel*, példával épittsék terjeſzſzék Matt. 5. 16. 1. Tim. 4. 19. 1.

Pet. 5. 2. 3. Vęghez vitték ezt az ß. Prophéták az ó Testamentomban. Veghez vitték az szent Apostolok az Uiban, az mint az ő irásik tellyes bizonságok. Főképpen szent Pál, terjesztette s-épitette az Christus országát *elsöben* nyelvével, beszédével. Act. 20. 27. 1. Thes. 2. 9. Terjesztette, s-épitette *másodßor* irásával, kezével, 1. Cor. 15. 10. Mellyik irt tőbbet, s-fontossabban, mint szent Pál? Terjesztette. s-épitette, *harmadßor* élettel, példával 1. Cor. 4. 4. 2. Cor. 6. 3. 2. Cor. 10. 1. 1. Thess. 2. 10. Az szent Irás után, az azt világosito *külső irásokban*, azont talállyuk. Csák eggyet mondok. A' Clara vőlgyi Bernard. lib 2. de Consid. ad Eugen. azt mondja a' tőbbi kőzőtt. *Cum bini sint sensus disciplinæ, auribus verbo, oculis vitæ exemplari, Deus consultum voluit. Sic lingva & manus, mutuas in Doctore tradunt operas; illa docendo, hæc agendo. atque ut ille non homo. sed inter homines monstrum, qui lingva. præterea nihil sic, non ille verbi præco. sed inter præcones portentum, qui lingva præpotens, opere claudicat, cui sedes prima. vita ima, lingva magniloqua, manus otiosa, sermo multus. fructus nullus.* &c. az az. Holott kettő az tudomány bé vévő érzekenség. *az hallás és látás*, Isten az fülőknek az Igevel, az szemeknek, az élet tükőrevel, akart segitséget nyujtani. Igy az nyelv es kéz az tanitásban eggymást segitik; amaa tanitván, ez cselekedvén. Es valamikeppen hogy, nem ember az, hanem az emberek kőzőtt csuda, a' ki csak nyelv, azonkivül semmi sem, ugy nem igenek hirdetője

tője (*Predikator*) az, hanem a' Predikátorok kőzőtt csuda, a' ki hatalmas nyelves lęvén, cselekedetivel sántál, ki az űlésben leg első, az eletben leg also, kinek nyelve nagy kiálthato, keze hivolkodo, beszéde sok, gyűmőlcse semmi &c. Azért a' lelki tanito, mondja bár éles beszéddel az Istennek igejet, hogy szájában megne hallyon, de életévelis bizonyittsa hogy foganatos lévén, gyűmőlcsőt hozzon, és irásbannis hadja, ha lehet, hogy holta utánnis szolgallyon, tanittson. Vgyanis *El veßti az ő prédikállásában valo authoritását, az, az kinek beßédét nem követi az cselekedet.* azt mondja Hieronymus, ad Oceanum, mint a' Pastor Evangelicus elő hozza. Io dolog az igét predikállani, jobb predikállani, és elettel bizonyitani; leg jobb predikállani, élettel bizonyitani, és irásban hadni. Ennekemis azért, az Iesus Christus szolgai kőzőtt leg kissebbiknek, ez tisztem forogván elmémben, valamint hogy *nem ßégyenlem az* én Uram Iesus *Christusnak Evángeliomat* prédikállani, ugy nem szegyenlem (akarki mint olcsarollya irásomat, s-magamat) az általam predikállott iget, azon rendel és moddal, az mint altalam predikáltatott, irásban ki adni. Ha csak keveset hasznalokis, de benne nem kételkedem, hogy az Vr kegyelme által, hásználok. Ha használok, lelkemnek kőnnyebb, Istenemnek kedvessebb, mint ha semmit nem használnék. Ez bennem az oka, hogy ez ęgynéhány eggyűgyű tanitasimátis, némelly jo

akaro Vraim kérésére, nem resteltem dolgaim kőzőtt le irni; Es noha valoban eggyűgyűek, nem szégyenlettem szem eleibęn terjeszteni. Szaporithattá volna isté segitsegéből, mind az fot, mind az dolgot. Szaporithattam volna az fot, az s. irásbéli helyeknek mindenűtt egeszszen (noha mindazáltal némellyeket, azokért kiknek Bibliajok talám még ni nesen, s. az kőnjvécskénekis tellyessebbé léteért az Kőnyvnyomtato, kivánságára, rővideden le irtam) le irásával; emezre amazra, az hol mint kivánta volna a dolog, ki fakadassal; ęs tőbbire semmi ide kivántatottt illendő szonak el nem hagyásával: De nem szokasom ez, sem irásomban, sem élő beszéddel valo tanitásomban. Azt akarom inkább hogy mondják tanitásom, s irásom felől. *Pauca verba multa res.* Kevés szo, sok dolog: mint *Multa verba, pauca res.* Sok szo, kevés dolog. Avagy azt, mellyet Luther Marton, némelly idejebéliekről monda: *Res sine verbis.* Dolgok szok nélkűl, mint, *Verba sine rebus.* Szok dolgok nélkűl. Osztán, azt az szűkség sem kivánta, holott. *Sermo datur cunctis*, akar kiis elég szot szaporithat; az sok foglalatosság sem engedte; s-tőbb egyéb dologis ellenzette, Szaporithattam volna a' dolgot, meszsze ki terjedvén: minden ellenvetésekre, (mellyekben csak Voetius Gisbert Vramis, *in disp. theol. de Pe[illegible] antidoto Spirituali.* mellyet, 1637. eszt. Vltrajectomban. *Respond. Iacobo Migrodio* disputált,

s-az

s-az után Beveroviciusnak irt, *Epistolica Dissertatiojának, de Termino vitæ*, melléje aduán publicalt, elő hoz tizenkettőig. Thes. IX.) bőven meg felelvén: a' Pestis körűl támaſztatott, vagy támaſzthato *Problema*kat *Casus*okat, (kikbenis ugyan ott. th. X. tizenkilenczet hoz elő, s-azon kivűl Philibertus Marchinusbol, huſzat:) rendel meg fejtegetvén: hellyel hellyel, egéſz diſputatiokat tévén: az ellenkező ſententiakat rendeſſen elő hordván, és hoſzizaſſan, s-*operosé* meg hamiſitván: az fel tett igaſságot, nem csak ſzent irásbéli, hanem kűlső irásbéli bizonságokkalis támogatván: az okokat, az elme igazgato meſterségáltal, amaz tudos b. e. Magyar Szegedi Iſtván modjára. (ki. 10. okokkál probállya, hogy nem kell a' Peſtis előtt futni, *loc. Com. pag.* 252. 253.) ſzaporitván. De ezek nem az *Eccleſiaſtica*, hanem *Scholaſtica Cathedrara* tartoznak, Profeſſorhoz né Predikátorhoz illenék. Az mint minden predikacioimat, ugy ezeketis, csak az 6. irálon fundaltam, s-áttol az eggy házi tanitásban valo éggyűgyűségtől, *Simplicitaſtol*, melliyet az Iſten igéjének meltoságá mutat, és minden igaz Apoſtoli alizatoſságu Tanitok, ſzent Pállal, követni nem akartam. Az mint a' Predikálo ſzéken kivűl, ſzolhatunk, tanithatunk, irhatunk ſzabadoſſan, azt a' Predikállo ſzékből mind ki nem mondhattyuk, hanem el kell halgatnunk. Mivel, *az, ki az Iſtennek beſzédét ſzollya*, ugy kell annak ſzolnani, *mint Iſtennek beſzédét.* 1.

Pet.

Pet. 4. 11. *igazán.* Ierem. 23. 28 *nem meg elegyit vén csaplár modon,* καπηλεύοντες. *hanem mint tisztaságból, hanem mint Istentől, az Isten előtt.* 2 Cor. 2. 17. Az mit irtam, senkinek ellene czélozva nem irtam. Senkinek boszszuságára, meg sértésére nem prediká tam. En tellyes szivel lelekkel, a' Pestis felől illyen értelemben, nyugodtam meg. Ha ki kőlőmben ert, s-értelmemre nem tér, azert reá, űstők vonásra nem megyek. *Cathedram in cœlo habet qui corda docet.* Isten az, a' ki az sziveket tanittya, hajtogattya. Minden *igaz a' maga tulajdon hiti által él.* Hab. c. 2. 4. Ugy vessi hasznat kiki, az mint hiszen, ugy hiszen az mint erti. Am, *kiki mind az ő tulajdon értelmében nyugodjek meg.* Rom. 14. 5. Szám szerént, het a' Prédikacio, de en nem ellenzem, ha ki (kinek kezében kerül Istentől arra valo tisztet vévén, hogy predikállyon, és tehetséget, hogy prédikaciot irjon, tőbre, ha tizen hetre szaporittyais, mellyet, mivel az elől jaro beszedekis merő tanuságok, talám cselękedhetniis. Csak azt jelentem hogy nem valami *superstitio*bol lett, hogy het a' Predikacio szám. Mert az mint meg iffuságomban meg tanultam az Logicaban, az számban ő magában semmi erőt és hathatoságot nem tartok. Nem kivánok lenni, az mint az Pythagoreusok kőzzűl, kik semmit az tizes számon alol tőkęlletesnek nem tartottanak, ugy azok kőzzűl, kik az hetes számban, titkos erőt és hathatoságot mondottanak lenni. Nemis valami *affectatio*bol, mint láttatott cselekedni, Prideaux

lanos

Janos, Oxoniomi Professor, és osztan Wigorniai Püspök, mind *in fasciculo controversiarum theologicarum* mellyben a' *Materia* het a' *Caputis* het, mindenik caputban az *quæstio* kerdes hét: minden quæstiora valo feleletnek *ratioja*, erősitő okai het: mindenik kérdétre az ellenvetés felele tivel eggybe het; mind *in Syntagmate mnemonico theologiæ scholasticæ* mellybennis a' *Caput* hét: mindenik caputban az *punctum* hét: mindenik után az *quæstio*, hét: mind pedig *in Synopsi conciliorum* mellyben, hét féle conciliomokat tészen: mindenik félében hetet hetet hoz elő: és mindenik után het hét quæstiot tészen. Hanem minden *superstitio* és *affectatio* nélkül, esett csak attol hogy azokban az mit fel tettem, listen segets egéből véghez vihettem, és az mit ki mondani kivántam, eléggé ki mondhattam. Te keresztyén s-listen igéjében győnyőrkődő Olváso, ezeket tőlem vedd jo neven, olvasd meg lelkessen, vedd bé szivessen, és kővessed hiven. Ha erről többet kivánsz, nézd meg Szegedit. *in loc. com. pag.* 252. 253. Gisbertus Voetiust, *de Pestis antidoto spirituali*, mellyet nem regen magyarrá tett *dialogus* formaban szépen egybeszerkesztetett s néhol őregbitettis, eggy becsületes Atyánkfia Erdélyben. Theodorus Bezát. Thomas Fabritiust Lavatherust. *de Peste*, Mollerust és egjéb Commentatorokat in 2. Sam. 24. 1 Chron. 21. Psal. 91. Ravanellust Felegyhazi Tamást, az Magyar *locus communis*ban, s egyebeket. Ha

pedig

pedig ezekkel, mellyeket ki adok meg elégſel, elly azokkal lelked idveſségére, hited erősitésére, az dőghalál félelmének el űzésére, és az ſok vélekedések, s-ellenkező értelmek közőtt háboroghato elmédnek meg csendesitésére, Iſten maradjon veled, s életedet, halálodat ſenkellye meg. A M E N. Irom Debreczenben, M. DC. LXIV. eſztendőben. Bőjtelő havának 12. Napján.

Az Chriſtusban Atyád fia

COMAROMI C. GYÖRGY.

Ez egynèhány tanitásokban le tetetett Tanusagoknak rendi, vagy mutato táblája.

2. Samuel. 24. rész. 15. v ből.

I. Tanuság: *Senki nem egyéb, hanem csak egyedül az Iehova Isten az, az ki az nagy nemzeteket hamar elfogyato, bokros cselédeket meg oßlato, és sürö népeket meg ritkito, ßomoruan pußtito döghalált, az emberek közzé bocsáttya.* az 1. Prédikácioban; p. 6.

II. Tanuság: *A' Pestis avagy döghalal annyira közönséges csapása Istennek, hogy semminémü rendnek az emberi tarsaságban nem kedvez hanem akarkiket meg öl, és ez világbol kifojt.* az 2. Préd. pag. 20.

III. Tanuság: *Az Istennek csapási és itileti között, eggy fincsen hamarébb eméßtö, veßtö, és ßörnyebben pußtito, mint az valoságos döghalál* az 3. Prédikácio. pag. 35.

Moses. v. kőnyv. 28. rész. 21. v ből.

I. Tanuság: *A' Pestis avagy döghalál Istennek ollyan csapása, büntetése, ostora, mellytöl, senki azok közzül, kikre Isten azt bocsáttya, önnön magát, semmi xton modon el nem vohattya.* az 4. Pred. p. 51.

II. Tanuság: *A' Pestisnek avagy döghalálnak kegyetlenkedésének idején, az Istennek ez csapásával meg látogattatott tartomanybol, városbol, falubol, uczábol, házbol, és emberi társáságbrl, a' kereßtyén embernek, sem nem haßnos, sem nem ßabados elfutni, ßaladni, az Pestisnek kerulésére.* az 5. Prédikácioban pag. 71.

III. Tanu

III. Tanuság: *Csak azokon, s-csak addig uralkodik a' pußtito dögh halal, az kiken, s az meddig, az mindenhato Isten akarja, hogy uralkodjék.* az 6. Prédikácioban. pag 112.

1. Chronic. könyv. 21. rész. 17. ÿ böl.

I. Tanuság: *Iollehet a' Pestis, Istennek igen nehéz, sanyaru, es többire rendkivül valo csapása, azt mindazáltal, az Istenhez igazán meg tért ember, ha Istennek ßent akarattyabol, fel kell venni, csendes elmével bátorságos ßivel, és bekés lelki ismérettel fel vehetti.* az. 7. Prédikácioban. pag. 132.

Az nyomtatásban esett derekassabb fogyatkozásokat igy jobbits meg. K. O. P. paginat. l. lineat. o. olvass. d. delet. tessen.

P. 4. l. 4. o. 36. p. 8. l. 7. o. 17. p. 19. l. 21. o. 12. p. 22. l. 27. o. 12. p. 47. l. 2. o. végévé. p. 56. l. 29. o. amaztis. p. 87. l. 25. o. kellett. p. 101. l. 8. o. Smyrna. p. 102. l. 32. o. mind. p. 103. l. 14. o. helyett: p. 107. l. 13. o. Arauna: p. 111. l. 3. d. ßereti: p. 126. l. 19. o. hozzad: p. 128. l. 33. o. öveire.

A' többi, bötü változás lévén csak, meg nem akadályoz

I. PREDIKACIO,

2. *Samuel.* 24. ℣. 15. A.D. 1661. 27. Oct.

Ada annakokàért, à Jehova, dög-halàlt Israèlben, reggeltöl fogva az el rendelt ideig, és meg hala à nép közzül, Dántol fogva Beersebáig, hetven ezer férfi.

AZ Pestis, avagy dög, mirigy halàlt, az Szent irás, kętkęppen fejezi ki.

1. *Homályosabban* nem szintęn világos nęvel, nevezvęn ęs mondván.

1. *Iehova kezének.* 2. Samuel. 24. ℣. 17. 1. Chron. 21. ℣. 17. *Imé én véikeztem, mond* Dávid *és én cselekedtem alnokságot ezek pedig à Iuhok mit cselekedtenek? légyen kérlek à te kezed én rajtam, és az én Atyámnak házán.* Exod. 9. ℣. 3. *Imé à Iehova kezeészen â te barmodon melly az mezön vagyon, lovakon szamárokon, teveken, ökrökön, és juhokon, igen nagy dög-halàl:* azt mondattya Isten Pharaonak, à Mosessel.

II. *Tsapásnak*, Isten csapásának. 2. Sam. 24. ℣. 25. *Meg szünék à csapás az Israel népén.*

III. *Madarász törinek*, mivel vęletlen ęs váratlan esik az emberre. Psal. 91. ℣. 3.

IV. *Ejjeli rettegésnek* Psal. 91. ℣. 5. mivel rettegést szerez,

ſzerez és gyakorta ętſzaka graſsál, mint. Exo
12.v.29.2. Reg. 19. v. 35. Eſa. 37. v. 36. 37.

v. *Nappalrepülö nyilnak.* Psal. 91. v. 5. mivv
hogy mint az nyil, olly hamarsággal el jáni
à házakat, városokat, tartományokat, mint, a
leczke mutattya, ęs hirtelen ſzokott azzal, a
ember, mint egy nyillal meg lövettetni.

vi. *Délben puſztito veſzedelemnek.* Psal. 91. v. .
mivel hogy nem csak ętſzaka, hanem délbe
is fogyattya az ęlöket.

vii. *Tüz egéséhöz haſonlo égéſnek.* Eſa. 10. v. 1
az mint némellyeknek tettſzik, mivel hogy
mint az tüz hamar meg eméſzt az ö męrges ve
tával.

viii. *Az Iehovának fegyverének.* 1. Chron, 2
12. mert mint az fegyver fogyat, öl, emęſzt.

ii. *Világoſsabban*, elég világos nęvel, neve
vén és mondván.

i. *Halálnak* csak magánoſſan. Ierem. 9. v. 2

ii. *Homályban járo dögnek* vagy döghalálnak
Psal. 91. v. 6.

iii. *Veſzedelmes dögnek* Psal. 91. v. 3.

iv. *Dögbalálnak*, magánoſſan, mint 1. Chro
21. v. 12. 14. ęs ezſz. leczkębennis. Ada an
nakokáért à Iehova dög halált &c. mellyben *Summ*
ſzerént, le irattatik, Iſtennek, az bünös Iſrael n
pęre, az harmadnapi döghalál által bocsáttato
esapáſa, annak munkájával, ęs ki menetelive
egyben. Az hol vagyon ręſzenként.

i. *A' döghalalnak, Israelre valo bocsáttatàſa*, e
ſzokban, Ada annakokáért à Iehova döghal
lá

lált Izraelben, reggeltől fogva az el rendelt ideig, melyben le tétetik. 1. *Fö szerzö oka*, 2. *Objectuma*, 3. *Meg határozott ideje*. 4. *Maga az adás* vagy bocsátás.

II. *Annak Szomoru munkája, és kimenetele*, imez fok ban. Es meg hala az nęp kőzzűl Dantol fogva Beersebaig hetven ezer fęrfiu.

MAGYARAZAT.

Ada annakokáért à Iehova döghalalt Izraelben. Itt ez uttál lássuk meg imez harom kęrdęseket.

I. *Kitöl szokott adattatni* vagy bocsáttatni az dőghalál az Előkre?

II. *Miért szokot adattatni*, vagy bocsáttatni?

III. *Mi által szokott adattatni*, bocsáttatni, ęs végben vitettetni?

Az elsöre felelet. Mint hogy az nyomoruság, *nem à porbul jüki, es nem à földböl nevelkedik*, à mint helyessen mondá Iobnak, à Themani Eliphaz: Iob. 5. 6. tehát az dőg halális, nem egyébtől hanem à földnek menynek Urától az mindenhato Iehova Istentűl eresztetik, ęs bocsáttatik az élőkre, mint itt mondatik, a' leczkęben.

Ada à Iehova. Világossan megis tettszik v. 12. Exod. 9. ęs 11. és 12. ręszeiben. Ismét Levit. 26. 25. és Deuter. 28. 21. &c.

Az masodikra F. Meg mutattyák, vęgei, és érdemlő okai. *Végei* im ezek.

1. *Hogy* az vakmerő, meg tęrni nem akaro Isten boszszuságára ęlő, és ő felségét undok bűneikkel ingerlő, s-bosszonto bűnősők megbűntettessenek, mint Pharao Király az Egyip-

tombéliekkel. Exod. 9. 3. 6. és 11. 4. 5. 6. ęs 12. 2
Ismét Senacherib az Assyriai Király. 2. Reg. 1
v. 35. Esa. 37. 26. 37.

II. *Hogy* az bűnben esett meg tęrendől
meg tęrjenek eszekre jőjjenek ęs Istenhez h
dullyanak, mint Dávid, 2. Samuel. 24. 15. 16. 17
1. Chron. 21. 17.

III. *Hogy* az életben meg marado hivek, f
serkennyenek, meg javullyanak és tisztullya
nak, hűségekben Istenekhez, s-reménségekbe
meg probáltassanak, mint az egyéb, Istentőlbo
csáttatni szokótt nyomoruságok és csapások á
tal, Psal. 66. 10. 11. Zach. 13. 9. 1. Corint. 11. 32

IV. *Hogy* az hiveket az reájok ez ęletben kő
vetkezhető veszedelem előtt ki ragadgya, e
az ő agyas házakban bęvivęn, békessęgben
nyugossa. Esa. 57. 2. mint Iosias Királyt. 2. Re
gum, 22. 20.

Erdemlő és, siettető okai, az mint hogy az Isten
minden egyęb csapásinak, ęs kemęny itiletin
nek, ugy ennekis, az sok ęs nagy bűnők ugyan
nevezetesben mindazáltal, imezek az Sz. irás
nak mutogatása szerént.

I. *Az meg keményedés*, és bűnben valo meg ál-
talkodás, mint Pharaoban. Exod. 9. 1. 2. 3. ki az
Isten szavára semmit nem hajtván, hitetlensę-
gęben csak meg kőté magát, ęs az Istennek nę-
pet el nem botsátá.

II. *Az hihetetlenség*, ęs Istenben valo nem bi-
zakodás. Mint az Israel nępęben. Numer. 14.
11. 12.

Meddig

Meddig nem hiſznek én bennem? meg verem otet dög-
halállal.

III. *Az Iſten igijének, és parancsolatinak meg-utá-*
láſa. Levit. 26. 14. 15 Deut. 28. 21. Ierem. 29.
8. 19.

IV. *Az kévélység* és fel fuvalkotság, kivált-
xęppen az nęp eleiben, mint itt. 2. Sam. 24.
. 2. 10. 13.

V. *Az Iſtentöl elö allattatott felsö hatalmaſságokhoz*
valo engedetlenség, Ierem. 27. 8. holott, az kik az
Babyloniai Királynak, az Iſten igaſságos itile-
tünek, az bűnösökön valo vęgben vitelęben
Iſten ſzolgájának, nem engedtenek, és nyako-
at annak jármában nem adtak, fegyverrel, éh-
séggel, és dőghalállal fenyegettettenék:

VI. *Az bálvány imádás,* mint meg tettſzik.
Ezech. 5. 11. 12. és 6. 9. 11.

VII, *Az Ur Vacsorájával valo gonoßul elés,* ęs an
nak meg utáláſa. 1. Cor. 11. 30. az mint nęmel-
yeknek tettſzik.

*Az harmadikra F. 1. Az jo Angyalok*nak ſzolgálat-
ya és munkálkodáſa által, kik mint *ſzolgálo lelkek*
Heb. 1. 14. az Iſten akarattyának, mindenkor
mindenűtt, igé kéſ ęs ſereny vęgben vivői, Eſa
7. 36. és Exod. 12. 23. noha mindazáltal itt né-
nellyek gonoſz angyalt értenek, de nem ſzin-
ten talállyák.

II. *Az gonoſz Angyalok* által miképpen az Iob
patriarcha állapottyabol, könnyen ki hozhatni.

III. Az emberben valo *titkos és belsö meg indi-*
s altal, melyről vagyon az ſzo. Deut. 28. 21. &c:

TANUSAG.

Senki nem egyéb, hanem csak egyedül az Iehova Isten az, à ki à nagy nemzeteket hamar el fogyato, bokros cse-ledeket meg oszlato. és surü népeket meg ritkito, ßomo-ruan pufztito döghalált, az emberek közzé bocsáttya. Ihon az leczkęben ennek igassága. *Ada à Ieho-va döghalált Israelben,* melly harmad nap alátt. 70. ezer hiját ejtę az Israel meg szamlalt sürü sokaságu nępęnek. Ezen tettszik meg- Exod. 12. 29. *Lön* ugy mond Moses, *éjfélkör, az Iehova meg ölè minden elsö ßülöttet Egyptomnak földében, Pha-raonak elsö szülöttetöl fogva, ki az ö királyi székiben ü-vala, á tömlöczben lévö fogolynak elsó szülötteig.* Halloc *Az Iehova ölé meg.* Mivel? Az ő tőle bocsátta tott dőg halállal. Deut. 28. 21. 15. *Ha nem enge-dendesz, az te Iehova Istenednek beszédének, hozzaa-ragasztya à Iehova à döghalált, miglen meg emészt tege-det.* &c. Mit mutat ezeken kivül az Istennek amaz fenyegetese. Ierem, 14. 12 *Dög halállal emésztem meg öket.* Ierem. 15. 2. *Igy szol à Iehova A ki halálra valo, halalra.* Es 24. 10, *Bocsátom ö reá-jok, á fegyvert, éhséget, és döghalált.* ęs 27. 13, 8. *Az à ki nem adja az ö nyakát á Babyloniai Királynak jár-mában, fegyverrel, éhséggel, és döghalallal meg látoga-tom.* Mit az Ezechiel által valo rettentese Ezech 5- 11. 12. 17. Es 6. 11. 12. Es 7.. 15. Es 14. 19. *Döghalalt boctátok á földre.* &c.

Mondasz 1. *Há az barmok kozzé vallyon s kicsoda?* Felelet. Ugyan azon Iehova Isten egye-dül. Ezen Iehova lőn, à ki dőggel fenyeget az Pharaonak sőt Egyptomnak minden ban-

más

mát, lovait, ſzamárit, tevęit, ökreit, juhait, Mo-
ses által, s-elis veſzté. Exod. 9. 3. 5. 6. ö vala az
ixi ezen Pharaonak ęs Egyptombęlieknek, ok-
talan állatinak elsö fajzását meg ölę azon éjjel
mellyen az emberi elsö ſzülötteketis meg ölę
Exod. 12: 29.

II *Nem forog hát ebben az Teremtett állatoknak, jo*
és gonoſz Angyaloknak, az levegö égnek, s-egyebeknek
munkájá, ha csak egyedul az Iehova bocsáttya? Felel.
Nem következik. Mert à leg felsö ſzersö ok,
nem rekeſzti ki az ezközképpen valo, s-alſobb
lokokat: Azzal, hogy az Iſten cselekeſzik vala-
mit, nem rekeſztetnek ki azok, â mellyek által
cselekeſzik. Iſten teremt, ęs hoz ez világra, de
az terméſzet ęs ſzüleink által. Iob. 10. 9. 10. 11.
Psal. 22. 10. ęs 139. 15. 16. Iſten tart, táplál ben-
nünket, de az ętel ital, ruházát, ęs egyęb ezkö-
zök âltal. Szokáſa ez ö nęki hogy nem az ö
erejęnek ſzük voltáért, hanem az ö joſágának
bövelkedeſęért, az midön eggy ſzavával min-
dent tehetne, ſzabados tettſzęſe ſzerént, ezkö-
zökkel ęl ſokſzor. Meg ölhetne eggy ſzempil-
antásban, de vagy jo vagy gonoſz Angyala ál-
tal öl meg, mint az Israel népet, itt, és 1. Chron.
21. az Egyptombęli elsö ſzülötteket Exod. 12.
29. az Aſſyriabęli vitézeket Ieruſalem körül. 2.
Reg. 19. Eſa. 37. 36. &c. Csak egyedül Iſten
bocsáttya à höghalált, mint leg felsöbb ſzerzö
lok, de az teremtett állatoktolis lęſzen mint I-
ſtennek, ſzabad tettſzęsęböl fel vett ezközök-
ööl: Láſd meg, ez leczke után lévö 16. verſęt 1.
Chron. 21, 15.

OKAI.

I. *Mert* Istennek csapása, itileti, keze, ujja, nyila, és fegyvere az dőghalál. *Istennek csapása.* 2 Sam. 24. 25. egyben vetvęn az 12. 15. versel. *Istennek itileti*, még pedig gonosz itileti Ezech. 14, 71. *Istennek keze* 2 Sam 24. 19. 1. Chron. 21. 17. *Istennek ujja*, Ha az Tetvek felől azt mondák à Pharao Varasloi, *Istennek ujja* ez, Exod. 8. 19. nemde sokkal inkább nem mondhatnię ez dőghalálrol? *Istennek nyila*, mellyel Isten lővöldőzhathatokęppen, hirtelen, szaporán, ęs męrgessen, az ő ellene járokat Psal. 91. 5. *Istennek fegyvere*, 1. Chron 21. 12. mellyel Isten ől, vág, ő tőle bocsáttatik tehát.

A' Gedeonnak fegyvere, mellyel az Midianitakat az More halmánál az völgyben el veszté. Judic. 7. 20. *Iehovának fegyverének* mondatik. Mert az Iehovátol vala eredeti, előmęneteli, ereje ęs vęge. Igy az dőghalális.

II. *Mert*, minden szomoru gonosz, akar melly nével neveztessék, az Istentől vagyon. Azt kerdi Amos Prophęta. *Avagy lészené valamé gonosz à varosban ugy, hogy az Iehova ne cselekedne?* Erti nem az *bünbeli gonoßt* mellyet Sz. János tőr véntelensegnek mond 1. Ioh. 3. 4. hanem az *büntetésbeli gonoßt* s-azt jelenti, az kęrdésben, hogy nem lészen. Amos. 3. 6. Azt mondgya Isten, *En ölök, én elevenitek, én sebesitek és én gyogyitok*, &c. Deut. 32. 39. *En vagyok az Iehova, és nincsen tobb. Ki formáltam à világosságot, és teremtettem az setétséget, ki szerzem à békességet es teremtem à gonoß*

noßt, en Iehova cselekeſzem mind ezeket. Eſai, 45.6.7. Akarattya nélkűl, eggy hitván veréb fi, fęſzkeből le nem eſik, eggy hajſzál embernek fejęről el nem eſik, Idvezitőnk, mondja, Matt, 10. 29. 30. Még az mellyek merő tőrténetnek és vęletlen eſeteknek láttſzanakis, mind ő tőle vannak. Őllye meg valaki tőrténetből békes felebaráttyat, nem akarattyával, fa vágáſa kőzben, fejſzejęnek nyelęből valo ki eſęsével, Deut. 19 4. 5 Num. 35 azt mondja Moſes Exod 21. 13. *Az Iſten vetette azt*, à meg őlettettet *annak* az meg őlőnek *keze eleiben.* Merő tőrtęnetnek láttſzik, hogy a' Iob. 10 gyermekire, az ház, mellyben vigadanak, reajok ſzakada, s-őket oda őlé, Iob 1. 19. de. *az Iehova vette el* őket, azt mondja az kegyes Atya, à Iob. v 21. Ha mindenek, fegyver, ſzűkség, ęhsęg, betegsęg &c. ő tőle vannak, bizonnyal hát az dőghalális m lly az Iſten *gonoß itiletinek* eggyike. Ezech. 24. 21.

111. *Mert* csak egyedűl ő az à ki à dőghalált meg ſzűnteti, csapdoso Angyalát meg fenyiti, s à dőghalálnak kegyetlenkedését meg elęgli. Hogy már harmad nap alatt, hetven ezeren az Israel kőzzűl el hullanak, az Iſten mondá az n épet veſztő Angyalnak. *Elęg immár erezd le, áte kezedet.* 2. Sam. 24. 16. *Az Iſten parancsola az Angyalnaks, ugy töve bé az ö éles törét az ö hüvelyében,* 1. Chron, 21. 27. Innen vagyon az hogy egyedűl őtet kell az dőghalál idejęn engeſztelni, ő nęki kell kőnyőrőgni, aldozni, és kedvet kereſni

mint az Angyal parancsolá Gad Propheta által Dávidnak, hogy *siessen felmenni, oltárt rakni az Iehovának, az Iebuseus Ornan ßerőjén.* 1. Chron. 21.18 es az mint ezen Dávid, s-az ő vénei cselekedének, ki ezekkel eggyűtt sákban őltőzęk, ęs orczájára le borula, s-Istennek kőnyőrge. 1 Chron, 21. 16 17. oltárt ępite, és engesztelő áldozattal áldozęk, 2. Säm. 24 24.25. 1. Chron 21. 25. Meg áll tehát ez à Tanuság.

HASZNAI.

I, *Oktat.* Mire? Imezekre. Hogy 1. A' Pestis, à mirigy avagy dőghalál, nem vak szerencseből, sem nem tőrtęnetből, esik az emberre, cselędre, ház népre, nemzetsęgre, városra, tartományokra. nępre, hanem Istentől bocsátattatván, kűldettetvęn. Mint az nyil nem sęrt senkit meg, hanem ha lővik, ugy ezis, mivel Isten nyila. Psal. 91, 5. valamint az ęhség nem jő az földre hanem ha az Isten hija Psal. 105. 16, ugy à dőghalális. Azęrt mondja az Irás, hogy az Isten adja. bocsáttya.

II, Akarmit okozzanak az emberek. akarmiben helyheztessęk annak okát, ugymint űstőkős csillagban, Főld indulásban, az Napban, Holdban lévő fogyatkozásban (mint az ámito, s-pénz csalo. Kalendariom iro, abban jővendőlő, prognosticalo. Astrologusok, kik az Sz. Irásbannis hazugoknak hivattatnak) Esa. 44 25. ismét az időnek kődősségęben, (honnan az kődősséget, dőgősségnek mondják;) à levegő ęgnek meg veszęsęben, s. többekben effęlęk-

ben

ben, Isten mindazáltal, annak fő oka, adoja, bocsátoja, szérzője, és igazgatoja: Emez elő hozott dolgok, avagy semmit sem, avagy igen kicsint hajtanak, és hoznak, az dőghalálnak szérzésére, holott sokszor, hirtelen, s-kicsiny idő alatt, vagy csak egy éjjel mint Exod. 12. 29. 2. Reg. 19. 35. Esa. 37. 36. vagy csak harmad napig, mint Izraelben, 2. Sam. 24. 1. Chron. 21. tarison, s-legyen à dőghalál.

III. Az Isten előtt fut, s-bujdosik, az ki az dőghalál vagy Pestis előtt fut, és budosik. Mert az, sohul senkin kűlőmben nincsen, hanem ha Isten bocsáttya, s-kűldi, mint az szegény sonás Prophęta, ki az Isten előtt, hogy már, Tharsisban akata menni, Ion. 1. 3. mellyről oda alabb bővebben szollok.

II. *Int.* Kiket? Minden rendbeli embereket Engem. s-tégedet, Mire? Imezekre, hogy 1. Esmęrjűk meg, és elevenkeppen vegyűk eszűnkben, hogy ez mostani, egyebaránts meg nyomorodott és fogyatkozott Magyar nemze. tűnknek nyomorult maradękocskájat pusztito, bokros szęp cseledeket meg oszlato, egęsz familiákat csak nem el fogyato. Atyákat Anyákat, szerelmes magzatiktol meg foszto, Pestis, avagy dőghalál, nem történetből, nem szerencsęből, hanem az jo Istennek bocsátásából, hivásából, és adásából vagyon, és kegyetlenkedik közőttűnk. Nyilván az Istennek keze, ujja csapása, és gonosz itilete rajtunk, Nyilván ő bocsátá ki az ő csapdoso és vesztő Angyalát.

Nyil

Nyilván ő adta ez dóghalált, ez Magyar Israelben, hogy az kik az egynéhány siralmas és keserűsęges esztendőkben, az rabságtól fegyvertől, tűztől meg maradtunk, az dóghalál által meg emeszszen ęs nagy reszęnt el fogyasson bűneinkęrtęs szofogadatlanságinkęrt.

Mint hogy pedig az Isten semmi *hamisságot nem követ* Iob. 34. 11. 12. *ö néki minden uta igasság* Deut. 32-4. *ö benne hamisság nincsen*, Psal. 92. 16. es *minden öcselekedeti igazak*, Psal. 119. 137. Esai. 9. 15. Nehem. 9. 33. Daniel. 9. 8. 14. vagyon oka nyilván, mięrt bocsátta legyen mi reánkis. Tudniillik, *közönségessen* az mi engedetlensęgűnk, és egig fel hato sok gonosságunk. *nevezetesben* pedig, azok, az mellyeket fellyebb, az Magyarázatban, az 11. kęrdęsre felelek, ugymint.

I. *az mi bűnben valo meg általkodásunk*, ęs keménye dęsűnk. Mert ez meg tanulni nem tudo, romlott Magyarság, meg keményedett, szokot ęlebbi bűneiben az Pharaoval.

II. *Az Istennek valo nem hivésünk*. Mert az pusztában zugolodo Israellel nem hiszen ez nęp az Istennek, az ő szolgái által midőn szoll, ugy hogy ezek méltán kiáltyák keserves panaszszal ma azt, az mit régentęn Esaias. c. 53, 1. *Kicsoda hiszen az mi prédikállásunknak.*

III. *Az Isten igyének beszédének höcstelensége* kőzőttűnk. Mellyik nemzet az Keresztyęn világban, mellyoel illy utálatban volna az Istennek szava, s-kelletlenségben annak kiáltoi,

mint

mint az Magyaroknál? Ezek kőzőtt à Prędikátor, vagy csak eskűtęsęrt, kereſztelęsért tartatatik, męg pedig nagy kedvetlenségben, imigy amugy. Ezek az Iſten házában ha midőn bé mennek, csak ſzokásbul mennek &c.

IV. *Az felfualkodsag, és kevélység.* Le ſzegte Iſten ſzarvát ez nemzetnek, el ejtette fejenek koronáját: ki vonta ſzablyájának ęlit, az idegennek vas jármában vetette nyakát, êl vette ſzep kies lako helyeit, által vitte rajta ſok izben az tűzet, fegyvert, rablokat, meg ſzaggattatta, predáltatta, mardostatta, ſokképen, ſok rendbé, még ſem tudja magát meg alázni, mégis fen lát, fel rug, mégis vaczkandozik, noha sűl, sőt meg sűlt, egyfelől. Azt mondhattyuk rola, az mit Ieremias altal Iſten az meg romlott Sidosagrol, Ierem. 44. 10, 11. &c. és Ieremias c. 5. 3. &c.

V. *Az felsö hatalmaſságokhoz valo engedetlentég:* Ugy láttyuk az ſzomorupeldábol, hogy az igaz itiletű Iſten, ma minékűnk mondja azt, az mit régenten à Sido népnek, Ierem. 27. 21. 13. 14. és 38. 2. az Sedechias boldogtalan Királynak, Ierem. 38. 17 18. De mégis berzenkedik ez à nemzet: rugodozik az őſztőn ellen, az kardoskodás miat veſze, mégis az kardoskodáſt ohajtya. Mint az Dávid ellenségicsak *az viadalra vannak*, Psal. 120. 7. rajtunk az ő Prophetai által valo fenyegetéſit el kővetvén, az dőghalállalis fogyat, eméſzt, és puſztit bennűnket.

II. Ne munkálkodjunk hát azon, hogy az Iſtennek ez ő csapását, hely változtatalsal, buj

kallaſſa-

káláſſal, ſzaladáſſal, futáſſal, kerüllyük el. Mert az nem lehet, mint ez után meg mondom, hanem.

I. *Igyekezzünk* el távoztatni, igaz meg téréſſel, bűneinkről valo vallás tétellel, könyörgéſſel, és engeſztelő áldozat tévéſſel, mint Dávid. 2. Sam. 24. 17: 1. Chron. 21. 17. &c.

II. *Keſzítsük* el magunkat az halálhoz, hogy ha valamikent az mi jo Iſtenünk azt reánk bocsáttya, kéſzen találtaſſunk. Hogy hogy.

I. *Eſedezzünk* Iſtenünknek, bűneinknek meg bocsáttatásáért, mint, David' Psal. 51.

II. *Veſsük* el magunkrol minden terheinket az mi bűneinket.

III. *Erösſitsük* meg elménket, az halálnak felelmi ellen, meg gondolván, hogy az mi halálunk, 1. az nyomoruságoknak vége. Apoc. 7. 14 15. és 14. 13. 2. az bűn tételtől valo meg ſzűnés, 3. az őrők életre valo által menetel, 4. csendes alom, Ioh. 11. 11. &c.

III. *Int*, hogy az dőghalálnak meg ſzűnéſéért nem az Angyalokat, nem az meg holt Szenteket, hanem az eggy élő Iſtent kereſsük meg' mint Aron. Num. 16. 46. 47. Dávid 2. Sam. 24. 17. 25. 1. Chron. 21. 17. 26. Maga az Angyal, nem adá tanácsul, hogy ő néki kereſſe David kedvét, hanem hogy az Iehovának rakjon oltárt. Igy nyerjük azt, hogy az Csapdoso Angyal, éles tőrét, hüvelyében téſzi, Amen.

II. PRE-

II. PREDIKACIO,

2. *Samuel.* 24. 15. A.D. 1661. 29. Oct.

Ada annak okàèrt à Jehova dög-halàlt Jsraelben reggeltöl fogva az el rendelt ideig, és meg hala az nép köz-zül, Dántul fogva Beersebaig, hetven ezer férfi.

AZ Istennek könyvében, az Sz. Irásban, az döghalállal avagy Pestissel valo hasonlosá-gert, Pestisnek mondatik.

I. *Az veszedelmes* gonosz, és emberi társaság-nak ártalmára valo ember. miképpen Pal Apo-stal, noha nem igazán, Pestisnek mondaték, amaz nyelvés Prokátortol, à Tertullustul, az Nagyságos Felix Tisztarto elöt, Actor. 24. 5. *Találtuk* azt hazudja Tertullus, *ezt à férfiat Pestis-nek, dögnek, és hasonlást tamaßtonak* &c. Igy mais, mint régen à Romaiak között, némelly rosz ember, mondatik, Hazaja, avagy *à Háza pestisé-nek.*

II. *Akar melly veszedelem* és romlás, melly em-bert, mint egy mérges pestis, az élöknek sere-géböl ki taszittya, és eletétöl meg fosztya, mint Hose. 13. 14. *Hol vannak à te dögeid,* Pestisid, *halál? hol à te fulakod, koporsó?*

III. *Az Istennek* akarmi halálhozo, vagy *ha-lálos ezköze,* nem rekesztvén ki az döghalált, avagy

avagy peſtiſtis, mellyel az igaz Iſten, az ő rettenetes itiletit, az bűnősökön veghez viſzi, mint Habac. 3. 5. *Az Iſten orczája elött jár döghalál* peſtis, *és pokolvar jö ki azo lábai után.*

IV. *Az dögleletes betegség*, mirigy, és abbul ſzármázni ſzokott, *hirtelen halál*, mint ſok helyeken az irásban, és ez leczkebennis, mellyben *Summa ſzerént* le irattatik, Iſtennek, az bűnős Israel népére, az harmadnapi döghalál által bocsáttatott csapása, annak munkájával és kimenetelivel egyben. Az hol réſzenkent vagyon.

I. *A döghalálnak Israelre valo bocsáttataſa*, imez ſzokban. Ada annakokáért á lehova döghalált Israelben reggeltől fogva, az el rendelt ideig.

II. *Annak munkája és kimenetele*, imez ſzokban. És meg hala à nép közzűl, Dantul fogva Beerſebaig hetven ezer férfi.

MAGYARAZAT.

Ada annakokáért á lehova döghalált Israélben: Az felső tanitásban meg fejtegetett kérdéſekenkivűl, láſſuk meg moſtan, im ezeketis.

I. *Micsoda lehet à Peſtis: ávagy döghalál?*

II. *Miért mondattaſ sék dögnek, Peſtisnek, döghálnak?*

III. *Kikre ſzokott bocsáttatni Iſtentől à döghalál?*

Az elsöre Fel. Nem egyéb, hanem Iſtennek, az nagy és nehéz bűnőkért, igaz itiletiből, az emberekre, közönségeſſen bocsáttatni ſzokott csapása, mellyben Iſten az ő igen ſzabados akarattyá

rattya szerçnt, vagy az Angyalok, vagy egyéb ezkőzők által, vagy valami más uton és modon az emberi tarsaságot hirtelen, ęs rővid idő alatt, szaporán ölvęn, meg pusztittya és fogyattya, *avagy*. Sokaknak azon eggy rővid idő alatt, torkokban, fejekben, holnok alatt, derekokban, agyékokban kelni szokott mérges csomok ęs mirigyek által valo, meg halasa.

Erről vagyon az szo. Psal. 91. 3. 5. 6. 7. ő (az Isten) *ßabadit meg tégedet, az madaráßnak töribol, és az veßedelmes dögtül. Nem fogß félni az éjjeli rettegestöl, a' nappal repülonyiltol. A' homalyban járo dógtul, az délben pusztito veszedelemtül.* Nem szolván itt az oktalan állatoknak, és egyęb földi termęseknek dőgős voltárol mellyekbennis találtatik neha ez dőgőssęg: hanem csak az embereké ről melly az emberekben esik.

Az másodikra Fel. Sokkęppen neveztetik ugyan, mint az első tanitásban, meg mondám s-mindenik nevezetinek bizonyos oka, vagyon. Mindazáltal azokon kivűlis sokkęppen. Annakokáért.

I. *Sidoul* hijak *Deber*nek, *cum sex punctis*, szo beszednek:

Azért 1. mert szo beszędnęlkűl valová tészen, *sensu antiphrastico*, mint Iob. 2. 9. áld megaz Istét *hv rech Elohim* mond Iobnak az, ő hitván felesége az azátkozd meg Levit. 20. 17. *chesed* jo akarat, irgal masság, az az gyalázat, ellenkezőkęppen ęrtvé

Avagy 2 *Deber*nek, az az, vesztęsnek, vesz tő dolognak, mert el veszti az élőket, mivel

 sidibber

dibber in Pihel honnan ſzármazik a' *Deber* Peſtis az Sidokhál annyitis teſzen mint el veſzettet az Chron. 22 10. egyben vetven 2. Reg. 11. 1.

Avagy 3 *Debernek* mondatik. Mert mint egy Iſten ſzava, parancsolattya, az emberen, eletęnek el fogyatására, melly Iſtentől mondatik, és az ő decretumábol bocsáttatik.

Avagy 4. *Debernek*, rendnek, az mint némellyeknek tettſzik, mert ſemmi rendet nem tart.

11. *Deakul Peſtisnek* azęrt, mert hamar időn ſok embereket ugyan mint ęgi *peredal* el eſzen meg eſzen, mint ha *ſubſtantive* pereſtis volna, ollyan formára, mint a' *teſtis*, bizonyság.

111. Magyarul pedig dőgnek vagy dőghalálnak azért mondatik.

1. *Mert* igen eggyező vagy haſonlo, az dőgős vagy egyéb męrges nyavalyaval halo, bar. moknak halálahoz, mellyek az midőn nem meg ölettetnek, hanem csak magokban halnak meg dőggel mondattatnak meg halni, s-a' dőgtől el vonattatni. Mert ollyankor egyſzerſmind ſok hal meg gyakrabban. Igy azért az emberekis midőn eggy időben ſokan halnak meg. dőggel, Peſtiſſel mondattatnak halni.

2. *Mert* az peſtis, mint valami bűdős dőg az mint felőle tartyák, az halálnak s-nyavalyáknak egyęb nemei felett, meg bűſiti az levegő eget és bűdős dőgével, vagy dőgős bűzével ſokaknak árt.

3. Mert az parnán lévő halálnak nemei kőzőtt, mellyek mind dőghalálnak mondattatnak kőzőns égeſſen; ugyan nevezetes, ga ki-

váltképpen valo. singulariter szolván.

Mondatik azért igy. 1. az barmok dögös halálához valo hasonlo voltáért. 2. cselekedetiért, *effectumaért*. 3. leg nevezetesebb voltáért mint eggy *per excellentiam*.

Mirigy halálnak vegezetre. Mert miriggyel jár csomokkal, s-pokolvarakkal, es mirigy által mint egy méreg által emészt, fogyat, és puszítt.

Az harmadikra Fel. Tulajdonképpen és *elsőképpen* az bűnös emberekre, Deut. 28. 15. 21. Ezec. 14. 13. 19. &c. *Másodképpen*, és az bűnös emberek miá, az oktalan állatokrais, mellyekben bűntettetnek az bűnös emberek, mint. Exod 9. 3. es 11. 5. és 12. 29. Psal. 78. 30. Az emberekre pedig, elegyes leg, jokra gonoszokra hivekre, hitetlenekre, idvezűlendőkre es karhozandokra. Exod. 11. 5. Esa. 38. noha az halál szinte, itt nem következet. A' nagy rendekre es a' kőssegre, mint itt az leczkében. es Exod. 22 29. De az melly littennek csudalatos sátárkodásából esik, *néha s-nehol*, inkább az barmokra mint az emberekre, Exod. 9. 3. *néha s-nehol* csak azokra, s nem ezekre. mint ugyan ott: *néha s-nehol* erre az népre, es nem az másikra: mint Exod. 11. 5. 7: *néha s-nehol* inkább az gazdagokra, mint az szegényekre, *néha s-nehol* ellenben, inkább az szegenyekre mint a' gazdagokra: *néha s-nehol* az aszszony népekre inkább mint az ferfiakra, *néha s-nehol* ellenben: *néha s-nehol* az lfiakra, gyermekekre inkább. mint az vgynekre, öregekre, *néha s-nehol*, ellenben az

erősekre es egęſsęgeſekreinkább mint az erőtlenbekre, es gyenge egéſségűekre. Tsudálatos az Ur az ő cselekedetiben!

TANUSAG

A' peſtis avagy döghalál, annyira közönséges csapása Iſtennek, hogy ſemminému rendnek az emberi tartasagban, nem kedvez, hanem akarkiket meg öl, és ez világból ki fojt. Ihon kőzőnségeſſen mondja az ſz. leczke. *Ada a' Iehova döghalált Israelben,* minden rendeket bé foglal.

Ezen mutatodik meg, Ezech. 5. 11. 12. *Miért hogy, az én ſzent helyemet meg fertőztetted, enis azért meg kiſſebitlek, és nem kedvez az én ſzemem, és en magamis nem ſtanakozom, harmad réſzed, döghalál miatt hal meg.* Ismét, Ezech. 6. 12. *A' meſſiſe lévö dög halál miatt hal meg.* mond Iſten az undokka lett leru ſalemnek: mindenik helyen, meg határozás nelkűl, akarkikről, s-akarmely rendekről, kőzőnsęgeſſen ſzol. Lásd meg Ezech. 14. 13. 19. ottis ezent találhatod, az mit a' Tanuság tart. *Dög halált bocsátok az földre, és ki öntom haragomat ö reá, vérontáſra, hogy ki vagjam ö róla az embert.* Láſſok okait: mint hogy három aga van, rendelle mind az három aganak.

OKAI.

Az tanuság első agának, mellyez: *A' peſtis avagy döghalál iſtennek csapása,* okai.

1. *Mert* ő bocsáttya, adja, ereſzti az emberekre: *Ada à Iehova,* azt mondja az leczke. Az Iſten ragaſztya az emberhez Deut. 28. 21 az mint ez okot, bősęgeſſen meg mutogattam az

elsőő

elsö tanitásban, Sz. irásbęli bizonságokkal, es harom fundamentomos okokkal, meg tamogatván, mint ott fel tett tanuságot.

11. *Mert*, ő egyedül az a' ki meg ől, és meg elevenit, az eletnek halálnak Ura, mikeppen maga mondja. Deut. 32. 39. *En lehova ölök es én elevenitek.* Ezt vallya az Samuel annyais az Anna Prophéta assony 1. Sam. 2. 6. 7 *Az lehova meg öl és ismét meg elevenit.* Láttatnak ugyan ez világi hatalmas Monarchak, ezen hatalommal birni, mint Daniel mondá Boldisár Királynak, az ő Attya, amaz nagy. Nabucodonozor felől. Daniel. 5. 18. 19. 20. *Te Király az felséges Isten orßágot és nagyságot, es dicsöséget, és méltoságot, ada Nabucodonosornak, a' te atyádnak és az ö nagysága miá, mellyet ada ö néki, minden népek, nemzetségek és nyelvek, féltenek és rettegtenek az ö orczajatol, a' kit akart meg ölt, és a' kit akart eletben meg tartott.* De külömben ez ő nálok nincsen, hanem Istentől vevé, adatva, Istennek engedelméből, mint Christus Urunk mondá Pontius Pilátusnak. Iohan. 19. 11. midőn Pilátus ez ő hatalmat hanná, s-vetné Idvezitőnk eleiben, v. 10. *amaz ßokban. Ennékem nem ßollaßße? Nem tudodé hogy hatalmam vagyon arra hogy meg feßitteselék, és hatalmam vagyon arra hogy el bocsassalak.*

Vagyon azért ez a' nagy hatalom, Istennél főképpen, elsőben, és sohonnan sem adatva. Emezeknel ezkőzképpen, másod es alsobb rendben, és istentől adatva. Ha azért egyedül Isten az életnek halálnak Ura, ha ő ől és eleve-

nit, az dőghalális ő felsége csapása, ostora, iti lete.

111. *Mert a'* dőghalálban csak azok halnak meg, az kiket Isten akar, hogy meg hallyanak, meg marasztván azokat az kiket életekben még meg tartani akar. Rettenetes dőghaláls bocsáta Isten Egyptomra, de abban, csak az Egyptombéliek és azoknak barma vesze, az Egyptombéliekkel eggyűtt lévő Israel fiaibá ęs azoknak marháiban, csak eggy sem. Exod. 11 5. 7. mintvilágos szokkal előnkben adja Moses

Meg hal minden elsö szülött Egyptomnak földén, a' Pharaonak elsö szülöttetöl fogva, kiül az ö királyi széki-ben, mind a' malom hajto szolgalonak elsö szülötteig, és minden oktalan állainak elsö fajzása. De az egész Israel fiaira, az eb sem mozdittya az ö nyelvét, sem az emberre sem a' baromra.

Azon Egyptomban, Isten minden házhoz bé küldé az Pusztitot, s-meg ölé az Egyptombeliek elsö szülöttiet, ugy hogy *egész Egyptomban, nem valá az* Egyptombelieknek csak *eggy házokis, mellyben halott*, kiáltás, sivas rivás *nem volna*, Exod. 12. 29. 30. de az Israel fiainak vérrel meg hintetett ajtaju hazaikban, csak eggyetlen egybe sem *mene bé az pusztito, az öldöklésre* Exod. 2:23. Ha téged Isten az sűrő dőghalálban meg, akar marasztani, *essék bár el az te oldalad mellöl ezer és tizezer a' te job kezed felöl, de te hozzad* nem fér, vagy *nem er*, Psal. 91. 7. Micsoda? *A' homályban járo dog, s-a' délben pusztito vesztedelem.* v. 6. Istennek csapása tehát.

Az

Az Tanuság málodik aganak, mellyez: *A' Pestis avagy dőghalál közönséges csapása Istennek*, okai:

I. *Mert* az Istennek kőzőnséges gonosz itileti kőzzę szamláltatik. Lásd meg. Ierem. 14. 12 és 21 7 és 24. 10. ęs 27. 8. 13. és 29. 17. 18. és 32. 24. és 34. 17 ęs 38. 2. &c. Eze. 5 11. és 6. 11. 12 ęs 14. Mind ezekben a' helyekben kőziben vettetik és számláltatik, az ęhségnek, háboruságnak fegyvernek, ęs gonosz fene vadak által valo nyomoruságnak. Isten kőzőnséges csapásanak, és az emberek kőzőnséges nyomoruságának mondatik ezeken kivűl, az főld indulás árviz, szelvész. De mivel ezek kőzőnségesebbek a' dőghalálnál?

II. *Mert* az dőghalállal, nem csak eggy kés ember, hanem szántalan sokak, nemzetsęgek tartományok, országok, földek, népek és szęlessen ki terjett agas bogas familiak, pusztittatnak, fogyattatnak. Mint az Egyptomi dőghalál, vala egész Egyptomban, Exod. 12. 29. 30.

Ejfélkor a' Iehova meg öle minden első szülöttet Egyptomnak földén &c. Fel kele azért Pharao azon étszaka, és mind az ő szolgai, és az egész Egyptombéliek, és támada nagy kiáltás Egyptomban, mert nem vala eggy házis mellyben halott nem volna.

III. *Mert*, mint hogy az kőzőnséges bűnőkęrt bocsattatik, ahoz képest, akarmelly rendekre, nemesre, nemtelenre, őregekre kicsinyekre, fęrfiakra aszonyokra, idvezűlendőkre és kárhozandokra, szabadosokra szolgákra,

&c. elegyesieg, ki hat, ha láttatikis néha inkább eggy féle renden forogni mint malon listennek csudálatos intézeseből, mint az magyarázatban oda fellyebb, az 3. kęrdęsre valo feleletben, meg jedzem. Ez az ágis meg áll tehát.

A' Tanuság, harmadik agának, melly ez *A' Pestis a vagy dóghalál semminému rendnek az emberi tarsaságban, nem kedvez*, okai.

1. *Mert* az mint fellyebb meg mutatam, az ęh. sęg, fegyver, es gonosz vadak mia valo nyomoruság kőzzę számláltatott, kőzőnseges csapás. Ha az, semmi rendnek nem kedvez tehát.

11. *Mert* annak érdemlő és mint eggy siettető, s-elő hivo okai, az emberi tártaságban, minden rendekben fel találtatnak. Szedd elmedben az érdemlő okokat, mellyeket első tanitásomban, resz szeręnt az Magyarázatban, az második kęrdésre vale feleletben, rész szeręnt az második ęs utolso hászonban, elő rakogaték. és járd el gondolatoddal, az emberi tarsaságnak, minden, felső, kőzęp, also, eggy házi, polgári, rendet, meg ladd az dolog mint vagyon, hogy hogy nęznek ki mindenik rendből, azok a' męrges kigyok, az rút undok bűnők.

Azt mondhatni ma, minden rendről, az mit Esaias mondá a' Iuda nemzetségęről. *A' lábnak talpátol fogva a' fejeig, nincsen ö benne épség, seb és dagadás, és eves csapás.* Esa. 1. 6. Azt kiálthatni panaszszal, az mit Szent Pál az Soltárokbol eggyben

ben szedegetett. Rom. 3. 10. 11, 12. 13. &c. nagyobb reszént minden rendről. *Nincsen igaz csak eggyis, nincsen a' ki értene, és meg keresné az Istent Mindnyajan ki hajlottanak, egyetemben haszontalanokká lettenek. Nincsen a' ki kegyességet cselekednek, nincsen csak eggyis. Meg nyilatkozott koporso az ö torkok, az ö nyelvekkel álnokságot ßolnak, aspis kigyok mérge vagyon az ö ajakok alatt. Szajok atkozodással és keséruséggel tellyes, gyorsak azö laboka vér ontásra, romlás és nyomorusag vagyon azö utokban, és a' bekességnek utat nem esmértek Nincsen az Istennek félelme az ö ßemeik elöt.* Miért kedvezne hat az Pestis valamelly rendnek

III. *Mert* az senkitöl semmit nem varo, senkitöl semmiben nem függö, magátol magában mindenekre szabados Urtol, az lehovátol bocsáttatik, ki akar mit cselekedjék, senki nem mondhattya nęki, *mit cselekeszel, a' ki az ö ßabad akarattya ßeréntcselekeßik, az égnek seregében, és a' földön lakozok között, és nincsen a' ki meg tiltsa az ö kezét,* az mint az eszęre jött Nabucodonosor mondja vala. Dan. 4. 32. az kivel, *ha valamit elvagad, kictoda adattya vißßa? Kicsoda mondja ö néki mit cselekeßel,* az mint Iob felę le Bildadnak Iob. 9. 12.

HASZNAI.

I. *Oktat.* No tehát. 1. Nem eggy két embernek, męg penig magokért, csak, hanem közönsęgessen, mindeneknek, kell munkálkodniok, az dőghalálnak idejen, az dőghalálnak meg szűnésęért. Nem vethetnikez faratságos munkát, mellyel az dőghalál meg szűntetęse

tęſęben kell faradozni, csak a' Prędikátorra, hogy csak ő kőnyőrőgion, csak ő terjen meg az Urhoz tellyes ſzivből, ęs csak ő engeſztellye az meg haragutt Urat; vagy csak az Magiſtratuſra, vagy emerre vagy amarra, hanem mindennek kicsintől fogva nagyig az elsőtűl fogva az utolſoig, az leg felsőtűl fogva az leg alſoig, magokra kell ezt venniek, es tulaidon tiſzteknek kell eſmérniek, mint az Israel, melly kęre ugyan Samuelt, hogy *neſſünnyel meg* ugymond *az Iehovához az mi Iſtenünkhöz valo kiáltáſtol, hogy ſzabadittſon meg minket.* 1. Sam. 7. 8. mellyet megis cselekedek Samuel. v. 9. de az egęſz nępis *nagy ſtráſt tön, és meg tére a' Iehovahoz.* v. 2.

Itt talám azt mondhatnád, *Lám* ugymond ugy olvaſſuk. Numer. 16 v. 46. 47. 48. *hogy az Aron Pap, az Moſes parancsolattyára, maga veve a' temienezöt, maga futa a' le omlo gyulekezet közzé, maga álla az holtak és élök közzé, maga uſſuta meg jo illatu fuſtöt tévén ceremoniaiképpen az Israel népèt: Dávidis maga tön vallást bunéröl: maga eſedezett ſtennek, maga tön engeſztelö áldozatot.* 2. Sam. 24. 17. 25. 1. Chron. 21. 17. 26.

Felelet. Ugy vagyon, de ezek az emberek nem mint *privatuſok*, hanem mint *Publica perſonak*, nem magokért, hanem az egęſz nep képęben, cselekedtek az mit cselekedtek. Aron mint Pap, Dávid mint Magiſtratus.

11. Hejaban valosag, ha nem sűlt bolondság az dőghalálnak el távoztatására, eggy falut, várost, uczat, kerűlni, es eggy kęthazat bę pe-

csép

csętleni. Mert kőzőnsęges csapása Istennek, s-sokszor, a' ki azt kerűli, az dőghalál tőriben esik. a' ki pedig nem, meg menekedik.

111. Az nép kőzőtt kegyetlenkedő dőghalálnak idején, leg szorossabban, s-leg inkább meg kivántatik mindentűl az ki idvessęget akar nyerni, hogy halalához kęszszen lęgyen. Mert nem tudhattya, ha ez kőzőnséges csapásban, maradę meg ęlete, avagy nem.

Mondasz. *Hiszem mindenkor szukseges az halálhoz valo készség.*

Felelet. Ugy vagyon Idvezitőnk amaz intęse szerént. Matt. 24. 42. 44. Luc. 12. 40. *Vigyazzatok mert nem tudjátok melly orában jö el az Vr. Légyetek késszek, mert a' melly orában nem gondolnátok abban jö el az embernek fia.* Vallyon miętę Azért mert noha tudjá ember az ő bizonnyai kővetkezendő halálát, de halála idejęt napjat, oraját nem tudja. Tudja hogy meg kell halni, de mikor, nem tudja. *Fiam imé már meg vénhedtem es nem tudom az én halálomnak napját*, azt mondá Isák, Esaunak. Gen. 27, 2. *Nem tudja ember az ő ideiet.* (halála idejęt.) *mint az halak az gonosz háloban, és az madarak az gonosz törben, meg fogattatnak az emberek fiai az gonoszsnak* (halálnak) *idején* igy tanitaz Salamon Prédikátor. Eccles. 9. 14. Mivel az halál véletlen, s *hirtelen* jö el. Eccl. 9. 14. 1. Thess. 5. 2. 3. nevezetęben és lęg kivéltképpen mindazáltal, meg kivántatik azon halálra valo készség, az szőrnyen pusztito dőghalálnak idejen, midőn szelámel lattya kiki az népnek le omlásat.

11. Fe-

11. *Fedd és czafol.* Kiket? 1. *Azokat kik* hogy az dőghalállal meg ne hallyanak, csak eggy várost, falut, tartományt, utzát, házat, &c. kerűlnek, az mellyben tudniillik az dőghalál már magát meg mutatta, és azt pecsetlik bé. Holott az Istennek kőzőnsęges csapása nem pecsételtethetik bé valamelly házban, nem rekesztethetik valamelly uczában, faluban, városban, tartományban. *A' messße lévő*, azt mondja Isten, az Ierusalembęlieknek, *dőghalállal hal meg.* Ezech. 6. 12.

11. *Azokat, kik* az szomoru dőghalálnak idején halálokra magokat el nem kęszitik, az oda fel mondott mod szeręnt, hanem az testi bátorságban merűlnek, az első világbèliekkel: Salamon ellen ki, arra int, hogy *ne dicsekedjél az holnapi naprul, mert nem tudod mit ßul az nap.* Prov. 27. 1. és Iakab Apostal ellen, ki azt mondja az kalmárokat pirongatván vakmerő beszédekről. *Nem tudjátok az holnapi dolgot.* Iac. 4. 14. őnnőn magoknak sok napokat igirnek, ama gazdag iffiuval. Luc. 12. 19. es minden gonosságokban győnyőrkődve torkig űlnek.

De jaj ezeknek Mert kőnnyen ugy járnak mint az első világbéliek. *Esznek ißnak vala, házasodnak valas háza tyák vala leanyokat, mind a' napig melly nap bémene Noe a' barkaban. Nem tudhatak meg az ozon vizet*, s-el veszének nyavalyásul Matt. 24. 38. 39. Ugy járnak mint az mostan emlitett bolondaffiu. Szinten a' mikor azt mondanak az ő lelkeknek *En lelkem, sok esztendőre el tettjava*

id

id vannak, nyugodjál, egyel igyál, gyönyörködjél, azt mondja nékiek az Isten, *Bolond ezéjjel meg kivánnyák a' te lelkedet te toled.* Luc. 12. 19. 20. A' mint találtatnak, akképpen itiltetnek. *Mert a' helyben, mellyben esik a' fa, ott marad.* vagy a' kedves déire vagy az eszakra. Eccles. 11. v. 3. az boldog menyekezőből az bolond szűzekkel ki maradnak. Matt. 25. 10. 11. 12.

III. *Int.* 1. No annakokáért tudja meg kiki hogy az dőghalálnak mint kőzőnseges csapásnak meg szűntetesére szűkséges munka és tiszt, ővé, ő reá tartozik.

Mondasz. *Micsoda tehát az?*

F. 1. Az bűnőknek meg esmerése, azokrol valo hű vallás tétel, azokon valo siránkozás, bánat, és azoknak meg utálása, el hagyása. Ezt cselekedé Dávid. 2. Sam. 24. 17. En vetkeztem, és én cselekedtem hamisságot.

II. A' Lelki oltárnak épittése az Dávid cselekedéseként v. 25. 1. Chron. 21. 26. *Epite ott oltárt David a' Iehovának.*

III. Az lelki áldozat tètel, melly micsoda s micsodás légyen meg tanit Szent Pál. Rom. 12. 1. 2. *Kérlek* ugymond *titeket Atyámfiai, az Istennek irgalmasági által, hogy állassátok a' ti testeiteket éli szent és Istennek kedves áldozatul, amaz ti ekos tisztelete-teket, és ne szabjátok magatokat ez világhoz hanem valtozzatok el a' ti elméteknek megujjulása által, erre hogy meg probállyátok, mi légyen az Istennek amaz jo, kedves és tökélletes akarattya*

IV. A' buzgoságos kőnyörgés, melyet ja-

valla bölcs Salámon az Templom fel szentelę sekor. 1. Reg. 8. 37:38. 39. ki igy imátkozék *midön lejend ez földön döghalál, valaki akkor teneked imátkozik és könyörög te halgasd meg* Es à mellyet cselekedek Dávid 2. Sam. 24. 17. 1. Chron. 21. 17.

v. Az uj engedelmessegnek, és sz. é etnek követésere valo fordulás, s-többek effélék.

II. *Int.* Legyen keszszen hát kiki halálara.

I. Szivét mindē nehézségektől tisztittsa meg.

II. Bûneit hadgya el.

III. Azoknak bocsánattyát és az boldog kimulást, kerje.

IV. Házát Ezechiással rendellye el. Esa. 38. 1.

V. Lelket erős hiedelemmel ajánlya Istennek, az minden lelkek Urának, s-Pásztorának. Psal. 31. 6. Luc. 23. 46. Act. 7. 60. ęs igy ha az döghalállal meg halis, mégis él, mint Idvezitőnk mondá Marthanak: *A' ki én bennem hißen, ha meg halis, él.* Ioh. 11. 25.

III. PREDIKACIO,

2. Samuel. 24 ỳ 15. A.D. 1661. 30. Oct.

Ada annakokàért, à Jehova, döghalàlt Isràelben, reggeltöl fogvà az el rendelt idéig, és meg hála à nép közzul, Dántul fogva Beersebaig, hetven ezer férfi.

NEm könnyen akad ugyan, az hálando embereknek elmęje ęs szeme eleiben, bizo-

bizonyos és meg határozott időtt rendelt, mind az altal Isten, minden ő csapásiban és itiletiben az melly alatt, azt az ő csapását es itiletet, az emberen vagy népen, mellyre bocsértya tartani, maradni és mint eggy még nyugotni, akarja. Meg tetszik ez.

I. Az Esa. 10. részének 25. versęből, holott Isten időt szabott az Assyriabélieknek az Israelitakon valo kegyetlenségęnek, ęs ezeknek amazoktul valo keserves szenvedésének. *Ne felly en nepem Sionnak lakosa az Assyriabélitöl, mert meg eggy kevés kicsiny vagyon, és elfogy az busulas, és az én haragom lőszen az ő meg emésztetesekre.*

II. Az *Esa* 40. 1. 2. verseiből *Vigasztallyátok, vigasztallyátok az én nepemet, mond a' te Istenetek. Szollyacok a' Ierusalemnek szive szeréni, és kiálcsatok neki, hogy el tolt az ő vitézsége, az az, az ő nyomoruságának fen tartasanak rendelt ideje.* Ihon határozott ideje volt az Ierusalem vitęzségenek.

III. Ierem. 25. 12. ęs 29. 10. és Dan. 9 25 24. verseiből, mellyekben bizonyos, határozott ideje irattatik meg, az Babyloniai keserves fogságnak. *Mihelt bé telnek Babyloniaban az betvon esztendök, meg látogatlak titeket, és bé töltöm ti rajtatok az én jo szomot, hogy vissza hozzalak titeket erre az helyre, és meg látogatom a' Babyloniai Királyon és ezen az nemzetségen az ő alnokságokat &c.*

IV. *Ez jelen* valo leczkęből, mellyben világossan meg jelentetik, ęs ki fejeztetik, az Izraelre bocsáttatott dőg halálnak meghatározott rendelt ideje. *Ada* ugy mond a' *Iéhova dog*

halált Israelben reggeltölfogva az elrendelt ideig. mellyben *Summa ßerént*, le irattatik. Istennek, az bűnös Israel nępęre. az harmadnapi dőghalál által bocsattatrott, csapása, annak munkájával, ęs kimenetelivel egyben. A' hol vagyon reszenkęnt.

I. *A' döghalálnak Israelre valo bocsáttatása*, im ez szokban. Ada annakokáęrt a' lehova &c.

II. *Annak ßomorú munkája és kimenetele*: im ezekben. Es meg hala az nęp kőzzűl &c.

MAGYARAZAT.

Reggeltölfogva az elrendelt ideig és meg hala az nęp közzul &c. Most immár lássuk meg.

I. *Mellyik reggel volt áz, az melytöl fogva volt az döghalál Israelben?*

II. *Micsoda lehetett az az elrendelt idö az mellyig kegyetlenkedett Israelben a' döghalál?*

III. *Mi volt munkája és kimenetele annak az Israelbeli döghalálnak?*

Az elsöre F. Az a' reggel, mellyen, Dávid az nępnek meg számlálásában valo bolond cselekedetit meg bánván, és ekképpen szolván: *Igen vetkeztem ebben azmit cselekedtem. Azért mostan o lehova vedd el kérlek az te ßolgádnakálnoksagat mert felette igen bolondul cselekedtem, azö* ágyából fel kele 2. Sá. 24. 10. 11. Az a' reggel mellyen Isten az Gad Prophętának szolla. Davidhoz küldé, akarattyát altala nęki meg izené, az harmas csapást elelben vete, azokban hogy válaszszon hagyá, és az Dávid valasztását, ęs választ tęvő felelétet Gad Prophéta az Istenhez meg vive. v. 11. 12.

13. 14 Az melly reggel ezek lőnek mindjárt
azon reggel el kezdetęk a' csapás, *ada azt*
mondja ezek után, *annakokáért az Iehova dögha-*
lált Israelben. Boldog Isten, bezzeg hamar kő-
weti az bűnt az te bűntetésed! az gonosságot
az csapás? Lám nem csak a' gyilkos Cainnak
mondatik az. *Ha* ugymond *jol cselekeßel, nemde*
nem léßé kedves? ha pedig jol nem cselekeßel az bűn
(bűnnek bűntetése) *az ajto elött fekßik* Gen.
4. 7. hanem egyebeknekis, mint Davidon meg
esék.

Az Másodikra F. A' Gad Propheta által Isten-
től Dávid eleiben adatott, és Davidtol valász-
tatott, harmad nap. v. 13. 14 *Akarodé* mond Gad
Davidnak. *hogy harmad napig döghalál legyen földed-*
ben? De ezen az harmad napon, érts, nem e-
gesz és tellyes harmad napot, az utolso és har-
madik napnak keső estvéjeig, vagy ettzakajaig,
hanem tellyetlent. és az melly nem szintęn
ötölt bé. Oka ennek ez.

1. *Mert* az Isten meg bánta vala azt a' gonoszt
v. 16. *De meg bana* mond az Szent Historicus,
a' Iehova azt a' gonoßt. Volt hát benne valami *re-*
missio, engedelem, és az szoros sententianak
valami könnyebitése lágyitása, *mitigatioja.*
Egyéb aránt, nem mondattathatnék Isten felől
hogy meg bánta azt a' gonoszt, kiben az meg
bánás, nem az indulatnak, *affectus*nak, hanem
az *effectus*nak cselekedetnek meg változása.

11. *Mert*, egyebaránt, ha a' csapás az harma-
dik napnak tellyes ki menetéleig tartott volna

áz ölő Angyalnak nem szükség volt volna mi
tiltatni. Mivel hogy az, mint bűn és vetsz
nélkül valo teremtett allat jol tudvan, ertve
és elmętvén az Istennek akarattyát, ęs sente
tiajat, midőn el tőlt volna az el rendelt idő, m
szűnt volna. De meg tiltatek, mivel, még ne
levęn el telve az el rendelt szabott idő, tovall
akar vala a' dologban menni, és többet a
vala ölni. Illyen rendel irja Samuel ez dolgo
meg hala az nép kozzul, Dántul fogva Beersebaig, h
ven ezer férfi és bocsata kezet az Angyal. Ierusale
reis, hogy el pusztitan aztis, de meg bana az Ieh
azt a' gonoszt, és monda az Angyalnak, a' ki a' ne
veszti vala: Elég immár erezd le a' te kezedet. Ez a
nakokáért az rendelt idő, volt az tellyétl
harmad nap, melly tartott az harmadik napa
estvefelejęig, midőn, az estvęli áldozat szoko
vala tétettetni az Istennek Satorában.

Az harmadikra F. 1. A' dőghalálnak el hat
sa, az országnak eggyik vęgétől, s-határát
fogván, az másikig, Dántol fogvan Beersebai
mellyeknek eggyikę egy felől, a' másika m
felől, az David országat határozza vala ug
hogy ez kęt város, a' ket végen lett legyen
Israel országának, mint meg tettszik. Iudic. 2
1. 1. Sam. 3. 20 2. Samuel. 3, 10. és 17. 11. ęs
Reg. 4 25. 2. Chron. 30. 5.

11. Hetven ezer férfiaknak, az Israel nép
közzűl valo el hullá a meg halása és ölettetę
Meg hala az nép kozzul hetven ezer férfi. Ez vala a'
vid dejebéli szomoru dőghalálnak szomoru
menetele.

T

TANUSAG.

Az Istennek csapási és itileti között, eggy fincsen hamarebb emeßtö, veßtö, s-ßörnyebben pußtito, mint az valoságos döghalál. Ihon az sz. leczke mutattya igaſsságát, mert azt tartya, hogy az meg mondott harmad nap alatt, hetven ezer hiját ejté az Israel népének. *Es meg hala az nép közzül Dántul fogvá Beersebaig, hetven ezer férfi.* Ezen dolgot látthattyuk. Num. 16. 45. Azt mondja Isten Mosesnek. *Menyetek el az gyülekezet közzul, hogy emeßßem meg öket eggy ßempillantásban,* az döghalállal: melly eggy kis idö alatt, tizen negy ezeret és het szazat az gyülekezetben meg öle Mert ugy iria Moses v. 49. ugyan azon részben hogy *valanak a' kik meg holtak valao azzal a' csapásſal, tizen négy ezer, és hétßaz, azokon kivül az kik meg holtak vala az Kore dolgáért.* Ezen tudománnak igaſsságát jelenti Dávid Psal- 91. 7. *Eſſék bár el a' homályban jaro döghalállal, az te oldalad mellöl ezer, és tiz ezer a' te job kezed felöl te hozzád nem ér.* mutogattya ebben. hogy illy szaporan és förnyen szokott az döghalál pusztitani, fogyatni, emészteni.

Mondasz. *Mellyik az a' valoságos döghalál, az mint az tanuságban rola emlekezel. Hißem akarmellyikis valoságos, sót nem tartok valoságossabbat annál az mellyben én meg halok?*

Felelet. Igaz dolog, az mint minden halálo ugy minden döghalális. valoságos, Mert az ki abban meg hal, ugyan voltaképpen el veszti világtol bucsuját, amaz szerent. Iob. 14. 20. 21.

Meg hirod (Isten) *ötet* (az embert) *ugy hogy* [illegible] *mullyon, el változtato az ö ßinét, és el bocsátod ötet. Tis*[illegible] *tességre mennek az ö fiai, de nem tudja, és meg kissebi*[illegible] *nek, de nem gondolkodik rolok.* Ismét amaz Davi[illegible] mondása szerént. Psal. 146. 4. *Ki megyen az em*[illegible] *ber fianak lelke meg tér az ö földében, azon a' napon* [illegible] *veßnek az ö gondolati.* vagy az Esaias amaz szava[illegible] szerént. Esa. 63. 16: *Az Abrahám nem tud minket* [illegible] *az Israel nem esmér minket.* De mind záltal az mi[illegible] dőn valoságosnak mondom, nem azt ertem az [illegible] dőghalált, melly szorossan ertve valoságos, és [illegible] nem csak tettaő, hanem azt.

I. A' melly voltaképpen ollyan, vagy hozzá [illegible] közel járo, avagy csak hozzá vető azokhoz a' [illegible] dőghalálokhoz mellyek az előtt regenten e[illegible] stenek ugymint 1. Egyptomban Exod. 11. 5. es [illegible] 12. 23. 29. 30. mellyel minden első szűlőtt meg [illegible] hala. 2 A' Pusztában. Num. 16 49. mellyel le [illegible] omla tizen negy ezer és hét száz hirtelen. 3. Si[illegible] do országban 2. Sam. 24. 15. 2. Chron. 21. 15. [illegible] melly el vona hetven ezer embert, hai madnap [illegible] alatt. 4. Ierusalem körűl Esa 37 36. mell. le onta [illegible] száz nyolczván őt ezer embert eggy éjjel.

II. *Az melly*, meg felel az Istennek amaz haragos *csapásának* mint Num. 16. 48. és 2. Sam. 24. 25. neveztetik, avagy az mint Isten maga mondja *gonoß itiletinek* Ezech. 14. 21 melly csak neha néha bocsáttátik, némelly nevezetes bűnőkert az emberek közzę.

III. *Az melly*, nem egynéhány ember vélekedése szerént, hanem az közönsęges itilet be-

tens

rentis, az sok embernek kevés idő alatt valo le
omlása miat dőghalálnak mondattathatik.

Egyebaránt, az mint nęmellyeknek szájában
forog, s-énis mondottam oda fellyebb, mind
dőghalál az, az mellyel az ember, betegsęg-
ben meg hal, ęs meg nem őlettetik erőszak be-
rent.

OKAI.

I. *Mert* sem a' fegyver, sem az ehsęg sem az
fene vad, mellyek az Istennek nevezetessebb
csapási ęs gonosz itileti. Ezech. 14. 21. annyit
olly hamar ęs hirtelen nem vesztenek, s-veszt-
hetnek mint az Pestis avagy dőghalál. Ez
az oka hogy az szomoru dőghalálnak leg
kissebb idő, leg rővidebb határ rendeltetęk,
Gad Prophęta által, Istentől ugymint, csak har-
mad nap. Az fegyvernek avagy háborusagnak
három holnap, az ehsegnek harom esztendő.
1. Chron. 21. 12. *Ezt mondja a' Iehova vál ßd el
magadnak eggyiket Avagy három eßtendeig valo ehsé-
get, avagy hogy harom holnapig a' te ellenséged fegyve-
re rajtad legyen, avagy az Iehova fegyvere harmad na-
pig és a' dőghalál kegyetlenkédjék a' te földedben, és az
Iehovának Argyala pußtittson minden te határidban.*

Mondasz. *Lam nem harom, hanem hét eßtendot em-
leger Samuel* 2 Sam. 24. 13. *Akarodé hogy hét eßten-
deig valo éhség ßallyon földedre?*

Felel Ugy vagyon, de az hárma volt az Saul
vétkęjért, és negyediknek mondatott ez, a'
mellyben ez dolgok lettenek.

Erre az tanuságra nęze Isten, midőn Moses-
nek azt monda hogy eggy szempillantásban

az az, kicsiny idő alatt, hirtelensęggel, emęsztü meg az Israel gyülekezetet Num. 16. 45. *Menyetekel, ez közzül a' gyülekezet közzül, hogy emésszem megeket eggy szempillantásban*, azaz, igen hamar, hirtelen.

11. *Mert*, sem fegyver, sem ęhség, sem semmi egyęb csapás, olly gyorsan, ęs hamar, az országot, tartományt, nemzetséget, és az földnek határit el nem nyargallya, fel nem futtya, járja, mint az dőghalál. Egy ęjjel, egęsz Egyptomot, annak minden városit, faluit, ezek ben minden hazakat, el járt. Mert *nem vala olly eggy házis, mellyben halott nem volna*. Exod. 12. 29. 30. Ioab Herczeg az ő hadnagy társaival egjetemben *kilencz holnap és 20. napok* alatt, jára el az Israel országát, számlálván az népet. 2. Samu. 24. 4. 8 de az Dőghalál, az harmad nap alatt, azon egęsz országot el jára, *Dántol* az országnak eggyik végen valo várostol *fogva Beersebaig* azonos zagnak más felől valo vęgen lévő városig 2. Sam. 24. 15.

112. *Mert*, ezt mutogattyák a' példák. Ahon Egyptomban, eggy nap az Egyptomnak minden barma, lova, szamára, teveje, ökre, juha meg halá. Exod. 9. 3. 5. 6. Mászszor, ugyan Egyptomban, eggy éjjel, minden első szülött, meg ő eték a' dőghalál által. Exod. 12. 29. 30. *Ejfelkor a' lehova meg ölé* minden első *szülöttet Egyptomnak földében, és támada nagy kiáltás, Egyptomban mert nem vala eggy házis mellyben halott nem volna*, szintén az szerent az mint Isten meg

mon

mondotta volt Moses által, Exod. 11. 5. igen hir-
telen, az pusztában, mig az Aron a' temlene-
zet kapá, abba jo illatu füstöt ten, és az gyüle-
kezet közzé futa, s-öket meg tisztita, ezen dög
halál miá, tizen négy ezeren, és het százan, ez
világból ki mulanak. Num. 16. 47. 49. *valanak*
a' kik meg holtak vala azzal a' csapassal, tizen négy ezer
és het száz. Eggy éttszaka Jerusalem körül, az Se-
nacherib táborában, száz nyolczvan öt ezeren
dermedenek meg ezen csapással. 2 Reg. 19.
35 és Esa. 37. 36. *ki jöve az Ichovának Angyala, és*
le vága az Assyriabéliek táborában, száz nyolczvan öt
ezeret.

Illyen dolgok, ehcęg, fegyver, vadak, és
egyeb csapások által, illy kicsin idő alatt, illyen
mertékkel, nem olvassuk hogy törtęntenek
volna. Noha fegyver miattis sokan el hullot-
tanak eggy eggy nap nęha, mint Exod. 32. 28.
az arany borju imádása miatt az Levi fiai keze,
s-fegyvere által, Moses parancsolattyából, el
hulla eggy napon az nęp közzül. ugymint ha-
ron ezer férfi. Num. 25. 9. Az Baal Peorhoz
valo csatlodás ért Sittinben meg halanak hu-
szon négy ezeren. Iudic. 20. 46. Az Benia-
min nemzetsege közzül eggy napon huszon
öt ezer férfi. Vesd mellé 2. Chron. 20. 2. 12.
22. 23. 24. és 14. 9. 13. Iudic. 8. 10.

HASZNAI.

1 *Oktat.* Annakokáert, 1. Igen helyessen,
meltán, igaz n és illendő képpen mondattatik,
Repulo nyilnak. Psal. 91. 5. Mert imę mint a' nyil

sebessen megyen, és gyorsasággal jár. *Pusztito veszedelemnek*, Psal. 91. 6. Mert a' hova esik, sietséggel pusztit, hamar sokat emészt, Eggy orában, meg számlálhatatlán emberek el hunyhattyák a' miá szemeket, ha Isten derekessan reájok bocsáttya.

11. Nem csuda hogy Dávid Király meg ijedvèn, és az Vénekkel arczal az földre le esvén, meg pedig sakokban, mentén mindjárt, minden mulatozas nélkül, igvekezett az Istennek haragját engesztelni, oltárt épiteni, és azon engesztelő áldozattal áldozni, 1. Chron. 21, 16. 17. Mert felhetett azon, hogy keves napok alatt, az egész ország, s. föld, nepétől meg ne ürüllyön és ha maga meg maradis, Király levén, ország nélkül ne maradjon. Micsoda pedig, Királynak lenni ország nélkül, egyéb? hanem árnyéknak test nélkül embernek lelek nélkül, atyanak fiak nélkül, madárnak szárnyak nélkül &c.

111. Nem ez természetire s-mivoltára nézet akkor Dávid az döghalálnak, mikor ezt valasztotta inkább mint az fegyvert, és éhséget hanem arra, hogy ez közelebb és inkabb, Isten keze mint a' fegyver és éhség, melly inkábs-közelebb *ember kezé*; és hogy ez által hamareb az irgalmas Isten kezében esik, mint az többi által, az mint maga mondá a' Gád Prophétának: *Essunk kérlek az lehovának kezében, mert sokak az ö irgalmassági és az ember kezében ne essem*, 2. Sam. 24. 14.

11. *Fedd és czafolj*. Kiket? 1. *Azokat*, kik, ha láttyák hogy eggy két ember meg hal az falu-

ban

ban. városban, kiváltkęppen mirigye ereſzkedven ęgrajta pokolvar kelvęn, tehát az dőg halálnak az ő termęſzetit meg nem gondolván mindjart dőghalálnak mondják, Ertven azon nem annyiban az dőghalált, az menyiben nem erőſsák ſzeręnt valo, halál, vagy meg őletęs, hanem az menyiben az Iſtennek ez ő hittelen fogyáto csapaſa. Maga nem ez az Iſten *gonoſs itiletinek* (az mint maga nevezi Ezech. 14 21.) eggyike, az dőghalál, hanem más mint már le irtam. Egyéb arántęn el hiſzem, hogy alig mulikolly eſztendő, mellynek el folyáſa alatt eggy helyben valaki mirigybe meg ne halna. De ugyan nem mondhatni, az moſtani fel tett częl ſzeręnt dőghalálnak, Peſtisnek.

11. Azokat, kik ha feles cselęddel vannak, ſok fiakkal leanyokkal, (mint meg annyi keſ kenyér evőkkel.) áldattatanak, egyebaránt az ſzegenységtől, ſzűkségtől ſzorongattatván ezt az Iſtennek csapasát, ugyan kęrve kérik, ohajtyák: *O csak jöne eggy jo dög halal, vinné el nyakamrol ezeket.* Nem tudgyák ezek mit kérnek, mint az Zebedæus felesege. Matt. 20.22. kinek azt felele kęrésére Chriſtus Urunk: *Nem tudjátok mit kértek* Ezek kivánnák csapáſt, haragot, és itiletet az őnnőn házokra, cselédjekre, fejekre. De talá aztmődják. *Lám Dávidis kérte Iſtentől a' dög halált Essünk kérlek a' Iehovának kezében*, 2. Sā. 24 14.

Felel. 1. Dávid nem kérte, s nem ohajtotta hanem ſzorongatáſa levęn mindennűnen, az Iſtennek három csapáſi kőzzűl válaſztotta. Azt

mondotta vala Isten a' Gad Propheta altal ő-
nęki: *Három dolgot adok elődbe, válaſſa el eggyiket magadnak mellyet meg cselekedjem tenéked. vagy hogy hét eſztendeig valo éhség ſzállyon földedre vagy hogy három holnapig ellenségea előtt budoſſal vagy hogy harmad napig dögbalál legyen földedben, azért moſtan laſſad, s gondold meg* 2. Sam. 24. 12. 13.

II. Fel. Válaſztotta nem jo kedvęből ſzabad tetſzęſe ſzeręnt hanem a' ſzűkſęgtől, és Isten akarattyátol kęnſzerittetvęn. azert mondá Gadnak: *ſzorongattatásom vagyon énnékem igen.* 2 Sam 24. 14. Nagy volt rajta az kęteleneſég.

III. Felel. A' tőbbi kőzőtt azert válaſztotta ezt, mert tudta hogy ez leg kevéſſebb ideig tart, ęs ebben eſvén, az nagy irgalmu Istennek kezeben eſik. *Eſſunk kérlek az lehovanak kezében, mert ſokak az ő irgalmaſſági* v. 14.

IV. Felel. oſztan kivanhattya az idvezűlendő ember a' halalt, az menyiben, világi nyavalyainak vege, bűneinek el tőrőltetéſe, az őrők életre által menetel, az mennyei házában haza éręs, és az Chriſtushoz kőltőzés 2. Cor. 5. 6. Phil. 1. 23. &c. Apoc. 7. 14. ęs 14 13. Ioh. 5. 24. &c.

III. *Int.* Annakokáęrt 1, Meg odd magad hogy vagy ſok cseléddel birván, az ſzegęnſęgtől valo ſzorongattatáſodban. vagy egyęb budban, bánatodban vagy magadra, vagy ſzerelmeſidre, az Istennek ezt az ő cs paſát né kęrjed. Hidi Istenben, mint kegyelmes Atyadban, ki ſzűkſégedben el nem hagyt *bizzad minden*

den utadat. vessed minden gondodat, és terhedet, ö rea ö nékigondja lessen te read ęs a' tieidre Prov. 16. 3. Ps. 55. 23: 1. Pet 5. 7. A' ki tégedet, és a' tieidet teremtette, gondjokatis viseli, ęs el tartya, csak féllyętek ötet. Mert az iffiu *oroßlyánok meg ßegényednek, és meg éheznek, de az kik keresik a' Iehovát semmi jo nelkul nem ßukölködnek* Psal. 34. 11 &c.

11. Mihelyen veszed eszedben, hogy az te népedkőzött Istennek ez az ö csapása már el kézdetett, az ennek elötte meg mutogatott modok ęs utak szerént, annak el forditására, meg szűntetésére, indully, mozdully, ęs ezt tręfának ne vęllyed.

IV. PREDIKACIO,

Deuteron. 28. ỳ. 21. A.D. 1661. 6. Nov.

Hozzad ragasztya a Iehova a dög halalt, miglen meg emeszt tegedet arrol az földröl, à mellyre te menendeß.

MElly igen nehęz bűntetése, ęs sulyos ostora legyen Istennek az Pestis, avagy dőghalál, akarki s könnyen eszében veheti ezekből.

1. *Hogy* az Istennek kőzönsęges és országos csapási, és az mint maga nevezi. Ezech. 14. 21. gonosz itileti közze számláltatik. Ierem. 14. 13.

21. 24. 27. 29. 32. 34. 38. &c. ręszeiben. *Fegyverrel, éhséggel, és dőghalállal eméßtem meg őket* Ezec. 14. 19. 20. 21. *azén negy gonoß itiletimet a' fegyvert és az éhséget, és a' gonoß vadat, és a' dőghalált bocsatom Ierusalemre hogy ki vagjam belole az embert és barmot.*

II. *Hogy csapásnak pußtito veßedelemnek, Iehova fegyverének* &c. neveztetik. 2. Sam. 24. 25. Num 16. 45. 46. Psal. 91. 6. 1. Chron. 21. 12.

III. *Hogy* az Istennek kiváltkęppen valo átkai kőzőtt, mellyekkel az ő törvényehez engedetlenkedőket fenyegeti, szinten leg elől tętetteti mikeppen ez fől vőtt leczke, ha az elsőbb, s-kővetkező versekkel eggyben vettyük, világossan meg mutattya. Az 16. verstől fogva ez 21. versig, kőzőnsęgessen tęszi le Isten az Atkot. *Atkozott léßß, atkozott léßen. &c. Bocsát a' Iehova te read átkot.* &c. De ez huszon eggyedik versben el kezdi, az átkoknak nemeit s-legelsőbennis ezt tęszi fel. *Hozzád ragaßtya a' Iehova a' dőghalált, miglen meg eméßt tégedet &c* mellyben *Summa ßerént* vagyon az Istennek rettenetes fenyegetése, mellyben az ő törvenye meg utáloit az pusztito dőghalállál fenyegeti. Holott ręszenkent vagyon.

I. *Istennek az dőghalállal valo kemény fenyegetőzése* ez szokbán. Hozzád ragasztya a' Iehova a' dőghalált.

II. *Ez fenyegetőzést határozoidő.* ez szokban miglen meg emęszt tégedet arrol a' földről, az mellyre menendesz.

Az elsőben láthattyuk. 1. Az fenyegetőzőt.

2. A'

2. A' fenyegetésnek częllyát. 3. A' fenyegetést magát.

MAGYARAZAT.

Hozzád ragaßtya a' Iehova a' döghalált: Ez alkalmatossággal itt csak im ezeket ražogassuk meg az kérdęseket.

I. *Kikhez ßokta Isten a' döghalált ragaßtani, s. kiket fenyeget ézzel?*

II. *Miképpen és micsoda formán ragaßtya Isten az döghalált valakihez?*

III. *Nem ragado, eggyröl máfra által menö, el ragadóe tehát?*

Az elsöre F. Le tétetik v. 15. hogy azokhoz az kik nem engednek a' Iehova szavának.

Mondasz. *Hat azokhoz a' kik annak engednek, nem ragaßtya Isten?*

I. F. *nem* következik. Mert midön amazokrol mondjuk, ezekröl nem tagadjuk.

II. Fel. Azok kik az Iehova szavához engedelmesek, legyenek bár szentek és feddhetetlenek, s. Isten elött igazak mint *Noe*, kit maga Isten ekképpen dicsir. *Tégedet láttalak igaznak lenni én elöttem, az mostan élö emberek között.* Gen. 7. 1. *Iob.* ki *vala tökélletes, igaz, és istenfélö és az gonoßtol el távözo* azt mondja az irás Iob 1. 1. *Zacharias* Pap. és az ö felésége az *Ersébet* aszszony, kikfelöl azt irja szent Lukács Evangelista, hogy *valának mind ketten igazak Isten elött, kik az Vrnak minden parancsolatiban, és rendelésiben feddhetetlenül élnek vala* Luc. 1. 6. és többek. De nem üressek mindazáltal az büntöl *Noe ivek az borban és meg részegedek, és még mezitelénitém ... az ö sátoranak közepette* Gen. 9

21. Iob. az sokát nem álhata, hanem *meg nyitá az ő ßáját, és meg atkoza az ő napját* &c. Iob. 3. 1. mellyet magais meg báná osztán Iob. 39. 37. 38. és 42. 3-6. Zacharias nem hihete az Istennek Gabriel által valo szavának mellyert ám szegény megis némula, s-nęma lőn sokaig Luc. 1. 20. Igy az tőbbiis bűnősők. Talál azért Isten azokbannis engedetlenséget fogyatkozást, vétket és sok bűnőket (*Mert mit lehet igaz, az halando emeber az Istennék mit lehet tißta az aßßonyto ßületett? Imé az csillagok nem tißták az ő ßemei elett mentnyivel inkább az halando ember, az ki féreg? Es kő mondhattya, meg tißtitottam az én ßivemet?* &c. Iob. 25. 4. 5. 6. Prov. 20 9) mellyekből okot veszen arra, hogy az dőghalaltis ha ugy tettszik ő nęki, hozzájok ragaszsza mint Ezechiashoz az nyavályát, nohá néki meg kegyelmeze buzgo kőnnőrgésére, Esa. 38 1. 2. 3. 4 5.

III. Felel. Az kőzőnséges dőghalálban ezekhezis ragasztya Isten az dőghalált, de kűlőmben mint az ő hozzá engedetlen hitetlenekhez, tudniillik, nem ugy mint tulajdonképpen valo bűntetęst azoknak őrők veszedelmére: hanem mint atyai ostort veszszőt, meg látogatást, probát, orvosságot, magoknak, vagy az utánnok maradoknak javára, meg probátására, tisztogatására, tanitására mint Esa. 38.

IV. Felelet. Isten az ő szavához engedelmeskedő hiveinek ha midőn a' dőghalált hozzájok ragasztyais, de meg szenteli, ęs mint akarmelly egyęb kőz halálnak nęmet, minden nyomo-

rum

rusagik végére, és az örök életre való altal menetelle, tęszi nékik.

v. Felelet. Sokszor mindazáltal kedvez ő felsęge az dőghalálban ezeknek mint az Israelnek Exod. 12. 23. 29. *El megyen a' Iehova az ajto mellett, és nem engedi, hogy a' pusztito bé mennyen a' te házatokba, öldöklésre* amaz szerént. *Essék bár el a' te oldalad mellöl ezer, és tiz ezer a' te jobb kezed felöl te hozzád nem ęc.* Psal. 91. 7.

Nem külőmben cselekeszik Isten, sokszor az dőghalálban, mint az fegyver fen forgásában és az közönséges ęhsęgben némellyekkel.

1 Kedvez némellynek az fegyver fen forgásában, mint az Ebed melech szerecsennek ki mivel jol tőn az szegény Ieremias Prophetával: (Mert az királytol, Sedechiastol, ki nyere hogy vonnyák ki Ieremiást, az sáros tőmlőczbül, szerze ręgi, hánt és szakadozott ruhakat, alá bocsatá azokat Ieremiasnak köteleken az verembe, holnali alá rakatá vęle az köteleken alol, és akkeppen, az sárban őtet, meg halni nem hagia, hanem ki voná Ierem. 38. 7: 8. 9. &c) azt monda Isten néki: *Meg szabaditlak teged azon a' napon.* (mellyen Ierusalemet meg veszik megegetik, javait el prędállyák, népet le vágják, el rabollyák) *és nem adattatol az embereknek kezében, az kiktöl te félsz.* &c. Ierem. 39. 17. 18. Ieremias Profetának, kinek, midőn az Sido rabok között lanczokkal meg kőtöztetve az ellenség kezęben volna, azt monda Nabuzaradan az Babyloniai Királynak eggyik vezętje. *Imé meg*

oldo-

oldozlak tégedet ma az lánczokbol mellyek a' te kezeiden vannak, ha jo az te ßemeid elott, hogy el jöj velem Babyloniaban, jere: ha pedig gonoß a' te ßemeid elott, hogy el jöj én velem Babyloniaban haddel, az hova akarsz oda menny. Ierem. 40. 4 5.

11. Kedvezz Isten nęmellynek az kőzőnséges ęhsegben mint az Sareptábęli özvegy aszszonynak, az Israel országában lęvő kőzőnseges nagy ęnsęgben, kinek azt mondá az Israelnek Istene az Illyés Profeta szája âltal, *hogy sem a' vékabéli lißt sem a' korsobéli olaj, el nem fogy addigmiglen az Iehova essöt ád, ez földnek ßinere.* 1. Reg 17. 14 Ugyis lőn az dolog, sem a' vękabéli liszt el nem fogja, sem az korsobeli olaj, az Iehovának beszéde szeréntv. 16.

Az szeréntà mint David Psal 33. 18. 19. mondja Isten felől: hogy *Ime a' Iehovának ßemei az ötet félö kön, és a' kik varják az ö irgalmaßágát, hogy meg ßabadittsa a' halâltol az ö lelkeket, és el tartsa öket az éhségben.*

Az másodikra F. EZ atánt sokat csacsog, az romlott okosság utan járo, nem szinten jozan hejában valo Philosophia, de mindazaltal micsodá forman, modon, legyen ez nem kőnnyen tettszik meg. Az mennyire azért az sz. irás világánál láthatunk, felőle azt mondhattyuk, hogy az bőlcs ęs meg visgalhatatlan tanácsu Isten, ragasztya ahoz, az kinez ragasztani akarja a' dőghalált.

1. *Az ö csapdoso Angyala altál* mint meg tettszik. Ex 12. 23. *A' Iehova nem engedi hogy a' pußtito bé mennyen*

nyen a' ti hazaitokba öldoklésre. Ps. 78. 49. *Bocsátotta ö reájok az* Egyptombeliekre *az ö haragjának busulását, fel gerjedett haragott* &c. *az gonoßok követinek.* Angyalinak *el bocsátásával,* 2. Sam. 24. 16. *Bocsáta kezet az Angyal Ierusalemreis, hogy el pußtitana aztis* 2. Chron. 21. 16. *David fel emele az ö ßemeit, es láta a' Iehova Angyala tállani, az föld és az ég között, kinek kezében eggy éles mezitelen tör vala.* Esa. 37. 39. *Ki jöve az Iehovanak Angyala és le vaga az Assyriabéliekben ßáznyolczvan öt ezeret.*

Mondasz. *Lám néhol magárol mondja az Iehova Isten, mint Exod.* 11. 4. *Ezt mondja a' Iehova Ejfélkor én által megyek Egyptomnak közepette, és meg hal minden elsö ßülött,* ęs. 12. 29. *Ejfélkor meg ölè a' Iehova minden elsö ßülöttet.*

Felelet. Az ugy vagyon, de mindazáltal ęrtsed, *mediate,* ezköz ęs Angyala által, mint Exod. 12. 23. ęs Psal. 78. 49. Ismet 2. Sam. 24, 16, 1. Chron. 21. 16. Esa. 37. 35. 36. mellyeket az elébbis elő hozęk, meg magyarázzak és mutattyák.

Micsoda forman munkálkodjanak pedig itt e' csapásban az Angyalok, volta szeręnt Isten tudos benne, azért tudnunk nem igen szükség nemis igen lehető. Mert az Urnak lelke ki nem fejezte. Dávid Király, az pusztitó Angyal kezében ki az ęg és az föld között az Iebuseus Arauna szerője mellet álla, *éles mezitelen tört* látott 1. Chron. 21. 16. ęs annak munkáját Samuelis *vágasnak* mondja, 2. Sam. 24. 17. Dávid ugymond *látta az* Angyalt, *a' ki a' népet vagja vala* Esaiasis vágásnak Esa 37. 36. Az a' mezitelen tör

mindazáltal, hihető, hogy csak jelenségevolt az Angyalnak akkor ő rea bizattatott tisztinek.

II. Ragasztya Isten a' dőghalált valakire az termęszetben forgó, okok es alkalmatosságok által nęha, ha helyt kell adnunk az kőz vęleke. dęsnek, ugymint főld indulás, levegő ęgnek veszetsęge, szarázsága, nedvessége, dőgőssége és mérges *halitások* által &c. De az mint oda fellyeb jelentem az első tánitásnak első hasznában, az derekas dőghalálra ezek avagy kicsint avagy semmit sem szolgálnak sokszor.

III. Ragasztya Isten a' pestist vala kire *önnön maga által*, mindé olljan külső ok ęs alkalmatosság nel kül, az emberben belől hirtelensęggel indítván, ęs mint eggy sebes nyilnak belę lővęsęvel reá bocsátván, az honnan adni ęs bocsátani mondatik 2. Sam. 24. 15. *Ada annakokáért a' Iehova dóghalál.* 1, Chron. 21. 15, &c, *Bocsáta a' Iehova dóghalált.*

Az harmadikra F. 1, Nem önnön magátol hanem az emberhez ragaszto Istentől, Nem aztirja Moses *hozzád ragad a' dóghalál*: hanem *hozzád ragasztya a' Iehova a' dóghalált.*

II. Felelet. A' Pestis kettőt tęszen, vagy azt az sokakban halálos nyavalyát, vagy az által kővetkezett halált. Ez, tudniillik a' halál, soha ragado nem volt, s-nem lészen, *formaliter*, ęs eggyről másra nem megyen, el ragadokeppen holott minden bűnősre el ragadott hogy igy mondjam egyszer Adámban, Evaban. Rom 5, 12: de amaz tudniillik a' nyavalya, nęminemű

kęppen

kęppen el ragadhat, mint mindjárt meg mondom miképpenegyeb ragadványos nyavalyák franczu, rûh, szem fajás &c,

III. Felelet. Ezis pedig, nem maga által, és *formaliter* az ő mivolta és valosága szerent, menvén eggyről másra, hanem *efficienter* szerzésképpen, az mennyiben bûzivel vagy egyéb ártalmas minémûsęgével, csemert, vagy valami egyęb nyavalyát, indithat emberben.

IV. Felelet. Mind ezt pedig Istennek akarattyából, engedelméből, szerzéséből. Kinél annyira számlálva vannak *az embernek meg csak fejének haja ßalaiis*, hogy azok kőzzûl eggyis ő nala nélkûl fejekről le nem eshetik, mint Idvezitőnk mondja, Matt. 10, 30. *néktek* ugymond *meg fejeteknek haj ßalaiis mind ßámlálva vannak* tudniillik, az mi mennyei Atyánknal Istenünknel és Catechismusunkis tanittya.

TANUSAG.

A' Pestis, avagy dög halál, Istennek ollyan csapása, büntetése, ostora, melytől, senki azok közzül kikre Isten azt bocsattya, önnön magát, semmi uton modon el nem vohattya: Ihon ez leczke mutattya ez tanuságot *Hozzád ragaßtya a' Iehova a' Dóghalált.* Ha Isten ragasztya hozzád, hogy hogy vohatnád el magadat tőle, Ezen dolog tettszik nem homályossán ki Ezech, 14, 19, 20, *Ha* mond az Isten *dóghalált bocsátok a' földre* melly vétkezik ő ellene, *és ki öntöm az én haragomat ö rea, és Noe, Daniel és Iob léßen ö közepette, élek én az Iehova Vrnak mondása ha fiat, ha leányt meg ßabaditnak,* Nezsze nem

hogy magok az bűnosők kikre Isten bocsattya a' dőghalált vohatnak el attol magokat, de męg amaz nagy ęs Isten előtt kedvet találo szentekis, Noe, Daniel, Iob, ha kőzepettek volnának, avagy ezekhez hasonlo lelkű, szent emberek ha kőztők találtatnának, nem ohatnák meg attol azokat, ha szintén az magok lelkęt meg szabaditanákis az ő igasságokkal. Csak oda van, az, a' kire Isten halál hozokęppen bocsattya.

OKAI.

I. *Mert* az Istennek keze, fegyvere, nyila, és csapása Az mint ez előttis mondottam.

I. *Istennek keze.* Exod. 9. 3. *Imé az Iehova keze léßen a' te barmodon, melly a' mezön vagyon, a' lovakon ßamárokon, tevéken, ökrökön, es juhokon igen nagy dögbalál.* 2. Sam. 24. 17 1. Chron. 21. 17. Legyen kérlek a' te kezed Iehova én Istenem én rajtam, ęs az én Atyám házán &c.

II. *Istennek fegyvere,* 1. Chron. 21. 12. *Ha három napig az Iehova fegyvere, és dög halál legyen az földön és az Iehovának Angyala veßessen minden határában Israelnek.* lássad &c.

III. *Istennek nyila.* Psal. 91. 5. *Nem fogß félni az nappal repulö Nyiltol:* tudnillik áz Istenetől és nem az emberetől, ęs Psal. 38: 3. az mint nęme lyeknek tettszik, kik ezt a' dőghalálrol vagy Pestisről ęrtik.

IV. *Istennek csapása.* 2. Sam. 24. 25. eggyben vetvęn. v. 17. &c *Es Oltárt épite ott David* az Arauna szerőjen, *az Iehovának, és áldozék és meg kélelödék*

lödék az Iehova az földhöz, és meg tiltaték a' csapás az Israelröl.

Kicsoda te hát az, az ki az Isten keze, előtt, fegyvere, nyila, es csapása előtt, magát el vohatná? Ha csak az erős, gyors, tanult ellenségnek kezétől, csapásától, fegyverętől sem vohattya el ember magát, midőn az kezet fel emelvén, fegyverével hozza csapja, mi modon az Istenętől? Ha azon ellenségnek, sebessen ellőt nyila előtt el nem ránthattya embertestet mi modon az Istennek láthatatlanul, hirtelenséggel, és nagy hatosággal repűlő nyila elől? Ha csak az emberis illy hathatoképpen és el távoztathatatlanol, űt, vág, lő, még pedig láthato lęvęn munkája, ha felette egyenessen, hibázás nęlkűl, mint az Beniaminitak kőzőtt némellyekről olvassuk. Iudic, 20 16. hogy ollyak voltanak hét százan, bal kézzel hagyito parittyások, hogy *parittyából hajtván kövét, még a' hajszálatis el uthettek volna, és nem vétkeztek volna hajtásokban?* mit gondolunk Isten felől. Bizony az ő űtęse, mint láthatatlan, hathatobb, el távoztathatatlanb, egyenessebb, és hibázás nęlkűl valobb. Ettől vohatnáe hát ember el magat?

11. *Mert* a' dőghalált Isten, gyakorlatossággal Angyala által (akar jo, akar gonosz angyalát ertsed) szokta vęgben vinni, szerzeni, és gyakorlani. Az Angyal pedig felette igen gyors, ęs az embert mindenűtt el éri. Ollyakká tette s-tészi Isten mint az sebessen fuvo fél. Psal. 104. 4: *Tészi* mond Dávid, Istent dicsirvén

az ö Angyalis ßelekké, az ößelgait lángozó tüzzé. Gyor ſaſágokęrt. irják az kęp irokis ſzárnyaſoknak. Azon okert látta mind Eſaias, ki hat hat ſzárnyu Seraphimokat látott. Eſa. 6. 2. mind Ezechiel ki négy nęgy ſzárnyu Cherubimokat látott. Ez. 1. 6. 7. &c. ſzárnyaſoknak.

Valoban gyorſaknak mutattya az Daniel kőnyvęhez adatott Toldalék cap, 14. 32. azt irja ha hitelt kell néki adnunk, hogy midőn Iudæaban, Sido orſzágban eggy Habakuk nevű Propheta (más amaz Habakuktol, ki az 12 apro Prophętáknak eggyike) atatoinak valami eleſęget akarna vinni az mezőre, meg ragadá ſiſtőket az Angyal, és nagy hamarsággal azon ebędre Babyloniaban vive Danielhöz, az Oroſzlánok vermehez. Meſterſęg tehát, nagy pedig, az Angyal előtt embernek magát el vonni. Bár jol kőrőmkődjek az ki ezzel akarja magát oltalmazni.

Hogy pedig Iſten az dőg halált. Angyal által gyakorollya, ſzerezze, és vigye vęgben ſokſzor, tagadhatatlan dolog imezekből. Exod. 12. 23. *Nem engedi a' Iehova hogy a' puſztitó bé mennyen azti házatokban, öldöklésre,* az az, az Angyal. 2. Sá. 24. 15. 10. *Bocsáta kezet az Angyal Ieruſalemreis, hogy el puſztitaná aztis,* vagy az mint vagyon. 1. Chron. 21. 15. *Bocsáta a' Iehova Angyalt Ierulalemre, hogy el puſztitaná azt.* Eſa. 37. 36. 2. Reg. 19. 35. Ki jöve a' Iehovanak Angyala, és le vága az Aſſyriabęliek táborában ſzaz nyolczvan őt ezeret.

Mert

III. *Mert* egyébaránt isten az ő fel tett szandękában, akarattyában meg jádzóttatnék, meg tręfalodnek, bőlcsességęben ęs erejeben meg fogyatkoznék, és hogy igy mondjam, mint eggy ki szakadna, ha az, a' kit ő, az dőghalállal meg akarná csapni, lőni, attol magát el vohatná. Ez bőlcsebb, szemessebb, okossabb, erőssebb lenne ő nálánál. Melly tavul legyen. Lebetetlen dolog.

IV. *Mert* az midőn ez kőzőnsęges és országos csapás, az emberekre bocsáttatott istentől valaha, valakik őnnőn magokat attol el vontak volna. Leg alább, midőn Egyptomot isten azzal verę, Pharao Király, és az ő országának fő fő rendei, az ő szerelmes első szűlőtt magzattyokat, el vonták volna előle, ęs nem lęvén azoknál, fé tőbb jószágok, drágabb kincsek, magoknál meg maraztották volna. De ezekben meg alla az Istennek fenyegetęse, hogy az ő első szűlőttiőkis meg hal. Exod. 11. 5 azt mondatta Isten Mosessel: En ejfelkor által megyek Egyptomnak kőzepette, ęs meg hal minden első *ßulott, Pharaonak elsö ßulöttetöl fogva.* Exod. 12. 29. 30. azont irja bé tellyesedve Moses. *Ejfęlkor meg ölé a' lehova minden elsö ßulottet Egyptomnak foldén Pharaonak elsö ßulöttetöl fogva* Egibebek felőlpedig, soha ollyat ne hallottunk, nem olvastunk ne láttunk. Csak ugyan az mindennek ez arant mondoja, az mi Davide, Psal. 139. 7. 8. 9. 10.

Hova menyek a' te lelked elött ó Iehova, és a' te orczád elött hová fussak? Ha fel hágnék az égben ott vagy te: és ha a pokolbaa vetnék ágyat, ime te ott vagy Ha fel venném az hajnalnak szárnyait, s-laknám az tengernek utolso határánál, még odais a' te kezed vinne engemet, és meg fogna engemet a' te jobb kezed. Micsoda hely hát az, a' hová ezelőtt, magát ember el vohatná? hanem ha az Utopia, a' hely nélkül valo hely, földetlen föld.

HASZNAI.

I. *Oktat.* Ha a' dolog igy vagyon, Tehát 1. Nem egyenlő termeszetű s-ratioju a' Pestis avagy dőghalál az Istennek más egyęb csapásival, az fegyverrel, ehsęggel, tűzzel, fene vadak a tal valo nyomorusaggal &c. Ezek nem csak *utol*, az ő munkaikban, szerzeményikben *effectum*ikban csak, hanem *elölis*, magokban ęs szerző okaikban, *rausa*ikban, meg láttathatnak męg pedig az szemesektől, s-okossan vigyázoktol, jo idejel orán: de az Pestis avagy dőghalál, sem magában, sem az ő szerző okaiban meg nem láttathatik. Nincsen olly szemes, olly okos vigyázo ki igazán ezt elől meg lássa, hanem utol csak midőn láttya hogy imittis vagyon halott, amottis, mostis fokat temetnek. Emez háznális sinak rinak, amaznális. Ezis meg betegedék ma, s-amazis. Emeztis el lelé az halálos hideg, amazis, Ennekis mirigye ereszkedék, amannakis. Ismét midőn mind ezeket hallya, ez. s-amaz falu, város, tartomány, nép és nemzet felől. Láthattya s-láttya

embes

ember, nem okaiban, hanem szerzeményiben nem *in causis*, hanem *in effectis*.

Okai, szerzői, sokszor az Angyalok mint már egynéhánszor, s-csak az imentis meg mutogattam, az szent Irás nyilván valo szavaibol. Az Angyalokat pedig, akar jok és szent Angyalok, akar gonoszok és ördögök legyenek ki láttya? ha testben öltözvén meg nem mutattyák magokat? Bizony senki. Mert lelkek s-minden szemmel láthato részektöl, tagoktol, szinektöl üresek. Heb. 1. 14. egyben vetvén Luc. 24. 39. *A' leleknek nincsen husa csontya.*

Mondasz. *Lám némellyek régen elegßerlattak Angyalt.* mint *Abrahám* Gen. 18. 2. &c. *Iacob.* Gen. 32. 24. *Iosue.* Ios. 5. 13: vagy 6. 1. az mint a' Deakban vagyon. *Gedeon.* Iudic. 6. 12. *David* 2. Sam. 24. 17. 1. Chron. 21. 16. *és egyebek sokak.*

Felelet. Láttak de mindenkor testbe öltözve, emberi formában. Azért monda tatnak az meg nevezett helyekben, nagyob részent mindenütt, férfiaknak az Angyalok. Oztan igy, testben öltözvés, már ez utolso idökben ritkán kezdettünk Angyalokat látni.

11. Hiszontalan tarátság, és hejában valo epeség, az Pestisnek avagy döghalálnak, hely változtatás, imide amoda valo bujdosás, futás, szaladás, kavargás által valo kerülése. az mint oda fellyebis emlekezem felöle, masodik tanitásomnak hasznaiban, s-alább bövebben is szollok. Csuda dolog, hogy az régi emberek Patriarchák, Prophetak, és Királyok, ez mester-

seget és orvosságot fel nem találták, es utánnok következendő maradékiknak, vagy írásban, vagy kézről kézre adatott hagyományban nem hagyták.

111. Ha a' Pestis avagy dőghalál, az emberre bocsáttatik Istentől, szolván rola, az menyiben halálhozo, mint az hetven ezer Israelitákban, vagy férfiakban. 2. Sam. 24. 15. 1. Chron 21. és az Senacherib, száz nyolczvan öt ezer viteziben. Esa. 37. 35. 2. Reg. 19. 35. nincsen semmi haszna az külső orvosságoknak.

Ha Isten halálos keppen meg lőtt ez ő nyilával, noha még élsz, vagass bár eret, akár a' *cephalicat*, akár az *mediat*, akár a' *zaphenat* bokád alatt, akár a' *salvatellat* az kis ujjod mellett hordozz bár kezedben valami jószágot, avagy eczetes spongiát, fűstőld bár házadat fenyő maggal, fejér fürömmel, es annak fűstit szidd magadhoz, orrodon szádon: egyel bar minden reggel, eczetes kenyeret, avagy egynéhány diot sovel, vagy ujruta fűvet: tűzelly bár cserfa es fenyőfa tűzzel: élly eczetes étellel es sűltel inkább mint egyeb felevel: élly teriékkel, lemonyával, czitrom nedvelsegével: szagold a' rutát sőt bárvedd be ételbé vagy italban; mossad szádat, orczádat, füledet kezedet rosa vizzel, vagy eczette; forgassid szádban az izekfűvet fahájat, es meg tőrőtt koriandromot kennyed vak szemedet tenyeredet, mellyedet, Scorpio olajjal: élly az magad vizelletivel némellyekként, minden reggel csi-

naltass

áltaſs Mithridaticumot, s-vedd bé: Igyad az
zarvasnak ámbátor ſzárvát, vagy ſzivebéli
sontocskáját apron tőrve, vagy egyed. igyál
meg keſzitetett arány vagy ezüſt gletet: bo-
sásd lábaidot, jo meleg moſtan fejt tejbe &c.
mellyeket mutogatnak, nem csak az Orvoſok
nem azok után, némelly ez aránt *atheolo-
gus Theologus* okis, de csak keſzülly, mert
izony el kel menned, ez világtol nem ſokára
meg kell valnod.

Mondaſz *Nem kell hát ſoha ſemmi orvoſsággal él-
nem, ha mirigyem talál ereſzkedni?*

Felelet. 1. Këll affelől ha lehet, csak legyen
szabados orvoſság. Mert nem tudod azt ha
halál hozoképpen bocsátottaę Iſten read, vagy
gyogyulhatokeppen. Nem tudod az Iſten vé-
gezéset, életed felől, nem tudod halálod orá-
ját.

11. Mi nem arra valo az orvoſság, hogy az-
szal, az te teſtedből ki menő lelkedet meg tar-
toztaſſad. és az halálnak napján levő viadalod-
dban az halált meg győzzed, s-el űzzed és ele-
tedet meg mencsed. Ez nem lehet. *Mert nincs
elly ember ki uralkodnek az lelken, hogy meg tartoztaſſa
az lelket, és nincs uralkodás az halálnak napján, és nincs
nvil ez harczban*, azt mondja Salamon Predikátor
Eccl. 8. 8 hanem, hogy fajdalmidat enyhittsed
s teſtedet könnyebittsed altala; Iſten áldá-
ából.

111. Vagy ęlűnk vagy halunk tartozunk,
az ſzabados ezkőzőkkel éſni, es hogy Iſtent
nè

ne késértsük azokat meg nem vetni, mint Ezechias Esa. 38. 21. 22

IV. Annál inkább haszontalan bolondságok hát az ördöngös orvosságok, mint midőn ördögi mesterséggel, valami forma az földbő mint regen az Samuelé, 1. Sam. 28. 14. ki hi vattatik, minęmüket olvashatz az külső irásokban, és az holtak s el temettetek ki álattatnak meg nyakaztatnak, minémüeket, noha más vo gre, nem régen halhattál, hogy esett Saros Pa takon, és mostanában, Ruszkán, ha ugy vagyo a' dolog, az mint az hire el jött, avagy meg ęgettetnek.

V. Haszontalan bolondságok az babonás orvosságok, mint az vak Sidoknál, ha az ő vé lekedesek szerént a' pusztito Angyal nevét, az haz oldalára, körőskörnyül fel irják, kivált kęppen emézt *Diridon*: ęs ha az ut közepén nem járnak, mivel ott mondják hogy jár az ölő Angyal. Ismęt a' Papistáknál, az Pestis angyalinak avagy nevének, avagy képének, falra valo irása: a' *Iesus Maria Anna*, szaporán mondása: vagy házában fel irasa: Az *Agnus Deinek* szentek ereklyejének mellyen hordozása &c.

VI Haszontalan bolondságok az bálványozo orvosságok, mint az Pápistáknál, az Szenteknek, kiket Pestis űző Istenkekke tettek, es országokra városokra magok közt fel osztottanak, tiszteleti, nevezet szerént, az melly mindeneknęl közönséges az Szűz Marianak imádása &c.

VII. Semmire kellő tanács amazis.
Mox longe tarde, cede, recede, veni:
Az az Hamar el menny, fuss: Messze menny fuss: későre jőj visszá. Ezekre oktatathatol ez tanuságbol, mellyet meg erősiténk, ezent irásbol, okokbol.

II. *Fedd* és *czafol.* Kiket? 1. Azokat, kik az pestist egyenlő természetűnek, s-*ratio*junak illittyák lenni, az Istennek egyęb láthato, eszre vehető, ęs Isten gondviseléséből szabadossan el kerűlhető csapásival, az ehséggel, fegyverrel &c ęs innen lővőldőznek, s-vesznek argumentomot amaz vęlekedésnek tàmogatásara, hogy szabados, és lehet ęges az Pestis előtt el futni. De melly erős legyen argumentumok ez aránt ennek utánna meg mutatom.

II. *Azokat* kik az Istennek ez ő csapása előt magokat futással, szaladással, bujkálással, akarják el vonni. De rajtok telik ezeken, az a' mit Ieremias ir. Ierem. 48 44. *A' ki fut a' félelem előtt a' veremben esik, és a' ki feljö az veremböl meg fogattatik az törben,* ęs az Iehova úr mond. Hoseasnál. Hose. 7 12. *Midőn el mennek, ki terjeßtem fölöttök az én halomát, s-mint az égi madarat le ßállitom öket meg verem öket.* Addig kerűlik a' halot hogy belę lakadnak. Addig oltalmazzák ęleteket hogy el wesztik.

III. *Azokat* mind, kik amaz veszett orvosságokhoz támaszkodnak és testi életeket oltalmazván, az lelkitis el vesztik. Mert az illyen ő őrdőngősők, babonások, balványozok soha Isten

Isten országának őrőkősi nem lęsznek 1. Co 6.9.10. Gal. 5 19. 20. Apoc. 21. 8. ęs 22.15.

IV. *Azokat* kik emez emlitett hitván tanacson meg indulnak, és azon járván, mindenkergető nélkűl, mint eggy esze veszettek fusnak, budosnak.

V. *Azokat* végre, kik az kűlső és magokbad szabados orvosságokkal, nem a' fajdalomnak enyhitésęre, nem az nyavalyának kőnnyebbitęsęre, hanem az halálnak el űzęsęre, ęlnek Ezis merő csufság. Mert az halál minden lágg meleg beszedre elębb nem áll, s-minden emez amaz kőrpiczęvel, kőkossal, Istennek mint eggy kővete levén, az hova el bocsátatotta űressen el nem megyen, mint elébbis meg muntatam az Salamon szavaibol Ezec. 8. 8.

III. *Int.* Te annakokáert, mind ezeket igg ertvén. 1. Esmęrd meg hogy az Pestis, kűlőmb termęszetű s-*ratio*ju, az Istennek mas csapásitol. Mikęppen legyen, s-miben kűlőmb elęgge meg hallád

II. Az Pestisnek avagy dőghalálnak idejęnn amaz veszedelmes kárhozatos, orvosságokhoz ne nyully: Amaz hitván tanacson meg ne indully: magad főldőn futová ne tedd, Cain mondjára midőn senkitől nem kergettetel.. Ha a szabados orvosságokkal élsz, nem az halálnak űzésere, haném fajdalmidnak enyhitésére élly: Mert tovabb az orvossággal nem mehetsz. Ioi találtak amazt mondáni:

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

Azs

Az halálnak ereje ellen, nincs orvosság az kertekben. Meg kell halni annakis, kinek kęrtjében terem sállyais.

III. Inkább, mint hogy Istennek ez ő csapása előtt, ha valahogy read bocsáttatik semmi uton modon magad el nem vohadd, és ha halálos képpen ereſztetik, életedet meg nem tarthadd.

I. Magadat az nagy Urnak előtte alazd meg vagy bánt vagy nem bánt. csak hunyaszkodjál meg s-borully le, mint David, ki midőn *látná az Iehova Angyalát állani az eg és föld között, kinek kezében eggy éles mezitelen tör vála, le esek és az ö veneö sákban öltözvén az ö orczájokra.* 1. Chron. 21. 16. mondjad azt, a' mit Eli Pap, *az Iehová az mi jo az ö ſſemei előtt azt cselekedje.* 1. Sam. 3. 18 vagy az mit David: *Imhol vagyokon, cselekedjék ugy velem az mint néki tettſſik* 2. Sam. 15. 26.

II. Kęszitts el magadat a' halálra, hogy ha valamikęnt te lesz eggyik, kinek az dőghalálban, meg kell halni, találtassal készsen, s halhas boldogul. Lehess az uré halálodbannis. Mond hasd igazán amazt, *Akar éllyek, ákar hallyak az Vré vagyok,* az szent Pállal. Rom. 14. 8.

III. Az mi a' tőbbit illeti, isteni fé elemmel csendes lęlekkel bitorságos szivel lęvęn a' járj el minden napon, Istentől elődben adattatott tisztedben.

IV. Vęgre *magadat, s-mindenedet bizd Istenre a' te mennyei atyádra.* Psál. 37. 3. 5. 7. *Bizzál a' Iehovában-Hadjad az Iehovára az te utadat veſſtegségbe*

légy Prov. 16 3 *Bizzad a' lehovára a' te munkádat* és 1. Pet. 5. *Minden gondodatt ö rea vessed, mert ö néki gondja vagyon te reád*

V. PREDIKACIO,

Deuteron. 28. ℣. 21. A.D. 1661. 7. Nov.

Hozzad ragasztya a lehova a dögg halalt, miglen meg emeszt tegedett arrol az földröl, à mellyre te menendess.

NEm ok nelkül kerdi, amaz tagadást tevö érdést Amos Propheta, Amos, 3. 6. *Valalyon léssené gonass a' városban ugy hogy a' lehova nem cselekedje?* Mert minden szomoru esetek siral, mas sorsok, keserves allapatok, nehez büntetesek, kedvetlenségek, es sulyos csapások, itiletek, Istentöl bocsáttatnak, vannak, származnak. Mint pèldának okáért, essek valakin, az emberi társaságban.

1. *Hirtelen valo halál*, mint az Iob Patriarcha hét fiain, három leányin, kikröl, azt mondá Iobnak a' hir mondo *A' te fiaid és a' te leányid essenek vala és bort issnak vala, az ö elsö ßülött báttyoknak házában és ime nagy ßéljöve az pußtan tul, és meg ututa az háznak négy ßegeletét és le esek az gyermekekre, és meg halanak.* Iob. 1. 2. 18. 19 az Eli Papon kinek midön beszellene az harczrol szaladott hir mondo, hogy *meg futamodott az Israel népe a' Philisteusok elöt*

elött, és igen nagy kár lön, az nepben, a' te két fiadis meg holt a' Hophin és Phineas, az Isten ládájátis el nyertek alig emlithete a' hir mondo az Isten ládáját, ottan mindjart *hátra esék az ßekböl a' kapu felen es meg ßegek a' nyaka s-meg hala.* 1. Sam. 4. 17. 18. Ananiason Saphirankiknek alig szolhata Szent PETER csak mitis Act. 5. 3. 4. 9. hogy menten le esenek és szőrnyű halált halanak. Act. 5. 5. 10. De ez Istentől vagyon.

I. A' Iob gyermekire az ház szakada, s-az őlę meg. megis a' Iehova vette el azt mondja Iob: a' Iehova adta, és a' Iehova vette el. Aldott legyen a' Iehova neve Iob. 1. 21.

II. Az Eli Pap, az szękből esék hátra, s-ugy szakada nyaka, de Isten a' kis Samuel által már ręgen meg mondotta vala néki: *Imé én* mond Isten, *cselekeßem néminémü dolgot Israelben, mellyet valakik hallanak, mind a' két fulök meg csendül belé.* 1. Sam. 3. 11. 12.

III. Ananias és Saphira, csak le esęnek az Pęter Apostal előtt, s-menten szőrnyű halált halának, de az Isten haragja miatt lőn halálok, kinek lelkęt *meg késértették* vala, s-*hazudtanok* vala ellene v. 3. 9.

II. *Tuz gyuladás égés*, mint sokszor sok helyeken, kőzöttünkis egy néhánszor. De Istentől vagyon. Az mint az Szombat tőrő Ierusalemben ugy akar melly Isté tőrvęnyet ronto helyben, Isten maga gerjeszti a' tűzet. Ierem. 17. 27. azt mondja. *Ha nem halgattok én reám, hogy meg ßentelnetek az Szombatnak napját, &c. tüzet ger-*

jeßtek az ö kapüiban és meg eméßti Ierusalemnek pálotait. Ierusalemet, Nabuzaradan a' Babyloniai Király eggyik vezęre gyujta avagy gyujtáta fel, ő ęgeté, s-ęgetteté meg az Iehovának győnyőrű templomát, a' Királynak szęp házát, a' Ierusalembęli nagy magos palotákot. 2. Reg. 25. 8. 9. *El jöve Nabuzaradan az seregnek hadnagja, a' Babyloniabéli Király ßolgája Ierusalembe, és fel gyujta a' Iehovának házat és a' Kiraly házat, és mind a' Ierusalembéli házakat, és végezetre mind a' nagy palotakat tuzzel meg égeté,* mégis azzal sirattya Ieremias hogy az Isten *meg gyujtotta az tuzet Sionban ki meg eméßtette annak fundamentomit. Lament 4.*

III. *Vad miatt válo veßedelem* őszve roncsoltatás, el szaggattatás, meg mardostatás, de Istē től vagyon Kellé pęlda.

I. Amaz Iudabęli Prophétat, kit a' Bethelbéli vęn hazug Prophéta meg csala, ęs az Isten szavához valo engedetlensęgre hajtá, az Oroßlány rontá őszve, s-ő é meg. 1. Reg. 13. 24. *Mikor el ment volna u gymond eggy oroßlán találá ötet az uton, melly meg ölé ötet.* De az *Iehova adta ötet az Oroßlánynak,* azt tartya v. 26.

II. Amaz negyven két vásott Bethelbęli gyermekekét, kik az szegény kopasz Elisæus Prophétat, kopaszságával csintalanul csufollyák vala az kęt nőstény medvék szaggaták el, 2. Reg. 2. 24. *az erdőbölkét nőstény medvék ki jöven el ßaggatának közzulök negyven két gyermekeket* de az Isten ßaggattatta el őket, mivel az Elisæ⁹ a' Iehova neveben, *meg átkoza őket,* és abbeli átkát, meg halbatta vala Isten v. 24.

Ugyanis

Ugyanis Isten rendeli *az ebeket à vonczolásra madarat, vadat, a' meg evésre és el veßtésre.* Ierem 15. 3. ő *hocsáttya a' fene vadakat* Levit. 26. 22. ö *viß: által* azokat a' földre Ezech. 14. 15.

IV. *Fegyver, háboruság, éhség,* de Istentől vagyon: Akarkik által legyen, de ő fenyeget, -s-büntet azzal, 2. Sam. 24. 13. 1. Chron. 21. Ezech. 14. Ierem. 14. 15. &c. Ezert mondja. az Assyriabéli Királyt Isten ő veszszejenek Esa. 10 5. *Iaj az Assyriabélinek az én haragom veßßejének,* A' Babyloniai Királyt, pőrőlyęnek. Ierem 51. 20. Pőrőlyőm vagy te ennekem, s hadi ezkőzim, *hogy ßéllel rontanám te altalad az nemzetségeket és el veßteném te általad az orßágokat.* Ismét szolgájanak Ier. 27. 6.

V. *Szarazság* mint Illyé idejében Israel orßággában 1. Reg. 17. 1. *Ez eßtendöben sem harmat sem esso ném léßen, hanem az én beßédem ßerént csak.* de Istentől vagyon Ő vęr ezzelis Amos 4. 7 8. 9. *Meg tartoztattam ti töletek az essöt meg vertelek titeket ßárazsággal.* Lásd. Deut. 28. 23. 24. és hogy tőbbeket effélęket ide ne hozzák.

VI. *Pestis* avagy dőghalál. de Istentől vagyon mint 2. Sam. 24. 15. 1. Chron. 21. Amos. 4. 10. ęs ez leczkébőlis világossan meg tettszik. *Hozzád ragáßlya a' Iehova a' döghalált.* &c. melly. ben *Summa ßerént* vagyon az Istennek rettenetes fenyegetése, mellyben az ő törvęnyének meg utáloit, az pusztito dőghalállal fenyegeti. A' hol ręszenkęnt vagyon.

1. *Istennek a' döghalállal valokemény fenyegetözése,*

im ez szokban: hozzád ragasztya a' Iehova a' dőghalált.

11. *Ez fenyegetözést meg határozo idö*, ez szokban: miglen meg emęszt tégedet arrol a' földbőr az mellyre menęndesz.

MAGYARAZAT.

Hozzád ragaßtya a' Iehova a' döghalált. Ez uttalássuk meg imez nehézsęgeket, vagy kerdęseket.

1. *Holott a' halál az életnek nem lete*, privatio, *az pestis pedig ßuletett nyelvünkön döghalált téßen, mi modon lehet az hogy az emberhez ragaßtassék?*

2. *Hogy ha Isten, ragaßtya azt mi hozzank, nincsen tehát mi hennunk hanem kivül rajtunk, mellettünk, mellyhez képest nem kell arrol gondolkodnunk, hogy azzal életünk elfogyna?*

Az elsőre Felelet. I. Még az *privatio*is, valaminek nem lęteis jo értelemmel az mint majdbi megęrtyűk, máshoz ragasztathatik. Ollyan a' bűn. *privatio*, az embernek, cselekedetinek, dolgának az Isten tőrvęnyével valo eggyezésenek, *conformitas*sának, nem léte, mivel szent Ianos Apostal *anomia*nak, tőrvéntelensegnek, mondja 1. Ioh. 3. 4. de mind azáltal azt mondja szent Pál felőle, hogy *énnékem a' gonoß* az az a' bűn, *hozzám ragadott.* Rom. 7. 21.

11. Felelet: Az a' mit Sidoul *Deber*nek Gőrőgűl *Lejmos*nak. Deakul *Pestis*nek, s Magyarol kőzönsegessebben *döghalál*nak mondunk, az mint ennek előtteis megjelentettem, kettőt jegyez. Azt a' gyakorta halálos avagy halál-

hozoo

hozo nyavalyat, melly pokolvarakkal, miri-
gyekkel, csomokkal, kelevęnyekkel, s hideg-
elésekkel jár. 2. Az által következett halált.
Immár hozzánk ragasztya az Isten, nem annyi-
ra a' halált tulajdonkęppen szolva, melly hogy
igy mondjám, meg a' Paradicsomban Adám-
ban ęs Evában, az mi elsö szüleinkben hoz-
zánk ragadott. Rom: 5. 12. mint az halálos
nyavalyát, mellyböl ęletünk fogyása, szemünk
hunyása, s-termęszetünk el bomlása követke-
zik, mind annyiszor valamenyiszer Isten halál-
hozokęppen eręszti reánk.

Mondasz. *Miért mondod halálos nyavalyának hi-
ßem nem minden ember, a' ki abban eßk, hal meg abban
Mind meg kell hát halni, valakinek mirigye csomoja
ereßkedik, s-pestissel meg lövetik?*

Felelet. Vaj nem. Mert halálos nyavalyának
mondom magában s-terméſzetiben, noha *even-
tus*ában Isten akarattyából nem mindennek ha-
lálos, mint Ezechias Királynak, kit Isten az cso-
mo figé által meg gyogyita, pestiset el oszlata,
s-napjait tizen öt esztendövel meg hoszszabita
buzgo imatságat meg halgatván. Esa. 38. 5. 21.
noha egyębaránt halálra betegedett vala. *Az
napokban halálra betegedék Ezechia.* sv. 1.

111. Felelet. Azt az igét, *hozzad ragaßtya*, nem
szorossan és tulajdonkęppen, hanem közön-
séges és féles értelémel kell vennünk, ugy hog-
annyit tegyen, mint adja, bocsáttya. *Hozzad
ragaßtya*, az az, mint ha ugyan hozzád ragasz-
taná, hogy magadrol se ne rázhasd, reád bo-

csáttya hathatoképpen, beled, read adja. Minu ez magyarázatot meg láthadd 2. Sam. 24. 15. 1 Chron. 21. 14. a'hol ez az ige vagyon *jittén*, ada Ismét Ezech. 14. 19. a' hol ez vagyon, *a' sallach*, bocsatok.

Az másodikra Felelet. 1. Hogy az miatt életünk el fogyásárol, nem kellene gondolkodnunk, nem következik. Mert nem csak azok miatt fogy el életünk, az mellyek bennünk vagynak, és az meg ölęsnek, mint eggy *internum principiumi*, hanem azok miattis az mellyek rajtunk kivül vannak és mint eggy *externum principium*ok, mint az erőszak szerent valo halálban s-meg ölettetés ben láttyuk. Hogy azęrt bennünk ne legyen, mivel, Isten ragasztya mi hozzánk, az sem áll meg. Mert az bűnis hozzánk ragadottnak mondatik Rom. 7. 21. *Ennékem az gonosz* (a' bűn) *hozzám ragadott*, igy szol Szent Pál, de affelől bennünk vagyon. Ugyan ott Szent Pál, a'bűnt, benne lákozonak mondja: *Ha* ugymond *az mit én nem akarok azt cselekeszem nem én mivelem tehat azt, hanem az én bennem lakozo bün.* v. 20.

11. Felelet. Az elébb, meg mondám az magyarázatban, hogy az Pestisnek Istentől valo hozzánk ragasztatását, nem tulajdonkeppen és szorossan kell értenünk, miképpen hozzánk ragad, az testünkre ragasztatott flastrom, hanem szęles és közönséges értelemmel, ertvén azon, az adatást, bocsáttatást, mellyel Istentől

reánk

reank bocsáttatik, belęnk adatik, mikęppen az ott meg irt szent irásbeli helyek előnkben adjak, s-meg mutattyák.

TANUSAG.

A' Pestisnek avagy dőghalálnak kegyetlenkedésének idején az Istennek ez csapásával meg látogattatott tartomanybol, városbol, falubol, uczábol, házbol, és emberi tarsasagbol, az Keresztyén embernek, sem nem hasznos sem nem szabados el futni, szaladni, az Pestisnek kerülésére. Itt láttyuk ennek igasságát, ez leczkében. Mert azt tartya, hogy az Isten maga ragasztya hozzá az emberhez: mi modon mehet hát el előle. Ezen dolog erősittetik Ezechiel. 14. 19. 20. *Ha dog halált bocsátok az vérkes földre, ha Noe, Daniel és Iob lészenis ö közepette, elek én az Iehova Vrnak mondása, ha* eggy *fiat, ha* eggy *leányt, meg szabaditanak.* Ha ez nagy szentek, és Isten előtt kedves igazak, az dőghalál kegyetlenkedęsenek idején, csak eggy fiat sem szabadithatnak meg hogy hogy szabadithatná hát meg magat, az Istē haragja tűzenek pozdorjája, az talpig bűnős ember? Nē hasznos azęrt, s-innen nemis szabados, futással igyekezni annak eleit venni.

De itt mondasz. 1. *Lám szabados, és hasznos, az ellenség fegyvere, és az éhség előtt embernek el futni. Miért ne hát az Pestis előttis, mellyis Istennek olly csapása, mint amazok.*

1. Felelet. Mint hogy a' Pestis Istennek nem ollyan csapása mint az fegyver, ehsęg, nem kővetkezik. Szabados, és hasznos az fegyver ęs ęhség előtt el menni, és embernek fejęnek

nek oltalmat, meg maradáſt kereſni, de az Peſtis előtt nem. Kűlőmb ſzőrű, s-más ratioju ez amazoktul.

1. Mert az fegyvert, ęhséget ęſzre veheti eleve meg láthattya jo idejęn ember, mivel hogy ki mutatodnak, nem csak az ő ſzerzemenyikben, és ſzomoru munkáikban, *in effectis* hanem ſzerző okaikbannis, *in causis*. De az Peſtiſt nem veheti eſzre bizonyoſſan ſenki, minekelőtte bocsáttatnek, mint hogy csak ſzerzemenyiben mutattya magát, nem ſzerző okaiban, az mint oda felis emlitem, utol csak, nem elől.

11. Mert az ęhség és fegyver, hol mellyik tartományban, varosban legyenek, hol nem, meg tudhattya akarkiis, az ki benne munkálkodik, s-nem eſztelen, mint Elimelech ęs az ő feleſęge Naomi, Ruth 1. 1. De a' Peſtiſt hová bocsáttaſsęk, hová nem? te readę vagy nem? mię holnapé, vagy ſoha ſem? halálosképpené mint az hetven ezer Israelitákra, kik harmad napalatt meg halának, ęs az Senacherib vitézire, kik eggy éttſaka le omlanak. 2. Sam. 24. 15. 2. Reg. 19. 35. avagy gyogyithatoképpen, mint Ezechias Királyra Eſa. 38. meg nem tudhatod, hanánál eſzesebb vagyis: Mint az harczon, az ſok lővöldőzęſt, kinęſik, rajtadę vagy emezen és az rettenetes menydőrgés ben villámásban az menyűtő kő, hová lővetik, házadrae vagy máséra, readé vagy másra, nem tudhatod ſoha, minekelőtte le elnęk, ſzinten igy az Peſtiſtis,

iſten-

Istennek ez ő sebessen rőpűlő nyilat, és élessen
ő fegyveret, nem tudhadd, kire bocsáttatik
Mert ha házadbol őt, hát. tiz, sőt magadon ki-
vűl minden ki halis, te meg maradhattsz. Avagy
ha a' tőbbi mind meg maradnakis, te meg hal-
dhattsz.

II. Felelet. Az fegyver ęs ęhség előtt valo
futásrol. az szent irásban, mind példánk s-
mind parancsolatunk vagyon. De az Pestis
előtt valo futásrol, sem peldánk, sem parancso-
latunk nincsen.

I. *Az éhség elött valo elmenésröl*: pęldánk

I. *Abráham*, ki Canahán földéről, midőn ab-
dban ęhsęg volna, Egyptomban mene alá. Gen.
112. 10.

II. *Isák*, ki az ő lako földét el hagyá az ęhsęg
miatt, ęs az előtt Abimelechez az Philisteusok
Királyához mene Gérarban. Gen. 26: 1.

III. *Iacob és az ő fiai*, ki hasonlatoskeppen az
ęhség előtt, Pharao s. Ioseph tanácsabol, es aka-
rattyábol, ala mene Egyptomban. Gen. 46.
1 1 &c.

IV. *Elimelech*, ki az ő felesęgével Naomival,
ęs ket fiaival Mahlonnal, Chilionnal, Iudának
földéből Bethlehem városábol, az ott valo éh-
sęg előtt, Moab földęre méne. Ruth 1. 1.

Parancsolatunk vagyon, Gen. 26. 1. Midőn
az Isák lako földęben ęhsęg volna. Isten meg
jelenék neki s azt mondá. *Ala ne meny Egyip-
tomban, hanem lakjal a' földön mellyet mondándok te-
néked*, Mellyik volt az? A' Philisteusok földé

Gerar városav, 1, 6. Gen. 46 3. *Iakob Iakob* mono
Isten lákobnak, *ne felly az Egyptomban valo al. me-*
néstöl.

11. *Az fegyver elött val. el menésröl.* Példánk.

1. *Iakob*, ki az ő gonosz báttyának az Esaunak
fegyvere előtt, Annyának az Rebekának ok-
tato intéséből, ęs jo tanács adásából, Mesopo-
tomiaban Lebanhoz męne. Gen. 27. 42, 43 &c.
és 28. 2. 5.

2. *Moses*, ki, midőn őtet Pharao halálra kere-
stetné, el futa az ő fegyvere előtt, a' Midiannak
földébe. Exod. 2. 15.

3. *David*, ki az gyilkosságra vagyodo gonosz
Saul Király fegyvere előtt, el szalada, el futa
egynéhány uttal. 1. Sam. 19. 12. &c. hasonlo
képpen fianak az Absolonnak fegyvere előtt
minden Ierusalembęli szolgáival, 2. Samuel
15. 14.

4. *Illyes*, ki az Iezabel Királyné aszszony
fegyvere előtt, mi helyen annak gonosz fenye-
getőzęset meg érte, el męne Beersebaba, és on-
nan a' pusztába. 1. Reg. 19. 3.

5. *Ioseph s-Maria, az kis gyermek Christussal*, ki az
Herodes Ascalonita előtt Egyptomba szalada,
Matt. 2. 14.

6. *Christus Vrunk*, ki midőn az kegyetlen Si-
dok meg akarnák kővezni előttők el męne
Ioh. 8. 59. ęs. 10. 39.

7. *Szent Pál*, egynéhánysor, ki szaládással ke-
rűlte el ellenséginek fegyveret, s-jo hasznát
vette az futásnak.

Paran-

Parancsolatunk vagyon. Matt. 2. 13. *Kelly fel* mond az Isten Angyála Iosephnek, *vegyed a' gyermeket az ö annyával egybe, és ßaladj Eyptomba.* Matt. 10. 23. *Mikoron háborgatnak titeket eggyik városban, ßaladjatok más városban, azt hadja,* Idvezitőnk az Tanitványoknak, Ismét. Matt. 24. 16. *Mikoron látándjátok a' pußtito utalatosságot, akkor a' kik Iudaa orßagában leßnek, fussanak a' hegyekre.* Eztis Idvezitőnk mondja az Sidoknak. A' Pestis felől, illyen sem pęlda, sem parancsolat, sohol az tellyes szent irásban nincsen.

III. Felelet Haki Istentől az ęhségre vagy fegyverre rendeltetett, hogy az által végeződ jék el élete, ezt sem kerűlheti el futásával. *A' ki halálra valo, halálra, az ki éhsegre valo, éhsegre* kell el kerűlhetetlenkęppen menni. Ierem. 15. 2.

II. *Lám ßabados és haßnos, az tüz elött el menni. Miért nem hát az Pestis elöttis?*

Felelet, 1. Nem kővetkezik. Mert nem ollyan természetű az pestis mint az tűz.

Mert 1. A' tűz bizonyos meg határozott *particularis* helyen vagyon egyszer, s-keves ideig, hamar el menvén, de a' Pestis nem, hanem egęsz Országban, tartományban, nemzetségben, városban, szerte szellel, mint Israelben Dántul fogva Beersebaig, 2. Sam. 24. 15.

II. A' tűz valamihez hozzá fęr, valamit el ér, meg emęszt, meg ęget, de a' Pestis nem, hanem sokak ebben meg maradnak. Ha ennek mellőle eggy felől ezer, más felől tiz ezer el hullis, Isten jo voltából ő meg maradhat, amaz

sze-

ſzerẹnt. *Eſsék bár el a' te oldálad mellöl, ezer, és tiz ezer a' te job kezed felöl, te hozzá nem ér.* Psal. 91. 7. Sőt azokis, kikre Iſtentől a' Peſtis bocsáttatik, nem mind halnak meg, mint Ezechias Esa. 38. 21. ęs mais ſokak kőzőttünk.

III. A' tűzet, hol eg, merre tart, megyen, látod jol, de a' Peſtiſt nem.

II. Felelet. Oſztán a' tűz előtt el mehettſz azt mondod? bizony ſoha ſem, ha Iſtentől az tűzre rendeltettęl s-az zal akar ő felsege eletedtől meg foſztani. Nem mehetenek el a' tűz előtt az Aron Pap. fiai, Nadab és Abihu kik mivel *idegen tüzet vünek az Iehova eleiben mellyet nem parancsolt vala nékik, tüz jöve ki a' Iehova elöl és meg eméſztę öket*: Levit. 10. 1. 2. Nem mehetenek el a' tűz előtt a' Core Datan ęs Abiram compliceſi amaz harmad fél ſzáz temienezővel fűſtőlő fęrfiak, kikre haſonlokęppen *tüz jöve ki az Iehovátol és még eméſztę* őket. Numer. 16. 35. Nem mehetenek el az tűz előtt amaz Achaz nak őtvenedés fő emberi, az ő álattok valo vélek eggy uton el ment kętſzer őtven emberekkel, kiknek, mindeniknek midőn Illyeſt alá hinak az hegyről, azt mondá Illyęs: *Ha én Iſten emberé vagyok' ſzállyon tüz alá az égbol, és eméſſſen meg tégedet, és a' te alattad valo öt ven férfiakat*, s-azonnal ugy lőn a' dolog, tűz ſzálla le az égből ęs meg eméſztę őket, 2. Reg. 1-9. 10. 11. 12. Nem mehetenek el az tűz előtt, az Sidok a' puſztában Num. 11.

III. *Hiſzem*

III. *Hißem ßabados akarkinekis az Ezközökkel élni, söt azokat ßukségeknek idejen meg vetni, el hadni, s-velek nem élni, Isten késértés?*

Fel. Igaz dolog szabados, hasznos, de az szabados és valoságos ezközökkel. A' Pestis előtt valo futás pedig és szaladás, nem szabados és nem igaz ezköz. Mert az mint fellyebb meg mutattam, arrol, sem regulank, sem parancsolatunk, sem pé dánk az Szent irásban sohol sincsen. Csuda hogy David vagy hintojában nem fogatott vagy paripájára nem forduit, s-el nem futott. Csuda hogy Aronis nem kiáltotta az Gyülekezetnek Num. 16. 45. hogy *cito longe farde*, a' ki hová lát, menten mennyen, fusson szaladjon.

IV. *De ugyan mégis úgy tettßik, hogy az ki a Pestises helyböl el nem fut, és az mirigyes emberek közzül ki nem mégyen, az Istent kisirti az?*

Felelet 1. Bezzeg, ha az futás Istentöl engedtetet szabados ezköz volna az életnek ez arán t őrizcsére, meg marasztására, és az halálnak el kerülésére, azzal nem élni vakmerőségböl, Isten kisértés volna. De meg mondám elębbis, hogy nem olly az Pestis előtt valo futás. Isten sohul nem mutatta, nem tanácsollya Az szentek soha vęle nem ęltének.

II. Felelet. AZ midőn ember az Istentöl ő néki eleiben adattatott utaiban s-annal inkább az Isten utaiban jár, nem késérti akkor az Istent Az midőnpedig felebarátyaihoz, szeretetet, az ő nyomoruságokban, betegségekben es halálhoz

hoz kőzelitésekben meg tartya, azoknak szolgái, Istentől eleiben adattatott utaban jár. Matt. 22. 39. *Szeressed felebarátodat mint te magadat.* Sőt *ez az Isten előtt és Atya előtt tiszta és szeplő nélkül valo Isteni szolgalat, meg látogatni az árvákat és az özvegyéket az ő nyomoruságokban*, azt mondja Szent Iakab cap. 1. 27.

III. Fel. Nem utában jár, hanem után tisztin kivűl vándorol az, ki ez szeretet ellen az kegyesseget ki tagadván, fut, dolgára megyen sfélebarattyának nem szolgál szűksegében. Ahoz képest nem illik rea Dávidnak amaz mondása. Psal. 91. 11. Isten *az ő Angyalinak parancsolt te felőled hogy meg őrizzenek tegedet minden te utaidban*, Mert ő nem az ő utaiban jár, hanem Istent kisirt.

V. *Ugy de halál forog ámaz Pestises nyavalyában azért talám jobb elébb állani onnan?*

Felel. 1. Nem tudod azt ennek vagy amannak, ki hozzád kőzel vagyon Pestises nyavalyájában, forogé halál avagy nem, Isten abban tudos. Mert szántalan soknak pestise vagy el oszool, vagy ki fakad, meg gyogyul, és meg ęl, mint Ezechias. Esá. 38. 5.

II. Felel. Sokszor sok betegségben halál forog, kiváltképpen amaz rut űtes, vágás, lővés és efféle sebhetęs miatt valo betegsegben, de ugyan nem mondhadd, hogy az ollyan mellől elébb kell állani.

III. Felel. Még az hol szemlátomást kővetkezhető halál forogis, nem kell onnan menten

elębb

...ębb allani, mint az ostromon az harczon az ...iadal mëllől. az meg gyulladott ház oltás mel ...ől. &c.

OKAI

Mint hogy az Tanuságnak két ága vagyon, ...ülön külön lássuk, mind az két agának okait.

A' tanuság első agának, melly ez: *A' Pestis-...sek avag döghalálnak kegyetlenkedésének idején, az ...stennek ez csapásaval meg latogattatott tartományhol &c. A' Pestisnek el kerülésère, el futni, az keresztyén ...mbernek nem haßnos*, okai.

1. *Mert* senki magát attol, valakire stentől ...bocsáttatik el nem vohattya, az mint világossan ...-bőven meg mutogattam, ez előtt valo, ne-...gyedik tanitásomban, mind szent irásbéli bi-...zonságokbol, mind pedig négy erős okokbol. Ha kire gyogyulhatoképpen bocsáttatik mint ...Ezechiasra. Esa. 38. 21. es mais közöttünk sokak ...a, ugy sem vohattya el magát ember előle. Annál inkább ha hálálhozoképpen. lehetetlen ...embernek magárol el haritáni. Mivel hogy ...letęnek határa, meg mozdulhatatlan, és által-...nághatatlan. Job. 14. 5. *Meg határoztattak az em-...bernek napjai, az ö holnapinak ßama te nálad* (isten) ...*udva, hatari vetettel néki, és által nem hágja azt*, Ez ...átáron senki. által, élve nem megyen.

11. *Mert* az miatt az futás, szaladás miatt, az ...Pestis előtt futo embernek, mind ęlete, s mind ...minden javai, veszedelemben forognak.

1. *Elete*. mert meg eshetik az, hogy az midőn ...Pestis előtt fut ember, akad az vérszopo, ut

állo

allo Tolvajoknak kezében, mint amaz Ierusa-
lemből Ierichoba menő ember Luc. 10. 30.
kik jószágát fel predállyák és hogy annál bá-
torságossabban el nyelhessęk önnön magátis
vęrontokezekkel ez világbol ki végezik. Es
igy az dőghalált kerülven, erőszak szeręnt va-
lo halálban esik, a' fekete Epitaphiom veressé
változik. Eshetik uttjaban valami egyéb illyen
forma veszedelem rajta, vagy vadtol, mint amaz
Iudabéli Prophétán. Kit az oroszlány szama-
rárol le vona, az uton, es meg ölę. 1. Reg. 13.
24. vagy viztől, mint Pharaon, ęs nępen kit
Isten népestől az veres tenger vizeiben ölę és
veszte Exod. 14. 26. 28. vagy hidegtől, mellyv
esztendőnkęnt sokakat fagyial meg imitt amot
uttyokban, Innen mondja Christus Urunk.
Matt. 24. 20. *Imátkozzatok hogy télben ne legyen a' tü*
futastok, Igy az Pestis előtt futonak elete vesze-
delemben forog-

11. *Mindenjavai*. Mert az mellyek vęle van-
nak, eb szájában kelhetnek és femeinek láttá-
ra. lelke győtrelmere, predává lehetnek. mint
az elébb emlitett Ierichoban menő embernek
vele valo javacskái. Luc 10. 30. Az mellyek
pedig tőle el hagyattattanak, azokon meg es-
hetnek azok, mellyeket Idvezitőnk ez földi
kincs felől mond. Matt. 6. 19. az rosda, s-moly,
meg emésztheti, az lopok ki ásván házát, el
lophattyák: nem lęvęn vigyazás ęs gondvi-
selęs reajok ugy, az mint kivantatnék; Ha azęrt
az futás miatt, a' lęlekben eső sęrelmeket el
hagy-

hagyván csak az testi dolgokra nézveis, illy veszedelmes a' Pestis előtt futás, nem hasznos tehát, az keresztyen embernek az előtt futni.

111. *Mert* láthatatlanul, vagy majd minden ezköz nélkül, magától az mindenhato Istentől, vagy Angyal által bocsáttatik az emberekre mint Exod. 12 23. 29. és 11, 4. 5. Esa. 37. 36. Num. 16. 45. 46. 2. Sam. 24. 15. 1. Chron. 21. 15.

Tegyük fel, (ha úgy nincsenis) hogy némely Pestis az aérnek meg veszesetől, az dögös hellyektől, mirigyes avagy pestises emberek il, letęsetől &c. származik. Már, ha effęlét ember futásával el távoztathatnáis, ugyan nem azt mellyet Isten vagy maga által, vagy Angyala által bocsát az emberre: minémő az szent irás, ęs az én itiletem szerént, minden pestis.

Nem itile az Israel népe. Aron és Mosesis, hasznosnak itt ezaránt a' futást; nem Dávidis, az ő fejedelmi, és, Herczeg emberi, azęrt nem futának sohova, hanem más kęppen vevek eleit, amazok füstőlessel az Istennek ceremonias törvenye szerént. Num. 16. 47. Ezek kőmyörgéssel, földre valo le borulással, az bűnről valo vallás tétellel ęs engesztelő áldozattal. 2. Sam. 24. 17. 25. 2. Chron. 21. 16. 17.

Az Tanuság második agának, mellyez: *A' Pestisnek avagy dög halálnak kegyetlenkedésének idején, az Istennek ez csapásával meg látogattatott, tartományból, városból, &c. az Keresztyen embernek, az Pestisnek kerülésére, nem szabados el futni,* okai-

1. *Mert* az illyen, Peſtis előtt valo futás, eggyben köttetett az hihetetlenséggel, és bizodalmatlansággal. Nem hiſzen effęle nyughatatlan lelkű vandor, Iſtenben, és az ő kegyelmes igiretiben voltaképpen, s azért fut egy helyből másban. Nem bizik Iſtenben, és az ő kegyelmes gondviſelęsęben, azért bujdoſik.

David kűlőmb hitű, s-bizodalmu ember volt. Mert azt mondja Psal. 23. 4. *Ha az halál árnyékának völgyében járokis, nem félek a' gonoſztul* veſzedelemtől. *Mert te én velem vagy, a' te veſſőd és a' te pálczád meg vigaſztalnak engemet.*

Az ſzegény Tanitványokat miért feddé meg Chriſtus Urunk. Matt. 8. 26. *Mit féltek* ugy mond *ő kicsin hitűek?* A' hihetetlenségért, és bizodalmatlanságért. Mert nem tudának Iſtenben, s-az ő kegyelmes gondviſelęsęben, erőſſen bizni, hanem az habzo tengeren, őkis haboznak vala. Lásd meg, mit mond Chriſtus Urunk. Matt 10. 29. 30. *? Nemde nem két verebek adattatnak-é eggy filléren? mégis eggy azok közzűl nem eſik az földre, azti atyatok nélkűl. Néktek pedig még fejetek nek haj ſzálaiis mind ſzámlálva vannak.* Mit ęnekel Dávid? Psal. 91. 7. *Eſsek bár el a' te oldalad mellől ezer, és tizezer a' te jobkezed felől, te hozzád nem ér.* Micsoda? az nappal repűlő nyil, az homályban járo dőg, a' dęlben puſztito veſzedelem. v. 5. 6. Immár gondolkodjál az Peſtis előtt ſzalado ember felől, ha magadra támaſztomis, által érthedd s-meg itilhedd, ha

hiſzi is

hiszię ő ezeket igazán, avagy nem? Nyilvan nem hiszi nyavalyás.

11. *Mert* az Pestis előtt valo futassal, az keresztyęnsęg, kegyessęg, szeretet, termeszet szerent valo jo indulat, *affectus*, Atyaság, Anyaság, Atyafiság &c. meg tagadtatik. 1. *Az keresztyénség* azt tartya-1. *hogy* az mi mennyei Atyánk akarattyanélkűl csak eggy hajunk szála sem eshetik le fejűnktől. Matt. 10. 29. 30,

2. *Hogy* az Isten előtt sohova nem mehetűnk. Psal. 139. 7. 8. *Hová mennyek a' te lelked előtt, és a' te orczád előtt hova fussak? Ha fel hágnek az égben ott vagy &c.*

3. *Hogy* az Christus, szent halálával, az halálnak minden mérgessegét vesedelmessęgét, az melytől kellene félnűnk, el vette. 1. Cor. 15. 55. *El nyeletett a' halál diadalomra. Hol hálal a' te fulakod? hol koporso a' te gyözedelmed.*

4. *Hogy* már az hiveknek halála csak alom. Joh. 11. 11. *Lázár a' mi barátunk alussik* Luc. 8. 52. *A' leanzo nem holt meg hanem alussik &c.*

5. *Hogy* az mig ez testben vagyunk az Urtol távul vagyunk és mennyei házankon kívűl buidosunk 2. Cor. 5. 2. 6. *Tudjuk hogy az mig jelen vagyunk ez testben, távol vagyunk az Vrtol Kívanunk az mi házunkban, melly az menyből vagyon fel öltözni. Mivel nincsen itt maradando városunk.* He. 13. 14. &c.

6. *Hogy* az hivek ha meg halnakis, ęlnek. Joh. 11. 25. *Az ki hissen énbennem* azt mondja Christus Urunk Marthanak, *ha meg halis él.*

7. *Hogy* az midőn meg halnak, mindjárt meg

boldogulnak, ęs minden fáratságoktol meg nyugoſznak. Apoc. 14. 13. *Boldogok az halottak kik az urban halnak meg, moſtantul fogva. ugy vagyon, a' lélek mondja, mert meg nyugoßnak az ö ſáratságoktol.* Igy Eſa. 57. 2.

8. *Hogy* az halált majd ugyan kivánni kell mint Szent Pál, ki az élet és halál kőzőtt ſzorongattatván, mond, *Kivánságom arra vagyon, hogy meg oßlattaſſam.* Phil. 1. 23. Simeon, ki az gyermek Ieſuſt hogy láta, monda: *Moſtan bocsátod.* vagj bocásd *el az te ßolgàdat Vram békeſséggel.* Luc. 2: 29. Ionás Prophéta, kinek fejét midőn meg csapta volna az nap hévsęge, el ajula és kére *az ö lelkének halalát, és monda. Iobb az én holtom, éltemnél.* Ion. 4. 8. Iob Patriarcha, ki az ő ſzőrnyű nyavalyát meg unván, igy kiváná ſirban ſzállását *Vajha az koporſoba rejtenél engemet.* &c. Iob. 14. 13. Illyés Prophęta, ki az Iezabel előtt bucosván, az erőſzak ſzeręnt valo haláltol irtozván, csendes ki mulását, eggy fa alatt ültében, igy ohajtá. *Iehova én Iſtenem nem vagyok jobb az én Atyáimnál, veddel kérlek az én lelkemet.* 1. Reg. 19. 4 Moſes, midőn az husért zugolodnék az nęp tartván tőlők, hogy reá rohannak, s-ſzőrnyű kinnal el veſztik, igy ſzolla. *Ölly meg engemet kérlek* én Iſtenem, *meg ölvén, ha kedvet talàltam az te ßemeid elött,* Num. 11. 15. &c.

De mind ezeket akarmint vallya ſzájával az Peſtis előtt ſzalado ember, tagadja mindazáltal ſzivęvel, cselekedetivel. Fut veſzett, mert ő ugy hiſzi, s-vallya, hogy a' Peſtises helyen,

vagy

vagy akarja Isten vagy nem, nem csak haja szála esik el fejéről, hanem egész élete el fogyván fejeis el esik, melly ha el mégyen, nem lészen: hogy az Pestises helyen ölő Isten előtt el mehet: hogy mélto az halált kerülni, mert az minden rettenetessegeknek rettenetessége Istennek szörnyű átka &c: hogy az mig ęl, itthon vagyon, ez világon mint hazájában, azert illő hogy mágát az más világra valo menetelétül oltalmazza: &c.

II. *A' kegyesség* azt tartya, hogy ember az özvegyeket, árvákat az ő nyomoruságokban meg látogassa. *Ebben áll az Isten előtt és az Atya előtt tiszta és szeplö nelkül valo Isteni szolgálat, az özvegyeket és árvákat meg látogatni az ö nyomoruságokban* Iakab. 1. 27. az betegeket vigasztallya, biztassa, szolgálattyával, dajkálkodásával segillye &c. de ezeket a' Pestis előtt szalado meg tagadja. Mert ő csak magára vigyáz, akarhová legyen az nyomorult, özvegy, árva, akármint veszekődjék, az ő beteg felebarattya.

III. *Az szeretet* azt kivánnya, hogy ugy szeresse ember felebaráttyát mint ő magát Matt. 22. 39. *Szeressed felebaratodat mint tennen magadat:* hogy az mit magának nem kiván ne cselekedje mással: *Valamit akártok hogy cselekedjenek az emberekti veletek, azont cselekedjetek tiis ö vélek. Mert ez a' törvény es a' Prophétak* Matt. 7. 12. és Luc. 6. 31. hogy kegyességet cselekedjęk 1. Cor. 13. 4. *Az szeretet kegyességet cselekeszik, nem cselekeszik gonoszul.* &c. de ezeket az Pestis előtt futo, meg fordit-

tya. Iobban, s-igazábban ſzereti mágát mint felebaráttyát, sőt, ſzereti csak mágát s-nem felebarattyát: nem kivánná ugyan, hogy insęgęben, betegsęgeben, ſzűkségében, mindenek el hadják őtet, de ő el haggya felebaráttyát, s-dolgára megyen, nem igen megyen el az máſſal valo kegyeſség cselekedesben.

IV. *A' terméſſet ſzerént valo jo affectus indulat*, azt kivánnya, hogy az édes Atya Anya, az ő męhének gyűmőlcsét, ha lehet halálig ne hadja. Eſa. 49. 15. 16. kiváltképpen halálos időben. Az igaz atyafi Attyafiaval, a' hűsęges barát, baráttyával: az ferj feleségével &c. meg maradjon. Igy az fiak, s-leányokis, edes ſzűléjektől el ne távozzanak. Eph. 5. 28. 1. Tim. 5. 4. 8. de az Peſtis előtt futo ember. Attyat, Annyát, attyafiait s-el repitett rajzatit, csak hamarott hadja, a' hol találta, s-eléb ugrik. Innen vagyon az, hogy az Peſtis kerűlő emberek, az kereſztyęn embert, az kereſztyęnsęg, ſzeretett, és *naturalis affectus* ellen valo dolgokra kénſzeritik, mint hogy halottyát, valahová mulatozás nélkűl kűldje vigye el: az kinek mirigye ereſzkedett, azt haſonloképpen: ha valamelly házban halott eſett a' mirigy halál miá abbol kőltőzzék ki, ęs a' ház pecsęteltesſék hę. &c. Szent Ur Iſten, oltalmaz illyen valláſtol!

III. *Mert* arrol, hogy az Peſtis előtt el fuſſon ember, az Szent irásban, az mi hitűnknek és életűnknek eggyetlen eggy męrték ſinorjában, ſem regula, ſem pęlda, ſem parancsolat,

ſohol

ſohol ſincsen, mint ez előtt valo tanitáſomban is meg mondám.

Mondanád talám, hogy *ott vagyon, regula példa, parancsolát rola, a' hol az Bélpokloſságnak kerüléséről.* Levitic. 13. 45. 46.

1. Fel. De halladę, innen ſemmi Logica ſzerent nem kővetkezik.

1. Mert más a' Peſtis, más a' bélpokloſság, Más amannak, s más ennek terméſzeti, oka, tulajdonsága, minéműsége, ereje, munkája, cselekedeti.

11. Mert az bélpokloſságnak tiſztatalansága, s abbol valo ki tiſztulás, mind csak ceremonias volt, és az ceremonias tőrvényt illette, mi ſzűkſég hát ma a' Peſtisre huzni vonni, az Uj Teſtamentomban, holott az Ceremonias tőrvęny kereſztelő Ianoſig volt. *Az törvény és mind, a' Prophétak csak kereſztelő Ianoſig profetáltanak.* Matt. 11. 13. Idvezitőnk azt a' kereſzt fára ſzegezte. Col. 2. 14. s már az aziga nem vetetett nyakunkban, az mint ſzent Jakab mondá, az Ieruſalembéli nagy Synatba. Act, 15. 10. Akkor az havi folyáſtol, holt teſtől, és ezeknek illetésétőlis meg kellete magát oltalmazni embernek, es ha ki illette azt, tiſztatalanná lett, s a' társaságbol ki rekeſztetett. Levit. 15. es 21. olvasd meg. De magad ſem mondod ma hogy ez tőrvęnyt el kell kővetni. Akkor, a' ſzántásban vetęsben, ruha viſelęsben Deut. 22. 9. 10. ſzedésben, aratásban Deut. 24. 19. 20, 21, és Levit. 19. 9. ételek nemeiben Levit. 11. Deut.

14. &c. majd mindenben kűlőmben volt a' dolog ma ismęt kűlőmben.

11. Felelet. Osztán, ha a' Bęlpoklosságnak kerűlé ęről valo parancsolat, regula, példa, az Pestis kerűlésről valo parancsolat, regula, pęlda, tehát 1. az pestises embernek kell mais kiáltani, hogy odd magad, ide ne jőj, mert pestisem vagyon. 11. az Pestises embereket kell ki űzni az társaságbol, tartománybol, városbol, falubol, nem az egęsséges embereknek el futni. Itt azęrt ezzel az kereszt fogással, erőt nem vehetsz.

IV. *Mert* az Pestis előtt valo futás, ellenkezik az keresztyéni hittel s-vallással sok agazatiban. Kettőt vagy hármat hozok elő.

Ellenkezik 1 *az Isten termeßetiről valo vallással* Azt vallyuk, hogy az az Isten, az ki meg ől, s-meg elevenit: az ki a' miriggyel még lőv: a' ki az Pusztito Angyal által, fogyat, mindenűtt valo mennyet földet be tőlti, senki elő le el nem rettezhetik. *Nem de én nem töltömé bé az mennyet és a' földet*, az Iehova mondja. Ierem. 23. 24. *Az ég és az égeknek egei, be nem foghattyák ötet.* azt mondja Salamon. 2. Chron. 2. 6. *Az ég énnékem Királyi ßékem, az pöld az én lábaimnak samolya*, maga igy szoll az Isten. Esa. 66. 1. Hová mennyek az te lelked előtt, és a' te orczád előtt hova fussak azt kęrdi Dávid. Psal. 139. 7. 8. Lásd meg Amos 9. 2. 3. mit mond Isten az Sido nemzetségnek: *Ha* ugy mond *a' koporsoban assák bé magokat, onnan az én kezem ki hozza öket, és ha az éghen*

hag-

gagnak onnan le ßallitom öket. és ha el rejteznek a' Car-
el tetején, onnan ki keresem és veßem öket: és ha el
rejteznek az en ßemeim elott az tenger fenekébe, onnan
parancsolok a' kigyonak és ki marja öket. &c. Ismét
ezt vallyuk, hogy azon Isten mindenhato, vęg-
netetlen. Ha ezt vallod mit futsz hát innen,
az dőggel meg ölő Isten előtt, amoda, holott
ottis jelen az a' dőggel ölő Isten?

III. Az Pestis előtt valo futás ellekezik *Az Istennek*
gondviseleséről valo vallassal. Erről azt vallyuk, hogy
mindenek Istenek gondviselęsęből, vegezett
tanácsából, szent akarattyából vannak, lesznek
kővetkeznek, élet, halál, egęsség, betegség,
békesség, béketelenség, gazdagsag, szegęny-
sęg, jo gonosz, &c. és az nęlkül, nem volt, nin-
csen s-nem lęszen, soha semmiis, nem esik le
fęszkéből, csak eggy rosz hitvan veréb fiis, nem
hul el fejünkről csak eggy haj szalis, Amos. 3. 6.
Léßené gonoß a' városban, ugy hogy az Iehova ne cse-
lekedné? Matt. 10. 29. 30 *Néktek még fejeteknek haj*
ßalaiis, mind ßámlálva vannak Esa. 45. 7. *En Iehova*
ßerzem a' békességet, és teremtem a' gonoßt. Lam. 3.
38. *Az felséges Istennek ßájából jöki az gonoß és jo.*

Ha ezt vallod. Mit bujdosol hát helyből helj-
ben: ebből, amabban, hiszem itt sem esik el
fejedről csak egy hajad szálais, ha ő nem akarja,
annal inkább meg ném betęgszel, s-az dőgha-
lálban nem esel. Ha pedig el rendelte hogy
holnap vagy eggy hętre, betegsęggel, mirig-
gyel, s-halállal lásson, akar itt legy, akar száz
mélyföldre menny, ugyan meg áll meg változ-
hatatlanol felőled valo ollyan tanácsa. Mere

azt mondja Isten Esaiasnak. *Az én tanácsom meg áll, és minden akaratomat meg cselekeßem.* Esa. 46 10. Ezent vallya Dávid. Psal. 33. 11. *A' Iehovának tanácsa* ugymond *mind örökké meg áll.* Eleggé hánnya veti az szegény ember elmejét, tanács kozik, búsul, ezt, s-amazt rendeli magaban, de nincs semmi sikere, haszontalan. Csak az lészen az mit Isten el vegezett. Mert *sokak az gondolatok a' fejfiunak ßivében, de az Iehovának tanácsa áll meg.* azt mondja Salamon által az szent lélek Prov. 19. 21. Láddé sok az ki el nem fut, életben, egésségben meg marad. Mert nem volt Istennél ugy rendelve, hogy, vagy meg hallyon, vagy csak meg betegedjék is, De, sok az ki el fut, uttyábanis meg betegszik, és meg hal ha mind a' hegyek, kőziklák tetejére hágis, mert Isten akkorra rendelte volt, életének végét. Iziben rajta esik amaz Isten fenyegetése *Ha az Egben hágnak onnan le ßálitom őket, és ha az Carmel tetején el rejtőznekis, onnanis ki keresemés ki veßem őket.* Amos. 9. 2. 3.

III. *Az Istennek decretomárol valo vallással.* Azt vallyuk erről 1. hogy mindeneket az ő decretumában, meg őröktől fogva el vegezett, mik. mikor, hol, s-miképpen legyenek. *Tudja az Isten örökül fogva minden ő cselekedetit,* tudniillik az mel lyek esztendőnkent, holnaponkent, hetenkent, naponként, oránkent, sze mpillantásonkent lesznek. mert el vegezte. Act. 15. 18.

II. Hogy ező decretoma, vegezése, meg változhatatlan, az mint elebbis mondám. Prov.

19.

19. 21. Esa. 46. 10. Psal, 33. 11.

Ezt ha vallod, mit szaladsz olly igen? Hiszem valamellyek reád következnek halálodig s-az utánnis, minden modjokkal, es kötnyül állo dolgaikkal egyetemben, el vannak ö nala végezve, s-rendelve. El hidd, külömben rajtad, csak leg kissebb dologis nem esik. hanem az mint minekelötte volnál, el rendelte felöled, El hidd, hogy halálod, más idöben, helyben, más halálnak nemçvel nem lęszen, hanem az hol, mikor, s-micsoda halálnak nemçvel rendelte. Szabd magadra, amaz Christus Urunk felöl mondottat. Act. 4. 28. Ugy birja Isten akaratodat, ugy igazgattya gondolkodásidat, járásidat, hogy nem az mit te fel tettél, hanem az mit ö el vęgezett, legyen meg.

IV. *Az élet határának meg mozdulhatatlanságárol valo vallással.* Erröl azt vallyuk, a' Iob tanitásából. ki igy szol. *Meg határoztattak az embernek napjai, az ö holnapinak szama te nalad, határt vetettél néki, és altal nem hagja azt.* Iob. 14. 5. hogy, kinek kinek közzülünk, Isten olly bizonyossan, határt vetett eletęnek, hogy soha senki annál sem elebb, meg nem halhat, sem tovább az ęletben meg nem álhat.

Ezt ha vallod. Mit futsz az pestis elött? Talám gondolod, hogy ha otthon maradsz az Pestises városban, hamarębb meg halsz annál, mint, az mint Isten ęletedet határozta; hogy ha pedig el bujdosol tovább terjed eletedt? Ne gondold. Mert bizony soha, az Istentöl rendeltetet

deltetett határ által nem hágod. Az halál nem előtte haláſz, az Iſten élet határozo végezeſének, hanem utánna vigyáz. nem akar ugyan ſenkit az előtt meg ölni, de az el telvén ſem akar ſenkinek kedvezni, hánem akarki legyen, vagy bölcs vagy bolond, vagy eſztelen vagy gazdag mint Dávid énekli. Psal. 49. 11. életétől meg foſztya:

v. *Az világi élet s-ez világ felöl valo vallaſſal.* Mit vallunk ez világrol? Ezt hogy ez világ nem hazánk, hanem csak nyomorgáſunknak, vitézségünknek, pállya futáſunknak, bujdosáſunknak, ideig valo itt mulatáſunknak helye.

I. Nem hazánk ez világ. Mert *nincsen itt maradando városunk, hanem jövendöt keresünk* azt mondja ſzent Pál. Heb. 13. 14. Az ſzent Patriarchák, Abráhám, Isák, Jacob, *az ígiretnek földén mint idegen földén, sátorban lakván, városſt várnak vala.* Heb. 11. 9, 10. Micsoda városſt? Ollyat, *mellynek fundamentoma volna, mellynek meſtere és teremtője az Iſten.* ugyan ott v. 10. Alább, azonok felöl azt mondja ſzent Pál. hogy házat kivántanak v. 16. Micsoda házat? Mennyeit. Mis mindnyájan *azért ſóhaſkodunk, mivel hogy kivánnunk a' mi házunkban, melly az menyből vagyon jel öltözni.* 2. Corint. 5. 2. Mert mind az mi teſtünknek földi házai el romolnak. 2. Pet. 3. 10, *A' föld és a' rajta valo alkotványok meg égnek:* mind az mi lelkünknek földi házai, el bomolnak. *Tudjuk* mond ſzent Pál, *hogy az mi földi házunknak sátora el bomol.* 2. Cor. 5. 1. Porbol vagyunk, porok vagyunk

porrá

porná leszünk. Gen. 3. 19. Meg rágják testünket az férgek. Iob. 19. 26.

2. Nyomorgasunk helye ez világ. Mert itt szenvednünk kell, Keresztet kell viselnünk. Matt. 16. 24. Nyomorusságot kell látnunk. 2. Tim. 3. 12. Azok *által kell Istenországban mennünk.* Act. 14. 22. és az midön meg halván, innen el költözünk. *Az nyomorusságbol megyünk* *által.* azt mondá, eggy az vének közzül, János Apostalnak. Apoc. 7. 14.

3. Vitézségünk helye ez világ. Mert itt kell vitezkednünk *az lelki hatalmasságok, ellen, az birodalmak ellen, ez világnak Urai ellen, ez életnek sötétségének vezéri ellen, az lelki gonoszságok ellen.* az ördög ellen Eph. 6. 11. 12. Itt kell tusakodnunk az test ellen. Rom. 13, 14. Eph. 6. 12. melly mindenkor az lelek ellen vagyon. Gal 5. 17. Itt az bünök ellen. Azért mondja Iob. *Nemde nem vitéssége az embernek dolga ez földön?* Iob. 7. 1.

4. Pállya futásunknak helye e' világ. Mert mig élünk, csak az czél felé futunk, hogy el érjük. mint szent Pál. *A' czél felé futok* ugymond *az Istennek, Christus Iesusban valo mennyei hivatalának jutalmának el vételére.* Philip 3, 14. Intetünkis ezen szent Pál által, hogy ugy fussunk hogy el érjük 1. Cor. 9. 24. és az midön jol mulunk ki ez világbol, akkor mondhattyuk azon szent Pállal. Pállyamat meg futottam, avagy *Futásomat el végeztem* 2 Timot. 4. 7.

5. Bujdosásunknak helye e' világ. Mert mig ezen élünk, bujdosok, jövevények, sellyérek vagyunk.

vagyunk. Abráhám, Isák, Iacob. *Vallást töttek arrol, hogy ök bujdosok és jövevények a' földön.* Heb. 11. 13. David király, az néppel eggyűtt, azt mondá Istennek- *Mi csak jövevények vagyunk te elötted. és idegenek, az mint fejenként, az mi atyáinkis.* 1. Chron. 29 15. Az 39. Soltárnak 13. versębeis igy kőnyőrőg. *Halgasd meg az én könyöogésemet Iehova, figyelmez az én kiáltásomra, az én könyhullatásomra ne veßtegelly. Mert jövevény vagyok én te elötted s-sellyér, miképpen minden én Atyáim.* Lásd. Psal. 119. 19.

Mit vallunk ez világi életről? Ezt hogy, az mint az elő hozott felsőbb dolgok mutattyák. 1. Bujdosás, mint Iacobis neveze eletet Pharao előtt. Gen 47. 9. *Az én bujdosásimnak eßtendei ßáz és harmincz eßtendö.* mivel hogy Bujdosok vagyunk 2. vitézsęg az szent Iób tanitása szerent Iob. 7. 1. *Nemde nem vitézsége embernek dolga* (élete) *ez földön.* Mivel hogy lelki vitęzek vagyunk. 3. Pállya futás, mint az Szent Pál szavaibol meg tettszik, ki halálához kőzel léven, s-életének hamar időn valo vęgét erezven. azt irá Timotheusnak. *Futásomat el végeßtem* 2. Tim 4 7. Lasd. 1. Cor. 9. 24. 26. 4. Kevessę tarto, ollyan mint az arnyék, és a' parah. Mint az árnyék az mi napjaink ez földőn, mond David. 1. Chron. 29. 15. *Micsodás a' ti életetek?* azt kérdi Iakab Apostal: s-igy felel rea maga, *Parah* ugy mond *melly kevessé tetßik, az után pedig el enyéßik.* Moses azt énekli. Psal. 90. hogy az Isten *el ragad, mint eggy árvizzel* bennűnket,

álmok

álmok vagyunk, *reggels-mint á' fü melly el változik* v. 5. *Az mi eßtendeinknek a' leg java, munka és baj, mert sietve el mettzetik és el repülunk* v. 10.

Ha ezt vallod. Mit kerülöd a' halált? Hißem az által, ha igazán hivö ember vagy, bujdosásod, pállya futásod, vitęzséged el végezed, nyugodalmadnak, dicsöſségednek, véghetetlen örömödnek, és boldog életednek helyere altál érkezel: árnyék, s párah életed helyett, ſoha el nem vęgezödö ęlettel ajándékoztatol. Hiſzem annál boldogabb vagy. mennęl hamarebb az mennyei házában, haza juttſz. Annál több ideig örvendeßſz az dicsöségben, mennél keveſebb napokig vajuſzol, ez veſzendö ęletben. Láſſad ha az árnyékhoz kapſz inkább mint az valosághoz; ha az ganejt válaſztod inkább mint az aranyat: ha ſellyer kivánſz inkább lenni ez nyomorult ęletben, mint örökös gazda az mennyei dicsöségben.

VI. *Az hivek halála felöl valo valláſſal*, Erröl mit hiſzünk?

Ezt 1. hogy, csak csendes álom. Bizony, édes Idvezitönk, az Bethaniabéli Lázár halálát aluvásnak mondá. Ioh. 11. 11. *Lazár* mond az ö tanitványinak, *az mi barátunk alußik*. A' Iairus tizenkét eſztendös leánya halálátis nem halálnak hanem álomnak, vagy aluvásnak mondá. Mert midön az meg holt leánzon, ſirnának mindnyaján ęs jaigatnák azt, igy vigaſztalá Chriſtus Urunk ſzegényeket. *Ne ſirjatek, nem holt meg, hanem alußk*- Luc. 8. 52. ſzent Mathęis

az

az Christus halála előtt meg holt szenteket el aluttaknak mondja. *A' koporsok meg nyilatkozanak, és sok szenteknek testek, kik el aluttanák vala, fel támadának.* Mat 27. 52. szent Pális csak igy nevezi. *Mindnyájan nugyan nem alüszunk el. de mindnyájan el változtatunk.* 1. Cor. 15. 51. és az Urban meg holtakat el aluttaknak hija. 1. Thess. 4. 13. 14. 15.

11. Hogy minden világi nyomoruságoknak jajjoknak, sohajtásoknak, és kedvetlen állapatoknak, bùknak bánatoknak vęge. Mert. *Boldogok a' halottak, kik az Vrban halnak meg, mostantol fogva. Vgy vagyon, a' lélek mondja, mert meg nyugosznak az ö fáratságoktul.* Apoc. 14. 13. Eggy a' venek kőzzűl, az dicsőűlt lelkek seregéről igy szolla Iánosnak. *Ezek a' kikjöttek amaz nagy nyomoruságbol nem éheznek többé, sem szomjuhoznak és a' nap hévsége, vagy valami egyéb hévség nem árt néktek. El töröl Isten az ö szemekröl minden könyhullatást.* Apoc. 7. 14. 16. 17. *A' halál többé nem lészen, sem a' keserüseggel valo sirás, sem kláltás, sem semmi fajdalom nem lészen többé,* tudniillik à boldog halál után. *Mert az elsök el multanak.* illyen szozatotis halla meny ből az szent Ianos Apostal. Apoc. 21. 4.

3. Hogy az bűnnek tellyes nyaka szakadása, mint az szent Pál Apostal, amaz ohajtozo szavai mutattyák. Rom. 7. 24. *En nyavalás ember? Kicsoda szabadit meg engemet ez halálnak testéből?*

4. Hogy által menetel az őrők boldogságra *A' ki hiszen annak az ki engemet el bocsátott.* mond Christus Urunk, *örök élete vagyon, és a' kárhozatra*

nem

nem megyen, hanem által ment az halálbol az életre. Ioh. 5. 24 az halál által menetel az életre. Amaz fejér ruhába öltöztetett számlálhatatlan sokaság, kiket János Apostal láta, mi által mentenek bé az boldogságba, az világi nagy nyomoruságbol. Apoc. 7. 14.? Az halál által. Az halál altal menetel ö nękik a' boldogságra. A' meg tęrt Tolvaj imádsagára azt felelé Idvezitőnk. Luc. 23. 43. *Bizony mondom néked ma velem lésseß Paradicsomban.* Halála, az Christushoz az mennyei Paradicsomban valo bé menetele lőn. Szent Pál jol tudá, hogy ha meg halván meg oßlattatik, az Christushoz megyen s-véle leszen. Azęrt mondá Philip. 1. 23. *Kivánságom arra vagyon hogy meg oßlattassam, és az Christussal legyék.* Dauid Király, ędes kis fiacskája halálat, az boldogságban valo bemenetelnek hivé, azért mondá. *Miert böjtelnek en* az gyermekęrt? *Vißßá hozhatnámé ötet többé? En megyek ö hozzá, de ö nem jö vißßá en hozzám.* Ugyanis miért mondatik az hivek halála, el-szedetesnek, el takaritatásnak. Esa. 57. 1? Miért bękessęgben valo bé menetelnek. Esa. 57. 2. Mięrt el menetelnek, Psal. 39. 13? Azért mert az halál által az hivek az mennyei sereg kőzzé, az őrők boldogságban bé takaritatatnak, mint eggy el szedetnek, innen alol kőzzűlünk el mennek. Miképpen telhetnék az boldogságban őrvendő dicsőűlt lelkeknek serege, s'szaporodhatnęk száma, ha az hivek halála, az ő seregek kőzzę valo bę menetel nem volna? Nem semmikęppen. Mint az oltár alat

nyugovo lelkeknek, kivánságára, mondaték. *hogy még eggy kevés ideig nyugodnának, miglen be tel-lyesedék az ö ßolga társaiknak és attyokfiainakßámok kik nek meg kell öletniek, mint azok meg ölettek.* Apoc. 6. 11. Ezeket hiszszűk.

Ha ezt hiszed vallod: Mit bujdosol hát ez előtt. Hiszem ha mirigy által szakad le rolad, minden nyomoruságodnak terhe; ha az által vettsz véget minden bűnnek, ha az által lépel be az őrők dicsősęgben, és ha az által nyugßol-el mi kárt vallasz benne?

VII. *Az idvesség felöl valo bizonyossá lételröl lévö vallással,* hogy többet ne emlittsek. Azt vallyuk erről, hogy az Istennek választott fia leanya, az igaz meg tęrt idvezűlendő ember, męg ez világon, bizonyos lehet önnön magában arrol, hogy mihelyen szeme hunyik, menten az idvességben megyen lelke, mint az Lázáré az Abrahám kebelében. Luc. 16. 22. *Lön pedig,* ugy mond *ßent Lukáts, hogy meg halna az koldus és vitettetnek az Angyaloktul az Abrahámnak kebelébe.* Mi az koldus itt (nem historiát irván szent Lukats, hanem példabeszędet) nem valamely egy Lázár nevű koldust, hanem minden idvezűlendő s ez világon sok nyomoruságot szenvedő hiv embert tęszi. Mint az Gazdag, minden világhoz ragadott testi gyönyörűsęgben elő, po, kolra szállando, hitelen embert. Hogy nagy kinnyai között, az kereszt fán, meg hala az meg tért Tolvaj, az szerént az mint az igasságnak szája mondá néki, *Bizony mondom, ma velem*

léßz

Méß Paradicsomban. Lelke menten az mennyei Paradicsomban mene. Luc. 23. 43. Ugyanis, bizony a' halál a' Christustol el nem szakaszt, azt mondja szent Pál. Rom 8. 38. Mert *akar éllyünk akar hallyunk az Vré vvgyunk.* Rom 14. 8. Eletünkben, s-halálunkban, nyeresęgünk az Christus szent Pálkent, Phil. 1. 12.

Ha ezt vallod, s-hiszed magad felől, ô mit rettegsz hát olly igen az dőghaláltol? miért futtsz olly igen onnan, a'hol látod, hogy menben mennekaz Christushoz?

Igy mutogatok meg az Tanuságnak másik gátis. Meg áll egészszen az fel tett tanuság.

HASZNA.

Elég hasznok ugyan mind ezek az mellyeket eddig elő hozdogalék, kiváltkęppen annak az kiben az Istennek világosito, lágyito, s-jora ezérlő lelke munkálkodik, mind azáltal ęggy ntő hasznát jelentem csak. No tehát ędes tyámfia, ki velem eggyűtt, az mennyei bologságban, akarsz jővendőben mind őrőkké lni, és őrvendezni, ez tanuságbol meg tanittván az igaz értelemre, intettetel. hogy.

1. Meg odd magad ez tántorgo vallásu embereknek, Pápistáknak, Lutheristáknak, és maz szent irás ellen tőrekedő Orvosoknak eszedelmes kovászszátol: bé ne szidd, ez áin modjára rettegtető, lelkedben meg veszgető, és földőn futová tévő, gonosz metelyt: zt a' Tudományt, melly azt tartya. hogy az estises helyből, menten mindjart el kell men

ni, meszsze kell távozni, es sokáig kell oda vándorlani, és hogy ez háromige, *hamar, meßße, késön*, ezer Patikánális jobb. Ne adj helyt ez rossz tanácsnak, melly aztis kivánnya tőled, hogy, ha Atyádnak, vagy Anyádnak, vagy fiadnak, vagy leányodnak vagy ferjednek vagy feleségednek, vagy atyádnának, vagy jo akaro barátodnak, &c. mirigye ereszkedik, menten hadd ott, és menny dolgodra: pecsételd be házadat; még midőn eletben vagyon, vitesd az veremben szegény rád sohajto, keserves szemmel néző beteg felebarátodat. Hanem tarcs meg tudományodat, vallásodat. Isten; az ő gondviselése; meg változhatatlan decretoma; eleted vége s-határa; ez világi eleted; az hivek halála, es idvesseg felől, mellyet az szent irásnak idvességes oskolájában tanultál: Tarts meg hitedet. Keresztyenségedet, kegyességedet, szeretetedet es termeszet szerent valo affectusidat, még az dőghalálnakis idejen. Mert erre hivattatol.

Szintén ugy tenékedis irja szent Pál, az mint az Ephesusbeli Keresztyéneknek, hogy *Nelegyünk többé gyermekek, kik habozzunk és idestova hajtassunk, az tudománynak akarmi ßele altal az emberek-nek álnokságok által, és álnokol valo el hitetésre, meg vögzött csalárdságok által* Eph. 4. 24. Tarts meg azért tudományodat, vallásodat, mellyet eggyszerant szent Irásbol tanultál, s-vettél.

Readis tartozik az mit az Sido Keresztyéneknek ir. hogy *az Atyafini ßeretet meg maradjon*

Meg

Meg emlekezzetek azokrol, az kik nyomorusagokkal terheltetnek, mint ha tüis testben ßenyvednétek. Heb. 13. 1. 3. Tarts meg azért kereſztyénségedet, és kegyeſségedet, mellyről az előtt jo bizonyságot tettél.

Tenéked irattya eggyiknek, *amaz elsö és utolso, az ki meg holt vala és él*, azt, az mit az Simyrnabeli gyülekezet Angyalának, ſzent Iános által. hogy. *Légy hiv halálig lan, és adom néked az életnek koronáját.* Apoc. 2. 10. Tarts meg azért hitedet, mellyet eddig vallottál; hogy halálod közel lévénnis, mondhaſsad ſzent Pállal. En immár meg áldoztatom, ęs az én halálomnak ideje közel vagyon. az hitet meg tartottam. 2. Tim. 4. 6. 7.

Am bolondoskodjek, a' ki bolondoskodik. Am *ártson, a' ki árt.* ám *legyen fertelmes, a' ki fertelmes.* Apoc. 22. 11. Te az ſzent iráſt nem az emberek velekedését. az Iſten lelkęnek nem az vak okoſságnak, *ductusát*, követted.

Mondaſz. *Hiſzem ßabad orvoſságokkal élnem?*

Felel. Szabad az ſzabadosokkal. Te is azért élly bár tested erősítésére, egéſsęged őrizęsęre, és életednek, kinek nem urává hanem őrizőjévé tęrettel meg maraſztására, az mondott ſzabados jo orvoſságokkal, de az dőghalálc, hely változtaſsál, futáſsál ne kerűld. Mert azzal nem haſználſz. A' Peſtiſt melly Iſten haragos kezę, nem a' teſtnek, hanem az lęleknek járásával, nem a, helynek hanem az elébbi gonoſ-

ságnak változtatásával; nem az mirigyes embereknek, hanem a' bűnőknek kerűlęsével &c kell kerűlni.

11. Intettetél, hogy illyen vállással lévén, változzál meg értelmedben, javully meg akáratodban és indulatodbannis. Kęszitts el magadat az te halálodra, hogy ha a' te jo mennyei Atyádnak szent tettszęse az leszen, hogy az mirigy halálnak hideg nyilát reád lőjje akarhol, akarmikor; találtassál kęszszen az halálra: s-végezhessed életedet boldogul, szenvedhessed az dőghalált áldottul.

Mondasz. *Io volna halálomra kéßßen lennem, hogy életemet végezhetném boldogul, s-halhatnék áldottul. De mint kéßullyek, nem ßintén tudom?*

Felelet, Tekints męg oda fellyebb az leg első tanitásnak végén, és az második tanitásnak utolso, s-harmadik hasznában, s-ki tanulhadd mint kęszűlly. De im magam elődben rakogatom. Annakokáért

1. Cselede et, s-utánnad maradhato szerelmesidet, feleségedet, gyermekidet, hadd jo rendben. Iácob minek előtte meg halna, igy cselekedęk. Szollitá minden fiait, ęs kinek kinek jővendő sorsát eleiben adá, meg áldá. Gen 49. 1. 2. &c. David Király hogy el közelgete halala ideje, parancsola Salamonnak, s-jo kárban hagya őtet. 1. Reg. 2. 1. 2. &c. Maga édes Idvez tőnk ki akarván lelket az kereszt fán boc á ani, mind édes Annyát, az szűz Máriát, mint szerelmes Tanitványát, az szent Ianost,

egg/i-

eggyiket az máſidknak tutorsága alá ajánlván, jo rendben hagyá. Ioh. 19. 26. 27.

2. Házadat, ęs minden dolgaidat, rendeld el s-állasd jo kárban. mint iſten parancsola Eſaias által Ezchiásnak. Eſa 38. 1. *Adj parancsolatokat a' te házadnak. Mert meg halßte, és nem élß.* Iákob kőzel ęrezvén halálát, igy parancsola ám az ő fiainak, az ő maga temetsége felől. *En ugymond ßámláltatom azén népem kozzé, temeſſetek engemet azén Atyáimhoz* &c. Gen. 49. 29. s-mihelt poſztán az ő fiainak valo parancsoláſt el vegeze, lábait az ágyra fel ſzede, s-ki mulęk. Gen 49. 33. Igy cselekedęk Dávidis. Maga helyette, az ő királyi ſzékiben Salamont ültetéminek előtte meg halna. 1. Reg. 1. 30. 31. 32 48. ęs az után minden dolga felől nagy ſepen parancsola nęki. Ioab Barzillai, Sęmei felől. 1. Reg. 2. az egéſz reſzben.

3. Iſtenedhez (az ki egyedül bir lelkeddel. kárhozatra vethet, vagy idvezithet, az mint ſzent akarattyának tettſzik.) tellyes ſzivel minden bűneidből tęrj meg, mint amaz ſzegény, xereſztfán kinlodo Tolvaj, ki az ő káromkodo társát meg fedde dorgála; bűneit meg vallá; az bűntetéſt csendes ſzivel ſzenvedę; az Ieſus Chriſtus ártatlanságát meg eſmęrę. ęs ő néki bouzgo lélekkel kőnyőrge. Luc. 23 40 41. 42.

4. Iſten előtt ki vęghetetlen felseg, maga. alat mint bűnős férgecske alázd meg, mint Dávid, ki az ſzenvedő Chriſtus képęben, féregnek monda magát. Pſal 22. 7. *En féreg vagyok, és*

nem férfiu. Tudd meg hogy por vagy, porbol lettél porrá lész. Gen. 3. 19. Sárbol csinált házban lakozol, az porban fundamentomod s elébb el romlasz az molynál. Iob. 4. 19. &c.

5. Bűneidet, mellyekkel jol tevő Istenedet számiálhatatlan izben, számiálhatatlan képhen meg bántottad, esmérd meg, vald meg, bánd meg és a' kegyelmes Istentől azoknak meg bocsáttatását, sűrő könyhullatásal kérjed. Kövessed amaz szegeny bűnös aszszonyt, ki Christus Urunk *lábánál hátul meg allván, sirván kezdé könyhullatásával mosni Iesusnak lábait, és az ő fejének hajával törli vala meg.* Luc. 7. 38. mint hogy sok bűneit érzé. v. 47. Kövessed szent Pétert, ki midőn meg tagadta volna szájaval, édes idvezitő Christusát, három izben, mig a' kakas háromszor szolla, az mint maga Christus Urunk meg jövendölte vala neki, *meg emlekezék az Christus beszédéről, és ki menvén nagy keserveszen sira.* Matt. 26. 75. Kövessed Davidot, ki az ő bűnein igaz eleget keserge. Psal. 38. 2. 9. &c.

6. Lelkedet ajánlyad Istennek, Dávid azt cselekedé, Psal. 31. 6. *A' te kezedben ajánlom az én lelkemet* mond az Istennek. *Mert meg váltottal engemet Iehova igasságnak Istene.* Szent Istvánis azt cselekedé Act. 7. 59. Mert midőn kőveznék, igy imádkozék. *Vram Iesus vedd hozzád az én lelkemet.* Ezent hagyá példájul, édes idvezitőnk, a' maga cselekedetiben. Mert igy ajánlá lelkét szent Attya kezében. *Atyám az te kezeidben teszem le az én lelkemet.* Luc. 23. 46.

7. Min-

7. Minden szerelmesidet, az ő kegyelmes Atyai gondviselęsęre bizzad, s-jo tutorsága alá hadjad. mint szent Pál az Ephesusbéli eggyházi tiszteket. Act. 20, 32. *Atyámfiai ajánlák titeket az Istennek, és az ő kegyelmességének beszédének.*

8. Azért hogy boldog ki mulást engedjen, erőtelenségedben erősittsen, halálod orján ne hadjon, hanem vigasztallyon, támogasson, gyámolitson, ő felséget buzgo szivel lęlekkel busittsad. Igy meg győzvén az halálnak felelmét, meg győzöd a' Pestisnekis fęlelmęt.

VI. PREDIKACIO,

Deuteron. 28. ℣. 21. A.D.1661.5.Nov.

Hozzad ragasztya a Iehova a dög halalt, miglen meg emeszt tegedet arrol az földrol, à mellyre te menéndess.

JOllehet a' Pestis, a' tőbb nyavalyáktol, ęs csapásoktol nem kevessę kűlőmbőz, eggyez mindazáltal azokkal, ebben, hogy az Istentől vagyon. *Először*, Kűlőmbőz a' tőbb csapásoktol. Mert

1. A' *Pestis* titkos, láthatatlan, mind ő magában, mind az ő szerző okaiban, s-ollyan, mellyet eszben venni, igen nehéz, s-nagy mesterszęg.

II *A' Pestis* igen nagy gyorsasággal, s-hamarsággal, egész darab földeket, tartományokat, orszagokat fel jár, mint egy nap, vagy ejjel egész Egyptomot. Mert az dőghalál által, *meg hala egéß Egyptomnak mindenbarma*. Exod. 9. 6. Azt mondá Moses az Iehova szavával. *Meg hal minden elsö ßülött Egyptomnak földén.* Exod. 11. 5. Ugyis lőn. *Meg ölé a' Iehova minden elsö ßülöttet Egyptomnak földében*, mellyert az egész Egyptombelieknel tamada nagy kiáltas, sivásęs rivás. Exod. 12. 29. 30. Harmadnap alatt, azon dőg halál. az egęsz Israel országát el jára. Dántul (ki eggyik végen vala az Orszagnak) fogva Beersebaig, (melly az más vegen vala azon országnak) 2. Sam. 24. 15.

III. *A' Pestis* gyorsan, egęsz familiakat, nemzetségeket, seregeket, és nępeket el pusztit, es le ont, mint Num. 18. 45. 47. 49. Tőbbire majd mint eggy szempillantásban, meg halának vęle, tizen négy ezeren es hetfázan. Harmad nap alatt Israelben el hullanak hetven ezeren. 2. Sam. 24. 15. Eggy ęjjel az Senacherib tá borában száz nyolczvan őt ezeren omlanak le-az dőghalál miatt. Esa. 37. 35. 2. Reg. 19. 35.

IV. *A' Pestis* sokszor, avagy igazabban mindenkor, vagy maga által, vagy Angyala által bocsáttatik Istentől, hirtelen, az természetbęli szerző okoknak kicziny avagy semmi munkálkodásával Exod 9. 3. azt mondja Moses Pharaonak. *Imé a' Iehova keze léßen a' te barmodon &c.*

igen

igen nagy döghalál. Az Iehova meg ölé minden elsö ßülöttet. Exod. 12. 29. Mosesnekis, azt mondja Isten. *Menyetek el ez gyülekezet közzül, hogy eméßßem meg öket egy ßempillantáshan.* Num. 16. 45. Mind magárol szoll az Iehova. Néha pedig Angyala által vitte vęgben, mint meg tettszik. 2. Sam. 24. 15. 2. Reg. 19. 35. 1. Chron. 21. 15. Esa. 37. 35. Istennek Angyala volt, ki az Israelnek népét az dőghalállal le ontotta, mint ha ugyan fegyverrel vágta volna, minémű öltőzettel, es készűlettel szent David láta az ęg ęs föld kőzőtt, az Aranna szerőjęnęl. Istennek Angyala volt, ki éttszaka ki jőve, es az Assyriabéli Király hadába száz nyolczvan őt ezeret le vága. &c.

v. *A' Peflist*, kiváltképpen ha halálhózoképpen bocsáttatik az emberre Istentől, igen nehéz meg orvoslani, sőt ugyan lehetetlen. Kőzőnségessen szolvánis rola, ęs nem tekintvęn arra ha halálos kęppen, vagy gyogyulhatokęppen bocsáttatotté vagy nem, ennyi sok elmé futtatasok, *experientiak*, orvos kőnyv irások utánnis, szőrnyen panászolkodnak az orvosok felőle, hogy kész orvosságik vannak minden egyéb męrgek ellen, de az Pastis ellen męg ollyat nem találhattanak. Sőt azt mondják nęmellyek, hogy ebben az egéssęgre, semmit az orvosságok nem használnak. El titkolta Isten az ő meg visgálhatatlan tanácsából ennek orvosságát, hogy ez gyogyulhatatlan nyavalyával, mint eggy ostorral, meg látogassa az embe-

embereket a' bűnęrt. Mind ezek kűlőmben vannak az tőbb nyavalyákban, és csapásokban.

Másodszor. Eggyez a' tőbbivel, ebben, hogy ugyan Istentől vagyon, mint oda fel meg mutogattam, ęs ime ez leczkeis mutattya. *Hozzád ragaßtya az Iehova a' döggalált, miglen.* &c. mellyben *Summa ßerént* vagyon az Istennek rettenetes fenyegetése, az ő tőrvényének meg utáloi ellen. az pusztito dőghalál altal. Ahol vagyon.

I. *Istennek a' dög halállal valo kemény fenyegetözése,* imez szokban: Hozzád ragasztyá a' Iehova a' dőghalált.

II. *Ez fenyegetözést meg hatá rozo idő.* ez szokban: miglen meg emęszt tęgedet arrol a' földről, a' mellyre te menéndesz.

MAGYARAZAT.

Miglen meg eméßt tégedet arrol a' földröl, az mellyre &c. Itt lássuk meg.

I. *Micsoda, embert meg eméßteni valamelly földröl?*

II. *Micsoda földröl mondja a' leczke?*

III. *Hová kell vinni azt az igit,* meg emęszt. *az döggalált ragaßto Istenreé, avágy az emberhez ragaßtatott döghalálra?* Azon kivűl nincsen benne nehezsęg.

Az elsöre Fel. Meg emésztetik valami kętképpen: avagy.

1. Egęszszen, tellyessęggel, ugy hogy tőbbire semmivę legyen, fűstbe menyen, és sem,

missę

missę tętessęk, mint Psal. 102. 4 *Meg eméßtetnek mint a' fust azęn napjaim.* Igy szokott valamá az tűznek ereje által meg emęsztetni.

11. Réßszerént néminéműképpen, valamennyire, midőn el fogy, el vitetik, meg oszlatik, meg szűnik, el vész, ęs el rontatik, mint Psal. 37. 20. *A' Iehovának ellenségi, mint a' barányoknak drágája*, az az kővęri, *meg eméßtetnek.* az az, el vesznek, meg rontatnak, el tőrőltetnek, mint az vers elein meg magyaráztatik. Psal. 90. 7. *Meg emeßtetünk a' te haragod miatt*, azt énekli Moses, az az, meg halunk, el fogyunk, ez világbol ki szollittatunk, ki mulunk, az mint mind ezekkel egyéb helyeken, ez Moses mondása, meg magyaráztatik. Illyen értelemmel fenyeget Isten ez leczkében. az meg emęsztessęl. Mert noha Isten semmivę tellyessęggel az dőghalál által senkit nem tészen. (mivel az kit az által meg ölis, annak lelke vagy az egekben, vagy a' pokolban vitettetik. mint Idvezitőnk az Lázár es Gazdag példájában mutogatá. Mert hogy meg hala az Lázár, (ki, jelenti az idvezűlendőket) vitętek az Angyaloktul az Abráhám kebelęben: hogy meg hala az Gazdag (ki jedzi az kárhozandokat) el vitetek, s-temetteték pokolban. Luc. 16. 22. 23. Teste pedig az földben tér viszszá az Isten meg változhatatlan ßava szerént. *A' porban térß vißßá.* Gen. 3. 19. és az bőlcs Salamon Prędikátor tanubizonságá szerént ki azt mondja, hogy *meg tér a' por*, az az, a' porbol formáltatott test, *az földben, az mint az*

elött

elott volt. Eccl. 12. 9.) meg emészt mindazáltal sokakat, midőn őket az által az földről el törli, ęletektől meg fosztya, lelkeket testektől el oszlattya, és azt cselekeszi, hogy az ember, mintha ugyan meg emęsztetett volna, sohol az földnek szinen ne találtassęk.

Az másodikra Fel. Arrol, az mellyre Isten az Israelnek népet (kinek Moses által ez ő törvenyęt adta volt,) sok fáradozások, nyughatatlanságok, verontások, hadakozások által vitte volt, tudniillik az tejjel mézzel folyo Canahán földéről: mellyet Isten sok fenyegetések és átkok alatt ada az ő nępęnek, mint Levit. 18. 26. 28. és ez 28 ręszbennis meg tettszik. Amot azt mondja, a' többi között. *Meg örizzétek azért ti az én rendelésimet és az én itiletimet &c. hogy ki ne okádjon az a' föld titeket, midőn meg fertezteti tek azt miképpen ki okádta az nemzetséget melly elöttetek vagyon.* Imitt ismét azt. *Hogy ha meg nem örizended meg cselekedvén, ennek a' törvénnek minden igeit* &c. *Ki gyomláltattok arrol a' földröl, az mellyre te bé mégy. hogy örökségül birjad azt.* v. 58. 63.

Az harmadikra Fel. Helyessen vihetni mind a' kettőre.

1. A' dőghalált vagy *Pestist emberhez ragaßto Istenre.* Mert Isten az, az tő szerző ok, *principaliter.* az ki az vakmerő engedetlen nępet, az ő lako földéről, országából, várasából, falujából házabol, az dőghalál vagy egyęb csapása által ehség, fegyer, rabság, tűz, fene vad, által, ki emészti, ki veszti, Levit. 26. Ierem. 14. 12. ęs

24.

24. 10. &c. *Fegyverrel, éhséggel és döghalállal eméßtem meg én öket*, ugy ſzereti tartya Ieremiasnál az elsőbb locus. Bocsátom ő reájok a' *fegyvert, az éhséget, és döghalalt, mig el fogynak az földröl, mellyet adtam nekik, és az ö attyáiknak*, igy ſzoll Iſten azon Ieremias által, az utolſo helyben.

11. *Az Iſtentol emberhez ragaßtatott döghalálra.* Mert ſokſzor az Peſtis avagy dőghalál, az az keserű gonoſz, az a' ſzomoru ezkőz, melly altal az engedetlen, ęs bűnben meg átalkodott nęp, a' földről, nevezett ſzerént az ő meg ſzokott lako földéről, ki puſztittatik, el tőrőltetik, meg emęſztetik, mint az moſtan elő hozott ſzent irásbeli bizonságok tartyák, Es azokon kivűl mutattya. Ezech. 14 19. 21. *Bocsátok döghalált a' földre, hogy ki vágjam rola az embert, és a' barmot.* Innen neveztetik, *Iſten fegyverenek.* 1. Chron. 21. 12. *Iſten kezének.* Exod. 9. 3. 2. Sam. 24. 17. &c.

Ugyanis *néha* Iſten fegyver által eméßti meg a' földről az embereket, mint a' Canaan földęn lakozokat; kiket Iſten az Israeliták fegyverę-vel vágata le. Ioſu. 12. 1. 7.

Néha viz által mint az első világbélieket, kik mivel az Noe prędikállására, meg nem tęrének reajok hozá Iſten az viz őzőnt, ęs abban *meg hala minden földön járo teſt, mind madár, mind barom, mind vad, és minden földön csußo máßo allatt, ès minden ember.* Gen. 7. 21. Ismęt az Egyptombélieket, kiket *belé veßte a' Iehova az tenger közepibe.* Mert *meg térének az vizek es el buriták a' ßekereket, az lovagokat*

gokat, és Pharahonak minden sereget, mellyek bé mentek vala ö utannok az tengerbe, nem marada ö bennek csak eggyis. Exod. 14. 27. 28.

Néha tűz által. mint az Pusztában Isten ellen zugolodo Israelitákat. Kiknek zugolodasát *meg halla a' Iehova, és fel gerjede az ö haragja, és meg gyulada ö ellenek az Iohovának tüze és meg emészte az tábornak szélihen.* Num. 11. 1.

Néha ehsęg által. mint Ieremiasnál fenyegetőzik Isten. Ierem. 14. 12. és 24. 10. &c. és Ezechielnél. Ezech. 14. 13. 21.

Néha fene vadak által. mint meg mondotta még régen ő felsége. Levit. 26. 21. 22. *Ha vak meröül jártok én velem, és nem akartok én reám halgatni. bocsátom ti reátok az mezönek vadat, hogy gyermekitektöl meg fosszon titeket, és ki vágja az ti barmitokat, es meg kevesittsen titeket, és el pusztullyanak a' ti utaitok.* Az Ezechiel altalis fenyegetőzik. *Ha ugymond gonosz vadat viszek által az földre, és meg fosztya azt lakositol, és pusztává lészen, hogy senki altal ne mennyen rajta a' vad miatt.*

Néha vęgezetre az dőghalál által. Ezech. 14. 19. mint 2. Sam. 24. 15. &c. tőrtének.

TANUSAG.

Csak azokon, s-csak addig uralkodik a' pusztito döghalál, az kiken s-a' meddig az mindenhato Isten akarja, hogy uralkodjék. Ez tanuságot, ez leczke mutattya, mind a' két aga szeręnt. Azokhoz ragad a' Pestis, az kikhez Isten ragasztya, ęs addig, az mig általa kedvét, s-akarattyát végben viszi, mig meg emęszti. Ezen tanuság mutattatik az

első

elsö ága szerént. Exod. 9 3. 4. Isten dőghalált bocsáta Pharaonak, és az Egyptombęlieknek minden barmára, lovaira, szamárira, ökreire, teveire, juhaira: *és meg hala Egyptomnak minden barma, de az Israel fiainak barma közzül nem hala meg eggyis.* v. 6. Ihol itt a' dőghalál mivel Isten csak az Egyptombęliek barmaira bocsátotta, csak azokon uralkodott. Igy. Exod. 11. 4. 5. 7. es. 12 29. 30. Azt mondja Isten; *Ejfélkor én által megyek Egyptomnak közepette, és meg hal minden elsö ßülött Egyptomnak földén, Pharaonak elsö ßülöttétöl fogva ki ül az ö Királyi ßékiben, mind a' malom hajto ßolgálomnak élsö ßülötteig, és minden oktalan állatnak elsö fajzása. De az egéß Israel fiaira az éb sem mozdittya az ö nyelvét, sem az emberre, sem a' baromra.* Ugyis lőn a' dolog. *Ejfélkor a' Iehova megölé minden elsö ßülöttet Egyptomnak földében, Pharaonak elsö ßülöttétöl fogva, ki az ö Királyi ßekiben ül vala, a' tömlöczben lévö fogolynak elsö ßülötteig: az oktalan állatoknakis minden elsö fajzását.* de nem engede hogy a' puß-tito bé mennyen, az Israel fiainak házaiban. öldőklęsre. Exod 12. 23. Láddé, csak az Egyptombęlieken, az ő elsö szűlőttyőkőn &c. uralkodęk az szőrnyű dőghalál. Mert csak azokra bocsátta vala Isten, de az Israel fiainak csak leg kissebbiknekis sem elsö szűlőttyében sem barmának elsö fajzásában, kárt nem tőn. Lőn ugyán *nagy kiáltás egéß Egyptomnak földében mellyhez hasonlo nem volt, s-nemis léßen,* az dőghalál miatt. *de az egéß Israel fiaira, csak az eb sem mozdita az ö nyelvét, sem az emberre, sem a' baromra,*

mert igy jövendölteté, az hazudni nem tudó Isten. Exod. 11. 6. 7. Ezent bizonyittya David Psal. 91. 7. *Essék hát el a' te oldalad mellöl ezer, és tizezer a' te jobb kezed felol, te hozzád,* kire Isten nem akarja bocsátani, *nem ér.* Meg áll hát elsö aga szerént. Ezen tanuság az második aga szeréntis elönkben adatik. 2. Sam. 24. 17. 13. 15. 1. Chron. 21. 15. Csak harmad napig uralkodék amaz nagy Pestis Israelben. Mert csak harmad napig akarta Isten, hogy uralkodjék. Azt mondá osztán ö felsége az népet vesztö Angyalnak. *Elég immár, erezd le a' kezedet.* Meg áll hát az második aga szeréntis.

OKAI.

A' tanuság elsö agának, melly ez: *Csak azokon uralkodék a' pusztitó doghalál, az kiken az mindenhato Isten akarja, hogy uralkodjék.* okai.

1. *Mert* az mint már egynehánszor meg jelentettem. Istennek itilete, csapása, nyila, keze, fegyvere.

1. *Istennek itilete.* Mert Isten nevezi annak. *Midön azén négy gonoß itiletemet, a' fegyvert, és az éhséget, és a' gonoß vadat, és a' döghalált bocsatomis Ierusalemre* &c. Ezech. 14. 21. Csak azon forog hát, csak arra esik, a' kit Isten azzal itil.

2. *Istennek csapása. Meg kegyelmeze a' Iehova a' földnek, és meg ßünek a' csapás az Israel népén.* 2. Sam. 24. 25. csak azon esik hat, az kire Isten bocsáttya.

3. *Istennek nyila.* Mert némellyek erröl ertik, amazt. *Nyilaid belem akadtanak,* Psal. 38. 3. és

Nem

Nem fogß félni az nappal repulö nyiltol. Psal. 91. 5. Csak az sebesedik ęs hal hát meg azzal, a' kire Isten lővi,

4. *Istennek keze.* Mert mind Moses, Isten kezęnek mondá Pharao Királynak. *Léßen* ugymond *a' Iehova keze, a' te barmodon igen nagy döghalál.* Exod. 9. 3. mind Dávid szolván az Istennek *Kérlek inkább fordullyon a' te kezed én reám.* &c. 2. Sam. 24. 17. 1. Chron. 21. 17. Csak az nyomattatik hát, ęssanyarodik meg azzal, a' kit Isten érdekel.

5. *Istennek fegyvere.* Mert azt mondá Gad Davidnak, válaszdel, akar ezt, hogy *az Iehova fegyvere az döghalál kegyetlēkedjék földedben harmad napig* 1. Chron. 21. 12. csak az vágattatik hát azzal meg és le, az kit Isten arányoz, ęs vág.

11. *Mert* sohul ez szeles föld kerekségében, soha nem volt, nincsen, s-nem lészen csak egy napis, csak eggy oráigis, hanem a' midőn Istentől bocsáttatott és bocsáttatik. Nem ugy ßoll erről az irás. *Döghaláltörtént esett, lett magátol,* hanem *bocsáttatott Istentöl, en Vr bocsátok, bocsáttya adja ragaßtya Isten.* 2 Sam. 24. 15. *Ada a' Iehova döghalalt Israelre.* 1. Chron. 21. 14. *Bocsáta a' Iehova döghalált, Israelre.* Ezech. 14. 19. 21. *Döghalált boctátok. A' döghalalt bocsátom.* Ierem. 24. 10. *Bocsátom ö reájok a' döghalalt.*

111. *Mert* csak azok maradhatnak attol űressęn, csak azok hagyattathatnak meg męrgętől béletben, egéßségben, az kiket attol Isten űressen akar hagyni, s-meg akar marasztani. Gon-

dolodé hogy Egyptomban az Israel fiainak barmában, első fülöttyeben, ha külömben volna a' dolog, meg nem holt volna, igazeleg akkor mikor az Egyptombélieké hala, ha az Isten üressen nem akarta volna ezeket hagyni, s-meg nem akarta volna ęletben egéssęgben marasztani? Mire valo amaz. *Külömbséget tessek az Egyptombéliek között, és az Izrael fiai között.* Exod. 11. 7. *az Israelnek barmai között, és az Egyptombélieknek barmai között.* Exod. 9. 4. Sőt gondolodé, hogy az Egyptombéliek kőzőtt, csak mind az első fülőtt holt volna meg; ha az Isten, az egyeb rendeket meg nem akarta volna marasztani? Ne gondold. Nyilván vagyon hát ezekből az Tanuságnak első ága.

A' Tanuság, második ágának, melly ez: *Csak addig uralkodik akarkikennis az pusztito dőghalál, az mig Isten akarja, hogy uralkodjék.* okai.

1. *Mert* minden csapás, akarmi nęvel nevezteſsęk, csak addig kegyetlenkedik az meddig Isten akarja. A' dőghalális tehát.

1. Nem mehet tovább *az éhség*, hanem csak a' mig Isten fen tartya. Gen. 45. 6. *Ezzel két esztendeje hogy éhség vagyon e' földön, de meg öt esztendő vagyon, mellyben sem szántás, sem aratás nem lészen.* azt mondá Joseph, az ő attyañainak, Tudá az Pharao kettős almából, s Istennek jelentesęből, hogy hęt esztendeig lenne az ehsęg, s-tovább nem.

2. Nem pusztithat tovább *a' fegyver*, annál a' mig Istén rendelte: de mihelyen az az idő el-

teik

telik, meg nyugszik: *O Iehovának ßablyája meddig nem nyugßol meg? térj meg a' te huvelyedben, nyugodjál meg, és halgass. Miképpen nyugodnál meg, holott a' Iehova parancsolt néki, az Askelon ellen.* Ierem. 47. 6. 7. Isten az Gad Propheta által Dávidhoz valo izenesęben, mind az éhségnek, mind az fegyvernek *terminust*, határt rendelt volt. 2. Sa. 24 13. Az ehsęgnek hét esztendeig, az fegyvernek három holnapig. Akarmellyiket választotta volna Dávid, nem ment volna tovább annál a' rendelt határnál eggyikis, sem az ehség, sem a' fegyver.

3. Nem tarthat tovább az népen az ellenségtől valo *nyomorgattatás*, hanem csak a' mig Isten tartya. Az Assyriusok nyomorgatásárol, mellyel az Israelt nyomorgattyák vala, azt mondá Isten. *Még eggy kicsiny keves vagyon* hátra, *és elfogy a' busulás.* Esa. 10. 25. Ezent mutattya. Esa. 40. 2. holott az nyomoruság, s-rabsag ßen vedęs ideje. vitezségnek mondatik. *El tölt az ö vitezsége.* Danielnekis igy ßolla az Angyal. Hetvé hetek végeztettenek az te neped felől &c. Da 9. 24

4. *A' jene vadak* nem veszthetnek tőbbet, hanem csak az mennyit az Isten ő általok veszteni akar. Amaz kęt nőstény medve, nem bánta Elisæust, és az negyvenkęt Gyermekeken kivül lévő Bethelbęli gyermekeket, hanem *kijövén az erdöböl, csak negyven ket gyermekeket ßaggatanak el közzülök.* 2. Reg. 2. 24. Az oroszlány, nem ölé meg az Iudabéli Prophétának szamárát, hanem csak magát. Magátis nem tępę, szaggata meg, hanem csak meg

ölé. Mert *az ö teste az uton fekßik vala, és mind az ßamár mind az oroßlány a' test mellett allanak vala,* elevenen. 1. Reg. 13. 24. Mert Isten csak addig akara hogy feneségekben elő mennyenek. Ha minden csapás, illyenképpen csak addig kegyetlenkedik, az mig Isten akarja, bizony az dőghalális, melly Istennek kemęny csapása.

11. *Mert* az Pestisnek avagy dőghalálnak meg szűnéséert, csak az eggy elő Istent kell meg keresni, engesztelni, és alázatos kőnyőrgęssel kérni, senkit nem egyebet. Aron Pap ez vallásban vala Mosessel, azért cselekede, hogy az csapásnak meg szűntetésére, jo illatu fűstel a' gyűlekezetet meg tisztitván, Istennek kere é kedvét, Num. 19. 46. 47. Davidis midőn az dőghalálnak szőrnyű kegyetlenkedęsęt látná az ő országán, és országabéli nępen, az Istennek vallá meg bűnét, az Istennek kőnyőrge, az Istennek rakata oltárt, és azon engesztelő áldozattal az Istennek áldozék. Mert ekkeppen irja dolgát Samuel. *Es mondá* ugymond *David az Iehovának mikor látta volna az Angyalt, a' ki a' népet vágja vala. Imé en vétkeztem, és én cselekedtem hamisságot, ezek pedig ollyanok mint az bárányok. mit vétettenek? Kérlek inkább fordullyon a' te kezed én ellenem, és az én Atyámnak háza ellen.* Alabb ismét. *Eppite ott David oltárt az Iehovanak és áldozék ott egéßlen égö. és engeßtelö áldozattal.* 2. Sam. 24. 17. 25. 1. Chron. 21. 13. 14. 15. 16. 17. 16. Salamonis ezt az utat mutatá mindeneknek az dőghalálnak meg szűntetésęre. 1. Reg. 8. 37. 38. 39.

Csak

Csak addig vagyon hát az, a' mig Isten az embereken tartya.

III. *Mert* mihelyen annak Isten parancsol, hogy meg állyon, menten meg áll. 2. Sam. 24. 17 1. Chron. 21. 15. Mihelyen szolla Isten az pusztito Angyalnak. *Elég immár*, mindjárt le ereszte az ő kezet, és nem ölé a' népet. Ha mondja az ő éles fegyverének. *Térj meg a' hüvelybe*, meg tér, mint a' Propheta szol. Ierem. 47. 6. Meg áll tehát ezekből, az Tanuságnak másik agais. Es igy az egész Tanuságis.

HASZNAI.

I. *Fedd* és *czáfol*. Kiket? 1. *Azokat*, kik az Istennek bocsáto, ragaszto s-meg hatarozo cselekedetit félre tévén, és csupán csak az ő pusztán meg engedeset emlegetvén, a' Pestist magától, vagy magában, és az ő természete szerént, egyről másra el ragadonak alittyák, és akarmit tareson az szent irás, de ők csak az ő meg rögzött vélekedéseket, es romlott okosságoknak tetszését állattyák. Mert, ha magától, természete szerént el ragado, tehát ez következik, hogy.

1. Nem azon kegyetlenkedik és uralkodik, az kikre Isten hathatokképpen bocsáttya ragaszttya, hanem az kire az reá ragadás által Istennek puszta meg engedéséből, s-meg nem gatolásából szallott.

2. Nem csak addig kegyetlenkedik és uralkodik az embereken vagy barmokon, az mig Isten tartja, hanem az mig Istennek puszta meg

nem gátolásából, ereje tartya, ugy hogy halęszen, kikre ragadjon, meg nem szűnik: és ha képese volna, hogy mind őrőkké forogjanak előtte olly emberek, kikhez ragadjon, mind őrőkké kegyetlenkedik. Mellyek kábaságok.

3. Akar ragaszsza Isten, akar nę, de el ragad, az arra, a' kit merges bűzivel el ęrhet, és az kihez kőzel volta miatt hozzá ragadhat s-meg vesztegethet, mellyis gorombaság.

Kűlőmben tanit, az meg magyarázott tanuság. Mert azt tartya az szent irásal, hogy *csak azokon, s-csak addig utalkodik a' pußtito döghalál az kiken, és a' meddig Isten ákarja, hogy utalkodjék.*

Kűlőmbet mutat az Psal. 91. 7. verse. Mert azt ęnekli ott Dávid. *Essék bár el az dőghalálban az te oldalad mellől ezer, es tiz ezer a' te jobb kezed felől te hozzád nem ér.*

Kűlőmbet az Egyptombéliek példája. Mert csak az Egyptombéliek lovain, barmain, szamárin, tevein, első szűlőttin utalkodęk: Az Israel fiainak semmit nem árta, se magokat, se első szűlőttyőket, se barmaikat nem banta. Exo. 9. 3. 4. 5. és 11. 5. 7. és 12. 29. 30.

Ha magában el ragado hiszem szőrnyű csuda hogy egyebekre az Egyptombęlieknél, tudniillik az kőzőttők lako, vęlek beszęllő, járo, kelő Israelitákra: az Atyákra Anyákra, Atyafiakra az első szűlőttekőn kivűl, kik ezekkel egy házban voltanak, és többire egy agyban sekűtteneks és azon Egyptombéliek barmán

kivűl

kivůl, az Israelitáknak kőzel levő barmaikra nem ragadott? Ha magában el ragado, hiszem nagy csuda hogy az Israel sűrőséges népe kőzőtt, kiben csak az erős fegyver foghato fęrfiakis voltanak tizen három száz ezeren, 2. Sam 24. 9. vagy tőbb férfiakra, vagy a' férfiakon kivůl aszszonyokra, gyermekekre, leányokra nem ragadott? Bizony azoknál az kik meg holtanak, temęrdeki sokan voltanak gyengębb *temperatura*val, vagy *temperamentom*mal az Pestishez, s-męgis nem ártott azoknak a' dőghalál.

11. Azokat kik az pestis előtt, ez tanuságot nem tudván, vagy nem gondolván ha tudják, avagy nem hivén ha gondollyákis, *hogy csak azokon forog az döghalál, s-csak addig, az kiken, s-az meddig Isten akarja*, futnak, és annak szaladássál ákarják eleit venni. Ezek hejában kerengnek: Mert ha Isten akarja, hogy az dőghalál rajtok uralkodjék, hozzájok ragad le rázhatatlanul, ęs a' mitől felnek, abban esnek. Isten előtt kavarognak, futnak, az szegęny lonassál, de ugyan nem mehetnek el, és a' mire Istentől hivattattanak, vagy édes vagy keserű, vagy nehęz vagy kőnnyű, arra csak reákell menniek, azt el nem kerűlhetik. Ha az dőghalállal sujtolo Isten előtt, *felhágnak az égben, ha az pokolban vetnek ágyat: ha fel veßik az hajnalnak ßárnyait, s-a' tengernek utolso határánál laknak*, mindenűtt jelen vagyon. Sohová előle nem mehetnek. Psal. 139. 7. 8. Azt mondja effęlékről Isten: *Ha a' koporsóban ásak bé magokat, onnan az én kezem ki hoz-*

az öket, ha az égben hágnak, onnan le ßállitom öket: ha el rejteznek az Carmel tetején, ki keresem és vesem öket: ha el röjtöznek az én ßemeim elött az tenger fenekében, onnan, parancsolok a' kigyonak, és ki marja öket. Amos. 9. 2. 3.

III. *Azokat* kik a' pestisnek avagy dőghalálnak idejen, nem az Istennek hanem az ő testeknek keresik kedvęt. *Csak azon uralkodik az döghalál az kin Isten akarja*, s-mégis ők nem az Istennek keresik kedvęt, el vetvén az Istent boszszonto bűnőket; fedhetetlenűl élven: magokat meg alázván; imátkozván; bőjtőlvęn: &c. hanem csupán csak a' testnek, (melly itt csak szenvedő, *patiens es recipiens*,) jo szagu fűveknek nálok hordozásával; hazaiknak fűstőlęsęvel: &c. ó nagy kábaság! elmének nagy meg szédűlése!

II. *Int.* Te annakokáért ez tudománt igy tudván, intettetęl imezekre.

1. Meg lásd, hogy az dőghalált őnnőn magaban, termeszete szerént, vagy egyébképpen, az hatalmas Istennek bocsátasan adásán, és emberhez ragaszto munkáján kivűl, el ragadonak, ne vęllyed, hidjed, tartsad. Az termeszet világtalan világánál vakoskodo, es pusztán csak romlott okosságokat kővető, nem szintén jozán Orvosoknak, kik kőzőtt, nem eggy, s kęttő, hanem sok az Atheus, sok emez amaz csatsogását, képzeset el hagyván, nyugodjál meg.

1 Abban, hogy csak azokon, uralkodik az dőghalál, az kiken. Isten akarja, hogy uralkod-

jék. Indittásal erre az Tanuságot erősitő bizonságokkal, ęs fundamentomos három okokkal.

1. Mert Istennek itilete, csapása, nyila, keze, fegyvere.

2. Mert sohul ez szęles földön soha nem volt nincsen, ęs nem leszen, hanem csak az hová, mikor Istentől bocsáttatott, vagy bocsáttatik.

3. Mert csak azok maradhatnak attol ůressen, az kiket Isten attol ůressen akar marasztani.

11. Abban, hogy csak addig uralkodik az dőghalál akarkikenis, az mig Isten akarja hogy uralkodiék. Indittassál, erreis, azon tanuságot erősitő bizonságokkal, es fundamentomos három okokkal.

1. Mert akar melly nęvel nevezendő csapás csak addig kegyetlenkedik az mig Isten akarja.

2. Mert az dőghalálnak meg szűnésęért, csak az eggy élő Istent kell meg keresni, engesztelni, ęs buzgo szivel lęlékkel kęrni.

3. Mert mihelyen Isten parancsol annak hogy meg állyon, menten meg all.

11. Ne probald azt, hogy annak futással vegyed eleit. Ollyan nem szabados, nem hasznos, ęs nem igaz ezkőzhőz ne ragaszkodjal. Az Isten előtt ne fuss lonással. Gondold meg ez Tanuságot, gondold meg azokat, az mellyeket ez előtt valo tanitásimban, kiváltképpen az ötődikben mondęk.

111. Az Pestisnek avagy dőghalálnak idejęn, nem az te testednek. (maga, ám lęgy annakis minden szabados uton modon, őrizője, igyekezzęl annak meg tartására) hanem az Pestissel biro Istennek, kinek kezében az Pestis, nem egyéb, hanem fegyver, nyil, &c. keresd kedvét.

Hogy hogy?

F. Hogy jol meg ęrtsed 1. Igaz meg térésel. Mert igy Isten meg bánnya az gonoszt. Ierem. 18.7.8. Azt mondja. *A' melly ßem pillantásban ßollok az nemzetség ellen, és az orßág ellen, hogy ki gyomlálom meg rontom, és el veßtem, és meg tér az a' nemzetség az ö gonoßságából, a' melly ellen ßollottam, meg bánom az gonoßt, mellyet gondoltam vala, hogy cselekedném ö véle.* Ioel Prophetais igy int. *Térjetek meg az ti Iehova Istentekhez, mert kegyelmes, és meg bánnya az gonoßt, ki tudja, meg tér és meg bánnya.* Ioel. 2. 13. 14. Ionásnális hasonlo szokkal serkengeti az Ninivebélieket. azon Ninivének Királlya. *Térjenek meg kiki az ö gonoß utárol, és az erößaktételtöl melly az ö kezekben vagyon. Ki tudja meg tér, és meg bánnya Isten,* tudniillik az mivel fenyegetőzött Ionas által, hogy negyven nap mulva Ninive el sűllyed. *és meg tér az ö haragjának busulásától, hogy el ne veßßunk.* Ionæ. 3. 8. 9.

2. Magad meg alázásával, mint David az Istennek kedves embere 1. Chron. 21. 16.

Ki, hogy szemeit fel emelę, és *látá az Iehova Angyalat allani az föld között, és az ég között, kinek kezében eggy éles mezitelen tör vala, mellyet Ierusalem ellen*

ellen, emelt vala fel, le esek, és az ö veneitis ö véle, sakban öllözvén az ö orczájokra.

3. Bünéidnek igaz meg vallásával, mint ugyan David 1. Sam. 24. 17. 1. Chron. 21. 17. az ki hogy árczal a' földre esek az fegyveres Angyalt látván, igy szolla az Istennek: *Nemde* ugymond *nem én számláltattamé meg az népet? Hiszem én vagyok, a' ki vétkeztem, és a' ki igen gonoszul cselekedtem. Imez juhoknak mi vétkek vagyon benne.*

4. Buzgo könyörgéssel, mint ugyan David az mostan emlitett helyekben. és versekben de kiváltképpen. 2. Sam. 24. 10. 1. Chron. 21. 8. *Igen vétkeztem ebben az mit cselekedtem, Azért mostan ô Iehova, veddel kérlek a' te szolgádnak álnokságát, s-bocsásd meg, mert felette igen bolondul cselekedtem.*

5. Iozanságkövetęssel, hogy az Isten haragja idején, az ötet boszonto Sidokhoz hasonlo ne lęgyęs amaz panasz cselekedetidre ne illyék. Mellyet Esaïas meg irt. 22. rész. 12. 13. *Hivott* ugymond *az Vr az Seregeknek Iehovaia azon a' napon, a' sirásra, jajgatásra, kopaszságra, és arra, hogy sákot övedzenétek fel, és imé valá öröm es vigaság, ökörnek le vágása, juhoknak meg ölése, hus étel, és bor ital. Együnk, igyunk, mert holnap meg halunk.*

6. Magadnak az szent életre, s az uj engedelmessęgre valo kötelezésęvel, engedven az Isten sz. szavának amaz szerént. Psal. 95. 7. 8. *Ma ha az ö szavát hallandjátok, meg ne keményittsétek azti szivetéket.*

7. Az Istennek hivęssel, hogy ugy ne járj mint

mint az Sidok a' pusztában, kik Istennek nem hivęnek. Num. 14. 11. 12. &c. ęs azęrt ekképpen szolla Isten Mosesnek felöiök. busulásában *Meddiglen nem hißnek bennem minden jegyekre, mellyeket cselekedtem ö közepette? Meg verem őket döghalállal, és örökség nélkül hagyom.* &c.

8. Bőjtőlęttel- melly ha hitből, s meg tért lęlekből vagyon, minden csapás ellen hasznos mint Ioel. 2. 12. &c. meg olvashatod.

III. *Vigaßtal.* Vagy olly nép kőzőtt, kik kőzőtt az pusztito Angyal csapdos, olly földön tartományban, városban, faluban, mellyben az döghalál miátt az ember ugyan le omol? bizzál Istenben vastag reménsęggel, *Csak azokon uralkodik az döghalál, az kiken Isten akarja.* Ha az Ur előtt ęleted kedves. *Essék bár el az te oldalad mellől ezer, és tiz ezer a' te jobb kezed felől.* hiddel, bizony. *hozzám nem mér.* Psal. 91. ℣. 7.

VII. PREDIKACIO,

1. *Chronic.* 21. ℣. 17. A.D. 1661. 20. Nov.

O Jehova en Istenem, legyen kerlek à te kezed en rajtam, es az en Atyám hazan, de à te nepeden ne legyen a' csapásra.

MInden termęszet, nevezet szerint az emberi, irtozik, ęs iszonyodik ugyan az haláltol

lá tol, úgy hogy azt se magáért, sem másért, ha modot találhat benne, fel ne vegye; találkoznak mindazaltal ollyak, kik másért az halálc fel venni, és çleteket le tenni, sokszor, örömmel készszek. Kettőt vagy hármat emlitek. Néhánykor azért életet le tenni, s az halált fel venni, kész.

I. *Az hu bárátságos ember az ö barátyáért.* Idvezitőnk ez szeretetet dicsiri. Iohan. 15. 13. *Ennél nagyobb, szeretetü senkinek nincsen, hogy ki az ö lelkét, adja az ö barátiért.* mint Idvezitőnk ezt feleslegis meg cselekede, çrettünk, ki, ellenségi, nem baráti valánk, le tévçn eletét.

II. *Az hüséges szolga az ö Vrájért.* mint amaz, harom erős vitçzek, kik Davidçrt az ő Urokért, az Philisteus pogányoknak, Bethlehemnçl lçvő táborara reá törçnek, çs az Bethlehem kapuja előtt valo forrásbol vizet meritçnek. s akképpen vivék Davidnak, azt mondja ezekről David hogy ezek ő çrette *halálra vetettek magokat.* azért nevezi az hozott vizetis azoknak vérének, amaz szavaiban. *Távol legyen en tőlem Vram, hogy én azt mívellyem, hogy véreket igyam meg azoknak, az kik magokat halálra vetvén, mentenék a' vizért.* 2. Samu. 23. 14. 15. 16. 17.

III. *Az igaz Atya az ő fiiért,* mint ezen David ki az ő hartzon el esett, s meg öletett roszfz fiát az Absolont, illyenkeppen firattya: *Fiam Absolon, Fiam, fiam, Absolon, hár én holtam volna meg helyetted, Absolon, fiam, fiam.* 2. Sam. 18. 33. &c.

IV. *Az igaz Pászto az ő juháiért,* Christus Urunk mond-

mondja hogy *az jo páſtor az ő életét adja az juhokért.* Ioh. 10. 11. mint maga ez az mi Páſztorunk a' Chriſtus Ieſus, ama z Páſztoroknak fejedelme. 1. Pet. 5. 3. 4. ki az ő ęletet le tęvę, s az halált fel vęve, mi érettűnk juháiért, az mint maga mondja, Iohan. 10. 15. *Az én életemet adom* ugymond *a' juhokért.*

v. *Az kegyes elöljáro, fejedelem, Magiſtratus, az ő élatta valokért.* és népęrt, mint David, ebben az leczkében, ki midőn keſerves ſzemmel nézné, az ő orſzàga béli népnek, az dőghalál által valo sűrű hullását, halását, és le omlását, ihon magára kéri az dőghalált, hogy fordullyon, csak az ő orſzágabéli nép maradhaſson meg. *ô Iehova én Iſtenem legyen kérlek a' te kezed én rájtam* &c. *de a' te népeden ne legyen* &c. mellyben *Summa ſzerént*, vagyon a' David Királynak, Iſtenhez, a' dőghalál ellen, a' dőghalálęrt bocsátott alázatos imádsága. A' holott ręſzenkęnt vagyon.

I. *Iſtennek bizodalombol valo megſzollitáſa.* ez ſzokban. ô Iehova ęn Iſtenem.

II. *A' könyörgésnek avagy imádságnak ſummája*, imezekben. Legyen kérlek a' te kezed ęn rajtam és az ęn &c.

MAGYARAZAT.

ô Iehova én Iſtenem legyen kérlek a' te kezed én rájtam &c. Itt rővideden láſsuk meg.

1. *Micsoda itt az Iſtennek keze?*

2. *Mitért David az ő Attya házan?*

3. *Nem vetkezetté benne David, hogy magára, és az vére halált és veſzedelmet kéri?* *Az*

Az elsöre Fel. Ugy vagyon, hogy az Istennek tulajdonképpen szolván, keze nincsen, mikęppen hogy teste, s-egyeb testi tagaiis nincsenek. Mert tisztádon tiszta lélek. *Az Isten lélek,* azt mondja Idvezitőnk, *és a' kik ötet imádják, ßükség, hogy lelekben imádjak.* Iohan. 4. 24. A' lęleknek pędig, teste, *husa, csontya nincsen* mint ugyan Idvezitőnk mondá, fel támadása utan, az ő felőle kételkedő Tanitványinak. Luc. 24. 39. Emberi mod szerént mindazáltal, és nem tulajdonképpen valo szollással, az Irás kezet tulajdonit ő felsęgęnek, jelentuęn azzal néha.

1. Az ő atyai kegyelmes gondviselésęt, mint Psal. 31. 6. *A' te kezeidben ajánlom az én lelkemet, mert meg váltottal engemet,* az az, a' te átyai kegyelmes gondviselęsedben. Hasonlo keppen. Luc. 23. 46. *Atyám a' te kezedben teßem le az én lelkemet,* azon ęrtelme vagyon.

2. *Az ö* hatalmát; mint. Psal. 44. 3. holott azt mondja a' Sido nép, *Isten, te az te kezeddél uzted ki az pogányokat,* tudniillik a' Canaan földéről az az a' te hatalmaddal.

3. *Az ö* csapását itiletit, meg látogatását, sanyaru ostorát, mint Iob. 1. 11. *Bocsásd reá* Iobra *csak, kérlek* mond Istennek a' Sátan, *a' te kezedet és verd meg.* &c. az az a' te sanyaru meg látogatásodat, csapásodat Hasonloképpen. Iob. 2 5 Ez leczkébennis, azért az Isten keze az Istennek csapása, sanyaru ostora, nevezet szeręnt a' dőghalál, mint az 12. versben meg magyarázta-tik. Lásd meg erre. Exod. 9. 3. Mond ott Mo-

ſés Pharaonak. *Imé az Iehova keze léſſen a' te barmodon, melly az mezön vagyon, az lovakon, ſzamarokon, tevéken, ökrökön es juhokon,* Micsoda az a' Iehova keze? utánna veti, *igen nagy dög halál.*

Az masodikra Fel. I. *Az ö nemzetségét* familiaját attyafiait, rokonságit, Mert az Sidoknak ſzokott ſzava járáſa ez, hogy az ö nemzetsęgeket, rokonsagikat, *Attyok házának* nevezzek, mint Gen. 12. 1. 1. Sam. 2. 27. 28. 1. Reg. 18. 18 Nehem. 1. 6 Eſth. 4. 14 &c. ſzántalan helyeken Nálunkis ſokſzor forog fen, ez a' ſzollás, kiváltképpen az nagy rendek felöl valo beſzędben.

II. *Az ö cselédjét.* házanál lako nępet, mint Iudic. 16. 31. Meg hallák az Samſon halálát, *és alámenének az ö attyafiai, és az ö Attyának egéſſ háza, és fel vévék ötet, s-el temeték,*

III. *Az ö egeſſ udvara népét,* tanácsoſit, komornikit, étekfogoit, és minden egyeb udvarabęli hozza tartozo ſzolgait, mint a' kik legközelebben forogván Davidhoz, inkább ręſzesülhettenek az Davidnak, dőghalált érdemlő bűnęben, mint az ő tőle ávoldadabban lévő, egyeb nép.

Az harmadikra Fel. Nem vétkezett. Mert.

1. David, nem az halált és veſzedelmet kéri magára, s-házára fordittatni, hanem az Iſtennek kezet, az ő Atyai meg látogatását, veſzſzejét.

2. Kéri s-kivánnya kőnyőrgésében ezt nem *absolutè*, csak vakjában, átallyában, tekintet nélkű hanem *comparatè*, bizonyos tekintettel, inkább

kább ő reá, s ő ellene, a' ki vétkézett mint az ő nępęre, s-népe ellen, a' ki avagy kevessebbé vętkezett, avagy talám ez dologban nemis vétkezett.

3. Ez a' David imátsága, nem annyira az Isten csapásának és itiletinek kivánása, mint magának az Isten atyai meg látogatása alá valo bocsátása, eresztese.

4. Nem tellyes éggel nem szabados embernek, jo tekintetek, modok, végek alatt, az Isten akarattya alá ereszkedvén, az halált kérni, s-kivánni, mint ręgen az Szentek. Moses kivána a' halált, illyenkęppen szolván Istennek. *Olly meg engemet kérlek, meg ölvén, ha kedvet találtam az te ßemeid elött* Num 11. 15. Kivána Illyes Profetais, mert Istennek *könyörge, hogy meg halna mondván. Elég immár az én életem ô Iehova, vedd el az én lelkemet.* 1. Reg. 19. 4. Kivaná Iob Patriarcha, nagy nyomoruságában, ohajtván Istentől ekkęppen az halált *Vajha el rejtenél engemet az koporsoban* Iob. 14. 13. Kiváná Ionásis buvaban: *Iobb az én holtom, hogy sem éltem* Ion 4. 8 Kiváná Simeon, hogy az Idvezitő Christust meg látta, s-ekkęppen keredzęk *Mostan bocsátod el a' te ßolgádat Vram békeséggel* Luc. 2. 29. Kivaná Pal Apostalis hogy meg oßlattassék, az maga rétęről, noha ęletben maradasát, hasznosbnak s-jobbnak hagyá, az keresztyęnek rétęről. Philip. 1. 23. Ez szerént azert kivánhattya jo moddal, véggel az keresztyén ember halálát, mint

ezen Pa[illegible]mondasat magyarázván, bősegessen meg mutogattam ezeket másutt.

TANUSAG.

Iollehet a' Pestis Istennek igen nehéz, sanyaru és többire rēdkivül valo csapása, azt mindazáltal az Istenhez igazán meg tért ember ha Istennek ß. akarattyabol fel kell venni, csendes elmével, bátorságos ßivel és békés lelki ismérettel fel veheti. Ez tanuságnak igassága meg tettszik nyilván, ez Davidnak, példájában, ki ebben az ő imátságában, mivel Istenhez igazan meg tęrt ember vala, bátorságos szivel, csendes elmével, ęs bękes lelki ismerettel fel akarja venni az dőghalált ô *Iehova én Istenem, legyen kérlek a' te kezed én rajtam.*

OKAI

I. *Mert* az Iesus Christus az ő meg tęrt hiveinek reszéről, az miképpen, akarmelly halálnak ugy az dőghalálnakis, minden ártalmasságát, kárhoztato erejét, rettenetességet &c. mérget, az ő sz halálával el vette; Hos. 13. 14. *Hol vannak a' te dögeid* pestisid, *halál? hola' te fulákod, koporso? El nyeletett az halal, diadalomra.* 1. Cor. 15. 54. *Mivel hogy annakokáért az gyermekek réßesek az testben és vérben, öis hasonlatosképpen réßesé lött azonoknak, hogy az halál altal el törlené azt, az kinél vagyon az halálnak hatalma, az áz, az ördögöt. Es meg ßabaditaná azokat, valakik az halálnak félelme miatt minden életekben méltok valának az ßolgaságra.* Heb. 2. 14. 15. Annakokáęrt az illyen meg tért hiveknek ręszéről az Pestis és dőghalál, el valtozott.

Hogy hogy?

1. *Az*

I. *Az Pestis* Istennek keze volna de az il-
llyen meg tértnek nem annyira le nyomo, mint
fel segitő, nem sebesitő, hanem gyogyito
lkeze.

II. *Az Pestis*, Istennek veszszeje volna, de
az meg tért hivnek, nem meg kellelhetetlen
lharagnak, hanem meg jobbitásnak, nem szo-
ros-sanczoltatonak, hanem ędes kőnyőrülő
Atyának veszszeje, ollyan, mint akar melly e-
gyéb dorgálás, es ostorozás, mellyel *az kit ßeret*
az Vr meg dorgállya. s-valakit fiava fogad meg ostoroz-
za. Heb. 12. 6 Ollyan, mellyet ha bekével ßen-
vvedűnk, ęs Istentől hála adással veszűnk, az I-
sten magát nękűnk ajanlya mint fiainak, ha pe-
dig az nęlkűl vagyunk, nem fiak vagyunk.
Heb. 12. 7. 8.

III. *A' Pestis* csapdoso, pusztito Angyal vol-
na, De az meg tęrt hivnek szabadito Angyal,
nem halál hirt hozo, hanem idvessęg, ęs maj-
dan el vejendő őrők élet felől hirt mondo An
gyal. Mert az által *az rothadando rothadatlanságot*
és a' halando halhatatlanságot öltözik magára. 1. Cor.
115. 53, 54. Az által *ez mi töldi házunknak sátora el*
bomolván, epülésunk léßén Istentöl, kéz nélkul csinált há-
zunk, örökké valo menyben. 2. Cor. 5. 1. Az által
mint eggy meg áldoztatván, el veszszűk, amaz
igasságnak szamunkra le tétetett koronáját, az
igaz biro kezęből 2. Tim. 4. 6. 8.

IIV. *A' Pestis*, sebessé fuvo ßélvęß volnade az igaz
meg tért hivnek gyengęn lengedező, szel-
ollyan mint az Iob szélvęsze, Iob. 38. 1 melly-
ben

ben az Isten benne vala. s-nem ollyan mint az Illyes: 1. Reg. 19. 11. mellyben nem vala az Isten

V. *A' Pestis* Istének nyila volna, de az meg tęrt hivnek, nem valami veszedelmes ellensegtől lőtt s-jővő nyil; hanem mint az Istennek, gyenge ędes Atyai kezeből rőpűlő nyil meg sebesit ugyan, de jora járo sebbel: meg foszt világi életedtől, de a' mennyei boldog őrők ęletben kőltőztet: lelkedet testedtől el szakasztya, de az Christussal eggyesit mint egyeb halál. Phil. 1. 23.

VI. *A' Pestis* męreg volna, de az meg tert hivnek, mereg őlő, mérget fojto, s-męregből ki gyogyito orvosság, melly az bűnőket el tisztittya, ęs tőrli, az nyomoruságokat meg szűnteti, es az romlandosagbol, halandoságbol le vetkeztett; mint akarmi egyeb halálnak neme, az hivőben. 1. Cor. 15. 54

VII. *A' Pestis*, Pestis volna, de az meg tert hivnek. pestisnek pestise pestis mérgenek őlője pestis keserűségének edesitője, és a' Pestises állapatbol, a' Pestis nęlkűl valo boldog állapatra által vivője.

VIII. *A' Pestis* tűz volna. de az meg tért hivnek; ellenségit meg emesztő, s-őtet meg tisztito, s-világosito tűz, ollyan mint amaz esipke bokrot meg nem emésztő tűz, mellyel *ége* ugyan *az esipkebokor de meg nem emésztödek*. Exod. 3. 2. melly az hivnek meg szabadításará jelenik meg. Hogy többet ne mondjak, Summa szerent.

IX.

IX. *A' Pestis*, melly az kárhozandokban, olly iszonyu, olly rettenetes, olly nyomoruságos, olly ártalmas, ęs az pokol kinnyának xezdete, ajtaja, bűdős sengeje; az Isten fiainak az meg tért hiveknek, Istennek kegyelme, ęs az Christusnak pestise altal. Hos. 13.14.1. Cor. 15.54. a' bűnőknek, ęs nyomoruságoknak pestise, egęsseg, által menetel az ęletre, mint oda fellyebb mind ezeket bőven már meg mutogattam.

II. *Mert* az Istenhez igazán meg tért hiv ember, akarmi halálnak nemevel hallyon meg, mindazáltal, mind az, ő néki, meg áldatott, meg szenteltetett, és idvességessę tętettetett. Psal. 72.14 és 116.15. *Drága az Iehova ßemei elött az ő hiveinek halála. A' halál nem ßakaßtja el őtet az Istennek ßerelmetöl, melly vagyon az Iesus Christusban.* Rom. 8. 38. 39. ő néki *életében és halálaban nyereségе az Christus.* Phil 1. 21. ő *akar éllyen akar hallyon az Vré.* Rom. 14. 8. ő mindjárt *boldog, s-meg nyugoßik minden fáratságitol.* Apoc. 14. 13.

III. *Mert* sokan azok kőzzűl, az kik már az halált meg kostolták, ęs pállyájokat meg futván, hitek álhatatosságának coronáját, az őrők béletet el vettek, s-ma az dicsőségben őrvendnek, az Pestisnęl sokkal nehezebb, keservesseb, és gyalázatossabb halállal, vęgeztek el világi béleteket. Christus Urunk az keresztfán, meg feszittetve, rettenetes kinok kőzőtt mulęk ki, nagy kőnyőrgéssel, kiáltással Psal. 22. Heb. 5. 57. Matt. 27. 46. Luc. 23. 46.

Az

Az meg tert Tolvaj hasonloképpen nagy kinnal. Luc. 23. Peter Apostalis hoherok keze által. Iohan. 21. 18. ki eggy féle, ki más féle szörnyű halállal holt meg. Némellyek meg kőveztettek. mint szent István. Act. 7. 59. 60. Zacharias. 2. Chron. 24. 21. nęmellyek ismęt kegyetlenűl ketté vágattattak, némellyek fegyverrel le vágattattak. mint Keresztelő János. Marc. 6. 27. 28. &c. miképpen sz. Pál irja felőlők. Heb. 11. v. 37. Mięrt ne vehetnę hát fel az esendes dęghalált, az hű ember, mellyben kevés szenvedési, két, három, négy napi fekvęse utan, mint eggy csak el alusznik? Nem látom mięrt nem.

HASZNAI.

I. *Int.* Te annakokáęrt, ha Istenhez igazán meg tęrt hiv ember vagy.

1. Ne gondold az Pestisben meg halo kegyes felebarátodat az által el veszni. Ez világ hitetlen fiai tulaidonsága ezt gondolni, Esa. 57. 1. kik ha az igaz meg hal, azt mondják, *El vesset, A' titkos dolgok* legyenek bár *az mi Istenünké* Deut. 29. 29. De te lęgy jo reménsęgben a' felői, és bajul ne itélly Mert ollyan annak az Mirigy halál, mint az minéműnek az Tanuság okai mondják.

11. Ha az te mennyei Atyadnak ugy tetszik, hogy ebbeli sanyaru kezet reád vesse, és ęlete det dęghalái által végezze el, ne iszonodjál, s-irtozzál azt fel venni, es az te mennyei Atyádtol, bátorsagos szivel, esendes elmęvel bekęs lelki ismérettel el venni. Gondold meg,

azokat, a' mellyeket az Tanuság okaiban le tévék; Gondold meg azokatis az mellyeket oda fel az ötödik tanitás hasznaiban emlegetek, és ezekkel atra, az mire intettetel, hathatokęppen indully.

11. *Vigaßtal.* Istenedhez igazán meg tęrt hiv ember, élszé Pestises időben, lakolę olly nemzet kőzőtt, olly tartományban, olly városban, faluban, az mellyben az dőghalál kegyetlenkedik, az pusztito angyal emęszt, és éles tőrivel kémelletlenől forgolodik. Szomszedságodban halton halnak? kőrűlőtted temetten temetnek. Gondolod, hogy rajtad az sor, nem fogsz meg maradni &c. vigasztald magadat, ez Tanusággal, és annak három idvességes okaival. Batoritts magadat az Pestis ellen. Győzd meg az halálnak félelmét, azokbol vett ęrtelmeddel, haláltol irtozo testednek gyarloságát, elő reménsęgeddel hiteddel. mint Moses, Illy és Iob, Ionas, Simeon, és szent Pál: Ne félly tőlle. Mert nem Pestis, hanem benned a' Pestisnek Pestise. De talám ez jár elmędben.

1. *Csak ezt nehez tellem benne, hogy olly hirtelen öl meg, alig fekhetik benne ember két vagy három nap, s menten meg hal.*

Fel. 1. Az igaz meg tęrt embernek, halála, ha leg hirtelenbis, soha nem hirtelen halál. Mert, kęsz az, az ő halálára minden oraba, amaz szerént. *Legyetek kéßßen, mert az melly orában nem gondolnatok, abban jö el az embernek fia.* Luc. 12. 40. Ösztán a' Christus annak ęlete, s halálában-

nis nyereſęge. Col. 3. 4. Philip. 1. 21.

II. Fel. Ha hirtelenis mit hajtaſz reá. hiſzem az ki az Chriſtusban hiſzen, ha meg halis, ęl. Ioh. 11 25.

III. Fel. Ha hirtelen lęſzen, annál keveſeb győtrelmed, rővidebb harczod. hamarébb valo győzedelmed, és annál tőbb ideig valo, a' boldogságban őrvendezęſed. &c.

Mégis azt mondod. *De ugyan ſzokatlan az döghalál.*

Fel. 1. Akar mellyikis ſzokatlan. A' ki eggyiket meg koſtollya, rendſzeręnt nem veſik tőbbé reá.

2. Fel. Nem ſzokatlan Iſtennel, az, hogy az ő hiveit az által ſzollittsa ki ez árnyék világbol, ő magához.

3. Fel. Oſztán az hiveknek nem ſzokatlan dolog, az Iſtennek meg látogatáſa, az nyomoruság ſzenvedés *Szerelmeſim, ne rémüllyetek meg, mint idegenek, amaz ti bennetek tüz által valo meg probáláſſal, melly léſſen tinéktek meg kéſértéſtekre, mint ha idegen dolog eſnék vajtatok.* 1. Pet. 4. 12. No annakokáért bizzál Iſtenben erős remęnséggel. s-ha ő felſége ez pohárt reád kőſzőni hogy meg igyad, vedd el az ő edes atyai kezeiből alázatos engedelmeſséggel, benne meg nyugott lélekkel. Es a' Peſtis nem lęſzen Peſtiſed, hanem Peſtiſednek Peſtiſe. AMEN.

VEGE.

Ez Kőnyvecskében le tétetett derekassab dolgokra, igazito.

TABLA.

A.

Angyal micsodás. pag. 34.
Angyalokat miert irják szárnyasoknak 54.
Miért jelentenek meg szárnyason. 54.
Angyalok két felék. 5.
Aron a' Pestist miképpen szűntette. 26.
Ananias halála honnan lőtt. 65.
Attyának háza valakinek mit tęszen. 130.

B.

Babonás orvosságok a' Pestisben, mellyek. 60.
Bálványozo orvosságok a' Pestisbé, mel: 60. 61.
Bélpoklosságrol valo parancsolat illyekę az Pestisre vagy nem. 87.
Bizonyos lehete ember idvességéről, ez élet-ben. 98.

C.

Csapási Istennek meddig állanak, s- tartanak. 31.

D.

Dávid a' Pestist mikęppen szűntette. 26.
Dávid a' dőghalált mikęppen kivánta. 41. 42. 130
Deber, kettőt teszen. 68.
Debernek mięrt mondatik a' Pestis. 17.
Dőghalál Lásd. Pestis
Dőgnek mięrt mondatik a' Pestis. 17.
Dőghalál az nivek ręszéről micsoda. 132. 133.

E.

Egés, honnan vagyon. 65.
Ehség honnan vagyon. 67.
Ehség meddig tart. 116.
Ehsegtől kűlőmb természetű az dőghalál, s- mięrt. 56.

Ehség előtt el mennni ſzabados, és miért. 71.72.
Eli Pap halála honnan. 65.
Elet micsoda. 94.
Elet mitől fogy el. 70.
Eletnek halálnak hatalma az embereknél mi-keppen uagyon. 21.
Eletét másert le tenni, kęſz kicsoda. 127.
Ember bizonyos lehetéidveſsége felől ez elet-ben. 98.
Emęſztetik valami két kęppen. 108.
Miáltal. 111.
Erdemlő okai az Dőghalálnak. 4.5.
Ezkőzők az dőghalál meg ßűntetęsęre. 29.

F.

Fegyver meddig tart, 116.
Fegyver honnan vagyon. 67.
Fegyver előtt el menni ßabados ęs mert 71.72.
Fęgyvertűl kűlőmb terméßetű az Peſtis. 56.
Fel venni az halált másért kéß kicsoda. 127.
Fene vadak meddig veſzthetnek. 117.
Fene vad miatt valo veßedelem. 66.
Futás a' Peſtis előtt ellenkezik az valláſſal ſok agazatiban, s-mellyekben. 8s. 89 &c.
Futo a' Peſtis előtt, meg tagadja az kereſztyen-ſéget. 83.
a' kegyeſsęget. 85.
a' ſzeretetet. 85.
a' termeſzet ſzerent valo jo affectuſt. 86.

G

Gonoſz vad miatt valo veßedelem honnan. 66
Gyuladaş honnan ßarmazik, s-vagyon. 65.

H.

Háboruság honnan vagyon. 67.

Halálnak

Halálnak, s-életnek hatalma az embereknél miképpen vagyon. 21.
Halálhoz valo késsęg mikor kivántatik. 27.
Halálra késen lenni, miképpen kell. 30.
Halál honnan. 70.
Halál mięrt mondatik el takarittatasnak, el ſedeteſnek, el meneteinek, bękeſségben valo bé menetelnek. 97.
Halálokat kivánták kicsodák. 84.
Halála hiveknek micsoda, s-rola mit vallunk. 95
Halálhoz kéſzůlni mikęppen kell. 102.
Halált másert fel venni, kęſz kicsoda. 127.
Harmad nap hány fele. 33.
Hatalom az életen és halálon, az embereknęl miképpen vagyon. 21.
Háza valaki Attyának mit tęſzen. 130.
Hirtelen halal mellyik. 137. 138.
Hirtelen halál honnan. 64.
Hivek halála mitsoda s-rola mit hiſsůnk. 95.
Hivek reſzéről micsoda a' dőghalál. 132.
Hivek mikęppen halnak meg. 135.
Hozzá ragaſztani valakihez valamit, lęſzen kętkęppen. 69.

I.

Idveſsége felől bizonyosé éber ez életbē. 98.
Iob gyermeki halála, honnan volt. 65.
Iſten csapáſi mig tartanak. 31.
Iſten mi által emęſzt. 111.
Iſtennek kedvét kereſni, Peſtis idején mit kell. 124. 125.
Iſtennek vagyonę keze tulajdonképpen. 129.
Hat mikęppen. 129.
Iſtennek keze mit jelent. 129.

Ked.

K.

Kedvęt keresni Istennek a' Pestis idejęn mi-
képpen kell. 124.12[illegible]
Kedvez Isten némellyeknek, s-miben. 47[illegible]
Keresni Istennek kedvęt az Pestis idején minni
kell. 124.125[illegible]
Kęßség az halálhoz mikor kivántatik. 27[illegible]
Kéßßen lenni az halálra miképpen kell. 30[illegible]
Keze, Istennek miképpen vagyon. 1[illegible]
Keze Istennek mit jelent az irásban. 129[illegible]
Kivántak halálokat kik. 84.13[illegible]
Kivánhattyaę ember az dőghalált. 42[illegible]
Kűlső orvossági a' Pestisnek mellyeket muto-
gatnak az orvosok. 58.59[illegible]

L

Lehetę ember bizonyos idvessęge felől ez é-
letben. 98[illegible]
Le tenni másért életét kęsz Kicsoda. 127[illegible]
Loimos, Kettőt tészen. 68[illegible]

M.

Másért az halált fel venni ki kész. 127[illegible]
Másért életet le tenni, ki kész. 127[illegible]
Meg emésztetik valami kętkeppen. 108.109[illegible]
Mirigy halálnak mięrt mondatik à Pestis. 18[illegible]

N.

Nyomorgattatás meddig tart. 117[illegible]

O.

Okai az dőghalálnak. 45.6[illegible]
Öletęs honnan vagyon. 70[illegible]
Orvossági a' Pestisnek, mellyeket mutatnak az
orvosok. 58.59[illegible]
Orvossággal minęművel kell ęlni. 59.101[illegible]
Orvosságokkal mi[illegible] kell é[illegible]ni. 59[illegible]

Ordőgi

Ördögi orvosságok a' Pestisben mellyek. 60.
P.
Példai azoknak, kik kivánták halálokat. 84.
Pestis kettőt tészen, s-mit. 50. 68.
Pestis kętkęppen fejeztetik ki a §. irásban. 1.
Minek neveztetik. 1. 2- 17.
Kitől adattatik, 3. 67.
Annak végei. 3. 4.
Erdemlő okai. 4. 5.
Mi altal bocsáttatik. 5.
Az baromra honnan száll. 6.
Forogę benne az *Secunda causa*knak munkája. 7.
Mi okért vagyon rajtunk. 12.
Mit kell tenni annak idejęn. 14.
Micsoda az. 16.
Miképpen halálos nyavalya. 69.
Miert mondják a' Sidok Debernek. 17.
Miért a' Deakok Pestisnek. 18.
Mért a' Magyarok Dögnek. 17.
Mért mirigy halálnak. 18.
Kikre bocsattatik. 19.
Kikhez ragasztatik. 45.
Mikeppen ragasztatik. 48. 49. 50.
El ragadoę. 49. 50.
El vohattyaę ember előle magát. 51. 52.
Miert Istennek csapási. 20, 21.
Mért közönséges csapás. 23.
Mért nem kedvez semmi rendnek. 24. 25.
Kiknek kell munkálkodniok az Pestis meg fűnęséert. 25. 29.
Micsoda ezközök altal kell fűntetni. 29.
Pestisnek mondatik nęgy dolog- 15.

Pestis

Peſtis kûlômb termęſzetû az éhségtôl, és fegyvertûl. 50
Peſtisnek kûlsô orvoſsági. 58. 59
Peſtis elôtt valo futás ellenkezik a' vallással ſo agazatiban. 88. 89. 90
Peſtis miben kûlômbôz a' tôb csapáſoktol. 105
Miben eggyez azonokkal. 108
Peſtis idejen mint kell Iſtennek kedvęt keresni. 124. 125
Peſtis az hivek réſzéiôl micsoda. 132. 133

R.

Reggel, mellytôl fogva a' Peſtis kezdetek David idejeben mellyik volt. 32
Ragadoé az Peſtis vagy dôghalál. 49. 50

S.

Saphira halála honnan volt. 65
Szabados az fegyver és éhség elôtt el menni es miért. 71. 72
Száraząság honnan vagyon. 67
Szokatlanę az halál. 138

T.

Tûz éges, gyuladás honnan. 65
Tûz elôtt el menni ſabados s-miért. 75

V.

Vad meddig árthat. 117
Vad miatt valo veſzedelem, honnan. 66
Valoságos dôghalál mellyik. 35. 36
Vęgei a' Peſtisnek. 3. 4
Világ micsoda s-mit vallunk rola. 92. 93
Világi gięt micsoda, s-mit vallunk rola. 94

VEGE

Tit. 1 v. 6. 7. 8. ßk maga tartsanak
2. Tim. 4. 2. vaita [illegible] mindig idöb
1. Tim. 5. v. 17. Kettös tißtesseg ille [illegible]
Gal. 6. v. 6. ati ßemu [illegible]
[illegible] non sic vobis
Gal. 6. v. 6. Az ember kitanittatik közöl
[illegible] mindgiovait [illegible] a ki tanittja
Thes. 1 v. 13. Aztenra [illegible]
kenteket [illegible] 13. ßi: [illegible]
2 Tim. 3. [illegible] lessz [illegible]
Scis. aßi [illegible] [illegible] teßnek
az [illegible] sagodo [illegible]
1 Tim. 4. [illegible] [illegible] jas kodas
vesse [illegible] [illegible]
1 Pet. 3. v. 15. [illegible] felelni
[illegible] [illegible] es [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] rol
a [illegible] adgatis [illegible]
parati semper [illegible] vos rationem fidei et
omni posc[illegible] et timore con
scientiam bonam habentes [illegible]
[illegible] alazatossagal es [illegible]

ez ide hatra valonak sem eleje. sem
utolhanintsit: tak emlekezet kel
vien kotettem volt be.

Et ſoror inuoluet cæca caligine Solem,
Ad terram radios nec ſinet ire uagos.
Accedunt comites Venus ac Atlantide natus,
Aerijsq; augent ſæua uenena plagis.
Horridus hinc ſequitur truculento Falcifer ore,
Et ſpargit longæ ſemina plura luis.
At cum nos toties moneant cœleſtia ſigna,
Iudicium metuant pectora noſtra Dei.
Atq; pijs uotis & ſupplice uoce petamus,
Vt Pater æternus triſtia fata leuet.
Æterni ſoboles ô Chriſte & imago Parentis,
Qui Mediatorem uerè agis ante Deum.
Numine propitio clades lenito futuras,
Et tua nos ſemper dextra benigna tegat.
Inter nos aliquem uerbo tibi collige cœtum,
Cuius ſanctifices flamine corda tuo.
Diſcentumq; greges & noſtros protege uidos,
Dum ruit in pœnas mundus ubiq; ſuas.
Orphana turba ſumus, nobis ſpes unica Chriſte es,
Noticiam extingui non patiare tui.

Ioſias Menius Dantiſcanus.

IN PRAELECTIONEM LIBRI OFFICIORVM CICERONIS.

GAudia diffuſo ceu pectore concipit heros
Dulichius, patriæ fama decuſq; ſuæ.

Cum post deuictos hostes, Troiamq; subactam
Languidus ingreditur cognita tecta senex.
Sic ego Gymnasij post multa incommoda nostri,
Lætor conspectu, docta iuuenta, tuo.
Iamq; nouem gaudent, ductæ ex Helicone sorores,
Agmina in alueolis quod sua iuncta uident.
Quæ magno studio doctrinæ semina spargunt,
Ingenuasq; artes turba professa docent.
Conscia uicina est regio testisq; laborum,
Quos Schola conatu præstitit ista suo.
Ergò non mirum si grata mente precamur,
Vt Deus hanc propria protegat ipse manu.
Ne dispergatur bellis pestisq; ueneno,
Hactenus & quibus est ipsa fugata malis.
Fungitur at quia nunc consueto munere Lector
Quilibet, officium persequiturq; suum.
Me promptum impositi ratio quoq; ~~muneris~~ urget,
Prodire in nostræ pulpita docta Scholæ.
Cumq; ego Marcelli partes sim iussus obire,
Qui mihi præceptor, qui mihi amicus erat.
Illius ipse sequar ~~studio~~ uestigia, qu~~antum~~
Ingenij ~~patitur~~ paruula uena mei.
A Latio incipiam scriptum Cicerone libellum,
Qui nos uirtutes officiumq; docet.
Disputat & quid sit uirtus, rectumq; bonumq;,
Tempore quid quouis conueniatq; loco.
Inde rudis poterit mores formare iuuentus,

Virtu-

Virtutisq; sibi conciliare decus.
Omnia sub nitido quæ continet æthere mundus,
Exigua tandem sunt peritura mora.
Viribus hæc rigidæ sunt omnia subdita mortis,
Extremo uirtus inclyta fine caret.
Huic cedat census, cedat quoq; nomen auorum,
Cùm uirtus magnos conspicuosq; creêt.
Hæc uos ~~inuitet~~, uos extimuletq; trahatq;,
Qui studijs estis dedita turba pijs.

ET de mutatis formis quæ carmina scripsit
Pelignus uates, grex studiose, legam.

SEd Deus alme tuo qui nutu cuncta gubernas,
Quiq; nequis iustus facta nefanda pati:
Da precor, ut quæ nunc Germania dissidet armis,
Quæq; ~~fremit~~ bellis ~~pace fruatur humus.~~
Et tege clementer cœtum tua iussa colentem,
Fama tui ut possit nominis ampla coli.

Georgius Cracouius Pomeranus

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS LAVRENtius Lindeman Doctor Iuris.

VEtus consuetudo supplicum hæc fuit, sedere ad aram, & puerum filium principis tenere, & ostendere patri, ac obtestari patrem per amorem filij, ut supplici parceret. Hunc morem à

primis parentibus acceptum esse consentaneum est, qui multos politicos ritus uoluerunt esse commonefactiones de diuinis rebus.

Ita nunc pij in multis regionibus in magno dolore sedent ad aras, & supplices orant Deum propter filium, ut seruet Ecclesiam, & pias familias, coniuges & paruos natos in ea, nec sinat bellis ciuilibus & Turcicis fieri uastationes, & deleri doctrinam & disciplinam. In hoc numero supplicum præcipuè Scholasticos esse oportet, & ueris gemitibus petere à Deo propter filium, ut & seruet Ecclesiam, & seruet ipsos in ea, & abscondat eos, ut Dauid inquit, in tabernaculo suo & ad aram.

Sint igitur mores modesti, & non impediant inuocationem & cogitationem de communibus miserijs, & præcipuè Ethnicos ludos omittamus, quos à Lupercalibus & Bacchanalibus uulgi stultitia accepit.

Tanta est autem grauitas in his, qui præsunt militibus, ut hoc mense prohibuerint tales ludos. Quantò magis nostrum ordinem decet modestia, qui scimus debere nos adfici dolore Ecclesiæ, & adsiduis uotis nostram & aliorum salutem Deo commendare? Scimus enim in concione Amos taxari duriciem & ἀσοργίαν eorum, qui non lugent propter contritionem Ioseph, id est, propter uastationem tribuum, quæ à Ioseph propagatæ erant.

Seuerè

Seuerè igitur prohibemus nocturnas discursationes & uociferationes, ac mandamus, nequis ullo tempore uel inter diu uel noctu personatus in plateis uagetur, ac semper prorsus omitti præcipimus ludum tesserarum, qui cum mußitatione exercetur, quæ & per sese indecora est, & hoc tempore propter suspicionem insidiarum uitanda est.

Cogitate, quanto in dolore fuerint pij in Iudæa, cum in ea urbe Ierosolyma, ubi Templum erat ueri Dei, quod in toto genere humano unicum erat, Bacchanalia celebrari uiderẽt. Ac citò secuta est pœna. Nam mox post Bacchanalia proximo mense deleti sunt Ethnici, & recuperatum est Templum. Omittamus igitur Ethnicos ludos, plenos petulantiæ, & simus modesti, & metuamus pœnas, ac pectora ad inuocationem exuscitemus.

Te igitur fili Dei Domine IESV CHRISTE oramus, ut & colligas tibi perpetuò Ecclesiam inter nos, & nos serues, doceas, gubernes & protegas, qui dixisti: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Die 5. Februarij.

LECTORI S. D.

Confirmemus in animis nostris ueras de Deo, & de prouidentia sententias, cogitatione doctrinæ & inuocatione DEI, ac agnoscamus

cùm alia beneficia Dei, quantum possumus, tùm uerò hoc summum, quòd immensa bonitate colligit inter nos æternam Ecclesiam, propter filium & per eum, nec sinit eam prorsus deleri inter tantos imperiorum tumultus, & in tantis confusionibus rerum humanarum, & sciamus uelle Deum esse cœtum, qui de ipso testimonium in genere humano dicat, & ei obediat. Colligit autem hũc cœtum uoce doctrinæ, quam quia literis mandari uoluit à Prophetis et Apostolis, uult esse conuentus docentium & discentium, ut legi, & enarrari populo scripta possint. Et ut fontes inspici possint, cognitione linguarum opus est. Et in enarratione adhibenda est ars seu ratio ordine docendi, sicut iubet Paulus, ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ad hæc præparanda sunt ingenia Scholasticis exercitijs, & eadem doctrina sæpe repetenda est, sicut uerè de omnium artium studijs Epictetus monet: εἰδέναι χρὴ ὅτι οὐ ῥάδιον δόγμα παραγενέσθαι ἀνθρώπῳ, εἰ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ αὐτὰ καὶ λέγοι τις καὶ ἀκούοι καὶ ἅμα χρῶτο πρὸς τὸν βίον. Itaq; ut & me & alios exerceam, pertexam inchoatam enarrationem locorum Theologicorum, qui hoc consilio scripti sunt, ut summam doctrinæ, quæ est Ecclesiæ propria, ordine & perspicuè recitent, & sint uelut tituli, qui materias indicant, quas continent libri Prophetici & Apostolici, ut fieri solet in prima κατηχήσει. Vt enim ser-

mo

mo Propheticus & Apostolicus intelligatur, necesse est initio uocabula Ecclesiæ propria interpretari, & definitionibus ac duisionibus illustrare. Tales aliqui libri semper in Ecclesia fuerunt, & optandum esset, talem κατήχησιν extare, editam pia deliberatione multorum eruditorum. Iudicamus autem in hoc libro consensum harum Ecclesiarum recitari, quem etsi terribili specie Baltica Gorgon labefactare conatur, tamen uincet ueritas. Et filium Dei, qui quod in agone precatus est, ut faciat æternus Pater, ut unum simus in ipso, idem adhuc precatur, oramus, ut nos doceat, & gubernet, & seruet has Ecclesias, & earum consensum tueatur. Nos quoq; sciamus, hoc officio Deum uelle coli, studijs ueræ doctrinæ, & uelle aliquos esse, qui de ipso testimonium in genere humano dicant, confirmatos uera doctrina. Ad hanc nos militiam cùm uocarit, hos docendi & discendi labores amemus, ut testimonium de Deo dicamus. Melius in hac uita fieri quid potest? Hæc publicè significaui, ut si qui me audire uolent, conueniant in auditorio cras hora quarta.

Tilemanus Heshusius
Vuesaliensis.

VICERECTOR ACADEMIÆ VVITBERGENSIS
PAVLVS EBERVS.

FAmilia uetus est & honesta in hoc oppido, nomine MATTHÆI, quæ labores gubernationis longo iam tempore sustinet, & uirtutem maiorum partim ipsi cognouimus, partim prædicari ab excellenti uiro domino Pontano Doctore Iuris audiuimus, cui cum his fratribus qui adhuc uiuunt, familiaritas longa fuit. Decet autem & uirtute præditis fauere, & ijs, qui labores gubernationis sustinent, gratitudinem præstare. Cùm uerò hac nocte ex hac uita euocata sit honesta matrona, quæ Deum uera pietate coluit, coniunx honesti uiri Basilij Matthæi, hortamur omnes scholasticos, ut hodie hora 4. ad funus ante ædes Basilij Matthæi conueniant, ubi singuli nostram & publicam salutem Deo commendemus, & ostendamus, nos familiæ labores, quos in gubernatione diu iam perferunt, agnoscere. Debetur omnino gratitudo his, qui communi utilitati seruiunt. Datæ die 2. Martij 1553.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia VVitebergensi, Martinus Simon Brandeburgensis Lectoribus S. D.

ESt uetus antiquis sententia tradita scriptis,
Dedita quam studijs pectora scire decet.

Condi=

Condiderit primos Deus hac quod luce parentes,
Cùm fluerent spacio noxq; diesq; pari.
Iamq; recesserunt annorum millia quinq;,
Quingentis annis lustra sed adde tria.
Et decimum sextum iamnunc Sol inchoat annum,
Phrixæi pecoris lucida signa tenens.
Hocq; die deinceps pura concepit in aluo
Æterni Gnatum uirgo pudica Patris.
Luce salutaris qui uictima factus eadem,
Pro nobis soluit debita λύτρα Patri.
Talia multa pie debent expendere mentes,
Dum redijt sacro lux peragenda die.
Ac ueluti primis mundi seruauit ab annis
Aßiduè cœtus conditor ipse suos,
Qui legemq; Dei promissaq; dulcia norunt,
Et mediatorem qui coluere fide:
Sic quoq; postremo deleri tempore mundi
Impius in toto Mars licet orbe uelit:
Nostra tamen, Christo confisi, corda leuemus,
Spesq; hominum mentes erigat ista pias.
Agmina discentum nostro quod protegat æuo,
Quæ celebrant uero nomen honore Dei.
Vtq; suos cœtus clementi numine seruet,
Dæmonis & contra uimq; dolosq; tegat,
Aßiduo gemitu feruentia uota feramus,
Atq; Dei crebra uoce rogemus opem.
Gnate Dei, æterni uerbum fulgorq; parentis,

Qui

Qui uera à nobis uis pietate coli,
Ne finito lucem doctrinæ tempore nostro
Extingui, ueram noticiamq; tui.
Nos quoq;, quos studijs Deus his præfecit honestis,
Impositi memores muneris esse decet.
Ergò doctrinam nunc explorabimus horum,
Censuram nostram qui subijisse uolent.
Non labor his noster, non officiosa uoluntas
Deerit, ubi dederint nomina more Scholæ,
Hæc modo sit bonitate tua Myrmecia tecta,
O Christe æterni Gnate & imago Patris.
Die 25. Martij, Anno 1553.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI M. MARTINVS SIMON.

SCribit Nicephorus anum Elisabeth coniugem Zachariæ cum infante filio Iohanne trans Iordanem fugisse, & fuisse abditam in spelunca montis, cum Herodes iußit interfici infantes in Bethlehem & uicinia. Eo tempore adhuc uixit Zacharias, qui cùm esset sacerdos, mansit in statione, ablegata familia magno cum dolore. Eo tempore qualis fuerit Ecclesiæ species, considerate. Tyrannus Herodes exercebat manifestam sæuiciam in populo Dei. In templo dominabantur Pharisæi & Sadducæi. Interea

terea tamen reliquiæ erant Zacharias, Ioseph, Cleophas, Maria, Elisabeth, & alij multi homines, sed spreti & sine imperio, imò aliqui etiam pulsi suis nidulis, & abditi in specubus. Hac nos imagine in huius temporis miserijs consolemur. Quanq̃ multa pericula sunt in conspectu, tamen certò speremus filium Dei seruaturum esse has Ecclesias, in quibus uocem ueræ doctrinæ sonamus. Erunt aliquæ latebræ Elisabeth & infantuli. Hac spe facimus operas scholasticas necessarias Ecclesiæ.

Cùm autem hodie in publico examine exploranda sit eruditio eorum, qui nunc testimonium doctrinæ petiuerunt, oramus, ut Doctores & Magistri in auditorium Medicorum hora 12 ueniant. Moueat etiam nos historia Zachariæ, ut libentius conueniamus. Sic consentaneum est Simeonem, Zachariam, Elisabeth, Mariam, & similes, in illis publicis calamitatibus sæpius conuenisse, ut pijs colloquijs lenirentur dolores, ut dicitur: ἡδύγε φίλων λόγος ἐστὶ τοῖς λυπουμένοις.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS LAVRENtius Lindeman Iuris Doctor.

ANnus hic est à primo Paschate, quod Israelitæ exituri ex Ægypto, celebrarunt, 3062. Tot annos continua serie & seruauit filius

Dei

Dei Ecclesiam suam, & agnoscere ac celebrare eam sua beneficia uoluit. Seruabit etiam deinceps hanc ipsam ob causam, ne in genere humano extinguatur uera ipsius noticia, & inuocatio Dei. Sed proh dolor, ut Sol medio die lucem amisit, & contra naturæ ordinem subitæ tenebræ fuerunt, cum in cruce filius Dei penderet: ita in hac mundi senecta tristes tenebræ erunt in magna parte generis humani. Quis non cohorrescat cogitans, cum filius Dei tàm illustribus testimonijs, reuiuiscens ipse ex morte, & resuscitato magno agmine mortuorum, ostenderit suam doctrinam ueram esse, Cùmq; Apostolorum uoce propagata sit ferè in toto orbe, nunc rursus in Asia, Syria, Chaldea, Persia, Ægypto, & maxima parte Africæ penè funditus deletas esse Ecclesias, deriderì sacrificium filij Dei & Resurrectionem. Et in Europa Pontifices & Reges obscurant doctrinam de beneficijs filij Dei, & de uera inuocatione. Reliqua est exigua multitudo in hac horrida Boreæ ora, quæ pulsam ex Asia, Africa, & magna Europæ parte uocem Euangelij sonat. In his reliquijs quanquàm & hæ uariè lacerantur, tamen regnat filius Dei resuscitatus, et ut semper in nobis regnet, assiduis uotis eũ oremus, sicut orabant discipuli, qui dixerunt: Mane nobiscum Domine, quia aduesperascit.

Etsi autem quotidie necesse est cogitare pios in inuocatione, quare filius Dei mortuus sit, quare

reuixe-

reuixerit, ubi & quomodo regnet, tamen iam in Paschate maiore intentione hæc cogitanda sunt, agendæ gratiæ Deo, quòd hoc modo Ecclesiam æternam colligi uoluit, & petendum, ut uerè in nobis regnet, id est, seruet inter nos ministerium Euangelij, et ipse sit efficax uoce Euangelij in nobis, flectat ad se nostra pectora, seruet & protegat aliquos cœtus inter has mundi ruinas, sanctificet nos Spiritu suo sancto, sit deprecator apud æternum Patrem pro nobis, sit Emmanuel, defensor & seruator noster. Id esse ipsius regnum in hac uita certum sit nobis, nec de eo cogitemus, ut Homerus pingit deos ociosos conuiuia agitantes.

Cùm Paulus ait, traditurum esse regnum Deo Patri, significat collectionem Ecclesiæ in hac uita propriè filij regnum esse, in quo uidelicet uoce Euangelij est efficax, est deprecator, defensor & seruator. Postea tradet regnum æterno Patri, id est, adducet uniuersam Ecclesiam in conspectum eius, ut ipsa diuinitas iam sine ministerio Euangelij, sine interceßione, sine certaminibus coràm in manifesta luce conspiciatur, & sit omnia in omnibus, sese nobis communicans, & suæ sapientiæ & iusticiæ radijs nos complens, & donans æternam uitam & læticiam. His cogitationibus iam fidem, precationem, & gratiarum actionem accendite, & subinde ingeminate in pectoribus uestris hanc uocem: Iam in hac

uita

uita regnat inter nos filius Dei, & in nobis efficax est ipsius diuinitas uoce Euangelij. Non existimes nunc ociosum esse, & tantum post hanc uitam suis quibusdam sodalibus benefacturum esse. Imò nunc stat in conspectu æterni Patris, ubiq; Ecclesiam complexus & protegens, & in manibus suis nos gestans, & hac promißione nos consolans: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Hæc uerißima sunt, & congruunt cum dulcißima promißione, Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usq; ad consummationem seculi. Sic adfuit Abrahæ, Isaac, Iacob, & Ecclesiæ omnibus temporibus, Et Moisi promittit se præiturum esse populo. Sic & in Psalmo dicitur: Soli posuit tabernaculum in eis, uidelicet, Christo in Ecclesia. Et ipse tanquàm Sponsus procedens de thalamo suo, exultat ut gigas ad currendam uiam suam. Regnat in his, qui eum uera fide inuocant, & restituit in eis uitam & iusticiam, & seruat eos, ac ut gigas depellit frementes diabolos.

Hac confirmati fiducia filij Dei, petamus & expectemus ab ipso, tanquàm à Rege præsenti auxilium. Et hoc officio eum uelle coli sciamus, sicut ipse inquit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Nec uerò aliter in hac uita ad agnitionem huius Regis perueniri potest, nisi ministerio Euangelij, in quo ipse est summus Sacerdos. Vt igitur extet significatio reuerentiæ in

nobis

nobis erga ministerium Euangelij, hortamur omnes auditores omnium doctrinarum in Academia, ut & munus ad Aram offerant, & gratias filio Dei agant, seruanti Ecclesiam inter tantos diabolorum & mundi furores, & petant, ut nos semper doceat, gubernet, & protegat.

Die Paschatos, Anno 1553.

LECTORIBVS. S. D.

DEo iuuante, uixit mecum quatuor & triginta annis meus minister Iohannes, natus ad Neccharum, qui uera pietate Deum coluit, & erga homines iustus, uerax, & officiosus fuit, fuit & castus & castitatis amans. Tempus diei quotidie tribuit mane lectioni Sacræ, & precationi, deinde fouendis & erudiendis meis paruis filijs, & filiabus. Postea operis œconomicis. Comes fuit exiliorum nostrorum omnium belli & luis temporibus, & spectator totius uitæ meæ, laborum & ærumnarum. Nec unquam tempora eum nobis mutarunt, Sed plane talis erat, ut in Sophocleo uersu dicitur:

ἅπαν τὸ χρηστὸν τῆν ἴσην ἔχει φύσιν.

Nihil erat in moribus eius adscitum, arte simulatum, aut fucatum. Sed cum esset aßiduus in lectione diuinæ doctrinæ, & in inuocatione Dei, fulgebat in

eo filius Dei sol iusticiæ & ueras uirtutes accende-
bat. Nec solum propter fidem grata mihi eius fami-
liaritas fuit, sed etiam propter consilium, & in
dogmatum controuersijs rectitudinem iudicij. Sæpe
me prudenter monuit, interrogatus etiam de con-
trouersijs grauiter iudicabat, diligebat Ecclesiæ
coniunctionē, adeò ut nulla ex re maiorem dolorem
ceperit tot annis, quàm ex his distractionibus, quæ
hoc quinquennio ortæ sunt, quo dolore languefa-
ctus, paulatim factus est imbecillior. Nunc post-
quàm Deus eum ex hac mortali uita ad societatem
cœlestis Ecclesiæ euocauit, (non enim dubito cum
in hoc numero esse, de quo dicitur: Beati mortui qui
in Domino moriuntur,) etsi ipsi migratio ad Aca-
demiam filij Dei & beati agminis in cœlo, optatis-
sima fuit, tamen ego magnum uulnus accepi. Nec
tantum orbitate mea, sed etiam alijs causis moueor.
Sed oro filium Dei, dominum nostrum Iesum Chri-
stum crucifixum pro nobis, & resuscitatum, ut
semper Ecclesiam sibi in his regionibus colligat, &
eam gubernet, nec sinat extingui doctrinæ studia
nec sinat fieri barbaricam uastitatem. Idem uo-
quoq; precari iustum est, & mei ministri hæc eran
quotidiana uota, quæ non fuisse inania certum est.
Exuuias eius sepeliemus hodie hora duodecima.
Quare adhortamur auditores nostros, ut tunc ad

commu

communem precationem in funeris ceremonijs conueniant.

Die Ambrosij, Anno, 1553.
Philippus Melanthon:

VICERECTOR ACADEMIÆ VVITEBERGENSIS.

Filius Dei Dominus noster Iesus Christus inquit ad Martham: EGO SVM RESVRRECTIO ET VITA: Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, uiuet. Et omnis, qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Hoc dictum summam consolationem proponit, & portum ostendit quietis & salutis nobis, qui cum ingentibus ærumnis in hac fugaci uita, & cum morte ipsa conflictamur. Eam consolationem firma fide amplecti, & sæpe cogitare debemus. In primis uero in funerum ceremonijs, ubi de fragilitate nostra & miseria generis humani, de ira Dei aduersus peccatum, & pœnis, quæ hærent in hac misera natura propter peccatum, admonemur. Eadem promißione Filij Dei Domini nostri Iesu Christi sese in agone suo & tempore morbi erexit uir clarus & honestus, senator huius ciuitatis Laurentius Gesnerus, natus in Franciæ oppido Mellerstad, qui etsi Oeconomiam amplam habebat, & uidebat se cum

coniuge relicturum post mortem quinq; liberos, inter quos duæ filiæ sunt, nondum elocatæ, Tamen nullam uel in animum curam, uel in aures sermonem admisit de rebus corporalibus & domesticis, sed toto tempore, quo decubuit, cum mente sibi & sensibus optime constaret, tantum fuit occupatus inuocatione filij Dei, & commemoratione & auscultatione piarum sententiarum, quæ nobis propter filium Dei natum ex Maria uirgine, crucifixum pro nobis & resuscitatum, liberationem & æternam salutem promittunt, & clare testatus est, se certam spem habere de resurrectione & uita æterna propter hunc Dominum, qui profitetur se esse resurrectionem & uitam, hoc est, uictorem mortis & instauratorem uitæ, etiam in ipsa morte corporali. Cum igitur in uera agnitione ac inuocatione huius liberatoris Laurentius Gesnerus heri sub tempus concionis eo ipso articulo, cum Ecclesia nostra publicè pro eo preces fecit, decesserit, debemus illi gratulari hanc placidam emigrationem ex hac calamitosa uita, & defuncto hoc officium postremum libenter præstare, ut eius funeri adsimus, qui ante 44. annos membrum huius Academiæ factus, ab eo tempore hîc uixit honestè, liberos pie educauit, & multis benefecit. Decet etiam nos adfici luctu Generi ipsius, docti & honesti uiri M. Martini Simonis Decani Collegij philosophici, cuius

ius pietas & eruditio uobis nota est. Hortamur igitur Collegas nostros & Scholasticos, ut ad funus ante ædes Gesneri in foro hodie conueniant hora 12. ibiq; suam incolumitatem & communes necessitates Deo pijs uotis commendent. 17. Aprilis.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS, LAVrentius Lindeman I. V. D.

PRæ omnibus mundi temporibus, hi quadraginta dies, quibus filius Dei cum reuixisset ex morte, familiariter uersatus est cum Apostolis, Matre, & alijs amicis, lætissima spectacula habuerunt. Hic palàm uiderunt Apostoli, testimonia uenturæ uitæ, & agnouerunt hoc dictum: O Mors ero mors tua. Hic audierunt sapientissimos sermones ipsius filij Dei, & primorum parentum, Adæ, Abel, Seth, Nohæ, Sem, Abrahæ & aliorum, quibus redditam esse uitam corporum, narratio in Euangelijs significat. In hæc testimonia nos quoq; intuentes, sciamus secuturam esse uitam æternam, restare iudicium & Ecclesiæ liberationem. Cogitemus etiam sic & non aliter colligi æternam Ecclesiam, uidelicet uoce Euangelij, qua Filius Dei in hac uita mortali, accendit lucem suam in cordibus. Nemo postea fit hæres uitæ cœlestis, nisi in

hac mortali uita habeat initia fidei & lucis diuinæ. Hæc sæpe iam cogitanda sunt. Et in huius doctrinæ commemoratione, & in filij Dei inuocatione, nunc ex hac mortali uita ad cœlestem consuetudinem euocatus est uir honestus Albertus Berlin, natus in urbe Francorum, quæ à zea frumenti genere, uetus & notum nomen habet, qui maluit in Academia quàm in patria uiuere, ac circiter uiginti annos Lutherum studiose audiuit, & Deum uera pietate coluit, & suam beneuolentiam erga Scholasticos, cum alijs pijs officijs ostendit, tum uero etiam difficili labore regendæ Oeconomiæ in collegio. Horum officiorum memoriam grati conseruemus, & filium Dei oremus, ut semper Ecclesiam inter nos sibi colligat & seruet, & nos in ea doceat & gubernet. Hortamur autem Scholasticos, ut hora duodecima ante iurisconsultorum auditorium conueniant, ad funeris cæremonias, ubi singuli Ecclesiam & sese, pijs precibus commendent. Die 21. Aprilis. 1553.

VICERECTOR ACADEMIÆ VVITEBERGENSIS Paulus Eberus.

HOdierna lectio Euangelij ostendit, in Ecclesia studijs literarum & doctrina opus esse, quia hæc ipsa lectio de maximis rebus concionatur,

cionatur, de personarum diuinarum distinctione, & proprietatibus, de iusticia, de peccato, de fide, de dissimilibus iudicijs Ecclesiæ, & sapientiæ humanæ. De his tantis rebus quæ potest fieri explicatio, sine doctrinæ luce? Ac manifestum est, magnas tenebras & fuisse & esse de his ipsis rebus, apud eos, qui non recte instituti sunt, aut nunc etiam studia doctrinæ negligunt. Cum autem certissimum sit, à filio Dei colligi æternam Ecclesiam, & Ecclesiæ necessaria esse studia literarum, sciamus uere hos docendi & discendi labores filio Dei placere, & hac erecti consolatione, patienter feramus ærumnas huius nostræ militiæ, & petamus & expectemus Scholarum conseruationem. Oremus etiam ipsum filium Dei, ut rector sit huius nostræ Academiæ, adsit nobis, & cum sit λόγος æterni patris, ipse nos doceat, & dicat suam uocem in pectoribus nostris, & monstret nobis æternum patrem, & gubernet nos spiritu sancto, protegat nos, & non sinat dissipari cœtus recte docentium, & discentium. Cum autem uelit Deus hominum cœtus legibus & magistratibus gubernari, Deo iuuante, cras fiet electio Rectoris Academiæ iuxta nostras Leges. Mandamus igitur Scholasticis, ut cras hora sexta ad publicam renunciationem Rectoris conueniant, quia nosse magistratus suos unumquenq;, necesse est, & in his congressibus pia precatione

Ecclesia & studia necessaria Ecclesiæ filio Dei domino nostro Iesu Christo commendanda sunt, & cogitanda uoluntas Dei, ut ordinem politicæ societatis, & disciplinam magis amemus. Datæ pridie Cal. Maij, Anno 1553.

PHILIPPVS MELANTHON SCHOLASTICIS S. D.

MAnifestum est in omnibus uitæ negocijs magnum usum esse non numerationis tantũ, sed etiam artis illius, quæ ostendit in magnis aceruis diuidere partes, & numeros numeris accommodare, quæ usitate Arithmetica nominatur. Hæc communis utilitas in uita omnia mediocria ingenia ad huius artis cognitionem & exercitia inuitare debet. Sed cum in sola Ecclesia Dei inde usq; ab initio uera anni ratio & nota fuerit, & semper propagata & conseruata sit, nunc quoq; studiosos doctrinarum & amantes Ecclesiam tangere hæc cura debet, ut hanc pulchram possessionem de Anno retineant. Qualis enim barbaries esset, non scire temporum interualla? Nec leues causæ sunt, propter quas Deus uoluit Annos discerni. Vult sciri initia mundi, Vult considerari, quæ sit prima doctrina, quibus testimonijs edita sit, quando accesserint corruptelæ,

ruptelæ, quomodo iudicatæ sint, quæ fuerit futura series Monarchiarum, cuius Monarchiæ tempore Christus concionaturus fuerit in carne, quæ sint spacia Annorum mundi usq; ad postremam ætatem, de quibus dixit Elias:

Sex millia annorum, erunt anni Mundi,
postea conflagratio.

Duo millia inane
Duo millia lex
Duo millia, dies Meßiæ.

Et propter peccata nostra, quæ multa sunt,
deerunt ex his anni, qui deerunt.

HArum maximarum rerum consideratio nulla esse, deniq; nulla series historiarum obseruari unquam potuisset aut posset, nisi ratio anni esset. Hoc igitur officium aliqui ingeniosi præstent Ecclesiæ, ut harum artium doctrinam conseruent, quæ ad anni rationem necessariæ sunt. Nec sinant se ab hac optima doctrina abduci ab ijs, qui partim inscitia, partim mera malicia & contra conscientiam optimas artes allatrant. Est autem, ut Plato dixit, Ianua cæterarum artium Arithmetica. Eam artem fœliciter docere potest Iohannes Piscator, monstrata uia breuiore & faciliore in diuisionibus, quàm est usitata. Hic Iohannes cras hora duodecima in Au-

plato.

ditorio Medicorum inchoabit libellum, cuius & ipse exempla uendit, quem recens erudite scriptum edidit. Adhortor ergo studiosos, ut eius exercitia cognoscant.

IN LIBELLVM DE ANIMA.

Manilius. EXemplumq; Dei quisq; est in imagine parua, Verißimè inquit Ethnicus Poëta Manilius. Etsi enim Deus omnibus mundi partibus aliqua uestigia suæ sapientiæ, potentiæ & præsentiæ impreßit, sicut pulcherrimus ordo corporum & motuum cœlestium euidens est testimonium, conuincens animos, ut statuant, non casu hanc ornatißimam mundi machinam extitisse, aut seruari, sed ab intelligente natura conditam esse & gubernari: Tamen post doctrinam cœlestem, qua se Deus ipse patefecit, nullum est usquàm illustrius testimonium de Deo, quòd sit, & qualis sit, quàm naturæ hominis consideratio, in qua non tantum ordo membrorum, figura, & situs, pulcherrime ad usus conuenientes accommodatus, monstrat sapientiam & potentiam conditoris, uerum etiam in anima lucent quædam peculiares noticiæ, ostendentes Deum, & raciocinantes, qualem esse eum oporteat. Nam cum statuat mens hominis fieri nullo modo posse, ut causa sit effectu suo deterior: In homine autem sit intellectus

& uo-

& uoluntatis libera electio, & in intellectu noticiæ numerorum, figurarum, ordinis, proportionum, decori, uirtutum, firmiter concludit, hæc ipsa bonæ ingentia, in conditore esse in infinitum excellentiora. Quid? quòd etiam arcanorum operum in ipsa diuinitate, quibus personæ discernuntur, umbræ aliquæ nostris animis diuinitus impressæ sunt? Mens nostra cogitans format imagines. Et filius Dei uocatur imago, & uerbum æterni patris, ut sciremus eum cogitando ab æterno patre gigni. Et spiritus sanctus agitator, & motor ita describitur, quòd procedat à Patre & à Filio, cuius processionis aliqua similitudo conspicitur in nostris cordibus, unde exeunt spiritus præbentes uitam & motum corporibus. Hæc quomodo fiant, etsi satis explicare nemo potest, tamen ualde utile est, reuerenter adspicere & admirari Dei bonitatem, qui in hanc hominum naturam eorum bonorum, quæ in ipso sunt summa, radios transfudit, & in homine imaginem suam lucere uoluit. Eam imaginem explicat hæc doctrina, quæ potentias animæ discernit, quam eò magis amare & magnifacere iuuentus debet, quod deducit nos ad agnitionem Dei. Præterea etiam multa dicta scripturæ cœlestis illustrat hæc potentiarum animæ distinctio, quæ sine hac doctrina commode explicari non possunt. Quare omnino necessaria est huius partis Physicæ cognitio ijs, qui cum fructu uel

discere

discere ipsi, uel docere alios doctrinam Ecclesiæ uolunt. Accedunt aliæ infinitæ utilitates, quas discentibus adfert, qualiscunq; consideratio naturæ hominis. Docet nos de modo gubernationis morum, dum ostendit, quæ potentiæ, & quomodo flecti ad moderationem aliquam possint. Compescit & deprimit innatam nobis superbiam & securitatem, monstrata nostra imbecillitate, & fragilitate. Excuscitat curam tuendæ ualetudinis, quæ multipliciter lædi potest, si non modus aliquis in uictu, exercitijs, laboribus, uoluptatibus seruetur. Propter has & alias grauissimas causas cum prosit hanc doctrinam, quæ potentias animæ distribuit, & earum organa in corpore monstrat, familiarissimè notam esse iuuentuti: Iussus sum denuo explicare libellum de ANIMA, *quem recens de integro retexuit obseruandus dominus Præceptor noster. Eam explicationem iuuante Deo cras hora 4. post meridiem auspicabor. Deum oro, ut studia necessaria Ecclesiæ conseruet, & nos omnes clementer gubernet. Nonis Maij, Anno 1553.*

Paulus Eberus.

DECANVS COLLEGII THEOLOGICI IN ACADEmia Vuitebergensi.

Gratias

GRatias agimus Deo æterno patri Domini nostri Iesu Christi conditori generis humani, unà cum filio suo coæterno Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu suo sancto, cùm pro alijs innumerabilibus muneribus, tùm uerò pro hoc summo beneficio, quòd Ecclesiam sibi per filium in genere humano colligit, uoce Euangelij, ut ei suam sapientiam, iusticiam & læticiam in omni æternitate communicet, & eum ardentibus uotis oramus, ut inter nos quoq; semper Ecclesiam colligat, quæ uerè ipsum inuocet & celebret. Necesse est autem electos ad societatem æternæ Ecclesiæ, primum in hac mortali uita audire uocem Euangelij. Nec aliter Ecclesia colligitur. Et ministerij docentium caput & summus sacerdos est ipse filius Dei, λόγος æterni Patris, qui & conseruat ministerium Euangelicum, & excitat Doctores salutares, sicut scriptum est ad Ephesios, dat dona hominibus, Pastores, & Doctores, & ipse est efficax uoce docentium. Sumit autem ministros ex hoc agmine, quod didicit lectionem propheticorum & Apostolicorum librorum, & uult esse studia doctrinæ in Ecclesia, quod cum sit certissimum, quia scriptum est, Attende lectioni, consolationi & doctrinæ: foueamus scholasticos cætus, & amemus studia. Cum igitur ex hac Academia ad Goslariensis Ecclesiæ gubernationem uocatus sit, uir honestus & eruditus Magister Tilemanus

nus Heshusius, & deceat eum adferre testimonium de doctrinæ puritate, & de bonis moribus, publicè id testimonium renunciabitur die Maij sedecimo, in qua renunciatione & gradu doctorum Theologiæ ornabitur. Nam & mores honesti & pij sunt, & doctrinam Ecclesiæ Dei rectè didicit, & cum diu alios in hac Academia docuerit, & à nobis auditus sit, ostendit se amplecti incorruptam Euangelij doctrinam, & tueri pium consensum Ecclesiarum in Saxonia, qui in confeßione nostra exhibita imperatori Carolo, Anno 1530. expreßus est. Ad hanc renunciationem ut conueniant Doctores, Magistri & scholastici in hac Academia, petimus, & ut declarent suam beneuolentiam erga nos, qui labores, odia, pericula, & ærumnas propter ministerium sustinemus, & ut significent, se uelle cum hac Ecclesia coniunctos esse, nec delectari distractionibus, & ut nostros gemitus & uota, inuocatione sua adiuuent, & simul cuncti precemur filium Dei, ut seruet in his regionibus Ecclesiam, & nos omnes & hunc Tilemannum doceat, & gubernet, & faciat nos omnes uasa misericordiæ & organa salutaria, & tribuat harum regionum Ecclesijs piam & æternam concordiam. Verè enim adfirmare possumus, nos maximè optare, & ut consensus sit perpetuus harum Ecclesiarum de doctrina, & ut uoluntates docentium sint

coniunctæ

coniunctæ mutua beneuolentia, & uerè unum simus omnes in Deo. Et grauissimæ concionis memores simus, in qua dicitur: ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ.

Datæ die 14. Maij Anno 1553.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS MELCHIor Fendius artis Medicæ Doctor.

MEns æterna Deus, uerax, bona, libera, iusta,
Casta uolens similes nos etiam esse tibi.
Vindicibus flammis tibi quæ contraria deles,
Iusticiæ nam tu regula sola manes.
Corpora quæ mundi uerbo distincta creasti,
Exemplar quod uis ordinis esse boni.
Quodq; tua effigies est, & de lumine lumen,
Quod tribuit nobis noticiamq; tui.
Et fragili indutum pro nobis uictima carne,
Iusticiæ soluit debita λύτρα tuæ.
Perpetuam & uitam fracta ceruice Draconis,
Restituit nobis agnitione sui.
Quodq; tui spargit flammas in pectora flatus,
Pura Euangelij uoce sonante tui.
Talia ut in nobis sint casti incendia cordis,
Optimus est qualis spiritus ipse Dei.

Te

Te precor omnipotens mundiq; hominumq; creator,
Voce tua nobis & patefacte DEVS.
Quamuis iusta, tamen nobis tua parcat ut ira,
Quam Gnati placant uota cruorq; tui.
Perq; ipsum semper nos inter collige cœtum,
In quo sit ueri gloria nota Dei.
Hic Sol iusticiæ, nos ut tua simus imago,
Nostra sibi adsimilet pectora luce sua.
Nosq; tuo flatu moueatq; regatq; petentes,
Vrat ut hic mentes ignis amore Dei.
Hæc omnes mecum faciant ardentia uota,
Seq; petant inter cuncta pericla tegi.
Gratia sed quoniam debetur iusta docenti,
Qui recte monstrat munera summa Dei:
Erga pastores ut sit reuerentia nota,
Prosit & exemplo nos monuisse rudes.
Quisq; manu casta castas adportet ad aras,
Vt decet, officij debita signa pij.

Anno 1553. In pentecoste, quæ fuit ab exitu Israëlitarum ex Ægypto Pente=coste 3062.

MAGISTER ANDREAS VVESLINGIVS OMNIBVS huius inclytæ Academiæ Ro=stochianæ scholasticis, S. D. Sum=

SVmme Deus, sapiens, uerax, liberrime, iuste,
Vnus qui triplici numine rebus ades.
Vnanimi meritas tibi uoce & pectore grates
Dicimus, à nato turba redempta tuo:
Quod tua mandari iußisti dogmata scriptis,
Illaq; uis summa sedulitate legi:
Sicut & è numero quondam tua iussa sequentum
Functus Apostolico munere Petrus ait:
Est operæ precium sacros didicisse Prophetas,
Qui de cœlesti scripta dedere Deo.
Namq; ut per densam prælatus euntibus umbram
Nocturno monstrat tempore lychnus iter:
Sermo sacer Vatum sic præbet lumen, oriri
Sol Christus nostris mentibus unde solet.
Scripta sed hæc Solyma nobis sunt tradita lingua,
Caligo in Latijs est odiosa libris.
Ergo grauis causa est, Solymi sermonis ut usum,
Qui diuina cupit noscere dicta, sciat.
His igitur meritò Dux Ian Albertus in oris,
Hoc studium summa cum pietate fouet.
Qui cum Saxonico me nuper ab amne uocarit,
Inclyta Leucoreæ qui rigat arua scholæ:
Aspirante Deo, nostrosq; iuuante labores,
Officio fungar sedulus ipse meo.

Incipiam tradere Grammaticen,
Die Mensis Iunij.

SPECIES CONSPECTA IN AERE SVPRA OPPIDVM Isenberg, situm in montibus, qui Turingiam à regione Mysorum distinguunt. Anno 1553. Mense Iunio in meridie. Duo Serpentes colla mutuò laceranates, et implicati caudis, & inter Serpentes Crux flammea.

HOc cœlum, & magnus quo circumfundimur (aër,
Indicio produnt sæpe futura suo.
Portentisq; monent, offenso numine Diuum,
Post caput ultrices numinis esse manus.
Cur exempla petam ueterum, cum tempore nostro
Prodigijs careat nullus in orbe locus?
Vicimo species & nuper in aëre uisa est,
Non spernenda metus nuncia dira noui.
Vrbs antiqua iacet (ferri uocat incola montem)
Tyrigetum à Mysis separat illa solum.
Ad Zephyri flatus Turingia panditur inde
Solis & Eoos Mysia spectat equos.
Illic, cum nullæ cinxissent æthera nubes,
Et mediæ Titan lucis haberet iter.
Ecce uolubilibus rapidi duo nexibus angues
Aeris obliquas corripuere uias.
Igne micant ambo, rutilant per cerula flammæ,
Fallor, an ille color sanguinolentus erat?

Protinus

Protinus aduersas magno stridore per auras
Orta repentino bella furore mouent.
Implicitisq; trahunt sinuosa uolumina caudis,
Torilis ut nudos implicat Alga pedes.
Mutuaq; alterno laniant ita uulnere terga,
Sollicitus populi concutit ossa pauor.
Adde quod in medio funestos inter hiatus,
Flammea terrificæ fulsit imago crucis.
Credite mortales, horrentia prælia restant,
Horrida pro patria prælia, proq; fide.
At tu summe Pater, cœlum cui seruit & aër,
Quo peragunt motus auspice cuncta suos.
Omnipotens, nulla fati qui lege teneris,
Irrita fac nutu signa tremenda tuo.
Illa quidem fuerint sæui prænuncia luctus,
Sed tua per castas flectitur ira preces.
Si tamen ista petunt meritas discrimina gentes,
Serua relliquias agminis ipse tui.
Nos semper nomenq; tuum laudesq; canemus,
Nam, quodcunq; sumus, numinis omne tui est.

Petrus Lotichius Secundus.

VICERECTOR PAVLVS EBERVS.

VOx est filij Dei, quam sæpe cogitare debemus: Sinite paruulos uenire ad me, quia talium est regnum cœlorum, uidelicet qui im-

dictu chris

ſerti ſunt Eccleſiæ. Hanc conſolationem de magna parte familiarum noſtrarum teneamus, & ſciamus hæc imbecillia agmina & in hac uita filio Dei curæ eſſe, & poſtea donari cœleſtis Eccleſiæ ſocietate, ac immenſam bonitatem Dei gratis mentibus celebremus, quòd & curat hos noſtros greges, & patefecit nobis hanc ſuam uoluntatem, ut nos conſolaretur. Tibi igitur fili Dei Domine Ieſu Chriſte commendamus noſtras familias, teq; oramus, ut & ipſas & parentes, & nidulos ac Eccleſias clementer protegas. Manifeſtum eſt nos non habere humana præſidia. Quare in defenſione noſtri tua præſentia & conſpicietur & celebrabitur. Hæc cogitanda ſunt cùm ſæpe aliâs, tùm etiam in funeribus. Cùmq; paruus filius honeſti & docti uiri Pauli Longicampiani, qui patrem nomine referebat, hodie mane ex hac uita mortali euocatus ſit, hortamur Scholaſticos, ut hodie hora quarta ad funus conueniant, ante ædes honeſtæ uiduæ matris Pauli Longicampiani. Hanc familiam etiam propter auum uirum doctiſſimum Iohannem Longicampianũ dignam maiore beneuolentia noſtra eſſe iudicemus, quia auus cùm propter Arithmeticen Tonſtallo, cuius extant Arithmetici libri, familiaris fuiſſet, & deinde Capnionis auditor in Græca lingua fuiſſet, in hac Academia & Mathematum elementa, & linguæ Græcæ initia multos docuit. Scitis autem gratitudinem deberi honeſtarum artium propagatoribus,

toribus, quæ sunt lumen uitæ humanæ. Datæ die nona Iunij 1553.

IN PRAELECTIONEM ÆNEIDOS VIRGILII.

LVcifer Eoïs cras postquàm surget ab undis,
Septima & adsuetam traxerit hora notam.
Vergilij incipiam clarum doctumq; poëma,
Quod laudem à longa posteritate tulit.

Georgius Cracouius Pomeranus.

IN ORATIONEM PRO MILONE.

INter reliqua Ciceronis perfectißimi Oratoris scripta potißimũ prædicantur ab eruditis orationes eius magna arte & aureo dicendi flumine contextæ, in quibus non solum rerum maiestas, uerum etiam compositionis splendor & admirabilis quædam sententiarum, uerborumq; uberitas & elegantia cernitur. Etsi autem singulæ eiusmodi sunt, ut delectus penè, quo ad utilitatem quam lectoribus adferunt, haberi non queat: tamen nos finito iam primo Officiorum libro, certo consilio orationem pro Milone auspicabimur, quæ luculentißime scripta est, & grauißimas dusputationes ex

fontibus iuris depromptas continet. Dabimus autem operam, ut totius orationis ædificium ita partiamur, & argumenta explicemus, ut auditores compositionis materiam & formam aliquo modo cernant, & quibus iuris fundamentis, Rethoricisq; & πυθανολογικοῖς argumentis Milo defendatur, intelligant.

Georgius Cracouius Pomeranus.

IN LECTIONEM METAMORΦΟΣΕΩΝ.

MVtatas formas conuersaq; corpora, & ora,
Pelignus magna laude Poëta canit.
Euentus rerum uarios sub imagine pingit,
Quodq; sit instabilis uita fugaxq;, docet.
Historias narrans facundo carmine monstrat
Rebus in humanis perpetuum esse nihil.
Omnia mutantur, sunt omnia plena ruinis,
Quælibet & certam uix habet hora fidem.
Non paruum quondam certamen, rixa sed ingens,
Inachidi claro cum Phaëtonte fuit.
Sopijt hanc Clymene Phaëtontis candida mater,
Et primo absoluit Naso Poëta libro.
Ordine iam stulti Phaëtontis damna sequuntur,
Ad stygias audax qui perit actus aquas.
Taxantur iuuenes ridentes dicta parentum,
Qui parere alijs dedecus esse putant.

Sit

Sit procul à sacris fallax audacia Musis,
A turba Aonidum sit procul iste furor.
Qui temerè Imperij dubias affectat habenas,
Excussus tandem cogitur esse miser.
Quilibet ergo suo fungatur munere cautus,
Viribus & maius non sibi sumat opus.

Geor: Craco: Pomera: 9. Iulij 1553.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS D. MELCHIOR FENDIVS.

SÆpe hoc loco recitatum est Pindaricum dictũ: Facile est cuiuis mouere ciuitatem, sed rursus in tranquillũ sistere, solius Dei est. Mota Germania annos septem, deinceps nunq̃ quieuit. Nunc maius bellum mouetur, quàm fuit ullum aliquot seculis in Germania. Causæ autem harum calamitatum ueteres & recentes cogitentur. Multi magni furores in Ecclesia diu fuerunt, & his proximis annis stabiliti sunt Regum & Episcoporum sæuicia. Deinde nos, qui profitemur ueram doctrinam, laxatione disciplinæ multa uicia in nobis ipsis, & in populo confirmauimus, securi & temulenti indulgentes priuatis cupiditatibus, certamus ambitione & odijs. Multi audacißimè corrumpunt doctrinam, multi palàm fiunt Cyclopici. Crescunt igitur pœnæ. Has ut leniat Deus, flectantur multi ad pœnitentiam & ad

Pind. : cus.

inuocationem Dei. Scitis autem disciplinæ partem esse edictis Rectoris parere. Cùmq; quotannis propter incolumitatem uestram prohibeamus natationes in Albi, nunc quoq; eas seuerè prohibemus. Vosq; obtestamur, & ut uitæ uestræ rationem habeatis, & de dolore parentum cogitetis. Circumit Diabolus tanquàm leo rugiens, ut multos perdat. Huius insidiæ ut uitentur, occasiones quoq; uitandæ sunt.

Nunc etiam hoc significamus, honestum adolescentem Stephanum Laurhas Torgensem heri morbo extinctũ esse, qui fuit adfinis uiri doctissimi Magistri Matthæi Blochingeri, sustinentis communes labores in docendo, & gubernatione Academiæ magna fide. Huic adolescenti funus fiet hodie hora duodecima, ad id ut conueniatis ante ædes M. Matthæi Blochingeri, uos hortamur. Præcipuè uerò in his congressibus de omnibus periculis cogitandum est, et orandus filius Dei, ut pœnas mitiget. 11. Iulij Anno 1553.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS, D. MELchior Fendius.

IN horribili pœna impius Latro in cruce adhuc scurratur, ita multi in nostro cœtu, nunc cum uideant ardere Germaniam tristissimo bello, tamen noua petulantiæ exempla ostendunt, cum quidem

quidem uelint perhiberi custodes esse doctrinæ diuinæ, quos decet simul esse disciplinæ custodes, & exempla. Multa oppida incendijs deleta sunt, in quibus multi homines senes, matronæ, grauidæ matres, infantes, & alij flammis absumpti sunt, & in unico oppido Aldorff, cum portis clausis incensum esset, circiter octoginta homines in igne perierunt. Inter hæc horrenda spectacula, uos non expauescitis, cum & cœlum & terra adsiduis prodigijs ostendant, se nobiscum gemere & dolere. Heri multi in foro non solum tumultuati sunt, sed etiam onustum currum latronum more fregerunt. Et multò atrocius est, in medio foro, in oppido, quod est Ecclesiæ hospitium, quàm in syluis latrocinari. Primùm igitur præcipimus, ut sitis modesti, & non turbetis tranquillitatem huius oppidi nocturnis uociferationibus aut concursationibus, aut alijs turbulentis modis. Deinde quia aliqui nostra edicta contemnunt, scitote in foro excubias militum fore, & sancitum esse, ut postquàm excubiæ in aggerem ascenderunt, æqualis sit potestas præhendendi omnes tumultuantes, nec priuilegia excipiant scholasticos, quæ non sunt data ad confirmandam petulantiam. Quid est indignius quàm hos ipsos, quibus hoc summum beneficium, uidelicet optimæ doctrinæ omnium honestarum artium communicatio tribuitur, hospitium doctrinarum turbare? Cogitate etiam de uestris periculis & de

diabolicis insidijs. Si qui iratos milites irritarent, causam præberent tumultui, in quo ipsi & alij multi interficerentur. His malis & scandalis, diaboli conantur & Deum & Ecclesiam contumelijs adficere. Quare uos obtestamur propter filium Dei, ut occasiones tantorum malorum uitetis, & præcipimus uobis, ut modesti sitis, & ardentibus uotis petatis leniri publicas & priuatas pœnas, nec uobisipsis & Reipublicæ attrahatis maiores calamitates, nec cumuletis peccata, ut Deus magis irascatur. Nos paterno animo, ut debemus, hæc præcipimus, & filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum custodem Ecclesiæ oramus, ut propter suam gloriam nos protegat, & regat, sicut & in flamma Babylonica adfuit Israelitis, ut hanc precationem toties repeti auditis:

Te maneat semper seruante Ecclesia Christe,
Insertosq; ipsi nos tua dextra tegat.
Tres uelut in flamma testes Babylonide seruas,
Rex ubi præsentem te uidet esse Deum.

Datæ Anno 1553. die 12. Iulij, quo ante annos 1651. natus est Iulius, & quo ante annos 531. mortuus est Imperator Henricus Bombergensis, natus ex stirpe Saxonica, qui multis magnis uirtutibus excelluit.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS, D. MELchior Fendius.

QVem non uirtutis egentem
Abstulit atra dies et funere mersit acerbo,
Inquit Æneas de Pallante. Id nunc in hoc publico luctu uerè dici potest de duce Electore Saxoniæ principe Mauricio, quem non uirtutis egentem abstulit atra dies, & funere mersit acerbo. Fateri enim necesse est, fuisse in eo multas excellentes ingenij dotes, & egregias uirtutes. Pollebat enim consilio, & cogitata cum aliqua dignitate eloqui poterat, & in bellis gerendis, in dimicando, in oppugnationibus industria ac solertia uicit etiam senes duces. Nec ignauus erat, sed omnia speculabatur ipse, ac anno proximo cum paucis equitibus, ad Turcicas copias prope accessit, ut quantæ essent, & quæ esset locorum opportunitas, consideraret. Fortitudo uerò in multis pugnis conspecta est, in Gallia & in Pannonia, ubi ante annos aliquot subitò circumuentus à turma Turcica, acerrime se defendit, aliquot Turcis interfectis, cum in tanto periculo fuit collapso equo, ut hostes fuerint eum oppressuri, qui multo plures erant, nisi unius comitis fide & uirtute repressi essent. Fuit in iurisdictione iustus & sine sæuicia. Et priuati mores placidi & modesti

modesti fuerunt. Ingenij bonitas etiam in hac re conspici potuit, quòd doctrinarum studia & magni fecit & munificè fouit. Pietatem etiam erga Deum in hoc postremo agone perspicuè ostendit. Nam hoc biduum quo uictor post pugnam superstes fuit, consumpsit in confeßione piæ doctrinæ, & in inuocatione filij Dei Domini nostri Iesu Christi, & multa pia mandata dedit. Talis cùm fuerit, præsidio esse & patriæ, & Germaniæ aduersus Turcicas irruptiones & in alijs motibus potuisset, si longius uitæ spacium ei concessum esset. Dolemus igitur extinctum esse, & quia tot uirtutibus ornatum principem in ipso ætatis flore immatura morte extingui, miserabile est: & quia iustum est, nos amisso domino lugere. Doleamus etiam patriam & Germaniam tali duce orbatam esse, cuius industria & uirtus ad communem defensionem multùm prodesse potuisset. Adficiamur etiam dolore nobilißimæ coniugis ipsius, & filiæ. Sed quia Deo nos obtemperare necesse est, agnoscamus communem infirmitatem, & de causis calamitatum generis humani cogitemus, & oremus filium Dei, ut leniat ærumnas, & seruet inter nos aliquas Ecclesiæ reliquias. Vt autem Dux ipse discesßit ex hac uita his duabus erectis consolationibus, quòd in causa iusta, & necessaria defensione patriæ arma geßit, & quòd se filio Dei moriens uera inuocatione & fide commendauit: Ita nos quoq; hæc ipsius bona

cogi-

cogitantes, leniamus mœsticiam, & intuentes nostra pericula priuata & publica, ardentius oremus filium Dei, ut has regiones & nos protegat & gubernet. Celebrabitur etiam memoria uirtutum ipsius ad posteros, & hæc uoluntas defendendæ patriæ honesta fuit, quicunq; fuit exitus. Scitis enim naturæ uocem, quæ in Homeri carmine recitatur: Ὃν οἱ ἀεικὲς ἀμεινομένῳ περὶ πάτρης τεθνάμεν. Pro patria magnum decus est profundere uitam. Ac grati hanc uoluntatem celebremus. Quanta enim crudelitas ab hostibus exerceatur, cerni potest in uicinia Noribergæ, ubi aliquot oppida igni prorsus deleta sunt, & in oppido Aldorff circiter octoginta homines incendio perierunt. Consilium igitur arcendi tàm horrendam uastationem à patria, iustum, pium & necessarium fuit. Nunc uos hortamur, ut pericula publica & priuata consideretis, & mentes ad inuocationem Dei exuscitetis, ac ut mores regatis maiore cura, consideratio humanæ infirmitatis etiam uos moueat, cuius in hoc toto bello multa tristißima exempla uidetis, ut cogitetis uersum: Accidere cuiuis potest quod cuiquàm accidit. Oramus autẽ filium Dei toto pectore, ut has regiones, & nos omnes protegat & gubernet, Sicut inquit: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis, Die 16 Iulij Anno 1553.

Hom.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS D. MELchior Fendius.

ETsi quotidie cerni possunt omnibus ætatibus exempla humanæ infirmitatis, tamen hoc sexennium magis tragicum fuit, quàm aliquot superiora secula. Bellis & lue multi præstantes homines absumpti sunt, & in bellis uices uariæ fuerunt, ut dicitur: ξύνθ' ἐνυάλιος καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα. Monet autem nos Deus, ut cogitantes infirmitatem nostram, tantum necessaria faciamus, & ab ipso petamus auxilium. Heri extinctus est in ipso ætatis flore præstans ingenio & eruditione Georgius à Cattwitz natus in familia Lusaciæ, cuius est uetusta & celebrata Nobilitas, qui cum doctrinam iuris & iusticiæ disceret, aliquanto pòst usui & ornamento Reipublicæ futurus erat. Et sapiens princeps Marchio Iohannes, qui scit hanc curam principe dignam esse, admouere ad gubernationem homines ingeniosos & colentes iusticiam & alias uirtutes, iam locum in aula ei tribuerat. Sed immatura mors & Georgio uitam, & Reipublicæ uirum utilem eripuit. Quare & ipsius & nostra causa doleamus. Sed quia & uiuens uera pietate Deum coluit, & studiose didicit, & amauit Ecclesiæ doctrinam, & nunc in agone quotidie

se filio

se filio Dei pia inuocatione commendauit, hanc consolationem teneamus, quæ diuinitus tradita est: Beati mortui, qui in domino moriuntur, & ipsi gratulemur cælestis Ecclesiæ lætißimam consuetudinem, & eius exemplo nos ad pietatem exuscitemus. Hortamur autem, ut ad funus eius conueniatis hodie hora duodecima ante ædes, in quibus nunc habitat uir honestus & eruditus Magister Petrus Iudex Cotbusiensis. In his congreßibus coniungamus gemitus & uota ad filium Dei, ut seruet inter nos Ecclesiam, & nos gubernet ac protegat, Die 19. Iulij, Anno 1553.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI M. SEBAstianus VVinshemius, S. D. Lectoribus.

HOc die Mensis Iulij ante annos 375 Fridericus Imperator cognomento Barbarossa, supplex factus est Romano Pontifici, cum quidem iustum bellum Fridericus geßisset. Tantaq; superbia Pontificis fuit, ut collo Imperatoris pedem imponeret, & iuberet acclamari: Super aspidem & Basiliscum ambulabis. Ac interpellanti Imperatori, Non tibi, sed Petro, superbius respondit, Et mihi & Petro. Tantam tyrannidem exercuerunt Pontifices,

tifices, cum populus ignoraret discrimen inter ministerium Euangelij, & politica imperia. Et hac ipsa potentia abusi sunt Pontifices ad stabilienda idola in Ecclesia. De quibus in Daniele dicitur: Deum Maozim uenerabitur, quem ignorauerunt patres eius, & colet eum auro & argento. Passim adhuc in multis gentibus populus prostratus ad statuas inuocat homines mortuos, ornat statuas auro & argento, negligit ueram filij Dei inuocationem. Ad refutandos autem tàm tetros errores, & ad illustrandam ueritatem, profecto opus est eruditione. Amemus igitur utilia doctrinarum exercitia, & huius scholasticæ militiæ labores, & ærumnas patienter feramus, Et gubernari ac protegi studia à filio Dei petamus, qui quidem inquit: Quanto magis Pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Cum igitur cras hora prima in publico examine doctrinam aliquot nostrorum auditorum exploraturi simus, petimus, ut Doctores & Magistri ad illa erudita colloquia digna honestis & doctis uiris, amanter accedant. Quid gratius esse potest homini sano collatione iudiciorum & opinionum? & prodest iuniores inuitari exemplis grandiorum, ut & studia & alia colloquia magis ament. Oro autem filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, ut nos doceat, gubernet, & protegat, Die Iulij 23. Anno 1553.

Decanus

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI SEBASTIanus Theodoricus Vuinshemius Lectoribus S. D.

VT in aluo matris fœtus mirando modo, quem Deus conditor & instituit & conseruat, fouetur, donec in hanc lucem constituto tempore editur: Ita Ecclesia in hac uita quasi circumdata uerbo Dei, ope diuina gestatur & alitur, donec in æternam lucem & conspectum Dei adducetur. Nec scimus, quomodo in tantis tumultibus seruemur. Sed agnoscamus præsentiam filij Dei, & grati eius beneficia celebremus, & ab eo petamus & expectemus auxilium & protectionem. Vt autem fœtus cingitur fasciolis, chorio & alijs: Ita scholæ & docentium operæ sunt uelut fasciolæ Ecclesiam cingentes, quas lacerare humanis furoribus, Ecclesiæ pernitiosum est. Manifestissimum est enim, sic, & non aliter colligi æternam Ecclesiam, uoce doctrinæ, ad quam conseruandam & propagandam opus est multiplici eruditione. Quare omnes homines fauere scholis rectè docentibus debent, ac nos ipsos præcipue decet modestiam in omni officio præstare, ne ipsi has fasciolas & χόρια laceremus, Ecclesiæ necessaria, quæ in uerbo Dei tanquàm in aluo gestatur. Pertinent autem ad exercitia scho-

lastica exploratio studiorum & testimonia publica. Quare & hunc morem tribuendi testimonia retinemus, & postquam nunc explorata est eruditio horum, quorum nomina adscripta sunt, quia & eruditio eorum laude digna est, & mores honesti sunt: tribuemus eis publicum testimonium, & ornabimus eos gradu Magisterij Philosophici die tertio Augusti, ac filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum sit λόγος æterni patris, & protulerit ex sinu eius Euangelium, uult esse doctrinæ studia, toto pectore oramus, ut hanc Ecclesiam & Academiam, & nos & hos, quorum adscripta sunt nomina, semper gubernet, & faciat nos & ipsos σκεύη ἐλέους & organa salutaria Ecclesiæ, & nobis. Die 30. Iulij Anno 1553.

IN COMPVTVM ECCLESIASTICVM.

VVlt Deus aspici pulcherrima lumina, Solem & Lunam, & eorum considerari circuitus, & cursuum leges. Sic enim inquit: Erunt uobis in signa, menses, dies & annos. Etsi autem in tota hac rerum natura tanquàm theatro multa insignia nobis sunt proposita spectacula, quorum contemplatio & suauis & utilis est, tamen moueamur hac uoce diuina, quæ indicat & commendat nobis effectum duorum luminum, ac certo statuamus

mus anni & mensium rationem cum in Ecclesia, tum in alijs uitæ partibus maximè necessariam & utilem esse. Neq; enim initium retrò cogitari, neq; exordia religionum, & tempora patefactionum diuinarum discerni, neq; mutationes imperiorum distingui possent, sublata anni ratione. Deinde quanta caligo in historijs, quanta confusio præsentium negotiorum, contractuum, pactorum, iudiciorum, deniq; quanta in toto genere humano barbaries, & confusum chaos esset omnium rerum, si nulla extaret annorum & mensium distinctio? Harum & aliarum causarum cogitatione, animi discentium & ad amandam & ad cognoscendam hanc doctrinam inuitari debent, ac singulos pro uirili studia eius doctrinæ iuuare conuenit. Cum igitur à me Hungari & alij studiosi petiuerint, ut eis explicarem, libellum qui inscribitur computus Ecclesiasticus, & ciuilem annorum & mensium distributionem, quæ uulgo in Calendarijs nostris extat, continet, motus honesta petitione hac in re mea studia ipsis deesse nolui. Decreui autem cras hora duodecima in ædibus Viduæ Iohannis Rhauu priuatim eius libelli explicationem inchoare. Quod publicè significandum duxi, ut si qui essent, qui se illis adiungere cupiant, scirent hac in re operam nostram, & studia ipsis non defutura. 1. Septembris Anno 1553.

Bartholomeus Lasan.

ANNO 1553.

IN SECVNDVM LIBRVM INSTITVTIONVM.

ABsolui primum librum Institutionum, in quo multa non Iuris solum scientiæ, sed etiam eloquentiæ, historiarumq; studiosis utilia contimentur. Ac, ut spero, conuenientem præsertim incipientibus Methodum secutus sum, ne uel subtilitate nimia, qua, ut inquit I. C. Paulus in L. Si seruum. Parag. Sequitur. ff. de uerborum obligatione, plerunq; periculose erratur, uel molesta prolixitate, qua huius amplißimi nobilißimiq; studij desertores effici, ac ad diffidentiam agi (imp: iudicio) solent, uterer. Deo iuuante igitur proximo die Lunæ auspicabor secundum Librum, qui doctrinam de acquirendis rerum dominijs tradit, siue id gentium iure, siue testamento, & ultimæ uoluntatis dispositione uel succeßione ab intestato fiat. Quantus autem huius doctrinæ in uniuersæ uitæ consuetudine & præcipuè legum cognitione usus sit, hi intelligunt, qui in ciuilium negotiorum administratione uersantur, nec prorsus omnis eruditionis expertes sunt. Turpe est quenquam ignorare, quo iure aut titulo uestem suam aut facultates poßideat. Turpius nescire potestatem condendæ ultimæ uoluntatis, & rationem succeßionis, Cur & quo ordine filius patri, fratri frater, cæteræq; personæ sibi inuicem in hæreditate succedant. Deniq; barbaricum est, non amare eam

doctri-

doctrinam, qua res singulorum muniuntur, & contra iniustam uim legitimè defenduntur. Ad quam discendam etiam aliarum artium studiosi conuolare debebant, tametsi nec causas acturi, nec ad subsellia iudicum accessuri sint. Liberalis enim est, & inprimis in ciuili hominum communitate necessaria. Quare si quibus opera nostra, & explicandi Iuris instituta aßiduitas non improbatur, his adeundæ domus nostræ copiam facimus, singulisq; in omni officij genere promptißimam paratißimamq; uoluntatem nostram deferimus. Die 10. Septembris Anno 1553.

Georgius Cracouius Pomeranus.

DECANVS COLLEGII DOCTORVM ARTIS MEDIcæ Melchior Fendius Doctor artis Medicæ S. D. omnibus lecturis has literas.

OMnibus nota est utilitas artis Medicæ, quæ diuinitus mõstrata est humano generi, ut adminiculum sit uitæ omni tempore. Matres grauidæ, & deinde puerperæ sæpe iuuantur ope medica. Meminimus honestam matronam, cùm aliquot diebus parturiens, non posset edere fœtum, liberatam esse periculo, & fœliciter enixam, cùm ei datus esset potus, cocto pulegio cum melle & uino. Deinde na-

ti omnibus ætatibus indigemus auxilijs Medicorum. Hæc qui non agnoſcunt, duriores ſunt Caucaſi & Alpium ſcopulis. Et cùm res ipſa conuincat non furioſos, ingratiſſimi ſunt, qui pro his beneficijs nec Deo nec hominibus gratitudinem præſtant. Vos autem, qui in conſideratione Dei & doctrinarum uerſamini, non dubitamus ſæpe cogitare has cauſas, propter quas hæc ars amanda ſit. Primùm, quia uitæ præſidium eſt in tuenda ualetudine, & in depellendis morbis, deinde, quia teſtimonium eſt prouidentiæ Dei, & bonitatis erga nos. Sic enim condita ſunt medicamenta, ut appareat, conditorem uoluiſſe opem ferre humanæ infirmitati, quia & uim ſanandi rebus indidit, & ſingulis membris ſingulas res attribuit, ut conſiderata arte agnoſcamus ſapientem opificem eſſe, & eum celebremus, & nos ei ſubijciamus, & congruant noſtræ mentes, & noſtri mores ad ipſius ſapientiam & iuſticiam. Ita confirmatur adſenſio de prouidentia in nobis, cùm ordinem in natura, & artem in uarietate remediorũ contemplamur. Gratia etiam habenda eſt uiris doctis, qui & hanc philoſophiam conſeruant, & ad poſteros tranſmittunt, & in uſu artis multorum morbis fœliciter medentur. Qua in re hoc quoq; conſiderandum eſt, Deum hoc munere præcipuè Eccleſiam ſuam ornaſſe, in qua ſummi Patres & Prophetæ haud dubiè medici fuerunt. Cùm igitur uiris honeſtis & eruditis

medici ſit amanda.

Iohanni

Iohanni à Bert Vuesaliensi, & Magistro Sebastiano Roder Salueldensi testimonium eruditionis publicum tribuere decreuerimus, hortamur omnes omnium doctrinarum auditores, ut die Septembris 26. ad renunciationem gradus Doctorum in templo arcis conueniant, ubi nobiscum quoq; filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum λόγον καὶ εἰκόνα ἀϊδίου πατρὸς, custodem Ecclesiæ suæ, cum quo æternus pater deliberans hoc totum mundi opificium, & medicamentorum uarietatem condidit, precentur, ut seruet harum regionum Ecclesias, & earum hospitia, & regat nostra consilia & nostras dextras in medicatione, quæ sic est fœlix, cum diuinitus adiuuamur, nec sinat deleri honestas artes, quæ sunt lumen uitæ, quo & ad agnitionem Dei mentes nostræ accenduntur. Erit autem dies renunciationis gradus, quo anno 1529. Turcicus tyrannus Solimanus Viennam terribili obsidione inchoata occupare conatus est ante annos 24. Vnde tamen diuinitus repulsus est post paucos dies, & amissa magna parte exercitus fugiens redijt in Thraciam. Hoc Dei beneficium, nunc quoq; grati celebremus, & petamus, ut deinceps Alemaniam protegat, quæ & est Ecclesiæ hospitium Dei beneficio, & ut experimur, sine defensione est, ac uidua, ut Ebræis Almana uiduã significat, sed Deus est pater orphanorũ, & defensor uiduarum, Datæ die Sept: 24. Anno 1553.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS, D. MELchior Fendius.

QVàm multa habuit hæc breuis æstas tristia spectacula, in quibus Deus ostendit iram suam aduersus nostra peccata, & uocat nos ad conuersionem. Multa oppida & pagi in Francico solo, & in Saxonico, & in eis multi homines incendijs perierunt. Premuntur obsidione adhuc honestæ urbes, quæ sunt Ecclesiæ hospitia. Interfecti sunt quatuor principes, trucidati uiri fortissimi, & magni exercitus. Inter hæc spectacula ridet etiem & scurratur Lamyrus. Vidimus autem his diebus & honestæ matronæ parturientis toto quatriduo ingentes cruciatus, quæ profectò fuit imago parturientis Ecclesiæ. Cùm autem illa honesta matrona coniunx uiri honesti Lucæ Zimmermans, Iudicis in hoc oppido, qui fideliter seruit Reipublicæ & nostræ Ecclesiæ, superata labore partus decesserit, hortamur Scholasticos, ut ad funus conueniant hora 12. ante ædes Iudicis, & cùm de cruciatibus parturientis matronæ cogitabunt, simul dolores piorum in Ecclesia parturiente intueantur, & exemplo huius matronæ, quæ in hoc tanto cruciatu se diuinis consolationibus erexit, ut placidè Deo obediret, & se adsiduè filio Dei commendauit, discamus & ipsi Deo obedire in no-

in nostris miserijs, & eum ardentibus uotis inuocemus, ut sit in silentio & spe fortitudo nostra. Die 25 Septembris Anno 1553.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS D. MELchior Fendius.

IN *congreßibus publicis* Ecclesiæ *hoc biduo præcipuè doctrina de* Angelis *proponitur, & monemur, ut gratias agamus* Deo *conditori, quòd excubias piorum & castorum* Angelorum *nobis adiunxit, & ut precemur, ut semper nos protegat* Deus *pio & casto agmine* Angelorum. *Cogitate autem id quod uerißimum est, & hæc ipsa pia & casta agmina* Angelorum *adesse in his ipsis congreßibus, & comitari pios euntes in templa, ubi uox* Euangelij *incorrupta sonat, & adesse redeuntibus uelut adsiduos custodes. Id enim adfirmat filius* Dei *inquiens:* Angeli eorũ uident faciem patris mei cœlestis. *Quare libentius accedite ad conciones, & ibi cogitate doctrinam diuinitus traditam de* Angelis, *in qua multa sunt digna consideratione, quæ in concionibus aliquo modo explicantur. Ac lætemini uos audire uocem diuinam, in qua discernitur* Deus *à creaturis, ab* Angelis, *& alijs, & ostenditur discrimen inter bonos & malos spiritus,* Hæc tota *sapientia de dis-*

crimine bonorum & malorum spirituum horribiliter Ethnicorum furoribus deleta est, qui & Deum & castos Angelos contumelia adfecerunt, cum finxerunt eadem numina benefica & scelerata esse. De his horrendis tenebris Ethnicorum cogitate, & agnita luce ueræ doctrinæ agite gratias Deo conditori, non solum, quòd addit uobis custodes pios & castos Angelos, sed etiam, quòd patefecit in Ecclesia ueram de Angelis doctrinam. Et exuscitet uos doctrinæ cogitatio, ut bonitatem Dei celebretis, & beneficia, quæ tribuit per castos Angelos, agnoscatis. Labores etiam, curas, & certamina castorum Angelorum pro uobis intuemini. Hi assiduè dimicant aduersus diabolos, & depellunt eos à corporibus uestris, à congreßibus uestris, à cunis puerorum, à tectis, & cubiculis uestris. Hi latrones magnis laboribus castorum Angelorum reprimuntur, Sicut expresse Psal: inquit: Quoniam Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in uijs omnibus tuis. Qua in re etiam cogitate, quàm procul absint à superbia hæ piæ & castæ turmæ Angelicæ quas nominat uox diuina λειτουργικὰ πνεύματα.

Hæ excellentes naturæ nobis miseris sordidis hominibus adsidua præstant ministeria, & quidem in rebus, quæ nobis quidem stultis uidentur uiles & indignæ illa excellentia naturæ & uirtutum

in

in Angelis, tamen necessariæ sunt uitæ nostræ in regendis cunabulis nostris, tectis, & nostris corporibus. Quanq̃ autem nostra infirmitas non potest exponere magnitudinem harum rerum: tamen excitandæ sunt mentes ad hanc cogitationem, & Dei beneficia celebranda sunt, & petenda. Quare & reuerenter ad congressus in templo accedite, & ad hanc piam cogitationem & precationem uos exuscitate, & ut ostendatis significationem gratitudinis erga ministerium Euangelicum, ex quo doctrinam de Angelis ueram discitis, singuli ad aram munera sua offerant. Hoc officio etiam Angeli delectantur.

Intelligimus etiam hic multos esse, qui non dederunt nomina sua Rectori. Prorsus alienum est à ciuili consuetudine, uelle sine certis Magistratibus inter homines uiuere. Quare hospites illi aut nomina dent Rectori, & studia doctrinæ colant, aut prorsus hinc discedant. Amant casti Angeli leges, & sciunt esse sapientiam Dei, & sunt custodes politiarum. Horum exemplum nos quoq; imitemur. Studeamus etiam retinere eos in consuetudine, nostra modestia, & castitate, quas uirtutes ualde amant. Datæ in festo sanctorum Angelorum, Anno 1553.

Rector

ANNO 1553.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS D. MELchior Fendius.

Filiola bimula doctissimi uiri Magistri Antonij VValtheri, qui recens à gubernatoribus huius Academiæ huc ex schola Stetinensi propter eruditionem, & pietatem, & industriam accersitus est, ut artium illustrationem & propagationem in hac Academia adiuuet, in itinere adflicta æstu, & alijs difficultatibus morbum contraxit, quo tandem consumpta, heri ad æternam consuetudinem filij Dei ex hac misera uita migrauit, cui hora 12. funus fiet. Etsi autem parentes, ob hunc filiæ charissimæ obitum in magno luctu sunt: tamen sustentant se promissione filij Dei Domini nostri Iesu Christi, dicentis: Sinite paruulos uenire ad me, & nolite eos prohibere, quia talium est regnum cœlorum. Item, Non est uoluntas patris, ut pereat unus de paruulis istis. Decet autem uos quoq; cõmiseratione piorum parentum adfici, & illis dolorem, quibus possumus officijs lenire, studere. Hortamur igitur Collegas & auditores nostros, ut ad funeris ceremonias conueniant in platea, qua itur ad Granarium, & se ac suos DEO pijs uotis commendent. Die 4. Octobris

Anno 1553.

Vicerector

VICERECTOR ACADEMIÆ VITEBERGENSIS IOhannes Forsterus Theologiæ Doctor.

ARca Nohæ, quæ uehebat Ecclesiam in diluuio ante annos 3859. cum in undis iactata esset tota æstate, primùm hoc die 17. huius mensis consistere cepit, & quidem in montibus Armeniæ. Vt autem filius Dei præsens hanc suam Argo inter fluctus gubernauerat et seruauerat: Ita hyeme tranquillum hospitiũ Argonautis suis præbuit, donec eos in terram in Vere rursus exposuit. In hac ipsa imagine consideremus et tristissimũ exemplũ iræ Dei aduersus peccata hominum, qui simul tantam multitudinem delet, et conseruationem unius exiguæ familiæ, ut cerni posset, diuinitus, non casu seruatam esse. Expauescamus autem cogitatione horrendæ iræ Dei, & nos quoq; in Arcam filij Dei abdamus, petamus ut nos hospitio excipiat, mitiget pœnas, gubernet & protegat nos, nec deleri sinat pia doctrinæ studia, cùm quidem passim tàm multi exoriantur fanatici doctores, aduersus quos ordine erudiri iuuentutem necesse est. Te igitur fili Dei Domine Iesu Christe oramus, ut nobis quoq; placidam hyemem tribuas, & tu ipse sis rector in hac tua Argo. Quia uerò & diuina sapientia ordinatum est, ut in societate hominum

minum certi homines præsint, nostra suffragatione etiam magistratus eligendus est. Quare præcipimus omnibus auditoribus in hac Academia, ut cras hora 7. ad renunciationem electi Rectoris conueniant. Simul autem admonemus uos, ut de causis politici ordinis rectè cogitetis, & sapientiæ Dei libenter obediatis, qui suo sapientißimo consilio uult aliquos esse Doctores, & gubernatores aliorum, & præcipit obedientiam iuxta dictum Pauli: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et sapienter apud Sophoclem dictum est: ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν. Quare propter Deum, & propter communem utilitatem amemus hunc uitæ ordinem, & sciamus pædagogiam esse ad intelligendam antecellentiam, qua Deus antecedit nobis, fouet, & regit nos. Die 17. Octobris Anno 1553.

In Pauli Sophocles dicit.

EX Atomis mundum non confluxisse minutis,
Ceu tua uana fides, nos Epicure docet,
Ostendunt pulchri rutilantia lumina cœli,
Et quicquid mundi machina lata tenet.
Siue oculos etenim, rectosq; ad sydera uultus
Tollas, & stellas inde notare uelis:
Cunctarum uideas seu leges ordine rerum
Nascendi, similes quas sine fine tenent:
Cogeris inuitus mentis linguæq; fateri
Voce, Deum ualida cuncta creasse manu.

Insuper

Insuper esse Deum mentem quæ cuncta gubernet,
Et seruet firma, quam modo, lege, dedit.
Nam certos motus, quis sydera cuncta mouentur,
Edere, nec uarios mens bene bruta potest.
Nec certas seruare uices usuſq; uidebis,
Quæ cæco casu, uel sine lege ruunt.
Firmiter ut teneris igitur studiosa iuuentus
Æternum credat mentibus esse Deum.
Qui genus humanum, tenet & quæ machina mundi,
Condiderit, seruet, curet & usq; regat:
Sæpius aspiciat splendentia lumina cœli,
Et certos motus quos tenuere notet.
Et discat causas uarijs cur motibus errent,
Cur gressum porro, cur modo retro ferant.
Cur modo festino, modo lento incedere cursu,
Corpora cumq; alijs cur sua iuncta uelint.
Quidq; frequens uarij ferat hæc mutatio motus,
Et tempestates quàm ualidas cieat.
Plinius hæc nobis mira breuitate Secundus,
Cum tradat, dignus qui repetatur, erit.
Ergo iuuante Deo, lux cum iam prima Nouembris,
Surgit, sed medium Sol tenet ipse polum:
Ordiar in nostris perdocta uolumina Caij
Ædibus, & magna sedulitate legam.
Qui cupit hæc igitur facili paruoq; labore,
Discere, nec parua commoditate frui:
Is me conueniat, mora nec nectatur ab ullo,

Qui

Qui studijs rectè consuluisse cupit.
Tu modo Christe faue, patris diuina propago,
Æterniq; potens nos tua dextra tegat.
Opprime grassantem crudeli Marte tyrannum,
Qui tuus est hostis perpetuoq; manet.
Et tua discentem diuina oracula turbam
Defende, ut fiant plurima grata tibi.

M. Sebastianus Theodorus Vuinshemius.

SEQVVNTVR SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA A DIE LVCÆ ANno 1553. per hybernum semestre, quo fuit Rector Illustris & generosus dominus, dominus CASPAR VLRICVS COMES à Reinstein & dominus in Blanckenburg &c. Vicerector uerò clarissimus uir Iohannes Schneideuuein Iuris utriusq; Doctor.

Caspar

CASPAR PEVCERVS STVDIOSIS AVDITORIBVS S. D.

VVlt Deus hominum uitam doctrina, hoc est, suæ lucis radijs gubernari, ac in lege simul sancit quid in præsentia agendum sit, & futura monstrat, ut mentione præmiorum & pœnarum discernat honestas & turpes actiones, & simul metu pœnarum deterreat homines à sceleribus. Manent enim ueræ ipsius regulæ, Qui gladium acceperit, gladio peribit: Scortatores & adulteros puniet Deus. Hæc futura uult Deus prospici, & firmißima fide uult nos his prædictionibus adsentiri. Atq; utinam hanc diuinam μανΘικὴν homines magnifacerent, nec Cyclopico furore contemnerent. Nec fallunt euentus, sed fatali ordine sequuntur sine ulla dubitatione atrocia delicta, atroces pœnæ, sicut & in ueteri Poëmate dictum est:

εἰμαρμένον γὰρ τῶν κακῶν βουλευμάτων
κακὰς ἀμοιβὰς ἐστὶ καρτῶσθαι βροτοῖς.

Præterea in Physicis ostendit Deus etiam seriem causarum & effectuum, uult & præsentem corporum naturam aspici, & intelligi, quæ res prosint, quæ noceant. Alitur corpus conueniente cibo & potu, obruitur & læditur rebus non conueni-

entibus, & intemperantia. Ita suas habent prædictiones & Medici & alij artifices. Sic & de aëris qualitate, & de hominum temperamentis, inclinationibus & moribus prædictiones sumuntur ex ordine causarum & effectuum diuinitus constituto, cum stellarum positus ad aërem, & ad nascentia corpora confertur, quia esse aliquam uim luminis cœlestis in aëre & in nostris corporibus, manifesta experientia ostendit. Etsi igitur non omnes euentus prospici possunt (Non enim omnes à stellis, aut temperamentis oriuntur) Tamen multarum rerum significationes animaduerti possunt. Et utile est singulis, suorum corporum κρᾶσιν & inclinationes nosse, ut arte regantur, aut frenentur. Vtile etiam cauere rapidos motus aliorum. Deniq; prodest uidere consensum cœlestium corporum cum inferioribus.

Quare decreui Deo iuuante enarrare Ptolemæi librum, cui titulus est Quadripartitum, in quo uetus doctrina uerecunde recitatur, ac tribuam ei singulis septimanis unam horam, uidelicet, die Mercurij tertiam. Nec uero hac doctrina ad superstitiones & ad Stoicam necessitatem studiosos abducimus, sed uolumus eos naturæ ordinem considerare, qui est illustre testimonium de prouidentia Dei, Volumus item considerare eos naturæ nostræ infirmitatem, & uarias euentuum causas, ut exuscitentur ad inuocationem Dei, & ardentibus uotis petant se à

Deo

Deo gubernari. Nam fata mouere Deus, tollere fata potest. In hac ipsa causarum collatione agnoscamus & deploremus naturæ nostræ infirmitatem, pericula, & errantes motus, & discamus Deum esse agens liberum, & exaudire inuocantes, ut filius Dei inquit: Orate ut possitis effugere uentura mala. Præcipit autem & Deus in regendis moribus diligentiam, quæ non prorsus inutilis est, sed frenare errantes impetus aliquo modo potest, & in hac lucta Deus opem fert petentibus, ut inquit Dominus: Quanto magis Pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Quò igitur propius aspicis pericula, eò sit inuocatio ardentior. Vetustas narrat uatem Phinea, qui in ueterem Mysiam ex Phœnice intulit doctrinam de motibus cœlestibus, punitum esse propterea, quòd quædam de causis cœlestibus imtempestiue protulisset, eoq; missas esse ad eum Harpias, ut tetra illuuie dapes ei corrumperent. Itaq; iubet Phineus ipse in Argonautico, ut uerecundæ sint prædictiones, & petatur à Deo gubernatio, sic enim inquit:

Venturis Deus ostendit prænuncia signa
Casibus, inuoluens dubijs oracula uerbis.
Vt primum ignaros moueat, mox mentibus ad-
Sollicitis curam metuentibus abdita fata, (dat
Ne quocunq; trahunt adfectus, prona sequantur
Pectora, sed iustas legum patiantur habenas,

Et uires hominum discant longe esse minores
Diuinis, metuantq; Deum, qui uindice dextra
Haud dubie humanos properat punire furores.

Annus ueniens habet diros positus stellarum, cum Sol ingredietur Arietem. In nona domo erunt Saturnus, Mars, Venus & Mercurius in Piscibus, Et iacet abiectus Iupiter in opposito signo in domo tertia. Hi positus seditiones & dogmatum confusiones minantur. Simus igitur in omnibus actionibus contantiores & modestiores, & cogitemus ideò filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum adsumsisse massam generis nostri, ut nos quasi de sua ceruice pendentes gestet, ne funditus deleatur genus humanum, ac ueris gemitibus precemur, ut publicas & priuatas pœnas nobis leniat, regat uocem doctrinæ, & non sinat fieri maiores dissipationes. Harum maximarum rerum cogitatio in his lectionibus excitatur. Quare non moueamini Cyclopicis sermonibus eorum, qui doctrinam de motibus & effectibus cœlestibus contemnunt, sed consilium Dei considerate, qui non frustra tanta arte stellarum motus ordinauit, & effectiones aliquas manifesta experientia ostendit. Bene uale Lector,

Anno 1553. uicesimo tertio Octobris,
quo coniuncti fuerunt Iupiter
& Venus.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DIctum est dulcissimum Nazianzeni οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει, ὥσπερ τὸ καλὸν συνοδὲς, καὶ ἀγαθαὶ ἐλπίδες. Nihil adeò exhilarat hominem, ut bona conscientia & spes bona. Est autem bona spes, effectus bonæ conscientiæ & fidei acquiescentis in Deo, petentis & expectantis auxilium à Deo. Sæpe autem mæsticia morborum & mortis causa est. Causam igitur mæsticiæ uitemus. Existimamus Michaëlem Fabrum Vuinshemensem mæsticia in morbum incidisse, quo natura superata est. Ac profecto dolore afficimur propter eius mortem, quia erat ingenio sanabili, & spes erat eum aliquanto pòst utiliter seruiturum esse Reipublicæ. Nunc obtemperemus uoluntati Dei, & frenemus impetus uehementiores. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funus hora duodecima conueniant, ubi suam quisq; uitam Deo pijs precibus commendet. Pridie Encæniorum, quæ Ierosolymæ instituta sunt repurgato templo ante annos 1715. Die 24. Nouembris.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MVlta uidimus tristia spectacula inde usq; à mense Iulio, quorum consideratio nos

ad modestiam & ad precationem inuitare debebat. Interfecti sunt quatuor nobilissimi Principes, & multi uiri fortissimi, captæ & incendijs deletæ urbes, ciues trucidati, matres cum parua sobole in exilia pulsæ. Hæc cùm fiant in uicinia, dolore adfici omnes propter patriæ calamitatem oportebat, & metuere similes pœnas, & flectere animos ad pietatem & ad precationem. Sed multi quasi contagio insanientes, fiunt furiosiores. Fuerunt in hoc oppido præsidia militum amplius septennio. Nullus tamen miles aduersus quenquam in oppido usus est tormentis, ut accidit intra biduum, & quidem petiti sunt, & uulnerati globis nobiles docti, modesti, qui neminem irritauerunt. Fieri autem potest, ut alij inquieti irritauerint milites. Nam & hoc audimus, scholasticos quosdam uagari noctu terribili genere armorum instructos. Ideò seuerè præcipimus omnibus scholasticis, ut sint modesti, & uitent causas & occasiones periculorum, dicti diuini memores: Qui amat periculum, peribit in eo. Ac prohibemus nocturnas discursationes, uociferationes, & armorum gestationes. Cogitent adolescentes, non solum ab hominibus pericula oriri, sed diabolos insidiari uitæ, & moliri seditiones, & cædes & alia mala. Incitant igitur organa sua, homines prophanos & impios, ut multis noceant, & turbent communē societatem. Quare simus uigilantiores, sicut Petrus inquit:

Vigilate

Vigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquàm Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Et non solum uitemus occasionem rixarum, sed etiam inuocatione filij Dei nos muniamus, qui ideò massam nostri generis adsumpsit, ut nos gestet, quasi de sua ceruice pendentes, & conculcet caput Draconis. Est quædam in militia necessaria sapientia, ut Polybius inquit: Nosse hostium genera, sensus, arma: ita considereretis uos quoq;, carissimi adolescentes, quàm habeatis hostes sæuos & astutos diabolos, nec contemnite pericula uestra, Sed diligentia & inuocatione Dei, uos contra crudelitatem & astutiam hostium muniatis. Nos quoq; oramus filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut uos, & hanc totam Ecclesiam protegat & gubernet. Datæ die 19. Decemb. 1553.

Dicum bi.

SEQVITVR ANNVS A natali Christi M. D. LIIII.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

Isacides nato iam iam moriturus Iudæ,
Fatidico tales prodidit ore sonos.
Non mea posteritas legem sceptrumq; docentis
Amittet natos stirpe ducesq; tua.
Ætherea donec missus de sede Redemptor
Nascetur Siloh sanguine Iuda tuo.

Reddet hic in toto credentibus orbe ſalutem,
Auferet & morti triſtia regna pijs.
Dixerat: extemplo pius intellexit Iudas,
Quem uellet tecta uoce notare pater.
Scilicet æterno Chriſtum qui cum ſit ab æuo,
Virgine erat quondam matre futurus homo.
Eſt etenim Graijs χόϊιον, quo dicere SILOH
Lingua Paleſtinæ gentis Ebræa ſolet,
Inuolucrum teneri materno in corpore fœtus,
Quo cinctus cotylis lac ſibi dulce trahit.
Ac ita uirgineum fœtum gens illa uetuſta,
Abſq; uiri genitum ſemine, uoce notat.
Cur autem tali Meßiam ſignat Iacob
Nomine, quæ ratio, quæue figura ſubeſt?
Talis erit miſerum quondam uenturus in orbem,
Talis in humano ſanguine Chriſtus erit.
Squalidus infirmis geſtabitur oßibus infans,
Machina quo rerum tota loquente ſtetit.
Imo flagellatus lignoq; expanſus in alto,
Totus pelliculæ more cruentus erit.
Hæc docuiſſe ſuos grandæuum ætate nepotes,
Iſaciden, uocis ſignificata monent.
At quia præcepit Deus, hanc Eccleſia uocem,
Vt ſonet, eſt noſter diſcere tanta labor.
Nos immerſa malis gens, & caligine mortis,
Preſſaq; peccati pondere turba ſumus.
Nam meriti nuſquàm ratio uenit obuia cuiquam,

Exequi-

Exequitur Legis cum Deus ipse minas.
Qui tamen humanam miseratus pectore sortem,
Hæc te restituent pharmaca, dixit Adam.
Splendor & illustris summi genitoris imago,
Assumet massam de muliere tuam:
Ipsaq; Satanicos lætalia uulnera morsus,
Diuina, fuso sanguine, tollet ope.
Nec non offensi placabit numinis iram,
Sic ait, atq; ratam uerba habuere fidem.
Induit humanam reuoluto tempore massam
Filius excelsi uera propago patris.
Fascia fit χοῖρῳ similis, sic excipit ictus,
Illita uipereo spicula felle, graues.
Vincit, & imposito uictos pede conterit hostes,
Parta triumphantis more trophæa locans.
Non etenim est fragilis tantum caro Filius ille,
Atq; fluens tabo fascia cruda putri.
Non est panniculus tantum, uermisq; cruentus,
Pollutusq; atro sanguine, factus homo:
Viuit in assumpto, non enarrabile uerbum,
Corpore, sustentat membra caduca λόγος.
Fœdere mirando nostris se filius oris
Conceptum salua uirginitate dedit.
Sic uult in nobis amissam accendere uitam,
Atq; nouæ lucis dona reperta dare.
Non potuisset enim nostrum durare uel horam,
Te nisi nate Dei uiuificante, genus.

Tu nisi, naturæ nouus instaurator ut esses,
Consilio patris missus ab axe fores.
Tu nisi uulneribus nostris medicina fuisses,
Spes expectandæ nulla salutis erat.
Hic λόγος ut nobis sese communicet, affert
Accepta è patris nuncia læta sinu.
Ac Euangelij patefacta oracula cœlo,
Amplecti docili pectore quenq; iubet.
Et semper præsens discentum protegit agmen,
Adiungit studijs quo pia uota suis.
Iusticiaq; sua Christus nos uestit, & intus
Adsimulat uerbo pectora nostra suo.
Cum mouet in nobis incendia talia flatu,
Optimus est qualis fons Deus ipse boni.
Et patre placato cælestia gaudia nobis
Iustifica reddit non moritura fide.
Hæc repetit nobis hodierno Ecclesia festo,
Qui casti partus dicitur esse dies.
Cum Deus astrorum fabricator & ordinis autor,
In cunis tenero uagijt ore puer.
Mens igitur quæ grata Deo studet esse subinde,
Cogitet ardenti talia mente bona.
Et celebrans pura uenientem è uirgine Christum,
Defensum curæ se petat esse Deo.
Oret & ut placida Germania pace fruatur,
Nec noceant studijs impia bella bonis.
Iam quia per uerbum uehitur sub pectora Christus,

Debita

Debita Doctori quisq; didactra ferat.
Ac uolumus castam studiosos munus ad Aram,
Votaq; ad æthereum ferre modesta patrem.
Vt noster cœtus grati det signa fauoris,
Exemplo reliquos erudiatq; pio.

Die Natali, Anno 1554.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETiam Stephani testimonium in agone ostendit, mortem piorum iter esse ad dulcissimam æternæ Ecclesiæ societatem, in qua uiuit filius Dei, & coram ostendit æternum patrem, & nobis monstrat admirandam diuinæ & humanæ naturæ copulationem, & exponit causas omnium suorum operum. Quare Stephani historia nos hodiè de futura uita commonefaciat. Cum autem hac nocte pia & honestissima uirgo Sara Spröttin soror honestissimæ coniugis, uiri eruditi & integri Magistri Petri Prætorij Cotbusiani, ex hac uita in confessione pia & assidua inuocatione filij Dei decesserit, non dubitamus, & ipsam dulcissima consuetudine cœlestis Ecclesiæ frui. Fuit enim puella in numero de quo inquit filius Dei: Non est uoluntas patris, ut pereat unus de paruulis istis. Hortamur autem Scholasticos, ut in nouo uico ante hospitium M. Petri Cotbusiani hora prima ad pium ritum fu-

neris

neris conueniant, ubi ſinguli ſuam uitam, & totam Eccleſiam Deo commendent. Profecto enim ſolis humanis conſilijs & præſidijs non poſſumus uitã & alia neceſſaria bona retinere. Sed ueriſsima uox eſt diuina: Ipſe eſt uita tua, & longitudo dierum tuorum. Quare nos ei ueris gemitibus commendemus. Die Stephani Anno 1554.

IN PRAELECTIONEM TERTII ELEMENTORUM Euclidis.

ABſoluimus priores duos libros Elementorum Euclidis, in quorum explicatione demonſtrationum præcipuarum uſum oſtendimus breuibus, quantum id forma ratioq; doctrinæ, & tractatio Elementaris tulit. Intelligent autem rei magnitudinem & utilitatem, quæ his continetur libris, ſtudioſi rectius, ubi uel ipſi accommodarint hæc elementa ad illuſtrandas eas materias, quarum ueritas euidens eſt, & certitudo ſolis innixa fultaq; conſiſtit demonſtrationibus, uel ingreſsi in penitiores Mathematum receſſus, inde conditis magna uarietate diſciplinas atq; abſolutas cognouerint, quarum ne guſtum quidem percipient unquàm, niſi his fontibus prælibatis. Sequitur liber Tertius, quo autor, ut in prioribus ſchemata rectis definita lineis declarauit,

clarauit, ſic eadem ſerie, ſcilicet quam rei naturam præſcribit & exigit, perfectiſsimæ inter planas omnes figuræ ἰδιότητας exponit ac demonſtrat, Circuli nimirum, qui uno incluſus ac circumſcriptus ambitu, totus uergit in ſeſe, ſeq; ipſum continet, neq; inæquale aſperumue, aut angulis inciſum uel in anfractus contortum quicquàm habet. Fundamenta ſciant ſtudioſi tradi in hoc libro, ac demonſtrari doctrinæ Sphæricæ. Qua ſeſe ratione, quibus in locis, qua forma angulorum uel ſecent uel contingant circuli exterius interiùſue: Quæ rectæ lineæ, ſi à puncto extra circulum producantur, uel intra ambitum cadant, uel eundem forinſecus ceu ſtringant: ſi uero intra circuli ambitũ utroq; termino peripheriæ applicentur aut educantur ex centro, quæ maximæ, quæ minimæ, quæ inter ſe ſint æquales: Quales efforment ac complectantur angulos: Quæ ſit inter ſe ratio arcuum, quos anguli æquales ſiue ad centra conſtituantur æqualium circulorum, ſiue ad ambitum, uel æquales rectæ lineæ obeunt ac ſubtendunt: Quæ item ſit ratio inter ſe Angulorum & ſegmentorum, quæ ſecantes & contingentes lineæ, uel includunt uel abſcindunt: Quæ ſit ratio angulorum inter ſe ad centra & ambitus conſiſtentium, quæq; ſunt iſtiuſmodi. Latiſsmè hæc patent, Hinc nata doctrina ſubtenſarum in circulo rectarum linearum, & prima initia doctrinæ de triangulis

ſphæricis.

sphæricis. Hinc Theodosij sphærica extructa sunt. Nec se quisquam aut hæc aut Ptolemaica assequuturum arbitretur, nisi elementis tertij huius libri comprehensis & exercitatis. Quare studiosos hortor, ut in hoc libro discendo eam adhibeant dligentiam, quam præstiterunt hactenus. Ordiar proxima die Lunæ. Hodie pergam in Τετραβίβλῳ *Ptolæmei. Die Stephani anno 1554.*

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi Matthęus Plochinger Vuitebergensis, omnibus studiosis S. D.

CHristus Ephratæa cũ nascitur hospes in urbe
Virgine, cuius honos non temeratus erat.
Non habet hospitiũ quod late splendeat auro,
Nec subit Attalicis tecta superba bonis.
Non in præsepi recubans in frigore brumæ,
Estipulis factum despicit ipse thorum.
Insuper auxilijs deserta puerpera uirgo
Omnibus, è solo pendet amore Dei,
Maturumq; utero, non ullis usa ministris,
Deponit casti nobile uentris onus,
Editus ergo tener genitricis molliter aluo,
Rebus eget, iustis præsidijsq; puer.
Aduolat angelicæ sed sedula turba cateruæ,

Atq; ministerium gaudet obire pium,
Officijsq; suis, cum casta Maria recenti
Lassa fores partu, te recreare studet.
Hic lapidum ex uenis carbones decutit, unde
Attritu chalybis mox noua flamma micat.
At torres alius raptim sarmentaq; parua
Colligit, accenso dans alimenta rogo.
Porrigit hic liquida fragilem cum pulte patellam,
Et cape quam calidus percoquat ignis, ait.
Ille uolans labrum flammis apponit ahenum,
Plenaq; spumantis pocula miscet aquæ.
Tum quoq; fasciolas alios super igne uideres
Lintea cum pannis alba, fouere suis.
Ille bipenne secat frondes, finditq; minutis
Partibus, hic haustis balnea curat aquis.
Pars apte puero lectum componere certat,
Vt recubent molli membra tenella thoro,
Plurima pars pueri rapit oscula dulcia Christi,
Illius & cunas officiosa mouet.
Dum capit exiguum mater defessa soporem,
Siccaq; iucunda membra quiete rigat:
Talia perficiunt intus sua munera læto
Pectore cœlestes, agmina pura, Chori.
Nec labor est ullus, quem se subijsse grauentur,
Qua possunt puero gratificantur ope.
At foris muigilat uacuis pars altera tectis,
Excubias Christo non simulanter agens.

Præsidi-

Præsidiumq; locat, custodibus omnia cingit,
Ne qua timenda graui fraus sit ab hoste grauis.
Neue uel absumat Vulcani insana potestas
Tegmen, ut iniecto corruat igne domus.
Vel subitus torto delapsus ab aëre turbo,
Exiguos laceret disiciatq; lares.
Credibile est etiam fremuisse per æthera Martem,
Angelico furias ui superante choro.
Interea reliquus candenti in lumine cœtus,
Grata Deo melica carmina uoce canit.
Gloria summa Deus tibi sit, pax aurea terris,
Humanum recreent gaudia uera genus.
Iam nunc tempus adest, celebris cum gloria fiet,
Temporibus nullis emoritura, Dei.
Crescet honos, meliorq; focis cadet hostia sacris,
Nempe Dei agnitio uera, piæq; preces.
Nunc etiam terris pietatis alumna redibit,
Quæ nomen placidæ nobile pacis habet.
Cordaq; læticiam mortalia rursus habebunt,
Anxia quæ uarijs antè fuere modis.
Vt quodcunq; uigens alitur uitalibus auris,
Æternis celebret laudibus omne DEVM.
Sic ipsi uerum diuino carmine cultum,
Et quis honor deceat numina casta, docent.
Nos quoq; mortales illorum exempla secuti,
Edamus simili pectore dulce melos.
Si studeamus enim recte proponere plebi,

Et fidis animis uerba docere Dei.
Gloria uera Deo dabitur, tum nota per orbem
Vox erit, ac humiles audiet ille preces.
Sed pax terrenis iterum regnabit in oris,
Consensus quoties relligionis erit.
Communem quoties seruabit aletq; quietem
Quilibet officij pro ratione sui.
Gaudia spirabunt mortalia pectora, quando
Admissis ueniam lapsibus esse scient.
Quod fit ubi uerbum solatia nunciat ægris
Mentibus, ac intus gaudia uera mouet.
Tunc turbata, nouo recreantur pectora motu,
Vt iusto æthereum numen honore colant.
Talia quo fiant, doctrinam haurire necesse est,
Ac λόγος his studijs ipse fauere solet.
Quapropter fieri studiorum examina prodest,
Vtilitas illis non mediocris inest.
Dent igitur nobis solito sua nomina more,
Censuram nostram qui subijsse uolent.
Non his officium nostrum, seu iusta uoluntas
Deerit, ingenijs semper aperta bonis.
At tu gnate Dei, patriæ concedito pacem,
Et studijs castis, quod facis, usq; faue.
Tempora represso fœlicia Marte reducas,
Germinet ut sanctum semen in orbe tibi.

Anno 1554.

ANNO 1554.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI MATTHÆus Plochinger Vuitebergensis.

HOdie memoria conuersionis Pauli celebratur, qua ad agnitionem filij Dei uocatus est, in cuius Historiæ recordatione intueantur mentes omnia Ecclesiæ tempora, & Deo gratias agant, quod se patefecit, & testimonia addidit, & æternam Ecclesiam colligit, & celebremus Deum nominatim propter Pauli uocationem, cuius monumentis adhuc nos docet. Eò etiam doctrinæ studia magis amemus, quia res ipsa ostendit, sine literis & sine eruditione non posse intelligi grauissimas Pauli disputationes. Extant enarrationes Thomæ, & similium in Paulum, in quibus quia neque ordinem rerum, neq; genus sermonis intellexerunt, sæpe hoc accidit, quod in prouerbio dicitur: ἕτερα μὲν ὁ ῥῆς, ἕτερα δὲ ὁ ξυθμὸς λέγει. Ex talium interpretum inscitia tenebræ in Ecclesia ortæ sunt, post tenebras pœnæ secutæ sunt, dissidia, bella, uastationes. Harum maximarum calamitatum partem cum sentiamus, redeundum est ad Deum, & petenda mitigatio. Sic autem redibimus ad Deum, si ueritas nobis præluceat, si rectè discemus integram doctrinam de Deo. Prosunt autem studijs exercitia Scholastica, si recte gubernentur. Ideò petimus, ut hodie

hora

hora prima ad publicum examen Collegæ nostri omnes, & alij uiri docti conueniant, ut studia inspiciant, ξυνὴ γὰρ χρεὼ, ξυνοὶ δέτε μῦθοι ἔασιν. Pertinet ad communem salutem recta institutio. Ideo multi consilia conferant. Et nullum est pulchrius spectaculum, quàm cernere uirorum doctorum congressus, placide & amanter quærentium ueritatem collatione iudiciorum & sententiarum. Simul autem his congreßibus misceamus pia uota, & petamus à filio Dei, ut semper Ecclesiam in his regionibus colligat, & regat ac adiuuet docentium studia, quia uerißimum est, sapientiam salutarem, donum Dei esse. Datæ die fausto conuersionis Pauli 1554.

DECANVS COLLEGII THEOLOGICI IOHANNES Bugenhagen Pomeranus Theologiæ Doctor, Pastor Ecclesiæ Vuitebergensis.

NVlla unquàm in cœlo & in terra uox ardentior audita est, quàm precatio filij Dei in Agone, qua orat æternum patrem, ut colligat Ecclesiam, & petit, ut sanctificet eam uerbo suo. Propter hos inenarrabiles filij Dei gemitus sciamus, & colligi, & seruari Ecclesiam, ac uelle Deum, ut grati hanc precationem adsiduè

cogitemus. Stat coram æterno patre hic noster summus Sacerdos, de quo dictum est: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchizedek, & pro te ipso precatur, & petit ea dilectione te diligi, qua ipse diligitur. Quid petere maius potest? Huius ueræ interceßionis fiducia credamus nos Deo curæ esse, et ei obediamus, & petamus, & expectemus ab ipso auxilium. Cùm autem uelit nos uerbo Dei sanctificari, simul præcipit, ut doctrinam, quam tradidit, piè discamus. Hanc ob causam instituta sunt docentium & discentium collegia. Et filius Dei, immensa bonitate in Ecclesiarum nostrarum Academijs lucem doctrinæ restituit. Hanc ne sinat extingui, toto eum pectore oro. Vos quoq; aßidua precatione & diligentia discendi retinere hoc tantum beneficium studete. Et ut ostendatis studium uestrum erga eos, qui rectè docent, cras hora 8 in templo Arcis ad renunciationem testimonij publici conuenite, in qua gradus Doctorum Theologiæ decernetur uiro Reuerendo eruditione & uirtute præstanti Magistro Henrico Sthenio Mundero, uocato ad gubernationem Ecclesiarum in ditione Illustrißimi Principis Erici Ducis Brunsuicēsis. Scitis enim graues causas esse, cur testimonij renunciatio publicè fiat, quia semper in Ecclesia fuit Δοκιμασία, & hanc esse publicā, utile est, ne furtim in Ecclesias irrepant inexplorati, tales, quales in Carmine describuntur: λαβράγοραι τε

ματαιο-

ματόλολόγοι τε ταραξινοοίτε. Simul autem in hac frequentia uota coniungenda sunt, ut Deus seruet Ecclesias, & hunc uocatum ad ministeriũ gubernet. Et hic publicè oro filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, sedentem ad dextram æterni patris, ac dantem dona, Pastores & Doctores, ut hunc Henricum Sthenium gubernet, & faciat eum organum salutare uniuersæ Ecclesiæ, patriæ, & suæ animæ, Amen. Anno 1554. Die 28. Ianuarij, quo ante annos 740. Carolus primus Imperator salutaris, ex hac mortali uita decessit.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi dixit Plato philosophiam esse Meditationem mortis, tamen Philosophia nec ueras causas monstrat, nec præparationem animorum ad hanc migrationem, nec consolationes ueras: Sed in sola Ecclesia filius Dei & causas, & consolationes efficaces tradidit, quæ in his dictis comprehenduntur: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Item, Preciosa est mors sanctorum. Obtemperemus igitur uoluntati Dei, & hac nos uera consolatione erigamus, quia inuocantibus filium Dei, mors est iter ad dulcissimam cœlestis Ecclesiæ consuetudinem. Hac erectus consolatione in pia inuocatione filij Dei hac nocte decessit uir honestus & eruditus

eruditus Aemylius Hugo natus in inclyta urbe Frysiæ Embda, qui Ecclesiæ Dei utiliter seruiuit in docenda iuuentute. Nũc uerò multas Academias adijt, ut eruditorum iudicia audiret, sciens talem peregrinationem utilem esse bonis mentibus, sicut in ueteri uersu Heracliti dicitur: πολλὰ πλανηθῶναι διζημένον ἔμμεναι ἔσθλον. Funus ei fiet hora duodecima, ad id conueniant studiosi ante nostrum Νοσοκομεῖον, & singuli publicam & suam salutem Deo pijs uotis commendent. Calend. Feb. 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

VT anchoris duabus nauis stabilitur inter sæuas tempestates: ita nos in tantis periculis nostris in hac imbecillitate naturæ, & inter insidias diaboli, muniamus nos duabus rebus, diligentia & precatione. Potest enim ratio imperare externis membris. Et hanc diligentiam flagitat Deus, cùm dicitur: Lex est pædagogus. Item, Lex est bona legitimè utenti. Ac Magistratus officium est, hanc uoluntatem Dei exponere populo. Sæpe igitur præcipimus de modestia, ac Deo uos obedire uolumus, admonemus etiam sanabiles de precatione. Vt autem simus uigilantiores omnes, pericula nostra cogitemus. Diaboli, qui sunt homicidæ, aßiduè insidiantur

diantur Ecclesiæ, odio filij Dei. Et in hac extrema mundi senecta, cùm uident, non procul abesse iudicium, in quo ipsorum turpitudo manifesta erit omnibus, rabiosius grassantur. Ac natura per sese imbecilla est, & mali siderum positus, magis languefaciunt eam. In tantis periculis magis ad illas duas anchoras respiciamus, & uigilanter uitemus occasiones lapsuum & periculorum, & petamus, ut filius Dei nos gubernet & protegat. Vt autem magis uitentur occasiones tumultuum, repetimus usitata edicta, ac seuerè prohibemus gestari arma, prohibemus & prouocationes ad pugnas. Item uociferationes nocturnas. Item discursationes personatorum nocte seu die. Item cùm alios indecoros ludos, tùm uerò nominatim ludum, qui à mußitatione nomen habet, & eo ipso minus decet honestos, quia dulcium colloquiorum causa homines conueniunt, non ut muti ineptos gestus edant, & mußitatio ipsa insidias significat. Et illa κώφα πρόσωπα postea in plateis non sunt muta, sed ut in Orgijs Bacchi, horrendis clamoribus cient pugnas. Hoc edictum proposuimus, ut nostrum officium faceremus, & moderatis gratam esse nostram commonefactionem, non dubitamus. Contumaces uerò experientur & magistratuum seueritatem & iudicium Dei, qui uerè est fons & custos ordinis & iusticiæ. Datæ die 4. Februarij Anno 1554.

ANNO 1554.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi, Mattheus Ploachinger Vuitebergensis.

VTinam sæpe multumq; cogitaremus admirandum consilium Dei, de copulatione duarum naturarum in filio λόγῳ. Nisi enim decretum fuisset, ut massam humanam filius assumeret, funditus interitura erat hominum natura. Nunc illa nostri generis massa assumpta, nos quoq; uelut surculos sibi insertos gestat, sicut ipse inquit: Ego sum uitis, uos palmites. Loquitur autem de suo cœtu, qui docet & discit ueram Euangelij doctrinam, quam seuerissimè præcipit propagari. Hanc consolationem intueamur, & certò statuamus, nos qui pio studio seruimus Ecclesiæ in propagatione doctrinæ, curæ esse filio Dei, & tegi aduersus uariæ agmina hostium, contra diabolos, & eorum organa tyrannos & fanaticos Spiritus, & contra Barbaricam colluuiem inimicam literis, legibus, artibus, & disciplinæ. Hac erecti spe ipso filio Dei iuuante operas Scholasticas facimus, ut iuuentus linguas sacrorum librorum discat, & artes, quæ utiles sunt Ecclesiæ & uitæ communi, & oramus Dominum nostrum Iesum Christum, ut nos faciat sibi palmites, & gubernet nos, Nostrum opus ut

laudi

laudi seruiat omne Dei. Tribuemus autem publicum testimonium triginta honestis & doctis uiris, quorum nomina infra adscripta sunt, ac decernetur eis gradus magisterij Philosophici die 15. Februarij. Ad eius testimonij renunciationem petimus ut omnes Doctores, Magistri & auditores conueniant, & ut ostendant se linguarũ & philosophiæ studijs fauere, & ut sua uota cum nostris coniungant, ac nobiscum petant, ut filius Dei clementer in nostro cœtu etiam æternam Ecclesiam colligat, gubernet doctrinæ uocem, & protegat hoc hospitium, & hos nidulos docentium & discentium. Die 11. Februarij Anno 1554.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

INsitæ sunt parentum pectoribus σοφγαὶ ergà natos, ut sint commonefactrices de amore Dei erga filium & erga nos. Transfudit enim in nos radios sapientiæ suæ & motus tales, quales in ipso sunt. Et sensus est acrior nostri amoris in rebus aduersis eorum, qui ex nobis nati sunt. Fuit igitur ingens dolor in matre Heua, cum uidit necem Abel: In matre uirgine Maria, cum uidit pendentem filium in cruce: In Cananæa matre, quæ uidit filiam lacerari à Diabolo. Hos parentum dolores sæpe cogitari prodest, ut singuli & caueant magis,

ne dolores adferant parentibus, & adficiantur aliorum uulneribus. Scitis autem heri honestum iuuenem Israëlem Has Dresdensem, spectante mæstißima matre & fratribus, ex hac nostra Academia in cœlestem euocatum esse. Huius honestæ matronæ & filiorum pietate, & luctu, ut adfici uos ostendatis, hortamur, ut ad funus hodie hora duodecima conueniatis, non procul ab ædibus honesti uiri Matthiæ Carpophori. Etsi autem magno in dolore sunt mater, & fratres, & lugere pium est: tamen hac consolatione erigendi sunt, quòd in hoc Israële semper fuit mens pia, amans doctrinæ de Deo, & recte inuocans Deum in agnitione & fiducia Domini nostri Iesu Christi, & nunc in morbo sæpe repetita pia confeßione & inuocatione, sese filio Dei commendauit. Quare in numero eorum est, de quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Cum igitur sciat mater, & uiuere Israëlem in cœlesti Ecclesia, & breui se ibi eum rursus complexuram esse summa cum læticia, hac se consolatione sustentet, ac sciat præcipere Deum, ut dolori repugnemus, & obediamus ipsi in rebus secundis & aduersis. Singuli etiam in his congreßibus, suam uitam Deo commendent. Cumq; hoc die uicesimo secundo Februarij, ante annos octo, Reuerendi uiri Martini Lutheri corpus hîc sepultum

sit,

sit, recordatio horribilium motuum, qui eius mortem secuti sunt toto hoc octennio, curam in singulis augeat, & in precatione, & in gubernatione morum. Petamus leniri pœnas publicas & priuatas, & seruari Ecclesiam, & nos ipsos protegi & gubernari. Vitemus etiam periculorum occasiones; & ut precatio sit ardentior, mores sint modesti, ac mentes considerent, quantum ubiq; sit periculorum & tristium exemplorum. Audiuistis in lectione Euangelica proximæ Dominicæ, quantus in matre Cananæa dolor fuerit, quanta in inuocatione constantia, quàm gratum sit officium Deo pia inuocatio. Et hæc facta & scripta sunt, ut in nobis quoq; fides & precatio confirmentur. Huius igitur dulcissimi exempli cogitatione uos ad inuocationem, & alia pia officia exuscitate. Anno 1554, Die 22. Februarij.

PRECATIO REGIS IOSAPHAT CAP. XX. LIBRO secundo Paralipomenon, Cum nesciimus quid agendum sit, oculi nostri, ad te Deus attolluntur. Reddita carmine Ioachimi Camerarij.

In

In tenebris nostræ & densa caligine mentis,
Cum nihil est toto pectore consilij.
Turbati erigimus Deus ad te lumina cordis,
Nostra tuamq; fides solius orat opem.
Tu rege consilijs actus pater optime nostros,
Nostrum opus ut laudi seruiat omne tuæ.

DE VAGIENTE ECCLESIA.

AEterni de mente patris sapientia nata,
In qua mundi operum fulsit idea noui.
Et quæ destinxit pulcherrima corpora rerũ,
Et iussit formas singula habere suas:
Hæc eadem in paruis uagit sapientia cunis,
Naturæ nostræ membra tenella gerens.
Sic quanquàm infundit se nostra in pectora, nobis
Nondum se totam cernere posse dedit.
Vt tamen in nobis sint tantæ exordia lucis,
Tanquàm uagitus dogmata prima sonat.
Non spernis quanquàm infirmos, si debita credant
Te λύτρα pro nobis Christe dedisse patri.
Ah precor infirmis adsis ut mentibus, atq;
Doctrinæ foueas semina sparsa tuæ.
Dum tua se totam pandet sapientia nobis,
Atq; patrem clara luce uidere dabit.
Quando mortali soluentur carcere mentes,
Et duce te cœli culmina celsa petent.

Christe

Christe tuo exulibus patriam tu sanguine reddis,
Nulla uenit nobis te nisi dante salus.

Philippus Melanthon 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

ANnus hic est à primo Paschate, quod Israëlitæ exituri ex Ægypto celebrarunt, 3063. Tot annos continua serie & seruauit filius Dei Ecclesiam suam, & agnoscere ac celebrare eam sua beneficia uoluit. Seruabit etiam deinceps hanc ipsam ob causam, ne in genere humano extinguatur uera ipsius noticia, & inuocatio Dei. Sed proh dolor, ut Sol medio die lucem amisit, & contra naturæ ordinem subitæ tenebræ fuerunt, cum in cruce filius Dei penderet: ita in hac mundi senecta tristes tenebræ erunt in magna parte generis humani, ut uidemus in magna parte Asiæ, & in tota Africa, atq; Ægypto deletas esse Ecclesias, & in magna Europæ parte Pontifices & Reges horrenda pertinacia stabiliunt idola. Recens etiam in Germania Bauarici Episcopi noua Edicta sanguine scripta proposuerunt, & cum uideant ardere uiciniam ingenti bello, ipsi insuper crudelitatem in ciues exercent. Quis non cohorrescat hæc tristißima spectacula, & has confusiones generis humani intuens?

Reliqua

Reliqua est autem exigua multitudo in hac horrida Boreæ ora, quæ pulsam ex Asia, Africa, & magna Europæ parte uocem Euangelij sonat. In his reliquijs quanquàm & hæ uariè lacerantur: tamen regnat filius Dei resuscitatus, & ut semper in nobis regnet, adsiduis uotis eum oremus, sicut orabant discipuli, qui dixerunt: Mane nobiscum Domine, quia aduesperascit.

Certissimùm est autem, tantùm in ijs agminibus mansuras esse Ecclesiæ electæ reliquias, ubi uox sonabit Euangelij incorrupta, quæ sine doctrinæ studijs conseruari non potest. Tunc adest Ecclesiæ filius Dei, qui est λόγος, cùm leguntur, audiuntur & piè cogitantur sermones eius, sicut ipse inquit: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quicunq; autem hæc studia abijciunt, ab his discedit filius Dei, & amisso hoc custode, sequuntur multi tetri furores, ut horribilia exempla impiorum omnibus temporibus ostendunt, & minitatur Deus apud Hoseam: Quia tu scientiam repulisti, repellam te, & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum et ego. Plus quàm ferreum pectus est, quod hac tristissima comminatione non mouetur. Quare & docendi & discendi labores faciamus, & adiungamus inuocationem, ut filius Dei

nos regat & adiuuet. Et ſciamus uoce Euangelij, & non aliter, colligi æternam Eccleſiam, & quidem in hac mortali uita oportere accendi initia uitæ æternæ, Sicut Paulus inquit: Superinduemur, ſi tamen non nudi reperiemur. Et cùm inquit Paulus, Tradet regnum DEO & Patri, ſignificat collectionem Eccleſiæ in hac uita propriè filij regnum eſſe, in quo uidelicet uoce Euangelij eſt efficax, eſt deprecator, defenſor & ſeruator. Poſtea tradet regnum æterno patri, id eſt, adducet uniuerſam Eccleſiam in conſpectum eius, ut ipſa diuina maieſtas iam ſine miniſterio Euangelij in luce manifeſta conſpiciatur, nec luctetur fides cùm dubitationibus, ac tùm ſit DEVS omnia in omnibus, ſeſe nobis communicans, & ſuæ ſapientiæ & iuſticiæ radijs nos complens, & donans æternam uitam ac læticiam. Aget igitur tunc omnia in omnibus beatis, id eſt, non impedietur imbecillitate noſtra, ut in hac mortali uita, etiamſi ſcintillæ lucis accenſæ ſunt, tamen adhuc ſimul multum eſt ſordium.

Cùm igitur in Paſchate neceſſe ſit de regno Chriſti cogitare, non exiſtimemus eum ſic regnare, ut alicubi ocioſus fruatur tantum ſua tranquillitate. Procul ex animis eijciamus has prophanas imaginationes, & uerè agnoſcamus ideò miſſum eſſe filium ad Eccleſiam initio, ut ex arcano ſinu æterni patris

uocem.

uocem Euangelij proferret, & colligat Ecclesiam, ideoq; decretum esse factum, ut indueret massam nostri generis, ut nos uelut surculos sibi insertos gestaret, & adsumpta iam massa nostræ naturæ, & resuscitata, testaretur se nobis simul redditurum esse uitam, iusticiam, & læticiam æternam. Ac stare iam in arcano consilio Dei hunc Mediatorem Deum & hominem, ac pro nobis omnibus intercedere, & simul nobis adesse, & colligere & seruare æternam Ecclesiam, nos defendere, & uelut manibus suis gestare, Sicut ipse inquit: Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi. Et ad sese nos accersit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et in Psalmo dicitur: Soli posuit tabernaculum in eis, uidelicet Christo in Ecclesia. Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultat ut gigas ad currendam uiam suam, adest his, qui eum uera fide inuocant, & restituit in eis uitam & iusticiam, & seruat eos, ac ut Gigas depellit frementes diabolos.

Vult autem filius Dei hoc se officio coli, uult agnosci se uerè adesse Ecclesiæ, & exaudire & iuuare inuocantes. Ideo toties ait: Petite & accipietis. Hoc igitur officium præstemus, non ut mulieres cogitemus, ungendum esse, tanquàm mortuum, Sed ab eo uiuente & regnante petamus & expectemus

auxilium.

auxilium. Hæc uota nequaquàm irrita erunt. Nec uerò aliter in hac uita ad agnitionem huius Regis peruenirì poteſt, niſi miniſterio Euangelij, in quo ipſe eſt ſummus Sacerdos. Vt igitur extet ſignificatio reuerentiæ in nobis erga miniſterium Euangelij, hortamur omnes auditores omnium doctrinarum in Academia, ut & munus ad Aram offerant, & gratias agant filio Dei ſeruanti Eccleſiam inter tantos diabolorum furores, & petant, ut nos ſemper doceat, gubernet, & protegat. Die Paſchatos, Anno 1554. Die 25. Martij, quo ante annos 1555. Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus in utero uirginis conceptus eſt. Et quo ante annos 1520. uictima fuit in cruce. Et quo Adam creatus eſſe ante annos 5516. ſcribitur.

DECANVS COLLEGII IVRECONSVLTORVM DOminus Ioachimus à Beuſt, Iuris utriuſq; Doctor.

ETſi confuſio, quæ nunc eſt in Imperijs, & indies maiòr futura uidetur, multos terret, ut aut diſcendi laborem abijciant, aut certè ſegnius, & minore cum ſpe fructus operas ſuas faciant, præſertim in hoc noſtro genere ſtudiorum, cuius uſus nullus eſſe inter arma poteſt, ubi, ut Poeta inquit, Mendacia iuris uis eſt: tamen decet eos, qui

Iuris studio sese dediderunt, non solum iusticiam colere, sed etiam fortitudinem adiungere, ut constanter inchoatas operas urgeant, & spem certam concipiant, fore, ut cum Ecclesia mansura sit usq; ad finem mundi, etiam aliquæ politiæ conseruentur diuinitus, quæ locum honestum sint præbituræ ijs, qui legum cognitione instructi, ad gubernationem idonei sunt. Neq; enim nauis gubernaculo & nauclero destituta salua esse, nec ciuitas ulla durare diu potest, quæ legum uinculis & peritis gubernatoribus caret. Quare freti promißione Filij Dei, qui discessurus à suis Discipulis inquit: Ero uobiscum usq; ad consummationē seculi, firmiter statuamus, Deum & Ecclesiæ reliquias aliquas seruaturum, & illis alicubi hospitia præbiturum in politijs, quæ legum, iudiciorum, & disciplinæ neruis munitæ sunt. Non igitur deerit Iureconsultis honestus locus. Semper autem consuetudo fuit, nō quosuis prouehere ad gubernationis fastigium, sed eos tantum, quorum eruditio prius explorata, & fide dignorum hominum testimonio approbata fuit. Quare & nos hunc utilissimum morem seruantes, cras Deo iuuante, quod faustum sit, honestissimo ordini Doctorum in utroq; iure inseremus doctrina & uirtute præstantem uirum Magistrum Leonhartum Iostelium, natum honesto loco in ciuitate Dresdensi, ac rogamus omnium professionum Doctores & auditores, ut

ad re-

ad renunciationem nostri testimonij in templo Arcē adiuncto conueniant, simul ut sua frequentia testentur, se honori huius Magistri Leonharti fauere, & disciplinæ ac legum amantes esse, quarum rerum custodia Iureconsultis commendata est: simul ut nobiscum Deum orent, ut politias & hospitia Ecclesiarum, & neruos societatis ciuilis, leges, iudicia, magistratus, disciplinam, utilia studia, tueantur ipsi, in hac hominum imbecillitate, & Diabolorum furoribus, & fragilem cymbam, quæ uehit Christum, & gregem collectum ipsius uoce, regat & in tranquillum portum perducat. Die 28. Martij Anno 1554.

IN TERTIVM LIBRVM Institutionum.

AMplissima est ea Iuris doctrina, quæ de gradibus cognationum, & successionibus disserit. Cum enim omnes ea lege nascamur, ut ex hoc humanæ societatis hospitio uel spectantibus parentibus & liberis nostris, uel ijsdem præmortuis, ad aliud longè melius & sanctius consortium rebus omnibus relictis migremus, posteros & hæredes ordine quodam rationi & æquitati consentaneo in bonis eorum, qui uitæ cursu defuncti sunt, succedere sapientes legum latores uoluerunt. Barbaries enim est, cum sine legibus in facultates alienas

inuolare cuilibet licet. Nec Tyrannidis suspicione uacat, cum fiscus seu Magistratus proximiores hæredes & cognatos prætextu aliquo à successione arcet. Recte igitur nosse doctrinam successionum non exiguum ingenij decus est, & in fori consuetudine eximium fructum parit. Quare cum in gratiam studiosorum, duos priores institutionum libros absoluerim, auspicabor proxima die Mercurij in meis ædibus hora 4. tertium librum, qui continet materiam successionum ab intestato. Quòd si ea hora minus commoda auditoribus uidebitur, de mutatione deliberabimus.

Georgius Cracouius Pomeranus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DEcessit heri uesperi ex hac ærumnosa uita in cœlestem Scholam, uir pius & eruditus Iohannes Crauuinckel natus in Vuestphalia, patre honesto, Pastore Ecclesiæ, educatus ferè Lubeci, ubi cum eluxisset ingenij eius fœlicitas, & morum probitas, uir clarissimus & prudentissimus Dominus Hermannus à Dorn Senator Lubecensis ciuitatis, recepit eum in suam familiam, eiq; filium Hermannum instituendum commisit, in qua familia honestissima fermè decenniũ uixit cum summa laude

modestiæ,

modestiæ, integritatis, castitatis, fidei & diligentiæ in omni genere officij, & filijfamilias studia ita rexit ac prouexit, ut pater eum cum filio huc in Academiam missum, non aliter quàm filium liberalissimè aluerit iam fermè triennium, & diutius alituruus fuisset, nisi immatura mors ipsum hinc abripuisset cum magno multorum luctu, & in primis discipuli Hermanni, qui hunc Iohannem Crauuinckel, non tantum ut Pædagogum reueritus est, sed ut fratrem etiam dilexit, idq; suis erga eum officijs in hoc morbo declarauit. Reuocauit autem huius Iohannis obitus nobis in memoriam acerbissimum luctum, quem accepimus ante biennium ferè circa hoc ipsum tempus ex morte doctissimi Iuuenis Hieronymi Schrõderi Lubecensis, cum quo multa fuerunt huic Iohanni communia. Nam & ipse quoq; morum sanctitate, & innocentia uitæ insignis erat, & in studio bonarum artium & trium linguarum, ita laudabiliter profecerat, ut haud dubiè potuerit usui esse Ecclesiæ, & ornamento ciuitati Lubecensi, cui seruire aliquando ob accepta ibi beneficia decreuerat, si diutius uixisset. Etsi igitur ipsi Iohanni gratulamur, hunc tam placidum ex hac miserrima uita exitum ad æternam Dei & beatorum consuetudinem, quam ardentissimis uotis expetiuit toto tempore morbi, ubi se & suam matrem miseram uiduam pia inuocatione Deo semper commendauit:

tamen dolemus Ecclesiam & Rempublicam talibus ingenijs priuari, & metuimus omen, cum cernimus tales iuuenes ante tempus extingui, qui propter ingenij præstantiam, eruditionem, & uirtutem potuissent magnis muneribus cum plurimorum utilitate præfici. Hortamur autem Scholasticos nostros, ut ad funeris Ceremoniam, quæ fiet hodie hora 12. conueniant in cœmiterio prope ædes Magistri Pauli Eberi, & illo suo officio testentur se cum Ecclesia & nobiscum dolere ob talium hominum immaturam migrationem, & singuli suam uitam in tanta hac fragilitate naturæ humanæ Deo commendent, & eundem orent, ut lucem doctrinæ in harum regionum Ecclesijs conseruet, & ut propagari possit, etiam aliqua bona ingenia excitet, & tueatur Scholas, & earum hospitia, Die 7 Aprilis 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

VVlt Deus agmen Scholasticum partem esse Ecclesiæ suæ, quia studia doctrinæ necessariæ sunt Ecclesiæ, & patefecit se Deus edita suæ uoce, quam uoluit literis mandari. Et semper adest ipse filius Dei λόγος sermoni suo in Ecclesia. Speramus igitur multos esse in cœtu Scholastico huius oppidi, recte Deum inuocantes, & ut Paulus inquit, salutari militia retinentes fidem & bonam conscientiam.

tiam. Hos hortamur, ut propter gloriam Dei, & propter Ecclesiæ gemitus ament modestiam in omnibus actionibus. Sed alij quidam dissimiles bonis petulantiam exercent, interdiu iaculantur Bombardis: Vagantur & noctu, & uarijs tumultibus quietem ciuium, mulierum, & ægrotantium turbant, & audimus quosdam spargere fomites incendiorum. Hanc totam petulantiam sæuerissimè prohibemus. Nec dubium est, diaboli organa esse hos, qui incendiorum fomites spargunt. Nam cupiditas nocendi hospitibus, & magnæ multitudini hominum pauperum, & mulierum & infantum, prorsus diabolica est. Aduersus tales furores, ut defendat nos filius Dei Dominus noster Iesus Christus custos Ecclesiæ suæ, precamur. Iusta seueritate etiam puniemus illa organa diaboli, quorum manibus talia scelera fiunt. Videmus calamitates publicas crescere. Harum consideratione singulos fieri modestiores oportebat, & precatione lenire pœnas, sicut præcipit Christus: Orate, ut possitis effugere uenientia mala. Vt autem mentes compositæ sint ad seriam precationem, modestia opus est. Die 15. Aprilis 1554.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HOnesta & uetus familia est Matthæorum in hoc oppido, ex qua meminimus Gregorij Matthæum multos annos consulē fuisse, cuius fuit excellens prudē

tia & uirtus, & in gubernatione urbis uigilantia, fides, & aßiduitas insignis. Eoq; maior erat eius erga Academiam beneuolentia, quia ipse mediocriter didicerat ius ciuile, & senex magno studio legebat Ecclesiæ doctrinam. Vt autem in Cyro, Scipione, Augusto, Marco Antonino, Duce Saxoniæ Friderico, præcipue grata fuit hæc uirtus, quod placidi fuerunt, & iram frenarunt: Ita in hoc Gregorio Matthæo, Consule, singularis erat iræ moderatio & amor æquitatis. Quare & diligebatur, & multas offensiones animi moderatione sanauit. Huius Gregorij Matthæi consulis honestißima coniunx, mater sex filiorum & totidem filiarum, postquàm longo morbo conflictata est, in quo adsidue Ecclesiam & sese, & suos filios & filias, & hanc suam patriam, pijs precibus filio Dei commendauit, heri inter uota & recitationes diuinarum promißionum ex hac uita mortali, ad cœlestis Ecclesiæ consuetudinẽ euocata est. Hortamur igitur Doctores, Magistros & Scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora 3. ante ipsius ædes conueniant, & suam quisq; uitam & Ecclesiam Deo commendet, & consideratio præsentium calamitatum, quæ per totam Germaniam uagantur, & impendentium periculorum, exuscitet nos ad petendum auxilium à Deo. Recens non procul à Vuirceburgo scaturigo sanguinis erupit è terra, quæ latè fluxit tribus horis. Et alia prodi-

gia

gia multa pœnas minitantur, quas ut mitiget filius Dei, ardentibus uotis petamus. Die 24 Aprilis 1554.

EPITAPHIVM D. BENEDICTI PAVLI.

FRigida in hoc tumulo Benedicti mẽbra tegun-
Cognomen Pauli, qui patrium tenuit. (tur,
Doctor erat Iuris, uirtute ornatus & arte,
Eloquio clarus, consilio atq; fide.
Saxoniæ Ducibus sententia sæpe probata est
Ipsius, & patriæ profuit ille suæ.
Iustificaq; fide, quoniam te Christe colebat,
Conspectu fruitur mens modo læta Dei.

P. M.

DECANVS COLLEGII IVRISCONSVLTORVM DOctor Michael Teuber.

SÆpe auditis uera encomia disciplinæ, ac legum, quarum tamen dignitas tanta est, ut omnes laudes facile superent, siue originem earum spectet quis, siue utilitates, quas humano generi afferunt, attentius consideret. Certum est enim leges recte constitutas & cum iure naturali congruentes, reuera esse radium diuinæ sapientiæ immensa

bonitate à Deo transfusum in hominum mentes, simul ut esset ceu speculum, indicans quod sit Deus, & qualis sit, & ut esset norma morum, consiliorum, & actionum omnium in communi uita. Hoc cum uerissimum sit, harum etiam legum Romanarum quas profitemur, non Solonem esse authorem, aut Romulum, aut Decemuiros, aut Imperatores, quibus usitate solet inuentio & conscriptio Romanarum Legum attribui, sed ipsum Deum fontem omnis sapientiæ statuamus, quæ cogitatio amorem disciplinæ, & reuerentiam erga has ipsas leges, & earum custodes, in naturis moderatis accendet, & alet, & inuitabit aliquos, ut maiore studio doctrinam legum cognoscere contendant, cum hoc persuasissimum habebunt, quòd uniuersa antiquitas etiam extra Ecclesiam pro certò credidit & affirmauit, leges esse donum Dei, & conseruari diuinitus, earumq; contemptores & uiolatores, etiam cum è magistratuum, hoc est, hominum manibus elapsi sunt, tamen mirandis occasionibus haud dubiè diuinitus ad pœnas retrahi solere. Deinde certum est, leges præcipuum esse neruum societatis politicæ, sine qua homines uiuere nullo modo queunt. Hæ enim omnes cœtus publicos, priuatos, paruos, magnos, imò singulos quoq; homines muniunt, & aduersus uiolentiam & iniustam fraudem res tuas,

famam,

famam, uitam, coniugem, liberos, ciuitatem, patriam, tuta & secura reddunt, quibus rebus suauissimis & carissimis quoties frueris, toties legum dignitatem & necessitatem agnoscere, & Dei hoc tantum beneficium & præsidium summum uitæ huius corporalis, grata mente celebrare, & omnibus officijs tueri, & adiuuare debes. Inter ea officia etiam hoc à nobis requiritur, ut studijs eorum faueamus, qui se legum doctrina instruunt, ut hæc ipsa bona, supra enumerata, sua sapientia, consilijs, & authoritate publicè priuatimq; salua & integra nobis præstent, & communem Reipublicæ gubernationem adiuuent. Horum enim merita cum sint maxima, decet nos uicissim etiam reuerentiam & studia nostra erga illos omni genere officiorum libenter declarare. Ex eorum numero est etiam uir clarissimus dominus Paulus Gusebelius Longicampianus, natus in hoc oppido, cuius studia & industria cum publicè & priuatim explorata sint, & eruditio multis alijs egregijs ingenij & animi dotibus ornata, à toto Collegio nostro sit iudicata dignissima publico testimonio: Oramus, ut professores & auditores huius Academiæ ad renunciationem gradus Doctorum in utroq; Iure, qui huic Paulo cras Deo iuuante in templo Arcis conferetur, frequentes conueniant, & sua præsentia testentur, se & de hac

nostra

nostra professione, laudibus & officijs dignissima, honorificè sentire, & huius Pauli Longicampiani honoribus fauere, cui etiam propter optimos parentes maior beneuolentia debetur, cuius pater uir & egregiè doctus, & multo rerum usu, quem peregrinationibus sibi comparauerat, instructus, in hac Academia elementa Mathematum, & initia Græcæ linguæ fideliter aliquandiu docuit, quarum rerum cognitionem à doctissimis uiris hauserat. Nam familiarissimus fuit TONSTALLO, cuius extant Arithmetici Libri magna arte conscripti, & CAPNIONIS auditor fuit in Græca lingua. Debetur autem gratitudo illustratoribus & propagatoribus honestarum artium, quæ & ornamenta & utilitates multas & magnas communi uitæ afferunt. Mater uero huius Pauli, pia matrona, nata ex honestissima & amplissima familia Blanckefeldiorum, cum in diuturna uiduitate castè & sanctè uixerit, diuinitus ornatur hoc præmio, ut in grandiori ætate filium unicum, quem pie educauit, in quo omnes senectutis suæ spes opesq; fixit, eodem die & Doctorum Iuris insignibus uideat ornari, & coniugium lætis ominibus auspicari, cuius σοβγαὶ maternæ, & iustæ læticiæ fauere, & illi hanc fœlicitatem gratulari nos conuenit. Postremo eò libentius ad eiusmodi congressus conueniamus, ut pias preces coniungamus, orantes Deum æternum

patrem

patrem Domini nostri Iesu Christi, autorem & custodem politici ordinis, & legum, ut hæc uincula politiarum tueatur, & fonticulos scholarum, ex quibus hæc legum sapientia & aliarum honestarum artium cognitio hauritur, clementer tueatur & conseruet. Pridie Nonas Maij, quo die ante annos 27. Roma ab exercitu Caroli Quinti, Duce Carolo Burbonio tertia oppugnatione capta, & direpta est.

APud Xenophontem dulcissima narratio extat de Hippia, qui cum ex longo interuallo reuersus Athenas, audiret Socratem eadem repetentem, quæ olim ante multos annos audierat, deridet eum, & sese effert iactitans se subinde nouam sapientiam excogitare. Fortassis & nos deridemur, quod res easdem sæpe repetimus in lectionibus & disputationibus: Sed optandum erat semper Ecclesiam res easdem, & quidem ijsdem syllabis tradidisse & tradere. Fiet disputatio Theologica proximo die Saturni, quia expectamus reditum Reuerendi domini Pastoris. Cum autem ualde utilis sit, placida cogitationum collatio, Scholastici se ad disputationem interea præparent. Die Ascensionis

1554.

Philippus Melanthon.

Decanus

ANNO 1554.

DECANVS COLLEGII THEOLOGICI IOHANNES BVgenhagen Pomeranus Doctor Theologiæ, & pastor Ecclesiæ Vitebergensis.

NIhil dubium est, filium Dei dici λόγον, quia est persona loquens, ex sinu æterni Patris proferens arcanum decretum de reconciliatione, ac deinceps sustentans, & seruans ministerium Euangelij, quæ quidem & assumpta humana natura, sedet ad dextram æterni Patris, dans dona hominibus, uidelicet ipsam uocem Euangelij, seruans in genere humano & exuscitans Doctores salutares, & colligens æternam Ecclesiam. Hunc dominum uerè agnoscamus, & grati celebremus. Sciamus autem uelle eum legi & cognosci doctrinam, quam prolatam ex sinu æterni Patris scribi uoluit per Prophetas & Apostolos. Nec Doctores alios excitat ipse filius Dei, nisi lectores eorum librorum. Quare & hoc legendi & discendi studium amemus, & pia exercitia huius studij non abijciamus. Adiungamus autem & seriam precationem, sicut ipse filius Dei inquit: Quantò magis pater cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Pertinent autem ad labores studiorum Scholastici congressus. Ideò petimus ut omnes lectores & auditores in hac Academia die Maij 8. conueniant in templo Arcis ad

renuncia-

renunciationem publici testimonij, quod tribuetur honestis & eruditis uiris tribus M. Georgio Æmylio Mansfeldensi, Simoni Musæo, & Petro Prætorio Cotbusiano, quorum & eruditionem & piam confessionem probamus. Decet enim testimonia publicè tribui. Et in congressu preces coniungendæ sunt, ut filius Dei dominus noster Iesus Christus λόγος καὶ εἰκὼν ἀϊδίου πατρὸς seruet Ecclesias harum regionum, quem quidem toto pectore oro, ut nobis adsit, sicut dixit: Ecce ego uobiscum sum, omnibus diebus usq; ad consummationem seculi, & nos doceat & gubernet, & protegat hospitia Ecclesiarum in his regionibus. Die 6. Maij 1554.

DE IMAGINIBVS CONSPECTIS IN SOLE PRAGÆ Bohemorum Metropoli 10. Iunij Anno 1554.

GEns uetus, et gestis præclara Bohemica bellis,
Sustulit inuictum celsa per astra caput.
Seruat & antiquũ præsenti tempore robur,
Seu sint arma foris, seu toga sumpta domi.
Magna regit grauitas generoso in pectore mores,
Qualis in Herois conspicienda uiris.
Adde quod Aonias coluisse fideliter artes,
Ingenij summum credidit esse decus.
Nomen ab antiquis gerit hæc memorabile Boijs,
Qui primum sedes hîc tenuêre suas.

Pinguia

Pinguia Sudeti claudunt ubi iugera montes,
Atq; tuo iungunt Pannonis ora solo.
Plurima munificò struxerunt mœnia cultu,
Et noua subiectis iura dedere uiris.
Inter at urbs reliquas splendens caput extulit urbes,
Qua celer irriguos Mulda pererrat agros.
Auspicij mira dominans quam sorte Lybussa,
Nomen ab execto limine ferre iubet.
Hic domus aërias extendit Regia turres,
Quæ columen Regno terra Bohema tuo est.
Magnorum series ornat numerosa uirorum
Illum præcipuè, non sine laude, locum,
Et plebs præsidijs legum sociata sub æquis,
Sunt quibus hæc summo phasmata uisa polo.
Cum uespertinas Phœbus properaret ad undas,
Clauderet & spacijs hora secuta diem,
Factus erat medius, mutato lumine, cyclus,
Ante suo nunquam qualis in orbe fuit.
Desuper influxus hausit tres ore cruentos,
Sarciat accepti ceu sua damna mali.
Hincq; suam repetens affusa parte figuram,
Non nisi sanguineo splendet ab axe ruber.
Nec mora, completum miles procedit in orbem,
Hei mihi, uenturi nuncia dira mali.
Eius erat facies peplo celata sub atro,
In reliqua simili parte colore minax.
Fortiter elatam dextram sustollit in altum,

Intendit

Intendit saltus uiribus inde suis.
Post uelut in tenues fugiens euanuit auras,
An uidet hostiles non procul esse manus?
Hinc partem Monachus Solus succeßit in istam,
Qua sibi concesso defugit ille loco.
Hic timidos figit, contracto corpore, gressus,
Ceu repat, manibus fert sibi fulcra suis
Transgreditur Solis directo tramite corpus,
Nutat, & inconstans est meditatus iter.
Huic niger ex omni dependet parte cucullus,
Insolito facies tetra colore fuit.
In capitis summo candens sed uertice rasi,
Circulus abscißis splendet ab inde comis.
Vix ubi sanguinei trangressus lumina Solis,
In summo tremulus constitit ipse iugo.
Ac inclinatis scapulis & corpore quærit,
Quem possit tutò solus habere, locum.
Deserit hinc clari fulgentia culmina Solis,
Atq; sub hoc corpus condidit arte suum.
Nil nisi sola polo superest tunc orbita Phœbi,
Cuius erat facies uisa rubere magis.
Atq; sub occiduas mox descendisse procellas,
Ordine postquam essent ista peracta, maris,
Cernere cœlestem licet hinc in crimina pœnam,
Iratum monstrant talia signa Deum.
Sed precor, æternum uelis ut placare parentem, uelis
Qui geris humani corporis ossa Deus.

Inq; pios terris cœtus creuisse Bohemis,
Qui te non ficta relligione colant.
Simon Proxenus Budbicensis.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

ALiquoties iam animaduersum est, paucos accedere ad Aram in cœtu offerentium signa gratitudinis. Et fortaßis noster hic ritus contemnitur usitata huius seculi licentia, petulantia & feritate. Cum autem nostri officij sit, iuniores ad reuerentiam Euangelici ministerij adsuefacere ueris commonefactionibus, & honestis exemplis, scitis nos sæpe repetere doctrinam à Deo traditam, de uoce ministerij, & piè ac necessariò refutare furores multorum fanaticorum hominum, Stenckfeldij & aliorum, qui abducunt homines ab hac dulcißima sententia, quæ ait: Quàm speciosi pedes Euangelizantium pacem? Ob eandem causam, ut honos habeatur pastoribus, & exempli causa, retinemus honestum ritum accedendi ad Aram. Quare si nostram in ornando ministerio uoluntatem probatis, ualdè petimus, ut maior sit frequentia accedentium ad Aram.

Audimus etiam querelas Præfecturæ de ijs, qui exuicinis nemoribus auferunt frondes, & thyrsos, & teneras arbores corrumpunt. Ea in re non solum petulantia meretur pœnam, sed etiam iniusticia puniendæ

nienda est, quia syluarum uastationes sunt damna publica. Valdè iniustum est hostites grassari in alieno, & non solum præsentibus, sed etiam posteris nocere. Quare seuerè prohibemus hanc petulantiam, quam nisi omittent nostri, magistratus defendere publica bona, leges cogent.

Rursus etiam præcipimus uobis, ut modesti sitis, & in his ferijs cogitetis de Ecclesia, & de maximis Dei beneficijs, de legis promulgatione, de filio Dei, & de donatione Spiritus sancti, quo Deus credentes Euangelio, suæ naturæ participes facit, & omnium uirtutum actiones in eis accendit. Quid potest dari maius, quam filium & spiritum, qui est flamma æterni Patris, & Filij accendens omnes uirtutes? Vt igitur beneficia Dei cogitetis, & ardenter petatis, & grati celebretis, flectantur animi ad lectionem, piam meditationem, & precationem, nec impediantur furoribus, qui & arcent Spiritum sanctum, & pœnas nobis & alijs attrahunt. Hæc monere nos, necesse est, & uos his pijs & paternis admonitionibus obtemperare, & uestra & totius Ecclesiæ causa debetis. Datæ in Pentecoste Anni 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

SCripsit huc uir Nobilis, præstans iustitia & fortitudine præfectus uicinæ ar-

eis Suiniciæ duarum familiarum egentium ædes, nuper cum magni flatus uentorum fuerunt, incendio perijsse, & petit, ut nos quoq; miseris opem feramus. Scitis autem & in uicina Silesia recens pulchrum oppidum Lauban subito incendio ferè totum deletum esse. Non existimemus casu hæc accidere, sed talibus exemplis Deus nos omnes commonefacit, ut uiuamus modestius & gubernationem ac protectionē ab ipso petamus, & recordemur dictum: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Hæc uult nos cogitare, intuentes alienam calamitatem, uult nos & benefacere adflictis, uicissim proteget benefacientes talibus, iuxta dictum: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Scriptæ die πευτηκοστῆ, *qua debemus gratias agere, quòd donatur Spiritus sanctus inuocantibus & petentibus hunc gubernatorem. Anno 1554.*

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS

NOn potest hominum uita carere Medicis, ut de Chirurgica medicatione manifestum est. Nec Chirurgica esse potest sine Physica. Nam uulnera non tantum arte obliganda sunt, sed uarijs remedijs etiam medicanda sunt, &

fracta

fracta ossa arte, & remedijs sananda sunt, & luxata reponenda. Quare & præceptum diuinitus traditum est: Honora Medicum. Nam Deus propter necessitatem nostram eum creauit. Vixit in hoc oppido ciuis honestus & officiosus Andreas Engelhart Chirurgus industrius, & peritus, & Dei beneficio in curatione uulnerum, & in sanandis fractis & luxatis membris fœlix, Ac multi fatentur, se fœliciter ab eo sanatos esse. Debita autem gratitudo est, retinere memoriam officiosi Medici. Eius coniunx Magdalena matrona honesta, & uera pietate Deum colens, quæ etiam puerperis sæpe opitulata est, heri ex huius uitæ ærumnis in confessione pia, & inuocatione filij Dei decessit. Huic Matronæ funus fiet hodie hora quarta, ad id ut conueniant Scholastici, ante ædes Generi ipsius, uiri honesti Quæstoris, eos hortamur. Semper in Ecclesia fuerunt funerum honestæ Ceremoniæ, & in hoc Generi & filiarum luctu ostendamus, nos gratam Aui memoriam retinere, & simul singuli sese & Ecclesiam Deo pijs precibus commendent, quia certissimum est, homines non tantum secundis causis uiuere, sed Deo largiente uires huic fragili massæ corporis, sicut scriptum est: Ipse est uita tua, & longitudo dierum. Die 15. Iunij 1554.

MVSICAE COMMENDATIO.

VIr honestus, & natura & arte Musicus Hermannus Finck, frater uiri optimi M. Christophori Finck pastoris Ecclesiæ Dei in oppido uicino Iuterbog, docere artem Musicam, & exercere discentes potest in harmonia uocis humanæ, & fidium, & operam suam honestis adolescentibus offert. Quare bona ingenia adhortor, ut hac discendæ dulcißimæ artis occasione utantur. Scitis singulare Dei opus esse in hominum natura intelligere uocum harmonias, & constat mirabiliter earum uarietate, & suauitate cantus flecti animos ad morum moderationem. Sic quisq; sentiat, ut Eurypides inquit: Οὐ πάνσομαι τὰς χάριτας ταῖς μούσαις συγκαταμιγνὺς ἡδίστην συζυγίαν.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

GRatum hospitium præbuit urbs Goltperga annos aliquot Ecclesiæ Dei, & Scholæ, in qua seminaria Ecclesiæ singulari fide, & fœlicitate excoluisse uirum doctißimum & integerrimum Dominum Valentinum Trozedorffium, fratrem nostrum carißimum, scitis. Et sunt in

hac

hac Academia multi, quos Trozedorffius paterno amore erudijt, & erga quos ciuitas officiosa fuit. Recens autem ea urbs perijt incendio. Multa enim signa minitantur his regionibus Turcorum irruptiones. Vt spicæ cruentæ in Silesia, incendia multarum urbium. Et nuper supra Vratislauiam conspecta species igneæ nauis & irides flammeæ. Cum igitur pœnæ impendeant, fortasse & Goltperga perijt, quia iudicium à domo Dei incipit. Oremus autem filium Dei, ut iram leniat, & simus modestiores, & adficiamur miseria pauperum familiarum eius urbis, & cogitemus illud κοινὰ φίλων ἄχη. Summa est coniunctio Ecclesiæ illius & Scholæ cũ nostra. Ideo conferamus aliquid ad leuandam inopiã egentium ciuiũ, & petamus à Deo mitigationem pœnarum, iuxta dictum: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. In die mala liberabit eum Dominus.

PRECATIO REGIS IOSAPHAT 2. PARALIP: 20. à Iohanne Stigelio carmine reddita.

DVm nos aucta malis miseros atrocibus urgẽt
Tempora plena dolis, tẽpora plena minis.
Siue manet pressos diri truculentia belli,

Quæq; abolet pacis uis inimica decus:
Seu crudele grauat falsa non lege tribunal,
Damnat & immeritos uox uiolenta reos.
Siue lues atris exurit febribus artus,
Seu terit exanguis uiscera sicca fames:
Mitis ab his terris gemitus pater accipe nostros,
Mandati sonuit uox ubi clara tui.
Hic quoniam largo tua gratia munere fulsit,
Factaq; per nomen uota fuere tuum.
Da Deus in te unum sincero pectore fixi
Intrepidè faciem stemus ut ante tuam.
Et nisi nos merita tua gratia deserat ira,
Stabimus, inq; tua spem capiemus ope.
Fundemusq; preces fido clamore sonantes,
Vt tanti auertas tristia fata mali.
Et tu respicies miseros, dubijsq; benignam
Rebus opem patria pro pietate feres.
Ecce dies & tempus adest, quo feruidus hostis
Irruit, & ferro uiscera nostra petit.
Deleat ut grata pulsos è sede colonos,
Munere quam tenuit nostra propago tuo.
Angitur infestis te turba professa periclis,
Milite dum tellus nostra uagante tremit.
Arma Moabites, mouet arma ferociter Ammon,
Me miserum, si non maior utroq; uenis.
Ne patiare Deus grassari impune Gigantes,
In nomen cumulant, qui fera bella tuum.

Et

Et quia tanta nequit nostro uis Marte retundi,
Et superat nostras copia tanta manus:
Dum mens nostra graui caligine mersa laborat,
Nec bene, quid deceat, pectora cæca uident:
At te oculos fixos, fida cum mente leuamus,
Tu gemitus audi, uotáq; nostra Deus.
Tu rege conatus, & robora mentibus adde,
Vt tibi, quod faciunt, omne probetur opus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

IN consideratione historiæ Iohannis Baptistæ, uniuersa Ecclesia omnium temporum intuenda est, & cogitandum, quid sit Ecclesia, quomodo collecta, seruata & gubernata sit omnibus temporibus, & Deo gratiæ agendæ sunt, quòd sese patefecit, quòd misit filium, quòd edidit legem & promißiones, quòd aßidue colligit, & restituit Ecclesiam, & ardentibus uotis petendum est, ut inter nos quoq; perpetuo colligat Ecclesiam, & aliqua ei honesta hospitia tribuat. Doctrina etiam Iohannis Baptistæ dulcißima consideretur, quam cum uideatis sine eruditione explicari non posse, magis amanda sunt studia, & scholastici cœtus fouendi. Veniat hoc etiam in mentem, fuisse certum agmen auditorum Baptistæ, tanquàm piam, &

Studiosam Scholam, quam intuentes sciamus Deo placere discendi labores, & pijs moribus cœtus nostros ornemus, qui utinam essent similiores illi agmini Iohannis. Sed hæc delira mundi senecta non habet tantum decus. Et tamen ex hac languida & squalida natura colligit filius Dei æternam Ecclesiam, & facit eam templum Dei, sed ita, si discamus eius doctrinam. Vt autem cœtus docentium & discentium esse possint, legibus ordinata est societas, Has hodie publicè lecturi sumus. Quare seuerè mandamus omnibus nostræ iurisdictioni subiectis, ut hodie hora prima in auditorio maximo ad audiendam recitationem legum conueniant, quibus deberi reuerentiam & propter publicam necessitatem, & propter Deum sciunt, qui & fons est legum, & autor, & custos politicæ societatis, quem oro, ut nos omnes clementer gubernet, & adiuuet, quia scriptum est: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Et manifestum est, nos hactenus clementer à Deo protectos esse, nec aut bellis deletam esse hanc doctrinarum sedem, nec contagia impiarum opinionum irrepsisse. Hæc beneficia uera gratitudine agnoscamus & celebremus, & petamus nos perpetuo gubernari. Die Iohannis Baptistæ, Anno 1554.

¶ *Seuere etiam prohibemus natationes in flumine,*

&

& rixas cum nautis. Ac de periculis natationum cogitate, non solum communi infirmitate hominum facile amitti posse uitam, sed etiam diabolum intentũ in occasiones insidiari omnium uitæ, & meministis multos modestos homines diaboli insidijs in flumine perijsse. Occasiones igitur uitandæ sunt, ut scriptum est: Qui amat periculum, peribit in eo.

Audimus etiam quosdam grassari latrunculorum more, & populari hortos, ac rapere anseres. Hæc scitis prohibita esse diuinis & humanis legibus, quibus obtemperare debetis. Hac in re etiam de subitis periculis cogitate, quia si armis & concursu uicinorum aliqui res suas defenderent, non sine periculo dimicaretis. Obtestamur igitur uos propter Deum, ut cogitetis, quantum in hac barbarica petulantia sit turpitudinis & periculi, discite amare disciplinam propter gloriam Dei, & uestram utilitatem.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi Caspar Peucerus.

VT gerit agnorum lactentia corpora pastor
In gremio, quæ sunt edita uentre recens:

Sic

Sic Deus has inter pœnas mundiq; ruinas,
Discentum cœtus dogmata sacra fouet.
Tempore Zacharias Solyma quo flexit in urbe,
Ad summi ciues iussa uerenda Dei,
Imperio Lamyrus Nilotica regna gubernans,
Qui scurræ propter scommata nomen habet:
E bello rediens Galileas forte per oras,
Milite robusto septus iniuit iter.
Inq; aditu primo sternens ter dena uirorum
Millia, sanguinea strage repleuit humum.
Sæuiciaq; noua gaudens, absumere morsu
Captiuos iussit uiscera cruda suos.
Hic aliquis carnes miserandi arrosit amici,
Quem meminit sancta se coluisse fide.
Nondum etiam his damnis fatalis pœna quieuit,
Omnia continuis aucta fuere malis.
Polluit Herodes ciuili sanguine terram,
Ciuiles furiæ proh scelus omne mouent.
Sanguine natorum facies respersa parentum est,
Et sæpe à matris filia rapta sinu est.
Attamen has inter pœnas & Erinnyas inter,
Cum tota motus in regione forent:
Zachariæ casa tuta fuit, cunæq; Iohannis,
Qui tuba Christe tibi prima futurus erat.
Sæpe suæ matris dulcissimus hæsit in ulnis
Filius, in cunis oscula sæpe tulit.
Illius lateri sæpe assedere propinquæ,

Addita

Addita germanæ casta Maria suæ.
Quæ pueri linguam titubanti uoce professæ,
Dixerunt blando garrula uerba sono.
Molliáq; in teneris figentes basia malis,
Fecerunt uotis consona uerba suis:
Da Pater incolumis iustum succrescat in æuum,
Sitq; tui præco nominis iste puer.
Sentiat illius florens Ecclesia fructum,
Læta ministerio gaudeat atq; nouo.
O Deus hoc agmen nostrum quod ab hoste tueris,
Gratia perpetuò iusta canenda tibi est.
Protege desertos porrò, da plena salutis
Tempora, per Christi regna propinqua ducis,
Sic quoq; nunc totum cum Mars sine lege per orbem
Confusa præceps seditione ruit.
Reliquias aliquas, examina parua piorum
Colligit, & patrio seruat amore Deus.
Agmina discentum tegit, & serit utile uerbi
Voce ministrorum semen ubiq; sacri.
Nam sic, haud aliter, cœtum uocat ipse perennem,
Largitur mentis cui bona summa suæ.
Ipse λόγος uiuens pia per præconia uerbi
Semper agit, dociles & mouet ipse animos.
Audiat ergo uolens, & ueram credula uocem
Accipiat, si quid mens pietatis habet.
Iustificaq; fide in domino subnixa quiescat,
Speq; expectet opem non dubitante Dei.

Nosq;

Nosq; tegi poscat, ueluti sub turbine pullos
Alarum gremio sollicita abdit auis.
Iam quia debemus studijs praeesse iuuentæ,
Quaq; licet multis illa iuuare modis.
Si fuerint, nostram quos non subijsse pigebit
Censuram, sua dent nomina more scholæ.
Non illis studium nostrum, nec amica uoluntas,
Deerit, ingenijs officiosa bonis.
Magna Dei soboles fluctus compesce feroces,
Penè tua in medijs cymba fathiscit aquis.
Turmam perge tuam bone dux defendere Christe,
Vt domito laudes concinat hoste tuas.

Anno 1554. Die Iohannis Baptistæ.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MIrando consilio Deus ex hac fragili massa generis humani colligit Ecclesiam, & uult in hac uita inchoari æternam lucem, datq; ob eam causam aliqua uitæ spacia, sed dissimilia, sicut scriptum est Iob 14: Numerus mensium eius apud te est. Etsi autem ærumnosa est uita, tamen placida, & non breuissima spatia uitæ optanda sunt propter has tres causas. Vt discamus doctrinam de Deo, ut longioribus exercitijs lux crescat, deniq; ut sint senes, qui alios docere possint. Simul etiam assiduis uotis petendum est, ut faciat nos filius Dei

σέκυν

σκεὺη ἐλέους & organa salutaria. Hæc etsi alias sæpe, tamen in funerum ceremonijs semper cogitanda sunt, & simul petenda est uitæ protectio, & gubernatio. Cum autem heri adolescens studiosus, modestus, & pius decesserit, Vuernerus Vogelman Heruordensis, minister reuerendi uiri D. pastoris Ecclesiæ nostræ, hortamur scholasticos, ut iam hora 8. conueniant ad funeris ceremonias, & ibi singuli suam uitam & Ecclesiam pijs precibus Deo commendent, cogitent etiam discrimen inter uasa iræ & uasa misericordiæ. Huic adolescenti contigit uitæ spacium tantum, ut recte didicerit doctrinam de filio Dei, & Deum uera inuocatione coluit, & habuit honestas operas in familia honesta, & lætatus est optimis studijs. Nunc deceßit priusquam sensit tragica mala. Quanto melior est hic cursus, quàm eorum, qui ardentes iniustis odijs, crudelia bella, & perniciosa ipsis & patriæ mouerunt? Oremus autem filium Dei, ut Ecclesias suas ubiq; clementer protegat. Die 27. Iunij. 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

NOn ut sumptu onerentur tenuiores interdum egentibus miseris Eleemosynas petimus. Sed in tanta confusione imperiorum, cum multi

multi uerè miseri, & egentes negligantur in imperijs, necesse est nos priuatim auxilium petere, Vt Lazaro neglecto à Diuite opem ferunt caniculæ. Hortamur igitur eos, qui possunt aliquid largiri, ut huic seni ac cæco sacerdoti patri trium filiarum, & duorum filiorum, qui propter cæcitatem cessit alteri de ministerio, & de reditibus, dent Eleemosynam. Olim etiam incendio facultates amisit. Simus memores dicti: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Certissimum est Deum uicissim benefacere his, qui in hoc genere misericordiam, & beneficentiam exercent. Die 28. Iunij 1554.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI CASPAR PEVCERVS.

SÆpissime cogitanda est dulcissima sententia, in qua, in scripto Salomonis inquit sapientia, quæ est λόγος æterni Patris: Fui cum eo artifex, ludens in orbe terræ, & delectationes meæ cum filijs hominum. Adfirmat filius Dei se missum esse ad docendum genus humanum, & sibi uoluptati esse consuetudinem hominum, & miranda uarietate operum, quasi ludis & spectaculis ostendere suam præsentiam pulcherrimis operibus creationis, conseruatione Ecclesiæ, in diluuio, in deserto, inter ruinas imperio-

imperiorum. Hunc filium Dei agnoscamus et audiamus, & grati beneficia Dei celebremus. Nec uero agnosci potest, nisi doctrinam, quam scribi uoluit, legamus, audiamus, cogitemus, & propagemus. Hæc ut fieri possint, cœtus docentiũ & discentium esse uult ipse filius Dei, cui gratias agimus, quòd clementer nos quoq; & texit, & gubernauit. Cumq; sciamus Deo hanc militiam docendi & discendi placere, nos quoq; omnibus officijs fouere nostros cœtus decet. Quare petimus, ut cras hora duodecima collegæ nostri, & alij Magistri conueniant in auditorio Medicorum, ubi fiet publica exploratio eruditionis eorum, qui iam petunt usitato more testimonia. Manifestum est necessariam esse Ecclesiæ multarum linguarum & artium cognitionem. Et semper Ecclesia domicilium fuit, simul ueræ doctrinæ de Deo, & ueræ philosophiæ. Id decus, ut nunc quoq; seruet in Ecclesia, optemus, & nos ipsi non solum laboribus studiorum, sed etiam alijs officijs, quæ ad cognitionem retinendam prosunt, hanc honestam possessionem ueræ doctrinæ retinere studeamus. Die Iulij 22. Anno 1554.

NOn scimus quo casu perierit adolescens studiosus & pius Iohannes Vueber, filius uiri honestissimi & integerrimi pastoris Ecclesiæ Dei in oppido Thuringico Neapoli sito ad Or-

lam. Sed quocunq; casu perierit, commonefactio nobis est eius interitus, ut maiore cura petamus à Deo protectionem, & periculum uitemus. Cum autem iam ad funus exeamus, hodie hora octaua non prælegam. Die 26. Iulij. Philippus Melanthon.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

VNicus filius honestæ matronæ uiduæ in inclyta urbe Luneburga Iohannes Alberding, ex hac Academia in cœlestem euocatus est, qui & ingenij fœlicitate à Deo ornatus erat, & initia philosophiæ recte discebat, & tenebat summam doctrinæ Euangelij, sicut in hoc ipso agone ostendit, cum quotidie se uera inuocatione Deo commendaret, & haberet initia uitæ, & læticiæ æternæ accensa in corde fiducia filij Dei, & adhuc esset in eo agmine, de quo dicitur: Sinite paruulos uenire ad me, Talium est regnum cœlorum. Hac se consolatione uidua mater sustentet, quæ, ut uidua in Naim, desiderabit filium. Vos uero maiore cura uitam uestram Deo commendetis. Monemus etiam paterna sollicitudine, ut quantum humana diligentia fieri potest, honorem tribuatis corporibus, quæ debent esse organa, & templum Dei. Comperimus quosdam sibi accersere morbos, & pericula, usu

tomo-

pomorum, & similium rerum, & potu uel intempestiuo uel corrupto. Has morborum causas, ut consideretis, & uitetis, propter Deum & propter salutem uestram, uos obtestamur. Sumus uermiculi, ut heri dictum est, profecto miserabiles. Quare & filium Dei, qui etiam pro nobis factus est cruentus uermiculus, oremus, ut nos seruet, & simus uigilantiores in uitandis periculis, ubi Deus postulat diligentiam. Hortamur autem Scholasticos, ut hodie hora quarta paululum infra ædes huius collegij in platea conueniant ad funus. Ibi singuli sese, & Ecclesiam pijs uotis filio Dei commendent. Die primo Augusti, quo Esdras Ierosolymam ingressus est. Anno 457. ante natiuitatem Christi ex uirgine, quibus si addas annos 33. à natali Christi ad tempus paßionis, habes annos 490, qui sunt septuaginta Hebdomades. Hæc est facilima Hebdomadum Danielis computatio.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI CASPAR Peucerus S. D. Omnibus Lecturis has literas.

CVm filius Dei Euangelium Margarito confert, haud dubiè ad similia quædam in

Ista omnia infra versibus repetuntur pag. 123.

natura gemmæ alludit, ut paßim in omnia corpora sparsa sunt signa quædam rerum diuinarum. Conchæ sunt, in quibus Margaritum hoc modo nasci scribit Theophrastus. Initio Veris sua quadam natura mirabili siti conchæ appetunt rorem cœlestem. Hunc cum in littus repentes, & hiantes hauserunt, nascitur ex eo rore & conchæ carne, cuius odor optimus est, gemma pellucida, aliâs aurei, aliâs argentei coloris, & mirificam uim habens in pellendis uenenis, & medicatione cordis humani. Fit autem generosior, cum crebræ sunt magnæ tempestates, donec conchæ sunt grauidæ. Hæc congruunt. Euangelium ros est cœlestis, quem cum sitientes animi hauriunt, gemma in eis nascitur, id est, renascuntur corda, filio Dei reddente eis uitam & lucem. Congruit & appellatio בַּרְגָּרִית seu בַּרְגָּרִית, ut Indi nominant. Significat enim Margarith amaram crustulam. Bargarith purißimam crustulam. Primum Christus uere est purißima crustula, deinde per Euangelium & Ecclesia fit purißima crustula. Et Euangelium cum sit doctrina crucis, est amara crustula. Aiunt etiam conchas ducem habere, ut apes. Id congruit ad Ecclesiam, quæ ducem habet filium Dei. Cum autē hoc Margaritum emi filius Dei uult, studia doctrinæ nobis commendat, quæ piè & constanter colamus, nec ea abijciamus propter iniqua iudicia indoctorum, & malorum, & propter

erumnas

ærumnas, quæ nostro ordini tolerandæ sunt. Vt purior fit gemma in tempestatibus: Ita doctrina in his difficultatibus salubrior erit, & uidemus diuinitus regi, & seruari ueram Ecclesiam inter horribiles tumultus imperiorum nunc quoq;, cum bellis ardere uidemus Germaniam, Belgicum, Italiam, de qua dimicant, & dimicabunt horrendis furoribus, Galli, Hispani, & Turci. Nos uero adiuncti filio Dei, qui est purißima crustula, petamus ab ipso, ut nos gubernet, & ei gratias agamus, quòd hactenus nos clementer protexit, & Margaritum, id est, Euangelium nobis donauit. Id ut retineri poßit, doctrinæ studia ipse quoq; præcipit. Vt igitur ei obediamus, operas scholasticas ipso iuuante facimus, ad quas etiam exploratio doctrinæ, & testimonia pertinent. Ideo his diebus horum eruditionem explorauimus, quorum nomina adscripta sunt. Petimus autem, ut ad renunciationem testimonij omnes Doctores, Magistri & auditores conueniant, quæ fiet Deo iuuante pridie Calendas Augusti 1554.

DECANVS COLLEGII DOCTORVM IVRIS IN ACAdemia Vuitebergensi, Michael Teuber Islebiensis, Iuris utriusq; Doctor.

LVmen uitæ est doctrina per filium Dei prolata ex sinu æterni Patris, quæ ostendit ue-

rum Deum, & adfert bona æterna, deinde monstrat etiam, quæ sit Lex Dei, & quis sit eius usus in hac ciuili consuetudine, ut Paulus inquit: Lex est bona legitimè utenti. Extructa est autem ex ipso Decalogo doctrina Iurisconsultorum, quia Deus qui uerißime custos est politicæ societatis, uult gubernatores primum omnium uocem esse Decalogi in genere humano, deinde & interpretationes quasdam addere, sed congruentes cum Decalogo, & ex eo bona consequentia extructas, qua in re ne aberrent, ipse Deus mentes eorum sua luce regit. Ideo sapientia diuina inquit: Per me Reges regnant, & Iudices iusta decernunt. Cum autem sit ingens bonum primum nosse ueram doctrinam de Deo & de bonis æternis, deinde & doctrinam de ciuili uita, & scire ex quibus fontibus orta sit, & quare sit firma & non conturbanda, & quomodo usus eius Deo placeat, & huic uitæ salutaris sit, agamus gratias Deo fonti sapientiæ, quod de his tantis rebus recte erudimur, & petamus, ne lucem suæ doctrinæ, & uera iudicia de doctrinarum generibus extingui sinat. Ipsas etiam leges magis amemus, & maiore reuerentia eis obtemperemus, cum sciamus esse sapientiam Dei, & usum earum Deo placere. Consideremus etiam quanta miseria sit, ignorare ueram de Deo doctrinam, deinde & fanaticos furores circumferre de legibus, ut multi fingunt esse laqueos callide

lide excogitatos litigantium causa, aut mutabilia Principum arbitria esse, & pleraque esse tyrannica, multi totum ordinem politicum damnant. Deniq; multi impios & sediciosos errores de his tantis rebus habent, aduersus quos animi ueris fundamentis muniendi sunt, & confirmanda est legum reuerentia ueris iudicijs, & quidem Deus orandus est, ut seruet ipse Politias, Leges, & disciplinam, & mentes nostras gubernet, ut ipsum uere celebremus, & ei in officijs honestis huius uitæ, pie & fœliciter seruiamus. Cum autem & legum ciuilium custodia ordini Iurisconsultorum commendata sit, & mandatum sit eis, ut iusticiæ uocem proferant cæteris hominibus, & iusta ac iniusta discernant, & aut arment populos, aut iubeant arma deponere, magnum omnino onus sustiment, propter quod gratitudo eis debetur, & utile est in eo ordine uiros sapientes, recte eruditos, & iustos esse. Quare nunc uiro clarissimo Georgio Cracouio decernetur gradus Doctorum Iuris, ut in ordinem nostrum transferatur. Nam & ingenio excellit, & recte eruditus est, non solum in Iure, sed etiam in doctrina Ecclesiæ, & adolescentiæ eius exculta est ea Philosophia, quæ amantibus ueritatem utilis est ad quærendos fontes doctrinarum, & ad præstigias refutandas. Et cum sciat primum iusticiæ officium esse, Deum recte agnoscere, & ei obedire, uera fiducia Domini nostri Iesu Christi

Deum inuocat, & animi pietatem honesta morum gubernatione declarat. Ac non solum in docendo, sed etiam in foro diu iam & in iudicijs specimẽ præbuit honestum eruditionis & iusticiæ. Petimus igitur, ut ad publici testimonij renunciationem omnes Doctores & scholastici huius Academiæ conueniant, ac nobiscum precentur Deum, & ut semper Ecclesiam æternam sibi in his regionibus colligat, & seruet hospitia Ecclesiæ, nec sinat deleri doctrinam uitæ utilem, Leges, & disciplinam, & ut regat totum cursum uitæ, studia & consilia Georgij Cracouij, & faciat eum organum salutare Reipub. & suæ animæ. Hæc ut faciat Deus æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, propter filium, toto cum pectore oro. Datæ die 5. Augusti. Anno 1554.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DVo sunt uicina Monasteria, non procul à Magdeburga, quibus eruditi gubernatores olim nomina tribuerunt, quæ significant, tunc quoq; studia aliqua ueræ doctrinæ fuisse, Alterius enim nomẽ est, LEX DEI, alterius GRATIA DEI. Præfuit autẽ ante annos sex & triginta monasterio, cuius nomen est, Lex Dei, uir doctus, & timens Deum, qui sæpe huc ueniebat colloquiorum causa cum Luthero. Conueniebant autem Lutherus

& hospes,

& hospes, & uir ingeniosissimus Ottho Beckman, Iurisconsultus in ædibus honesti ciuis Thomæ Feurlins. Ibi de omnibus materijs doctrinæ Ecclesiasticæ auidissimè audiebat Lutherum disserentem Senex ille hospes, & multa scisciitabatur, & miscebat disputationi uota, & gratiarum actionem, gaudebat rectè declarari beneficia filij Dei, & ueram inuocationem Dei, & officia pietatis ostendi, & uanissimas superstitiones & idola ex templo Dei eijci. Interdum etiam dicebat, lætari se, quod iam melius nosset patriam suam, Legem Dei, & uicinam Gratiam, Seq; his nominibus de uera patria cœlesti commonefieri. Hos sermones tunc quoq; studiose audiebat Thomas Feurlin, quem heri Deus ex hac mortali uita euocauit, qui cum inde usq; ab eo tempore, de quo dictum est, cognouerit & amauerit Ecclesiæ doctrinam, ostendit in tota uita pietatem animi, uera inuocatione Dei, & honestis moribus & fide, ac diligentia in senatorio munere. Nunc etiam in morbo sæpe repetiuit confessionem ueræ doctrinæ, & sese ardentibus uotis Deo commendauit, fiducia Mediatoris. Quare inter eos recensendus est, de quibus dictum est: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Nunc quoq; fruitur colloquijs illius sui hospitis, & Lutheri disputationes in sua domo auditas, de Lege Dei, & de Gratia Dei repetit. Hortamur autem Scholasticos, ut hora duode-

cima hodie ad funus conueniant, ante ipsius ædes, quas cum aspicietis, cogitabitis in illis ædibus ante annos 36. dulcia & erudita colloquia doctorum & piorum hominum habita esse. Singuli autem suam uitam & salutem Ecclesiæ, Deo pijs precibus in funere commendent. Die 2. Septembris 1554.

IN ARITHMETICAM.

MAnifestum est in omnibus uitæ negotijs magnum esse usum, non numerationis tantum, sed etiam artis illius, quæ ostendit in magnis aceruis diuidere partes, & numeris numeros accommodare, quæ usitate Arithmetica nominatur. Hæc communis utilitas in uita omnia mediocria ingenia ad huius artis cognitionem & exercitia inuitare debet. Sed cum in sola Ecclesia Dei, inde usq; ab initio uera anni ratio, & nota fuerit, & semper propagata & conseruata sit, studiosos quoq; doctrinarum & amantes Ecclesiam hæc tangere cura debet, ut hanc pulchram possessionem de anno retineant. Qualis enim barbaries esset, non scire temporum interualla? Nec leues causæ sunt, propter quas Deus uoluit annos discerni. Vult sciri initia mundi, uult considerari, quæ sit prima doctrina, quibus testimonijs edita sit, quando accesserint corruptelæ, quomodo iudicatæ sint, quæ fuerit futura series Monarchiarum, cuius Monarchiæ tempore

Christus

Christus concionatus fuerit in carne, quæ sint spacia annorum mundi usq; ad postremam ætatem, de quibus dixit Elias: Sex millia annorum erunt anni mundi, & posted conflagratio. Duo millia inane, Duo millia lex, Duo millia dies MESSIÆ, & propter peccata nostra, quæ multa sunt, deerunt ex his annis qui deerunt. Harum maximarum rerum consideratio nulla esset, deniq; nulla series historiarum obseruari unquam potuisset, aut posset, nisi anni ratio nota esset. Hoc igitur officium aliqui ingeniosi præstent Ecclesiæ, ut harum artium doctrinam conseruent, quæ ad considerandam anni rationem necessariæ sint. Nec sinant se ab hac doctrina abduci clamoribus eorum, qui partim inscitia, partim mera malitia, et contra conscientiam optimas artes allatrant. Est autem, ut Plato dixit, ianua cæterarum artium Arithmetica, & eam artem fœliciter docere potest Iohannes Piscator; monstrata uia breuiore & faciliore in diuisionibus, quàm est usitata. Hic Iohannes cras hora 12. in auditorio Medicorum inchoabit libellum, cuius & ipse exempla uendet, quem recens erudite scriptum edidit. Adhortor autem studiosos, ut huius Iohannis erudita exercitia cognoscant. Bene uale Lector.

Philippus Melanthon.

Epitaphium

EPITAPHIVM SCRIPTVM CLARISSIMO HIERONYMO Schurff Doctor iuris.

Doctor erat iuris præstans Hieronymius arte,
Iusticia, ingenij uiribus atq; fide.
Schurfiadũ de stirpe satus, quæ clara per Al-
Heluetica numerat secula multa patrum. (pes
Iura enarrauit lustris bis quinq;, nec ullus
Ostendit fontes dexteritate pari.
Consilijs rexit fidis populosq; Ducesq;,
Lumen enim iuris temporis huius erat.
Hunc etiam sapiens Cæsar dignatus honore est
Carolus, Imperij qui modo sceptra tenet.
Quæq; leget ueniens ætas, monumenta reliquit,
Multorum studijs proderit iste labor.
Iusticiæ esse Deum fontem quia nouerat ipsum,
Vt recte nosset, maxima cura fuit.
Iustificaq; fide capiens tua munera Christe,
Solius est cuius parta cruore salus:
Vera luce Deum agnouit, precibusq; uocauit,
Et rectæ fidei congrua uita fuit.
Ipsius hoc tumulo requiescunt molliter ossa,
Viuit, conspectu mens fruiturq; Dei.

Deceßit Anno 1554. cum uixisset annos 73. & aliquot menses, & interpretatus esset leges annos quinquaginta.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HEri die natali Mariæ matris uirginis deces-sit ex hac mortali uita senator huius oppidi, uir honestus & in ueteri familia natus Franciscus Den, qui dies cum de alijs magnis rebus nos admonet, tum uero de toto curriculo uitæ Mariæ, & uniuersæ familiæ ipsius. Scribit Nicephorus, uixisse Mariam annos nouem & quinquaginta, quo tempore toto quantis in periculis, & ipsa, & soror uixerint, & quomodo protectæ sint inter horribiles furores diabolorum, & militum, qui in ea regione uagati sunt, cogitandum est. Idem etiam dies nos de excidio Ierosolymæ admonet, quæ prorsus incendio deleta est eo die annis à Christi natali 73. Iacet igitur politia Iudaica inde usq; ab eo excidio nunc annos 1481. Et quanquam Iudæi sæpe eam restituere conati sunt, tamen diuinitus semper & ipsi dißipati sunt, & inchoatæ ædificationes rursus deletæ sunt. Hæc exempla ostendunt iram Dei aduersus impios, & monent, neq; constitui posse, neq; seruari politias, nisi Deo iuuante. Interea tamen Simeon Episcopus Ierosolymorum, qui natus est ex patre Cleopha, & matre sorore Mariæ uirginis, eduxerat ex Ierosolyma Ecclesiam trans Iordanem. Ita in ipso excidio patriæ, tamen filius Dei seruauit reliquias

quias suas, quas ibi quoq; in peßima multitudine collegerat. Veris autem gemitibus petamus nunc quoq;, & colligi, & seruari Ecclesiam in hac tristi confusione imperiorum. Hæc & in funere hodierno cogitemus, ad quod ut hora quarta conueniatis, uos hortamur. Magna uis ingenij, & uirtus fuit in patre Francisci. Quare & patriæ in hac urbana gubernatione utiliter seruiuit, & sapiens Princeps Dux Fridericus Elector eum præfecit summo Iudicio huius regionis, & multum eius ingenio tribuit, ac familiariter eum dilexerunt alij quidam Principes, & clarißimi uiri Lutherus, & Doctor Gregorius Pontanus. Franciscus etiam honestus uir fuit, & uera inuocatione Deum coluit. Et in hoc morbo pietatem suam magna tolerantia, pia confeßione, & inuocatione ostendit. Die nona Septembris. 1554.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

DEceßit heri honesta matrona Margarita nata honesto loco in oppido Lusatiæ Saro, & nupta uenerabili uiro M. Gallò Durbachio Berlinensi, qui in ministerio fideliter uersatus amplius septennio, huc se recepit, cupiditate discendi & audiendi præceptores suos, accensus. Ibi cum uxor grauida, & iam fœtum uiuum in utero gerens febri correpta esset, ad quam διάῤῥοια acceßit, fœtus

in

in utero extinctus est, & mater ægrè eijciens infantem, superata doloribus extincta est. Toto autem morbi tempore ardentibus uotis animam suam, & mariti incolumitatem filio Dei commendauit, & paucis diebus ante mortem, cum testamentum condidisset, coram aliquot grauibus & honestis uiris, palam pietatem suam & constantiam in confessione doctrinæ cœlestis, & in agnitione filij Dei Domini nostri Iesu Christi declarauit. Quare non dubitamus eam ad æternam consuetudinem Dei translatam, lætari se miserijs huius ærumnosæ uitæ, perfunctam esse, & nunc coram frui conspectu & uoce filij Dei, & sanctarum matrum EVÆ, SARÆ, MARIÆ, & aliarum. Nos autem decet mariti luctu adfici, qui coniugem ardenter dilexit, & nostro officio illi dolorem lenire. Quare hortamur Scholasticos & Collegas nostros, ut hora 12. conueniant prope ædes doctissimi domini Doctoris Viti Vuinshemij, ut sua præsentia funeris cæremoniam ornent, & conseruare studeant. Die 10. Septembris 1554.

IN HESIODVM.

VEteres Hesiodi librum, cui titulus est, Opera & Dies, iuuẽtuti semper in manibus esse, & aures eorũ huiusmodi uocibus iugiter personare uoluerũt. Quia doctrina de moribus grauissima

&

& uitæ ſalutaris & neceſſaria in hoc libello tradi=tur, & ea pars legis diuinæ, ita plenè & dilucidè ex=plicatur, ut mirum ſit hominem Ethnicum hac in re tantum adſequi & efficere potuiſſe. Accedit deinde temporum anni diſtributio, iuxta ortus & obitus certorum ſyderum, & his accommodata operarum Agriculturæ ratio. His iunguntur præcepta Oeco=nomica, quorũ plurimus in tota uita uſus eſt, & hæc omnia uenuſtiſſimis imaginibus illuſtrata ſunt, ut & facile memoriæ adfigi, & non facile rurſum excide=re poſſint. Igitur ſapiens & erudita antiquitas ex uniuerſo ſcriptorum aceruo hunc potiſſimum libel=lum delegit, communiter omnibus proponendum, qui liberaliter inſtituendi eſſent. Cui enim iſta igno=ta eſſe uidebant, eum omnino incultum ac barbarum eſſe iudicabant. Quare Cicero Leptam hortatur, ut filio Heſiodum ediſcendum proponat, Sic enim inquit: Heſiodum ediſcat Lepta ſuauiſſimus, & ha=beat in ore τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προ=πάρηθεν ἔθηκαν etc. Cum igitur neq; utilius neq; græcæ linguæ & doctrinæ Ethicæ ſtudioſis ap=tius ſcriptum proponi poſſit, decreuimus & nos ad eius libelli explicationem redire, atq; die Martis hora 8. eum auxiliante Deo, auſpicabimur. Deus pacem nobis & tranquillitatem ad hæc ſtudia, atq; has operas ſcholaſticas Eccleſiæ & Reipublicæ uti=les, ac neceſſarias largiatur, hisq; clementer adſpiret,

ut ea

ut ea quæ grata ipsi sunt, inter nos fiant per Christum dominum ac redemptorem nostrum, Amen.

Vitus Vuimshemius.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CYnthius æstiuæ linquens confinia metæ,
Adfert Angelici iam sacra festa chori.
Qui Phlegethonteum reprimens fœliciter ho
Excubias Christi pro grege semper agit. stem,
Ergo pijs animis adeamus templa frequentes,
Quo Deus Angelica septa phalange tegit.
Scilicet ut merita pro tanto munere laude,
Nostra Deo grates pectora & ora sonent.
Ac ueluti uates Eliseus tutus ab hoste,
Præsidio Angelico cum tegeretur, erat.
Sic nostra Angelicis defendat ut agmina turmis,
Oremus placidum supplice uoce Deum.
Tu quoq; sic forma mores studiosa iuuentus,
Vt tua sit uerbo consona uita Dei.
Crimina ne castos depellant fœda ministros,
Sed comites adsint hic & ubiq; tibi.
Arcentesq; feri rabiem faucesq; Draconis,
Cum paruis tectis corpora nostra tegant.
Fœdera uobiscum iuuenes cognoscite quæ sint
Angelicis turmis uoce sacrata Dei.

Ex istis aliquem ne tu contemne pusillis,
Sunt etenim regni grata caterua mei.
Vtq; his attribuit superum de sede ministros,
Ipse suum custos Angelus implet opus.
Atq; mei cernit faciem super æthera patris,
Pro tenero remanens in statione grege.
Vos igitur iuuenes Christo carissima turba,
Officijs uigiles hos retinete pijs.
Ac Euangelij quia gaudent quando ministros
Collegas cernunt esse in honore suos:
Iusta ferant sacram cras omnes munera ad Aram,
Quaq; decet celebrent hunc pietate diem.

Anno 1554.

Die quo publicè aguntur gratiæ Deo pro excubijs Angelicis, & fit precatio, ut castorum Angelorum excubijs protegamur.

IN PHYSICAE II. LIB.

HOc pulcherrimum mundi opificium, quod Deus generi humano domicilium esse uoluit, ideo tanta arte factum est & exornatum, ut esset illustre testimonium potentiæ, & sapientiæ Dei, & in primis bonitatis erga homines, quæ quidem in singulis partibus mundi attente consideratis, insigniter elucet. Quare dubium non est, quin diligens aspectio naturæ mentes ad agnitionem Dei, & admirationem, ac celebrationem sapientiæ & bonitatis

bonitatis ipsius deducat. Audiuimus in primo physices libro, ubi cœli & stellarum motus expositi sunt, quàm apte omnes illæ uices admirandæ ad usus animantium, & præcipue hominum accommodatæ sint. Nam ut unum hic exemplum proferam, & Solis & aliarum stellarum errantium incessus ita sunt ordinati, ut cum radios suos ad nostram sedem rectiores, ideoq; efficaciores demittunt, corporibus suis procul sublatæ in immensam altitudinem cœli à nobis amoueantur, ne simul corporis propinquitate, & radiorum rectitudine uires suas largius effundentes, immodice & cum periculo corpora nostra, & res nascentes afficerent. Et rursus, quando radios suos spargunt in terram obliquiores (qui semper sunt imbecilliores) tunc corpora sua per maximam cœli profunditatem ad nos demittunt, ut terram foueant ex uicinia efficacius. Hoc certissimum argumentum est, singulari prouidentia Dei motus stellarum ita ordinatos esse, ut illæ aptissimæ uices corpora nostra & res ex terra in usus hominum nascentes, iuuent. Talia præsentiæ Dei uestigia cum plurima deprehendantur in illa cœlesti regione, quæ longius à nobis abest, multò plura perspici possunt in Elementari regione mundi, quæ nos propius circundat, nobisq; gratam & iucundam sedem & alimenta præbet. Ad eius partis mundi adspectionem, cum iam nos uocet ordo libelli physici,

ſici, quem enarrandum ſuſcepimus, hortor Scholaſticos, ut eam quoq; phyſices partem cognoſcere ſtudeant, quæ minus difficultatum habet, & ,ut dixi, euidentia diuinæ bonitatis monſtrat teſtimonia, & utiliſſimis ac neceſſarijs artibus quibuſdã lucem profert. Nam medica ars, qua hominum imbecillitas carere non poteſt, tota ex hac phyſica doctrina extructa eſt, & aliæ multæ artes, quæ neceſſaria ſubſidia uitæ humanæ elaborant, initia erudita ex eadem doctrina phyſica ſumpſerunt, ut ſunt artificia Chymica omnis generis, confectio panis, uitri, ſalis, pigmentorum, & multorum aliorum, quæ maximos communi uitæ uſus præbent. Prodeſt & ad ualetudinis curam, & ad morum gubernationem, temperamentorum cognitio. Tantarum utilitatum cogitatio moueat liberales animos, ut hanc doctrinam de natura Elementorum expetant. Auſpicabor autem ſecundum librum phyſices, Deo iuuante, perendie die Martis hora ſecunda in auditorio noui collegij. 14. Octobris 1554.

Paulus Eberus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SEntentia digniſſima eſt conſideratione in capite triceſimo tertio Syracidæ: Vir ſapiens non odit

odit legem, sed Hypocrita in lege, est uelut cymba in tempestate. Ἀνὴρ σοφὸς οὐ μισήσει νόμον, ὁ δὲ ὑποκρινόμενος ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν καταιγίδι πλοῖον. Naturæ efferæ horribili fremitu oderunt diuinas leges & disciplinam, uelut carcerem. Deinde alij hypocritæ dubitantes de prouidentia, & de præsentia Dei in Ecclesia, & non certo statuentes Ecclesiam colligi à filio Dei uoce Euangelij, etiam sunt hostes Dei, nec sustentant se agnitione Dei in hac ærumnosa uita, & plena periculorum, sed ruunt in dolores sine fine, & quærunt uaria & fallacia consilia, ut sese muniant contra res aduersas, ut Themistocles, Alcibiades, & alij innumerabiles, sicut cymba uariè iactatur in fluctibus. Sed pij amantes legem, id est, doctrinam Dei, & uolentes regi uoce Dei, habent in aduersis firmam consolationem. Nam Deus hos gubernat, et protegit, sicut sæpe scriptum est: Timenti Dominum non deerit ullum bonum. Ideo uos oramus & obtestamur propter gloriam Dei, & propter uestram & communem Ecclesiæ salutem, ut legi Dei adsentiamini, in qua manifesta est asseueratio, confirmata resuscitatione mortuorum, & alijs miraculis, adfirmans non casu uolui humana, sed uere Deum colligere æternam Ecclesiam uoce Euangelij, & uelle doceri iuniores, uelle ut præsint gubernatores, & iuuari studia, & gubernationem peti ab ipso filio Dei. Vt

igitur ipse filius Dei perpetuo sit Rector huius Academiæ, toto eum pectore oramus. Cum autem uelit uoce hominum doceri, & regi alios, tanquam organo suo, uult in hominum cœtibus magistratibus obtemperari, & uult hunc ordinem consilio diuino institutum intelligi & amari. Ideo significamus uobis, nos Deo iuuante cras electuros esse Rectorem Academiæ iuxta leges nostras, & præcipimus, ut ad renunciationem electi Rectoris hora 7. in auditorio maximo conueniatis, & ut ostendatis reuerentiam uestram erga nostras leges, & sciatis, cui magistratus mandatus sit. Necesse est iuniores adsuefieri, ut discant, sapientia & uoluntate Dei ordinem in gubernatione sancitum esse, & propter uoluntatem Dei obtemperent. Oramus autem ipsum filium Dei, custodem Ecclesiæ suæ, ut nos omnes doceat, & gubernet, & semper in his regionibus clementer Ecclesiam colligat, & eam protegat.

Pridie Lucæ, Anno 1554.

Scripta

SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA A DIE LVCÆ, ANNI M. D. LIIII. VSque ad Calendas Maij, Anni 1555. in ſemeſtri Hyberno, quo Rector fuit Illuſtris ac Generoſus dominus STANISLAVS, COMES IN GORKA, Caſtellanus Brzeſtenſis, & Capitaneus Buſcenſis.

VICERECTOR VERO M. SEBASTIANVS THEODOricus Vuinshemius.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

PLærisq; hic notus fuit Reuerendus uir Theologiæ Doctor Nicolaus Medler, qui multas Ecclesias in germania & docuit & consilijs rexit. Et cum ad Ecclesiæ doctrinam ac pietatem adiunxisset cognitionem linguarum, & honestarum artium, in multis locis etiam iuuentutis studia præclare adiuuit, cum in Dialectica, Arithmetica & Musica multos exerceret. Ac monumenta reliqua sunt testimonia piæ confeßionis ipsius. Et Arithmetici libri ipsius ostendunt, excellentem uim ingenij fuisse, & magnum artis usum. Huius optimi uiri filia honestißima Esther, quæ uera inuocatione & ueris officijs pietatis semper Deum coluit, fuit coniunx uenerandi & docti uiri Magistri Iohannis Sturionis, qui nunc in Ecclesia huius urbis ministerio Euangelij piè fungitur. Fuitq; coniugium eorum plenum pietatis, & uera Dei Ecclesia. Etsi autem dolendum est mariti & filiorum causa, à quibus nunc ad dulcißmam cœlestis Ecclesiæ consuetudinem abducta est hæc materfamilias: tamen magis dolendum est publicè, quia ueræ inuocationis sociam in nostro cœtu amisimus. Sed precemur filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut & Ecclesiæ ærumnas leniat, & seruet multas pias familias, ut

ipse

ipse magis celebretur, & in hoc luctu ueneran=dum uerum M. Sturionem consoletur Spiritu San=cto, & sit pater & custos Orphanorum. Cogite=mus etiam re ipsa uniuersam Ecclesiam cœtum esse infirmum & miserabilem orphanorum, & nos fi=lio Dei commendemus, qui certe hanc ipsam ob cau=sam adsumpsit humanam naturam, ut hoc mirando fœdere perspicuè testaretur, se adfici cura nostri, & nos ab ipso gestari, ceu surculos illi suæ massæ insertos. Hæc piè cogitanda sunt in funere huius matronæ, ad quod ut conueniatis hora duodecimæ ante ædes Venerandi uiri Magistri Sturionis, peti=mus. Die 9. Nouembris, Anno 1554.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DVo sunt hîc Traiectenses fratres, ut nar=rant, quorum alter literatus est, cuius ad=paret bonam esse naturam. Alter est rudis literarum, qui nunc, ut existimo, propter malum uictum cepit errare mente, & non est instructus uiatico. Etsi rectius esset illiteratos suas operas facere, tamen quoquo modo hîc hæserunt isti, post=quam nunc alter ægrotat, sit nobis, ut uiator saucius Samaritano, nec deseratur. Hæc officia necessaria sunt, & Deo grata, qui uicißim nobis leniet pœnas,

si fuerimus officiosi erga calamitosos, præsertim hospites, iuxta dictum: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Petimus igitur, ut ægrotus Eleemosyna iuuetur. Die 23. Nouembris 1554.

CASPAR PEVCERVS STVDIOSIS MATHEMAtum S. D.

DEo *iuuante proxima die Iouis ordiar explicationem doctrinæ de terræ dimensione, quam ex Geometricis fontibus Methodo (quantum fieri potest) planissima & discentium captui accommodatissima, rudius aliquanto & prolixius extructam, & diagrammatis illustratam pluribus, quæ ad singulos casus adhibui pecularia, ut omnem uarietatem suis seorsum typis exprimerem, & ceu contuendam oculis proponerem, anno superiore edidi. Volumus enim illam doctrinam, quæ & demonstrationibus firmissima, & certitudine ac euidentia pulcherrima, & usu immenso amplissima est, cùm in omnium scholasticorũ uersari manibus, tùm ea disci methodo, quæ deducit ad aspectum & cognitionem ueritatis, certis, directis, non dubijs aut ambiguis, & nunquam aberrantibus semitis, scilicet per ἀπόδειξις γραμμικάς, quarum certitudo principijs nititur immotis. Hortor igitur Scholasticos, ut & adsint frequentes huic explicationi, & ponant*

aliquid

aliquid operæ studij & temporis in cognoscenda doctrina uere dulci, notoq; & conspicuo usu commendatissima. Et requiremus eam in posterum in examinibus. Nam ut ad ueritatem demonstrationibus examinandam & metiendam scholasticos assuefaciamus, unicè nobis curæ est. Complectitur autem hæc ipsa doctrina plures artes alias, Arithmeticam, Geometriam, Cosmographiam, quas hac occasione & repetent, & exercebunt studiosi. Cum uero libellus breuis sit, non diu immorabimur, & eo absoluto, Deo auxiliante, μεγάλην σύνταξιν Ptolemæi aggrediemur. Studiosi interea instruant sese libello ipso, & simul, uel canone subtensarum Copernici, uel instrumento sinuum, seu primi Mobilis Appiani, uel tabulis directionum M. Erasmi Reinholdi recens editis, quibus Canon Copernici insertus est, cũ canone fœcundo ad singula scrupula extenso. In Euclide & πτραβίβλῳ Ptolemæi consuetis horis pergam. Valete.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

VErè adfirmamus uirum Nobilem, consilio & uirtute præstantem, & peritum rei militaris Sebastianum à Vualuitz, hanc præfecturã ita rexisse, ut iusticiæ, æquitatis, & moderationis laus meritò ei attribuatur. Pacis et trãquillitatis in tota præfecturæ custos diligens fuit. Cõtrouersias placidè audiuit, et in

iudicando

iudicando nusquam à iusticia disceßit, multas æquitate lites lenijt & diremit. In ijs, quæ erant obscuræ, adhibuit uiros doctos in Iure. Senatum oppidi ita amanter complexus est, ut concordia in gubernatione eorum perpetua fuerit, quoad hîc fuit. Et cum intelligeret & amaret Ecclesiæ doctrinam, præcipua ei cura fuit, in tota præfectura Ecclesiæ fouere & ornare, & Pastores aduersus iniurias tueri, Lectores uero Academiæ singulari beneuolentia omnes complexus est. Hæc cum notißima sint, si quis hanc nostram commemorationem reprehendet, iniuriam & ipsi Præfecto mortuo & nobis facient. Laudat præsidem patriæ suæ Olympium Gregorius Nazianzenus, cuius adscribemus uerba exempli causa: Quis senectam meam fouebit? A te impetraui plurima beneficia ærumnosis, lacrymas uero nobis relinquis, & laudes scriptas in mentibus nostris, tanquàm in perpetuis columnis. Quod si redieris, ut optamus, Deo maiora sacrificia gratitudinis offeremus. Hæc de Olympio Nazianzenus. Possumus & nos uere idem dicere, plurima nos impetrasse beneficia ab ipso calamitosis, sicut hic inquit Nazianzenus, se fuisse πρόξενον humanitatis Olympij, hoc est, pro alijs multa impetrasse. Nec dubitamus gratam Præfecti nostri memoriam semper conseruaturos esse omnes honestos uiros in mentibus in hac tota præfectura. In militia uerò fidem

& for-

& fortitudinem ipsius ostendit uulnus, quod accepit in eodem prælio, in quo fortißimus Dux Saxoniæ Elector, princeps Mauricius pro patria dimicans, uulneratus est, & in his Germaniæ periculis multum hic noster Præfectus, si diutius uixisset, patriæ prodesse potuisset, & consilio & præliando. Nam cum bellorum mala intelligeret (duxerat enim exercitus, in Gallia, Italia, Dania, & Germania) nunquam arma capi uoluit, nisi cum necesse esset, non uoluit uastari Ecclesias, & deleri leges, & disciplinam. Pacis igitur suasor erat, & idem in armis erat acerrimus. Fuit & priuata uita pia, casta, & modesta, doctrinam de filio Dei studiose didicit, & Deum uera inuocatione coluit, & cum haberet honestißimam coniugem natam in familia Schonbergia, patre uiro sapientia & uirtute præstanti, cuius frater fuit Nicolaus Schonbergius, Cardinalis, Episcopus Capuanus, cuius sapientiam & eloquentiam Italia magnifecit, piè & castè uixit, ita ut consuetudo eorum domestica uerè fuerit Ecclesia Dei. Tali uiro, cum hoc tristi tempore, & respublica, & hæc præfectura, & nos orbati simus, dolendum est. Sed in hoc luctu etiam hæc consolatio teneatur, quod & antea pie uixit, & hoc toto biennio conflictatus grauißimis morbis, ita se cogitatione promißionum filij Dei, & inuocatione confirmauit, ut animi robur ostenderit, ueram in eo

fidei

fidei lucem, accensam fuisse. Heri etiam in hoc postremo agone, cum existimaretur iam uocem & omnium membrorum uim amisisse, tamen brachia fortiter sustulit, & suspiciens manibus complicatis clara uoce pronunciauit hæc uerba: In manus tuas Domine Iesu Christe fili Dei, crucifixe pro nobis, & resuscitate Redemptor & saluator noster, commendo spiritum meum. Scriptum est autem, Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Quare cum uiuat in Ecclesia cœlesti, luctum moderemur, grati uero memoriam uirtutum ipsius & publicorum beneficiorum conseruemus, & oremus filium Dei, ut honestissimæ matronæ uiduæ & filijs ipsius benefaciat, & nobis deinceps quoq; det salutares gubernatores. Hæc in funere iam cogitanda sunt, ad quod ut hora nona ante arcem conueniatis, omnes uos hortamur. Die 27. Nouembris, Anno 1554.

PSALMVS XXIII.

Deus est Pastor meus etc.

ET Deus est Pastor meus, & me ducit euntem,
Eius & ad nutum pabula sector ouis.
Hoc præsente mihi contagia nulla nocebunt,
Nil mihi præsidij, copia nulla deest.
Nam ij uagam reuocans in pascua pinguia misit,

Et

Et læto irrigui gramine pascit agri.
Fontis & illimes ad aquas deduxit amæni,
Vnde aura optati grata uigoris abit.
Hic mihi languentes instaurat suauiter artus,
Hic animæ recreat uiscera tota meæ.
Ille mihi custos, recto me tramite ducit,
Iusticiæ tutum, qua uia monstrat, iter.
Nomen ei iustus, causa mihi nominis ultrò
Iusticiæ donat robur & arma suæ.
Hinc etiam mortis si cæca in ualle uagabor,
Militiæ metuam nulla pericla meæ.
Tu quoniam mecum Deus es, tu Pastor euntem
Et tegis, & tuto tramite ducis ouem.
Vera mihi præbent dulci solatia fructu,
Virga tua, & baculus, muneris arma tui.
Virga tua & baculus, uerbi diuina potestas,
Ferrea quod subito corda tremore quatit.
Hæc ego dum lætor, te sic curante, parata est
Ante oculos splendens regia mensa meos.
Scilicet ut uideant intabescantq; uidendo,
Qui mihi perniciem nocte dieq; parant.
Tu mea Balsamea perfundis tempora Nardo,
Vnde abit in totum cor mihi suauis odor.
Addo quòd & latices mihi te miscente salubres,
Mensura est calicis plena fluensq; mei.
Ergo ego dum carpam concessæ pabula uitæ,
Donec in hac mundi fece superstes ero.

Me

Me tua contiguo præcedet gratia passu,
Me tua non renuet cura paterna sequi.
Sic habitabo tui fœlix sacraria templi,
Perpetuoq; domus me teget umbra tua.
Discite mortales summum decus esse, bonumq;,
Vnius in templo posse manere Dei.

Iohannes Stigelius.

DE ECLIPSI LVNAE QVÆ ERIT HOC MENSE DEcembri nocte proxima hora secunda, post diem octauum huius Mensis, Anno 1554.

NOn casu uolucres atomi sine mente ruentes,
Hanc mundi formam progenuere nouam.
Inde sed æternæ lucet sapientia mentis,
Corpora quæ uerbo condidit ista suo.
Iussit & ætherias studijs uigilantibus arces,
Lumina ceu patrios, nostra, subire lares.
Rimariq; uias cœli uariosq; meatus,
Quasq; ferant certis motibus astra uices.
Sidera namq; suas non egredientia metas,
Quod faciunt stabiles ordine ducta uias.
Condita naturæ certa sic legẽ feruntur,
Multaq; uenturæ dant documenta rei.
Præcipue tenebris quoties soror abdita Phœbi,

Fratris

Fratris ob aduersos fusca laborat equos:
Certa futurarum prænunciat omina rerum,
Est quarum constans cognita sæpe fides.
Si tamen hæc pugnes dubio contingere casu,
Non homo, sed pecudis nomine dignus eras.
Inter & humana ratione carentia bruta,
Debueras uitæ nescius esse tuæ.
Fatidico quondam correptus numine Vates,
Penelopes uero dixerat ore procis.
Sparsa fluunt tristi muralia saxa cruore,
Effugite, est uestri corporis iste cruor.
Ipse suos condit picea ferrugine uultus
Phœbus, & in medio nox ruit orta die.
Si qua fides astris: nox hæc erit ultima uobis,
Soluitur in risus impia turba leues.
Tu quoq; Sardoo qui diuidis ora cachinno,
Supplicij rides tempora certa tui.
Ergo pruinosi cum lux octaua Decembris,
Merserit occiduis seq; diemq; uadis,
Actaq; iam mediæ fuerint ubi tempora noctis,
Fecerit & cursus hora secunda suos:
Cynthia puniceis obducta uidebitur umbris,
Inuito lucem fratre negante suam.
Vos neq; Tyndaridæ, tecti sub limite noni,
Ambo laboranti ferre potestis opem.
Scorpius Eoi perfert in cardine cœli,
Dum tegit hæc tenebris tristibus ora, Iouem.

Aſpicit hunc torue Mauors ſublatus ab ortu,
Pondus ubi trutina Virgo bilance mouet.
Ne uideant dominæ priuatos lumine uultus,
Sub ſtygios abijt cætera turba lacus.
Iſta ſecuturos de relligione tumultus,
Signa per euentus cognita ſæpe monent.
Ergo quibus pariunt uenturi ſigna dolorem,
Et ſacer eſt curæ relligionis honos:
Degeneres uita mores meliore regentes,
Iuncta pijs precibus ſoluite uota Deo.
Ipſe ſuum paſtor lacerum defendat ouile,
Doctrinæ tenebras diſcutiatq; ſuæ.
Vtq; ſit in cunctis Eccleſia ſalua periclis,
Hæc precor aſſenſu ſint rata, Chriſte, tuo.

Chriſtianus Lotichius.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SÆpe auditis agmina docentium & diſcentium in hac uita imaginem eſſe uitæ cœleſtis, in quæ aſsidentes filio Dei audiemus colloquentes æternum patrem, & filium, & Spiritum Sanctum, & in ipſis coràm aſpiciemus Ideam uniuerſi opificij mundi, & cauſas mirandorum conſiliorum, quare & filius miſſus ſit, ut fieret uictima, & Eccleſia inter tantas miſerias collecta ſit, deniq; perfuſi luce cœleſti,

cœlesti, læti fruemur sapientia & bonitate Dei. Nec profecto quidquam in tota uita hominum melius & præstantius est hoc ipso opere, uera docendi & discendi de Deo & alijs rebus bonis. Ac propter hoc opus ad societatem conditi sunt homines, & Deus in Ecclesia inter ingentia pericula aduersus rabiem diabolorum, scholas, literas, doctrinæ uocem, & optimas artes, immensa bonitate tuetur. Sed uult nos agnoscere hæc sua beneficia, uult Scholas non petulantiæ gymnasia esse, sed domicilia doctrinæ & disciplinæ, ac uere templa diuinitatis, in quibus Spiritus sanctus uoce docentium flectat mentes ad ueram inuocationem, & ad omnes uirtutes. Propterea & casti Angeli uestra corpora & hospitia contra diabolos tuentur. Hæc sunt uerissima. Quare uos propter Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, fontem sapientiæ, qui radios suæ lucis nobis impertit, qui misit filium Angelum magni consilij, ut Propheta eum nominat, id est, doctorem ex arcano consilio diuinitatis uocem Euangelij proferentem, obtestamur, ut sitis modesti, ac præcipue iam in tanto luctu Ecclesiæ adficiamini cura communis salutis, & mentes ad consideratione horribilium dissipationum compositas, ad petendum auxilium cœleste accendatis. Profecto non congruit horum temporum periculis hæc magna securitas, ac ebrietas potius multorum, qui sine modo

laxant frenos cupiditatibus. Romani tempore belli Punici secundi ciuem prospicientem de fenestra, coronatum iusserunt in carcerem duci, tali tempore delitijs indulgentem. Quantò indignius est, scholasticos, qui sunt Ecclesiæ milites, in his tantis miserijs, non solum leuiter ludere, ut ille Romanus in cœna hilariore coronis se oblectabat, sed hostili more in plateis & in hospitijs tumultuari? Prohibemus igitur seuerißime nocturnas uociferationes & armatorum discursationes, ac significamus uobis, excubias à Magistratibus seueriores constitutas esse, quibus mandatum est, ut tumultuantes compescant. Frenare impetus animorum ratio, meditatio doctrinæ, cogitatio de ira Dei, & ingentibus ruinis rerum humanarum huius senectæ mundi debebant. Sed si qui harum maximarum rerum cogitatione non mouentur, hos compesci à Magistratibus necesse est. Et speramus Deum & piorum gemitus exauditurum esse, & seruaturum hos nostros alueolos, & Magistratuum diligentiæ opitulaturum esse. Calendis Decembribus 1554.

LECTORI S. D.

TAnta admiratio fuit Tragœdiarum Eurypidis, ut multi ciues Athenienses cùm essent capti in Sicilia, dimißi sint propterea, quod dominis descripserunt Eurypidis Tragœdias. Sed cur

tanti

tanti fecerit eas uniuersa antiquitas, illi optime intelligent, qui legent ipsi. Ac scitis nos hortatores esse, ut sæpe & multum legantur horum duorum scripta, Eurypidis, & Sophoclis. Allata est autem enarratio Hecubæ Eurypidis, scripta à uiro præclare erudito Matthæo Heuslero, Lectore in inclyta Academia Lipsica. Eam enarrationem ualde profuturam esse Græcè discentibus iudico. Quare Scholasticos adhortor, ut eam emant, curabo etiam, ut publicè eius Tragædiæ interpretatio repetatur, aut prælegam ipse post Lipsicum mercatum. Die 18. Decembris, Anno 1554.

Philippus Melanthon.

SEQVVNTVR SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA Anno Christi 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SEra pruinosæ redierunt frigora brumæ,
Solis equos gelidus dum Capricornus habet.
Mense sub hoc patribus quondã promißus auitis,
Humani sumpsit corporis ossa λόγος.
Quis comprendat opus rationis acumine tantum,
Vt poßit uerbis asseruisse fidem?

Fallitur, eloquio & facundæ flumine linguæ,
Munera qui pingi talia posse putat.
Tu modo Gnate Dei, cui uoce animisq; fauemus,
Dum cupimus grates carmine ferre tibi,
Pectora tu doceas, ut te cognoscere uerè,
Inq; tuas laudes esse parata queant.
Nam λόγος es cœlo præconia mystica pandens,
In quo cœlestis fulget imago patris. Heb. iv. 3.
Quo duce sunt nobis summi patefacta parentis
Numina, quod uerbis talibus ipse doces:
Nemo Patrem nouit nisi Filius, & quibus huius
Semina noticiæ filius ipse dedit.
Conueniens igitur nomen tibi sancta uetustas
Attribuit certa relligione, λόγον.
Missus es idcirco, sonet ut tua concio cunctis,
Organa qui gaudent agminis esse pij.
Euoluisq; patris decreta latentia nobis,
Illius & profers nuncia læta sinu.
Ipse ministerium seruas, ac munera uitæ
Das simul, & nobis Doctor es atq; λόγος.

AT quæ causa fuit, quare tam fœdere miro
Indueres nostræ debile carnis onus?
1 Decretum siquidem factum nisi tale fuisset,
Partem huius massæ te fore gnate Dei,
Interitu subito natura humana perisset,
Sponte sua uetito crimine facta nocens.

Ergo

Ergo ut homo fieri posses, nos uiuere lapsos,
Mortali quamuis conditione, sinis.
2 Præterea læsum quia te placante parentem,
Facta fuit primum mitior ira Dei,
Fas erat humano uestitum corpore nasci,
Λύτρα soluturum te preciosa patri.
3 Nec tua, quod iustam toleraret uindicis iram,
Omnipotens ullum dextera fecit opus.
Cum diuina suas rapit indignatio flammas,
Nemo potest uultum sustinuisse Dei.
Destruit ira reum, luat ut pro crimine pœnas,
Qui legis fatua spreuerat aure minas.
4 Nec uirtute potest hominis, mors effera uinci,
Pristina nec domita morte redire salus.
5 Nec nisi diuino qui continet omnia nutu,
Collecti custos agminis esse potest.
Sed tu qui duris tener in præsepibus infans,
Stramine contectus pauniculisq; iaces,
Tantus es, ut uerbo mortalia corpora serues,
Progeniem nostram nec perijsse sinas,
Tantus es, ut possis persoluere λύτρα parenti,
Vulneribusq; tuis restituisse reos.
In te diuinæ uis atq; potentia mentis,
Iræ non fictæ fulmina ferre potest.
Tu potes infernos prosternere uiribus hostes,
Et tibi captiuos asseruisse manu.
Tu potes æternum deuicta morte triumphum,

Ducere, & amissæ reddere lucis opem.
Assiduè uigilas igitur pro parte redempta,
Ne lupus infesto dissipet ore gregem.
1 Sic Abrahæ quondam gratus conuiua fuisti,
Appositas ornans uoce docente dapes.
2 Te celsa in scala stantem conspexit Iacob,
Sciret ut exilij te comitem esse sui.
Tecum luctatur rediens Euphratis ab unda,
Luctanti uires addis & ipse nouas. Hos: 12.4
Exorat, ualidis complexus teq; lacertis,
Vt sese uerbo uiuificante regas.
Hic te uirgineum fœtum fore dicit, & inde
Mirandum SILOH nomen habere dedit.
Tunc fragile es chorion, & squalens fascia tabo,
Sanguine cum deles crimina nostra tuo.
Vt seruata λόγῳ tamen est tua fascia uictrix,
Insertos seruas nos tibi gnate Dei.
3 Sufficis inuictam Iosuæ uim mentis, & artus
Ad pugnam ualidos instruis ante duci.
Te siquidem, dum castra uelut speculator obires,
Aiebas populi totius esse ducem.
Nunc age sis tristi noster quoq; tẽpore princeps,
Nomen ut Immanuel conuenienter habes.
4 Te Daniel uates ὀαχισὴμ cernit & audit,
PALMONI proprio te uocat atq; sono:
5 Tu quoq; Chaldæis reprimens fornacibus ignes,
Deserat ut flammas uis inimica, facis.

Haud

Haud secus ergo precor nos ô generose guberna,
Cui similis toto est nullus in orbe puer.
Sis λόγος in nobis, tu per spiraminis auram,
Pectora fac uerbo congrua nostra tuo.
Et quia per uerbum uehitur sub pectora Christus,
Debita Doctori quisq; didactra ferat.
Nostra ministerij mens ut testetur amorem,
Exemplo reliquos erudiatq; pio.
Deniq; nos inter Christus sibi seruet ut agmen,
Orandum toto pectore quisq; sciat.

Anno 1555. In die festo, quo celebratur recordatio mirandæ Natiuitatis filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui est Deus, iusticia nostra.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi M. Caspar Guilelmus Hallensis.

QVando recens natũ Bethlemia uidit Iesum,
Casta Dei genitrix hospes in urbe fuit.
Hic aderat testis parienti castus Ioseph,
Fœminei deerat sedula turba gregis.
Nec famulæ solum, desunt quoq; cætera matri,
Vix bene fomentis dura tepescit hyems.

Obſtetrice caret pariens, niſi forte miniſtri
Angelici caſtas ſuppoſuere manus.
Ah dolor, infanti cunas præſepia præbent,
Pro molli pluma gramina ſicca, thorum.
At foris angelicæ reſonant noua carmina uoces,
Paſtorumq; piè candida corda docent.
Tunc ſimul exultant tacito labentia motu,
Et plaudunt nato ſidera Chriſte tibi.
Deniq; ſi liceat, cunas accedere malint,
Et ſubito notis deſiluiſſe uijs.
Fallor? an Eoum quoq; Sol properauit ad ortum,
Cerneret ut Domini membra puſilla ſui?
Tunc etiam rutilo noua lux effulſit in orbe,
Diffundens late Perſidos axe iubar.
Quod iubar ad nuper nati cunabula Chriſti,
Eulæo doctos duxit ab amne Magos.
Hinc ubi magnificis congeſta laboribus olim
Mœnia Suſarum nomine dicta iacent.
Ergòne doctrinæ genus hoc contemnere fas eſt,
Lucida cum motu quod docet aſtra ſuo?
Quis neget æthereas oculis luſtraſſe figuras,
Præſtantes ſtudijs & pietate Magos?
Qui ſoli dedit os homini ſublime creator,
Vult cerni noſtræ candida templa domus.
Sic ipſi uidere nouum fulgeſcere lumen,
Inferius reliquis orbibus eſſe tamen.
Nam radio propiore domum monſtrabat eandem,

Quæ

Quæ Christo hospitium cum genitrice dedit.
Voluentes igitur sacrata uolumina uatum,
Exhibitum terris te bone Christe uident.
Inde Palæstinis quærunt properanter in oris,
Vtq; nouo Regi regia dona ferunt.
Sic alimenta suis & opem dat summus, & omni
Tempore mirandis liberat ipse modis.
Iusta timent semper uenientia fata Tyranni,
Sæuus & Herodes sic sua fata timet.
Qui tibi Christe puer crudelibus imminet ausis,
Infantum diro dum necat ense gregem.
Hei facinus quantum rex impie pectore uersas?
Quæ noua sæuiciæ nunc tibi forma subit?
Ecce trucidatur diuulsus ab ubere matris,
Illius aspergens ora cruore puer.
Forte manus ridens ferienti porrigit infans,
Nec minus in medio corpore uulnus habet.
Quid tibi nunc animi est, dum spicula miles aperte
Impulsa torques sanguinolenta manu?
Ventoso attonitus ceu fulmine nonne resistis?
Ni facias, pectus ~~cote~~ rigere putem.
Tum Deus in Pharias Mariam discedere terras,
Exilij ærumnas & subijsse iubet.
Hic poscebat opem res, atq; ~~uiatica~~, certam,
Tristia si uellet uincere damna fugæ.
At diuina suam seruat custodia plebem,
Longinquis ueniunt commoda dona locis.

Talia

Talia ſed quæris cur donent munera Chriſto?
Thus, aurum, myrrham, cur tria dona ferant?
Haud aliud quicquam ſuluo ſincerius auro eſt,
Sint ſincera igitur dogmata, pura fides.
More Deum ueteri placant cum, nubila ſurſum
Alta petunt tepidis thura cremata focis.
Sic gemitus ſpirans mens attollatur in altum,
Atq; foris celebret lingua diſerta Deum.
Myrrha crucē triſtem, quam fert Eccleſia ſignat,
Arboris huic lacrymæ triſtis amaror ineſt.
Hos tribui cultus toto tibi pectore poſcis,
Dum modo quis recte te colat alme Deus.
Nec ſine doctrinæ ſtudijs hæc dona parantur,
Noſter ut his proſit, nos rege Chriſte labor.
Dent autem ſolito nobis ſua nomina more,
Cenſuram ſtudij qui ſubijſſe uolunt.
Non labor his deerit noſter, nec amica uoluntas,
Semper & ingenijs officioſa bonis.
Nunc te Chriſte precor placidæ da tempora pacis,
Vt maneat ueræ relligionis honos.
Tu uerus Michaël ſtygios arceto furores,
Et facito hic nobis fauſtus ut annus eat.

Die 6. Ianuarij, Anno
1555.

Allegoria

ALLEGORIA MVNERVM OBLATORVM A MAGIS NAto Christo Redemptori nostro.

ANnua natalis celebramus festa diei,
Christe λόγος Patris lux & imago, tui.
Qui cũ Patre Deus fueras ab origine prima
Cum nihil hoc cœlum, cum neq; terra fuit.
Condita totius per te fuit orbita mundi,
Per te formosi est machina facta poli.
Edita cœlestis per te promißio primum,
Cum uetitos fructus carpserat Eua, fuit.
Virgine, ais, ueniet (dictu mirabile) semen,
Vlcera quod sanet terrigenûmq; luem.
Aurea fulgentis reserabit limina cœli,
Limina terribili clausa Adamante prius.
Humanum eripiet tenebris genus, improba claudet
Regna Stygis, manes euehet inde pios.
Eijcietq; suo crudelem Marte tyrannum,
Cuius capta dolis turpiter Eua fuit.
Hoc igitur longo promissum tempore semen
Patribus, ex casta uirgine prodit homo.
Natus & EmanuEl nobis, natusq; Redemptor,
Christus adest, hominis corpus & ossa gerens.
Salue Cœlicolûm dilecta ex omnibus una
Virgo Patri, salue Regibus orta parens.
Tu rubus ille procul Moses quem monte uidebat,
Ardentem,

Ardentem, nullo sed tamen igne peti,
Omnes illæsæ frondes in stirpe uirebant,
Læserat hanc tactu flamma nec ulla suo.
Tu uellus niueæ quondam impenetrabile lanæ
Nimbis, cum larga terra maderet aqua.
In tenebris lux orta noua est, nox cæca fugata,
Mortales igitur triste leuate caput.
Dicite Io Pæan lætantes, dicite Pæan,
Progenies nobis est noua nata Dei.
Nostra salus, requies, & uera redemptio Christus,
Placatum nobis nunciat esse Patrem.
Aequiualens etenim pro nostro crimine lytron,
Factus olympiacas ille reducit opes.
Tartareum uincit minitantem sæua Draconem.
Conculcatq; tuum dira Megæra caput.
Cerberus exululans atram sub uentre recondit
Caudam, latratu regnaq; cæca mouet.
Angelici ueniunt cœli de culmine cœtus,
Gratatur Regi cœlica turba nouo.
Astitit hæc teneræ parienti turba puellæ,
Teq; fouet stipulis cum puer alme iaces.
Et te solatur cœlestis mater alumni,
Inter cum Brumæ frigora sæua sedes.
Non tibi lectus erat media regalis in aula,
Splenduit in thalamo gemma nec ulla tuo.
Aula tibi est stabulum, tibi sunt præsepia cunæ,
Et tua membra suo bos piger ore fouet.

Tristis

Tristis hyems Boreæ resonabat fortiter alis,
Hyberno tellus grandine tecta fuit.
Prælia nubiuagi uenti metuenda mouebant,
Omnis erat rigido frigore tectus ager.
Sed quid cessatis? sed quid dormitis inertes,
Bethlemiæ matres, Bethlemiæq; nurus?
Cur non fertis opem parienti totius orbis
Regem, quem uasti non capit aula Poli?
An non ueridicum meministis nuncia uatum?
Ex te nascetur Dux mihi Bethla breui.
Carice sed uobis sordet culmoq; palustri
Tecta domus, stabulum uos neq; triste iuuat.
Sed tamen huc ueniunt extremo Oriente profecti,
Quos nec terret hyems, nec uia longa, Magi,
Stella quibus natum monstrârat præuia Regem,
Et Bethlæ supra substitit alta domos.
Dona salutifero portabant ampla puello,
Qualia uel Regum uel capit aula ducum.
Aurumq; & Thuris glebas, Myrrhæq; liquorem,
En tibi curuato poplite Christe ferunt.
Te Reges etenim Regem testantur Eoi,
Aula licet non sit nec domus alta tibi.
Surgite mortales, puerumq; inuisite Regem,
Dona parate Deo, dona parate Deo.
Virginis hic etenim grauidam descendit in aluum,
Vos ut ab æternis uindicet usq; malis.
Vos quoq; nunc aurum Christi ad præsepia ferte,

Hoc

Hoc Domino rursus libera turba sumus.
Illius & Legem, quouis quæ purior auro,
Nostra incorruptam discere cura siet.
Vestra sit ô homines Thus pingue precatio semper.
Rex etenim querulas audiet ille preces.
Eruet ille graui depressos mole dolorum,
Semper & afflictis auxiliator erit.
Vos modo bis genito uitam committite Regi,
Hunc precibus semper sollicitate pijs.
Omnibus his etiam Myrrhæ superaddite dona,
Vestráq; sit moles ardua, Myrrha, crucis.
Mille pios clades, & mille pericla sequuntur,
Vos tamen hæc placido pectore ferre decet.
In medio præsens uobis est turbine Christus,
Tempore supremo mite leuamen erit.
Vera repurgati defendite dogmata uerbi,
Spernite Pontificum iurgia, bella, minas.
Vtq; canit Symeon, cum te concludit in ulnas
Christe suas, sancto quilibet ore canat:
O cœli soboles, aulæ stellantis alumne,
O puer, ô proles indubitata Dei:
Tu nos amne tui purgasq; lauasq; cruoris,
Tu liquidas aperis ad tua regna uias.
Exoptatus ades, nec nos præsagia fallunt
Vatum, nunc rapiant me mea fata licet.
Me nunc ad requiem uitæ, metamq; laborum
Dimittis, ueluti sæpe locutus eras.

Iam mea uiderunt promissum lumina Regem,
Qui spes Christiadæ uera salutis erit.
Lux erit in tenebris erranti splendida genti,
Et laus Isacidos maxima prolis erit.

Albertus Lenicærus Heruordianus, 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HEri decessit pius & modestus scholasticus Martinus Daluuitz Lucanus, consumptus ardenti febre, qui hodie efferetur hora duodecima. Is cum semper doctrinæ cœlestis studiosissimus fuerit, suam pietatem præcipue hoc morbi tempore, & in postremo agone declarauit seria inuocatione Dei, & recitatione multorum dictorum, quæ ærumnosis & oneratis mole peccatorum consolationem adferunt, quibus se ipse erexit, habuitq; frequenter in ore uaticinium Esaiæ de Christo, quod hisce diebus in Ecclesia cantatum est: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus, fortis, pater æternitatis, princeps pacis. Huic Immanuéli commendauit moriens animam suam. Quare dubium non est, quin iam in cœlesti schola fruatur lætissimo con-

ſpectu Dei, & diſcat intelligere cauſas huius miran=di operis, quod filius Dei uoluit aſſumere noſtram mortalem naturam redimendi generis humani cau=ſa. Decet autem nos ipſi hanc piam migrationem gratulari, & hoc ultimum officium libenter præ=ſtare, ut funus ipſius frequentes deducamus, & ſi=mul noſtram infirmitatem, cauſas mortis & conſola=tiones in Euangelio contra hæc mala propoſitas piè cogitemus. Quare hortamur ſcholaſticos, ut horæ duodecima conueniant ad ædes Iohannis Fauſti com=pactoris librorum, habitantis iuxta uallum non procul à Noſocomio Academiæ, Die 7. Ianuarij. Anno 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

VVlt Deus adfici nos dolore propter alienas calamitates, & cogitare ſingulos de com=muni infirmitate, de cauſis ingentium mi=ſeriarum generis humani, de peccatis noſtris, prop=ter quæ cumulantur miſeriæ, & de fontibus conſo=lationum, quos Deus monſtrauit. Vt autem Latro impius in cruce ridet Sardonium riſum, in ſua & Chriſti calamitate: Ita plurimi homines nec pro=pria, nec aliena uulnera ſentiunt, & horribili fu=rore laxant frenos omnibus cupiditatibus, inter quos

illi,

illi, qui se non emendant, tandem adficientur sensu pœnarum tanto, ut dicturi sint montibus: Cadite super nos, hoc est, ut optaturi sint, se in nihilum redigi posse. Hortamnr igitur auditores nostros, ut aliorum uulnera cernentes, exuscitent sese ad cogitationem de suis erroribus, peccatis & periculis, & stulta, cæca, & perniciosa securitate deposita, metu iræ Dei moueantur, inuocent mediatorem filium Dei, ut pro nobis deprecetur, remittat peccata, mitiget pœnas, ac faciat nos organa & templa Dei. Non ad hoc conditi sumus, ut simus organa & templa diabolorum, sed ut simus organa & templa Dei. Hoc igitur petite, ut in pectoribus uestris habitet Deus, uos gubernet, & faciat uos uasa misericordiæ, & salutaria uobis & alijs. Hæc & alias sæpe monemus, & nunc in tristi luctu honestissimæ familiæ uirorum clarissimorum Doctorum iuris, Doctoris Laurentij Lindeman, & Doctoris Antonij Freudeman monere uoluimus, quorum adfici dolore nos certe decet, mortua coniuge honestissima Doctoris Antonij, quæ longo morbo conflictata est, & partu coniugis honestissimæ Doctoris Laurentij tali, ut commonefaciat nos de hac uoce Christi: Væ prægnantibus, qua in cogitatione suam quisq; matrem & suas sorores intueatur, imò communia periculæ huius postremæ ætatis, & ueris gemitibus & ardentibus uotis oremus filium Dei Dominum nostrum

Iesum Christum, ut seruet inter nos aliquos pios cœtus, leniat pœnas, & Spiritu suo sancto consoletur hos optimos uiros, qui Ecclesiæ & Reipublicæ fideliter seruiunt, & honestissimæ matronæ coniugi D. Doctoris Laurentij confirmet uires corporis & animi. Deniq; precemur, ut Ecclesia precatur: Ne accendas Deus totam iram tuam. Ne in furore tuo arguas nos, sed in ira tua misericordiæ recorderis, Nos enim lutum tuum sumus, & opera manuum tuarum. Tibi peccauimus, expectatio Israël, Saluator noster in tempore tribulationis. Tu in nobis es, & nomen tuum inuocatum est super nos: Ne relinquas nos. Hæc cogitanda sunt nunc in funere, quod fiet hora duodecima, ad quod ut conueniatis ante ædes uiri clarissimi D. Doctoris Laurentij, uos hortamur, ubi gemitus & preces uestras cum aliorum piorum gemitibus & precatione coniungatis. Die decimo Ianuarij, quo die ante annos 263. urbs Ierosolyma ab exercitu Regis Babylonici Nabuchodonosor obsideri cepit, durauitq; obsidio octodecim menses, etiam fame & pestilentia miserabiliter necante inclusam multitudinem Iudæorum, donec tandem urbs capta una cum templo direpta & exusta est, & populus in triste exilium abductus. Harum calamitatum consideratio in nobis exuscitet timorem Dei, & curam emendandi mores, & inuocandi Deum. Anno 1555.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MIrando consilio Deus æternam Ecclesiam, sic, & non aliter, colligit, ut initia lucis æternæ in hac uita Euangelij uoce accendantur. Expetenda est igitur hæc uita, ut discamus, & usu confirmemus doctrinam, & deinde propagatione adiuuemus, & communi societati seruiamus. Hæc cogitantes orate Deum uitæ fontem, ut nobis concedat uiuendi spacia. Efficiat autem nos uasa misericordiæ, & tribuat Ecclesiæ pium statum, & honesta hospitia politica. Simul autem cogitate, non omnibus dari eadem uitæ spacia, & uelut in cursu alios citius, alios tardius ad metam uenire. Semper igitur parata sit mens, ut euocanti Deo obtemperet. Ideo scriptum est in Siracide: Non differas pœnitentiam, quia subito ueniet ira Domini. Etsi autem optandum erat, ut diutius uiueret adolescens Iohannes Matthæus natus in familia honesta Vuitebergæ, & cuius mores pij fuerunt, & studia doctrinæ fœliciter inchoata: Tamen cum Deus eum euocauerit ex hac uita, cum iam Euangelij doctrinam didicisset, ipse quidem ad portum non infœliciter peruenit. Sed nos precemur Deum, ut propter utilitatem Ecclesiæ, & communis societatis concedat longa uiuendi spacia multis bonis ingenijs, & ea gubernet.

Insira

Hæc hodie in funere Iohannis Matthæi cogitandæ sunt, ad quod ut coueniatis hora duodecima non procul ab arce è regione molæ, uos hortamur. Datæ die 14. Ianuarij 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HOspites in muros ascendere uetustæ leges prohibent. Et multæ graues causæ sunt eius rei. Cum autem Scholastici nunc & cateruatim in aggere uagentur, & impediant operas publicas, seuere præcipimus omnibus, ne in aggerem ascendant, & ne operis in eo loco impedimento sint. Cogitent mœnia refici, ut & ipsorum corpora noctu tutiora sint, ne latrunculis irruptiones aut exitus pateant. Hæc beneficia considerent, nec petulantiam exerceant aduersus Magistratus, & aduersus ministros, qui seruiunt ibi ad protegenda ipsorum quoq; corpora. Deinde & hospites se esse meminerint, & cogitent certa esse officia debita hospitijs. Deniq; cogitent se iusticiam & modestiam præstare debere Deo, & communi societati. Non existiment sibi omnia licere, non lædant alios, non petulanter tumultuentur, non turbent tranquillitatem communem ciuitatis, non accersant sibi pericula, metuant etiam insidias diabolorum.

bolorum, qui odio Dei grassantur aduersus Ecclesiam, & præcipue infirmæ adolescentiæ nocere conantur. Facile ex leuibus occasionibus oriuntur cædes & multæ tristes tragœdiæ. Ideo Paulus inquit: Accurate ambulate, non ut fatui. Frenate cœcos impetus, & de Deo, de communibus miserijs, de uestris periculis cogitate. Exuscitate animos ad considerationem immensæ bonitatis, quam ostendit Deus, cum generis humani massam filius Dei adsumpsit, ut fœdus nobiscum faceret, & testaretur se uelle opem ferre inuocantibus. His cogitationibus miscete inuocationem, quæ ut sit ardentior, simus modesti, & infirmitatem nostram agnoscamus, ut in his uersibus audiuistis:

Nil sum, nulla miser noui solatia, massam
Humanam, nisi quod tu quoq; Christe geris.
Tu me sustenta fragilem, tu Christe guberna,
Fac ut sim massæ surculus ipse tuæ.
Hoc mirum fœdus semper mens cogitet, uno
Hoc est, ne dubita, fœdere parta salus.

Datæ Vuitebergæ die
20. Ianuarij 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

Nostra causa palàm cecinerunt hymnum casti Angeli ad cunas Christi, ut nobis præcentores essent, & ut uniuersa Ecclesia pectore & uoce eodem carmine Deum semper celebret, cantet gloriam Deo, id est, eum recte agnoscat, & inuocet, amet pacem, & tueatur concordiam, ac lætetur Dei misericordia & præsentia. Talis est piorum Angelorum politia, talem & Ecclesiam esse uolunt. Cumq; præcipua pars sit Ecclesiæ scholasticum agmen, nos maxime decebat gloriam Deo canere, & tranquillos esse, neminem iniuria afficere, & communem societatem omnibus officijs fouere, lætari etiam hoc mirando fœdere, quod filius Dei nobiscum fecit assumpta massa nostri generis. Et in nostro cœtu aliquos esse tales, qui in choro piorum Angelorum recte canunt, non dubitamus. Sed dissimiles quidam admixti sunt, qui uerius sunt hostes doctrinarum, quàm scholastici. Tales alibi plus uoluptatum inuenirent, & gratum nobis facerent, si sponte hinc discederent, uel in Insulas fortunatas, uel ἐς κόρακας. Si arma & præsidia haberemus, cohercere petulantes maiore sæueritate possemus. Nunc tantum hoc possumus, publicè significamus eos, qui deliquerunt, relegari ac eijci ex

nostro

nostro cœtu, Etsi in hac horribili laxatione disciplinæ hæc pœna nimis leuis est. Adolescentem modestum Senatoris Brunsuicensis filium N. N. Bremensis uulnerauit, cum quidem ab ipso nec læsus, nec irritatus esset. Postea idem uocatus ad cognitionem causæ à Rectore, contempsit neruum Iurisdictionis. In utroq; delicto petulantia insignis est, quæ grauioribus pœnis punienda esset. Alius etiam N. N. Bremensis, tumultuatus in hospitio suo, & aliquoties uocatus ad iudicium Academiæ, contempsit & ipse neruum iurisdictionis. Volumus autem scire iuniores, uoluntatem Dei esse, ne iudicia & uitæ ciuilis ordo à Deo sancitus, contemnantur. Ideo ex hac Academia relegamus utrunq; annos octo. Oramus autem filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum pro nobis, & resuscitatum, qui uere colligit æternam Ecclesiam uoce Euangelij, ut cum sit λόγος æterni patris, alloquens Ecclesiam, seruet aliquos cœtus honestos ipsum recte inuocantes, & puram Euangelij doctrinam piè propagantes, loquatur per nos, & nos faciat palmites suos, ac pectora & labores nostros gubernet, ut fœliciter seruiamus Ecclesiæ suæ, & reprimat diabolos hostes Dei, Spiritus mendaces, incestos & homicidas, nec sinat eos dissipare agmina dedita studijs piæ doctrinæ.

Te maneat semper seruante Ecclesia Christe,
Insertosq; ipsi nos tua dextra tegat.

Die 20. Ianuarij 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi natura hominum à morte abhorret, tamẽ quid senibus & ægrotis hac migratione optabilius esse potest? qua ex hac caligine, in qua de maximis rebus obscura initia doctrinæ habent, discedunt in illam clarissimam cœlestis sapientiæ lucem, in qua coram cernent Deum, & ideam opificij mundi lucentem in filio Dei, & causas huius mirandi opificij. Vt nocte iter facienti matutina lux gratissima est: ita multò magis nos lætabimur, cum illucescet ille dies lætissimus. Sed tamen uult Deus in his initijs uitæ disci elementa doctrinæ, nec aliter aditus est ad illam æternam lucem, nisi in hac uita mens acceperit semina doctrinæ. Quare & huius uitæ spacia, discendæ & propagandæ doctrinæ causa, expetenda & recte regenda sunt, & mentes ad cœlestem sapientiam præparandæ sunt. Ac cogitemus quam triste fulmen sit, cum dicitur: Melius esset hunc hominem natum non esse. Quare excitemus nos ad curam discendi, & ad officia Deo grata, & ardentibus uotis precemur filium Dei, ut faciat nos

uasa

uasa misericordiæ. Hæc cùm alias sæpe, tùm uero etiam in funeribus cogitanda sunt. Fiet autem funus hodie hora 12. honestæ & piæ matronæ coniugi Bartholomei Vogels, ciuis honesti, ad quod ut conueniatis, uos hortamur, & ibi suam uitam singuli Deo pijs precibus commendent, & petant, ut Deus semper inter nos colligat æternam Ecclesiam, & nos regat. Die Ianuarij 27.

PRORECTOR ACADEMIÆ.

ETsi ærarium Academiæ tenue est, & non libenter oneramus sumptu scholasticos, tamen necesse est hospitibus miseris opitulari, ac præsertim ægrotantibus, ut monet narratio de Samaritano. Ferè biennium hic egroti Belgici uestris Eleemosynis uixerunt. Plus toto Semestri ex ærario dedimus uictum hoc anno hospiti Belgico, qui discessit à Monastica ἐιδωλομανία. Is nunc ægrotat. Nec iam à nobis deserendus est. Oramus igitur, ut uos quoq; Samaritani exemplo aliquid conferatis, ad alendum ægrotum. Hoc anno Dux Vuirtebergensis in hoc genere liberalitatem erga Anglicos exules ostendit, quibus Argentoratũ misit octingentos Ioachimicos. Scitis Deo placere hæc officia, & liberalissimè ea compensari. Bene ualete. Mense Februarij.

Rector

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

VIta fugax hominum est, magnorum plena dolorum. Et tamen adeò ferrei sunt animi plurimorum hominum, ut ne quidem tanta mole calamitatum communium & priuatarum moueantur, ut de causis, uidelicet, de ira Dei, cogitent, & flectant animos ad pietatem. Quare mundo cumulantur pœnæ. Ac inter has, etsi Ecclesia suas etiam ærumnas sustinet propter multas causas: tamen & mitigationem sentit, & multi iusti morte præripiuntur, ne uideant impendentes publicas pœnas. Scribitur Maria mater Christi decessisse ex hac uita anno ætatis suæ, 59. Vixisse igitur existimatur circiter annos septem, postquàm filius ex morte reuixit. Vidit & gubernauit initia Ecclesiæ, deinde cum & fames in Asia & Europa grassatura esset, & in Iudæa motis seditionibus multi ciues interficerentur, & Ecclesiæ præcipua pars Antiochiam migrasset, ipsa ne spectatrix esset earum calamitatum, ex hac mortali uita euocata est. Nunc quoq; in Pannonia sæua lues grassatur, ut pij Turcicæ tyrannidi eripiantur. Ac heri honesta & pia matrona in inuocatione filij Dei assidua decessit, Heua nata in familia honesta Mansfeldensi, coniunx uiri honesti & eruditi Magistri Mauritij Heiling, quæ cum fuerit insigne

ſigne exemplum piæ matronæ, & iuuerit Eccleſiam ardentibus uotis, doleamus non ſolum propter mariti, & ſobolis orbitatem, ſed etiam propter nos, quòd tali ſocia ueræ inuocationis in hac uiſibili Eccleſia orbati ſumus, & metuamus ea, quæ impendent. Nam multæ ſignificationes rurſus hoc anno triſtia bella minantur, in quibus ut protegat aliquos ſuos cœtus in his regionibus filius Dei, toto eum pectore oramus. Extrema hæc ætas eſt mundi, non quietior quàm erat politia Iudaica circa Mariæ mortem. Hæc ingentia pericula cogitemus, & ueris gemitibus oremus Deum, ut in ira miſericordiæ ſuæ memor ſit, & pœnas mitiget, & parcat nobis, quia in filio fœdus fecit cum natura humana, quam ideo filius aſſumpſit, ne penitus deleretur genus humanum, ac ſinguli hanc commonefactionem ſæpe cogitemus:

Nil ſum, nulla miſer noui ſolatia, maſſam
Humanam niſi quod tu quoq; Chriſte geris.
Tu me ſuſtenta fragilem, tu Chriſte guberna,
Fac ut ſim maſſæ ſurculus ipſe tuæ.
Hoc mirum fœdus ſemper mens cogitet, uno
Hoc eſt, ne dubita, fœdere parta ſalus.

Hortamur autem Scholaſticos, ut ad funus hodie hora quarta ante ædes Magiſtri Mauricij, quæ ſunt ad uallum ſitæ in platea, quæ à figulis nomen habet, conueniant, & in hoc congreſſu etiam ſe ad

precationem

precationem singuli exuscitent, cogitatione communium & priuatorum periculorum. Anno 1555. Die 17. Februarij, Pridie eius diei, quo ante annos 9. Reuerendus uir dominus D. Martinus Lutherus, ex hac mortali uita euocatus est, cuius mortem quàm multa subita & magna mala secuta sint, proh dolores ipsa ostendit. Simus igitur memores dicti: Orate, ut poßitis effugere uenientes calamitates.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi M. Caspar Vuilhelmus.

Dies hic est decimus octauus Februarij, quo ante annos 9. ex hac militia uitæ mortalis euocatus est ad Ecclesiæ cœlestis societatem Reuerendus uir Doctor Martinus Lutherus, cuius uoce filius Dei restituit Euangelij doctrinam. Etsi autem quotidie cogitanda est Ecclesiæ historia, & grata prædicatione celebranda est bonitas Dei, quod se patefecit, quod misit filium, quod filius ὁ λόγος æterni patris seruat, & subinde restituit ministerium Euangelij, & colligit æternam Ecclesiam, tamen hoc die præcipue de restitutione Euangelij facta hoc tempore cogitandum est, & mentes

mentes ad gratitudinem, & precationem excitandæ sunt, ac petendum, ut filius Dei suam cymbam, quæ præsertim post Lutheri mortem sæuißimis tempestatibus quassata est, non sinat opprimi. Secuta sunt bella, deinde horribiliora bellis dißidia docentium. Nec prospici finis aut bellorum aut dissidiorum potest. In uicina Bohemia centum & septuaginta uiri docti & pij ex Ecclesijs pulsi sunt. Horum multi iam cum miseris familijs uagantur in exilijs. Hæc sæuicia etsi atrox est, tamen atrociora mala sunt domestica dißidia & odia inter sese docentium, quorum horribilis est acerbitas. Accedit ad hæc disciplinæ & doctrinæ contemptus, inter eos, qui sunt in uera Ecclesia. Inter hos fluctus tamen filius Dei seruabit Ecclesiam suam, quæ ibi & frequentior & ornatior erit, ubi doctrinæ studia piè colentur. His cum seruiant nostri labores, scholastica exercitia non negligenda sunt. Cum igitur hodie hora prima futurum sit publicum examen, petimus ut Collegæ & alij honesti & docti uiri accedant. Die 18. Februarij.

Anno 1555.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CVm filius Dei Dominus noster Iesus Christus pendet in cruce, non solum corpore lacerato, & uulnerato cruentus, sed etiam tantos in corde dolores sustinens, ut exclamaret: Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Astant mater, matris soror, Iohannes, & pauci alij pij, qui hoc triste spectaculum intelligunt, & ingenti dolore adficiuntur. Prodigia etiam in natura corporum mundi Deus ostendit, ut pœnas impijs minitetur: Sol contra naturæ ordinem lucem amittit: Terra horribili motu quassatur: Interea alij fodiunt Christum: alij derident: alij ludunt de uestibus eius. Ita nunc quoq; in publicis Ecclesiæ calamitatibus pij & docti in magno dolore sunt, ut scriptum est: Angeli pacis amarè flebunt. Interea alij multi sæuiciam exercent in pios, alij nos rident, alij furenter ludunt, quo in numero sunt hi quoq;, qui nunc in tanto luctu Ecclesiæ Bacchanalia agunt, helluantur, grassantur armis, & inter diu & noctu discurrunt laruati, circumferunt tesseras, & mußitantes ludunt. Nec tantum quietem ægrotorum, senum, & puerperarum turbant, sed etiam obuios uulnerant, deniq; uariè tumultuantur, suo & publico periculo. Tales autem sæueritate Magistratuum, qui arma tenent,

&

& cohercendi & puniendi erant. Et ſperamus Magiſtratus toties iam irritatos aliquando fore acriores. Nos interea modeſta ingenia hortamur, ut diuina mandata cogitent, quæ prohibent rixas & iniurias, præcipiunt etiam, ut mentes ſint compoſitæ ad piam precationem, quæ certe neceſſaria eſt, ut inquit Dominus: Orate, ne intretis in tentationem. Præcipiunt etiam, ut Magiſtratibus & legibus, pacis publicæ cauſa latis, omnes obediant. Honeſtiſſimo autē conſilio prohibemus tumultus diurnos et nocturnos, et laruatorū diſcurſationes & ludos. Ac Deo iuuante ſeuere puniemus eos, qui contra hoc edictum facient. Talis petulantia in tantis publicis calamitatibus furor eſt ſimilis furori militum, qui Chriſtum in cruce pendentem derident, & qui ludunt de ueſtibus eius. Quanta turpitudo eſt, figuram à Deo conditam, & cuius ſimilem induit filius Dei λόγος, oſtendens ſe generi humano immenſa bonitate, deformare laruis, & uelut ſpectrum obuerſari oculis honeſtorum hominum, & occultatio & muſſitatio in ludo inſidiarum ſpeciem habent. Deniq; tota hæc imitatio Bacchanalium & Lupercalium alieniſſima ſit ab omnibus, qui uerum Deum inuocant. Et quidem cohorreſcere omnes pios oportebat, cogitantes, tantas fuiſſe tenebras, tantam diabolorum potentiam, ut homines illa tetra ſpectacula Bacchanalium & Lupercalium tulerint. Expaueſcamus illa horribilia

ribilia exempla audientes, & ueris gemitibus petamus, ut nos filius Dei Dominus noster Iesus Christus gubernet uoce sua, & Spiritu suo Sancto, ne eos ritus amemus, quibus extinguuntur ueri Dei inuocatio, pudicicia, & aliæ uirtutes, & qui sunt tyrocinia multorum scelerum. Nos igitur te fili Dei Domine Iesu Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate, qui uere colligis tibi æternam Ecclesiam uoce Euangelij, oramus, ut nos gubernes, & tribuas Ecclesijs honesta & tranquilla hospitia, & iuues pia studia doctrinæ, cum sis λόγος æterni Patris, & immensa bonitate ex arcano consilio diuinitatis protuleris Euangelium, & ostenderis ingentem amorem tuum erga nos admirando beneficio redemptionis, de quo æternam tibi gratitudinem debere nos fatemur. Die 24. Februarij, Anno 1555.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi Caspar Guilhelmus Hallensis &c.

onachus.
omas
inatus
fabula.

NArrant fabulam de Thoma Aquinate Monacho, qui mortuus est anno à natali Christi 1274. die 7. Martij, conspectam esse hanc speciem ea ipsa hora, qua mortuus est: Visum esse ipsum Thomam in Cathedra usitata legentem, & ingressum

& ingressum esse Paulum in auditorium. Hunc cum interrogaret Thomas, recte ne interpretatus esset ipsius scripta, respondit Paulus, rectius cæteris omnibus, & tantum uidisse eum, quantum in hac uita intelligi posset. Sed nunc eum secum iturum esse in cœlestem scholam, ubi maior lux fulget, Atq; ita cum Thomas cum Paulo ex auditorio egrederetur, & monachi utrunq; retimere conarentur, ambos euanuisse scribitur. Postea compertum est, eadem hora Thomam mortuum esse. Credibile est non esse consulto fictam hanc narrationem, sed somnium esse auditoris alicuius, qui Thomam magni fecit. Sed doctrinam Thomæ in multis materijs dissentire à Paulo, manifestum est. Iubet autem Paulus probare Spiritus, an ex Deo sint, & præcipue iudicari possunt ex dogmatibus. Scribit alicubi, Christi mortem fuisse sacrificium pro peccatis ante eam factis. Postea oblationem in Missa sacrificium esse pro peccatis sequentibus eam. Præcipue etiam confirmauit ἀρτολατρείαν, cum Papa Vrbanus IIII. circumgestationem instituit. Et possent multa recitari eius tetra errata. Ac moles librorum, & uitæ eius breuitas ostendunt, defuisse ei diligentiam & iudicium. Vixit tantum quinquaginta annos, & scripsit magnos aceruos librorum. Sed apparet pleraq; ex alijs tantum descripta, & consarcinata esse. Et oratio non solum squalida est, sed etiam ita

Paulus

confusa, ut sæpe non intelligatur. Negligentia autem in exponendo significat temeritatem in pronunciando. Quare certissimum sit, Paulum ei non tribuisse testimonium illud honorificum, quod in illo somnio seu fabula narratum est. Hæc, cum nos dies de morte Thomæ admoneret, eò recensuimus, primũ ut uos gratias Deo agatis, quod genus doctrinæ purius nobis dedit. Deinde, ut cogitetis Ecclesiæ opus esse eruditione, & petatis à Deo, ut studia uestra gubernet, & simul excitetis discendi curam, & fontes quæratis, ut recte formentur iudicia, & intra metas doctrinarum uos contineatis. In hac delira & languida mundi senecta, nunc præsertim, cum est ἀναρχία, multæ tristissimæ confusiones oriuntur à petulantia ingeniorum, ac plerunq; indocti sunt audaciores, ut dicitur: ἀμαθία θράσος ἀπεργάζεται. Aduersus hæc mala, & eruditione uos instruite, & animos ad modestiam adsuefacite, considerata magnitudine & rerum, de quibus homines docendi sunt, & periculorum, & uoluntatem Dei intueamini, qui horribiliter punit eos, qui ueritatem corrumpunt. Sint etiam animi nostri erecti firma spe, & certo statuant, filium Dei reliquias Ecclesiæ suæ in his regnorum ruinis seruaturum esse, & quidem ibi seruaturum esse, ubi erit uox doctrinæ incorrupta, & ad discendi curam accedet ardens inuocatio Dei. Scimus autem inter

hos,

hos, quorum iam explorauimus studia, multos esse recte eruditos, & uera inuocatione Dei, & honestis moribus ostendere pietatem suam. Ideo his, quorum adscripsimus nomina, publicum doctrinæ testimonium tribuemus, & eis gradum Magisterij philosophici, quod faustum & fœlix sit, decernemus die Mensis Martij quinto. Ad hanc renunciationem testimonij, ut conueniatis, uos hortamur, & pia precatione Ecclesiam & studia horum, & uestra Deo commendetis, Anno 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

Citant Ireneus, & Epiphanius testimonia Germanicarum Ecclesiarum suæ ætatis, unde consentaneum est, statim per Apostolorum discipulos propagatam esse doctrinam Euangelij in bonam Germaniæ partem, & ut in gente, cuius grauitas tunc laudata est, non statim receptas esse corruptelas, Et legimus Maternum Petri auditorem Argentorati, & in urbe Colonia Agrippina Euangelium docuisse. Marcum Pauli comitem in Confluente Oeni, & Danubij, ubi nunc est oppidum Passau. Lucium Cyreneum in urbe Augusta Tiberia, quæ nunc est Regenspurg. Crescentem Moguntiæ. Lazarum resuscitatum in urbe Maßilia. Cum igitur

Iren. & Epiph.

igitur & olim Ratispona pie amplexa sit Euangelium, & nunc recens magno cum periculo puram Euangelij uocem receperit, amanda est ea urbs, & piorum precibus iuuanda. Libenter etiam studia ciuium, qui inde huc mittuntur, iuuamus. Dedit senatus stipendium filio senatoris benemeriti Seuerino Vinitori honesto & studioso adolescenti. Sed cui natura corpus imbecille fuit. Ideo consumptus est longa phthisi, & anno climacterico, uidelicet uicesimo primo extinctus est. Ostendit autem animi pietatem adsidua inuocatione filij Dei, & antea in cursu studiorum, & nunc in morbo. Vtq; piè funeris ceremoniæ fiant, hortamur Scholasticos, ut hodie hora tertia conueniant non procul à domo senis honesti ciuis Blasij Matthæi. Die 13. Martij, quo Sol & Saturnus proximè coniuncti sunt. Anno 1555.

AD IESVM CHRISTVM ELEGIA, PRO ÆGROTANte filiolo.

CHriste puer nasci nostra dignate figura,
Nobiscum gaudes qui Deus esse puer.
Qui regnũ pueris cœleste infantibus offers,
Corq; adeo nullum, ni puerascat, amas.
Ecce meus mecum te poscit Honorius infans
Languidus,

Languidus, humana non recreandus ope.
Ille tuum ut uero nomen celebraret honore,
Hoc tecum ex icto fœdere nomen habet.
Ægra laborabat uicini tempore partus,
Militiæ coniunx fida ministra suæ.
Spemq; metumq; inter palmas ad sidera tendens,
Fundebam crebras corde tremente preces.
Inq; uno nutus cœlestis amore quiescens,
Vltima claudebam talibus ora sonis:
Haud nobis Domine, haud nobis debentur honores,
Perpetuo est dignum nomen honore tuum.
Te mihi dante recens qui nunc nascetur, honori
Debebit speciem nominis omne tuo.
Hæc ita dum meditor, læto noua gaudia nutrix
Nunciat, es nato suauiter auctus, ait.
Fontis aqua uiua uerbi uirtute lauandus,
Offertur uigili dum tibi Christe fide,
Nomen & inde bonum suscepit Honorius omen,
Vt caneret uero nomen honore tuum.
Quid meritus miser est, spacium quod parcius æui
Quàm pueris alijs, debeat esse meo?
An mortem ætatis primo sub flore subibit,
Me reus immundo quod patre natus homo est?
Ecce omnes massa una sumus, quoscunq; parentes
In lucem humano progenuere modo.
Vasa tamen ueniæ, uita sibi deligit autor,
Officio quorum gaudet ubiq; Deus.

Organon hic etiam diuino præstet honori,
Cur hominum toleras plurima monstra Deus?
Viuat, & ore pios celebrans & pectore cultus,
Omne tuum discat Christe docere decus.
Quod si aliter statuit iam pridem augusta uoluntas,
Qua patrem & natum mutuus unit amor:
Non ipsi inuideo cœlum, quod possidet ante
Iure tuo, fratrem quo facis esse tuum.
Fecit quod uoluit, qui terram & sidera fecit,
Vera salus, quidquid uultq; facitq; Deus.
Da Deus hoc unum, tuo ut hoc in amore quiescens
Tranquilla sileat cor tibi mente meum.
Cur anime horrescis? non oppugnaris ab hoste,
Et mouet, & ludit dum mouet arma, Deus.
Vt pater, adfligis Deus, at non perdis alumnos,
Ringeris, & nunquam desinis esse pater.
Quod dolet exiguum est, plus est quod tristia lenit,
Temporis ira tua est, gratia fine caret,
Teq; à morte puer nuper reuocante reuixit,
Qui nunc ægroto corpore strata premit.
Vera tibi dicant gratæ præconia gentes,
Tu uitæ imperium, tu quoq; mortis habes.
Et sumus, & tecum tua pars sine fine manemus,
Seu tibi nos placeat uiuere, siue mori.

27. Martij, Anno 1555.

Iohannes Stigelius.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

RECitantur in omnium ſapientum literis & ſermonibus multa præconia ampliſsima diſciplinæ, ſed omnium ſumma hæc ſunt, quod ſapientiæ & iuſticiæ Dei, qui hanc uitæ normam nobis tradidit, parere nos rectum eſt, qui quidem hos radios ſuæ ſapientiæ in nos transfudit, ut tententur hunc mundum non extitiſſe caſu, ſed uerè eſſe mentem Architectatricem mundi & generis humani, & doceant, qualis ſit illa mens, & quod iudicet hominum facta. Deinde Paulus addit hanc laudem, Legem eſſe pædagogiam in Chriſtum, quod de diſciplina in Eccleſia Dei dicit, ubi cum diſciplinæ gubernatione ſimul doctrina de filio Dei proponitur, & mores frenantur, ut ſit efficax filius Dei. Harum laudum amplitudinem nullius hominis eloquentia ſatis exponere poteſt, ſed bonæ mentes cogitent, quæ ſit uoluntas Dei, & quomodo ipſe ſit in nobis efficax. Ad hos fines labor omnis Eccleſiæ in diſciplina tuenda refertur, ac præcipue ſcholarum, quæ uerißime ſunt pædagogiæ in Chriſtum. Quare bonæ mentes, & ſcholæ & ſalutaris diſciplinæ frenos, qui in ſcholis proponuntur, amare debent. Vtiliſsimum eſt iunioribus aduefieri ad hanc ſapientiam & uirtutem, ut intelligant, quàm grata Deo

sit hæc obedientia, & consideratio sapientiæ & iusticiæ ipsius, & ament hunc pulcherrimum ordinem cum uoluntate Dei congruentem, & necessarium ad accipienda & retinenda beneficia filij Dei. Plato inquit, optimum esse ciuem, qui omnibus uictorijs & triumphis antefert laudem, quod legibus patriæ fideliter obtemperet. Nos uero in Ecclesia Dei, sciamus hanc diligentiam non solum in hac societate ciuili magnum decus esse, sed etiam ideo necessariam esse, quia sit pædagogia ad agnitionem & beneficia filij Dei, quia non est efficax filius Dei in his, qui non desinunt frenos laxare prauis cupiditatibus. Vt igitur Leges Academiæ uobis notæ sint, quæ disciplinæ causa conditæ sunt, præcipimus omnibus scholasticis, ut hodie hora duodecima in auditorio collegij maiori conueniant, ubi legum recitationem audiant, & commonefacti doctrina cœlesti, animos ad obedientiam flectant, quibus scriptum est: Necesse est obedire non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, & magistratus, Deo iuuante, contumaces punient, quia uerißimum est dictum Æschinis, quod Demosthenes citat. οὐδέν ἐστιν ὄφελος πόλεως, ἢν μὴ νεῦρα ἐπι τοὺς ἀδικοῦντας ἔχῃ. Tunc autem gubernatio fœlix est, cum à filio Dei iuuatur, sedente ad dextram æterni patris, ut dona det hominibus. Ideo oro eum toto pectore, ut hos cœtus doctrinam Euangelij discentes, seruet & regat

regat ipse, & sua dona inter nos deleri non sinat. Gemitus nostros etiam exaudiat, & nos iuuet, qui ne studia doctrinæ hic extinguantur, malumus hunc cœtum piè foueri, quàm temere dissipari, sicut scriptum est, μὴ ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἡμετέραν.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MEministis nomen Iohannis Oecolampadij, qui Erasmum adiuuit in editione annotationum, in quibus multa dicta Noui Testamenti recte illustrata sunt, etiamsi quid alicubi desideratur. Et erant in eo uiro Erasmi amico, cùm aliæ multæ uirtutes, tùm uero modestia eximia. Hunc honestum senem referebat & facie & modestia iuuenis honestus Iohannes Oecolampadius, natus ex patruo illius celebrati Oecolampadij, sed alteri patria fuit non procul à Meno. Et tamen similitudo naturæ in utroq; fuit, & similes fuerunt ἄρεταί φυσικαὶ. Tanta uis est stirpis, ut dicitur: Est in equis, est in iuuencis uirtus parentum. Cum autem hic adolescens heri ex hoc nostro qualicunq; agmine ad cœlestem Academiam euocatus sit, hortamur Scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora duodecima conueniant ad Balneum uicinum

Collegio,

collegio, ubi recordatio totius istius militiæ multorum bonorum uirorum, qui illustrare doctrinam Ecclesiæ, inde usq; ab Erasmi & Lutheri imitijs studuerunt, accendat uos ad precationem, ut ardentius petatis, ut filius Dei nos ipsos & studia uestra gubernet, & non sinat extingui ueræ doctrinæ lucem, & ut faciat, ut in ipso unum simus. Die 9. Aprilis. Anno 1555.

ITER CHRISTI EX DESERTO HIEROSOLYMAM redeuntis, considerandum in lectione passionis & resurrectionis Christi.

DIE IOVIS X. MARTII IOHANNIS X. ET XI.

NVnc aderat Christi postremus in orbe docentis
Annus, & ad miseram nunc erat hora necem.
Exul fluctiuagi rapidas ad Iordanis undas
Peruenit, hic iterum nuncia mœsta capit.
Lazarus æger erat, Christus solatur amicos,
Esse feræ mortis nulla pericla refert.

DIES VENERIS XI. MARTII IOHANNIS XI.

Iordanis

IOrdanis ad fines, ubi plurima tinxerat ante
Millia præto Dei, Christe benigne manes.

SATVRNI XII. MARTII, MATTHÆI XIX. MARCI X.

CHriste moraris adhuc, & sabbatha sancta celebras,
Hic dominũ tentas quid Pharisæe tuũ?
Sed responsa tibi Christus uerißima reddit,
Esse tuo memorat pectora dura gregi.
Hic etiam pueros placidis complectitur ulnis,
Talibus & cœli regna patere sonat.

SOLIS XIII. MARTII, LVCÆ XVIII ET XIX.

LAzarus emoritur, tacite quod sentit Iesus,
Discipulisq; refert iusta peracta suis.
Hinc iter instituit properans à Iordane rursus,
Erepto fatis reddere fata cupit.
Hierichuntis agros dum conficit, inter eundum
Restituit cæco lumina, plena fide.
Mœnia mox intrat, subit hic pia tecta Zachæi,
Donec equos reuehat Phœbus Apollo suos.

Lunæ

LVNAE, XIIII. MARTII
MATTHÆI XX. MARCI X.

EGrediens urbem rursus, iam lumina cæco
Reddit, & hic fidei robora firma probat.
Postea progressus cæcis pie Christe duobus
Restituis uerbo lumina clara tuo.

MARTIS, XV. MARTII

CEu peregrinator nunc hinc, nunc inde reuersus
Versat iter Christus, Bethaniamq; petit.

MERCVRII, XVI. MARTII
IOHANNIS XI.

BEthaniæ gratas Christus peruenit ad ædes,
Lazare de tumulo iam reuocate redis.

IOVIS, XVII. MARTII
IOHANNIS. XI.

NVnc Iudæorum festi uenit hora diei,
Nec tamen ingressus mœnia Christus adit.
Auia desertæ rursus pertransit eremi,
Impie nec festum curat Apella tuum.
Pontifices Christum quæri tolliq; superbis
Mandatis lingua uituperante, iubent.

Veneris

VENERIS. XVIII. IOHANNIS XII.

BEthaniam Christus rediens discedit eremo,
Sollicitæ Marthæ tecta petita subit.

SATVRNI, XIX. IOHANNIS XII.

BEthaniæ tandem celebrat pia sabbatha Christus,
Et domino cœnam Martha, sororq; parant.
Proditor hic sensus & mentem prodit Iudas,
Ac male fert ungi iam tibi Christe pedes.
E solymis homines adcurrunt, quisq; uidendi
Te cupidus, functos qui reuocare potes.

SOLIS, XX. LVCAE XIX. MATTHÆI XXI.

INgreditur Solymas Rex uili uectus asello,
Inchoat & pompa simplice regna Dei.
Institor eijcitur, flet templi funera Christus,
Totius & terræ fata futura uidet.
Egrederis rursus ceu mœnia tetra perosus,
Bethaniæ somnum Rex uenerande capis.

LVNAE, XXI. MATTHAEI XXI. VSQVE AD XXVI.

MAne redis Solymas, & ficum fruge carentem
Omni perpetuo fruge carere facis.

Inde

Inde ſacerdotes ſacra compeſcis in æde,
Et uincis uerbo millia multa tuo.
Egrederis tandem templo, montemq; reuiſis
Nobile cui fragrans nomen oliua dedit.
Hic quoq; prædicis Solymarum Chriſte ruinam,
Pernoctans lacrymis ora genasq; rigas.

MARTIS XXII. MARTII, MATTHÆI XXVI. MARCI XIIII.

VIlia Bethaniæ leproſi tecta Simonis
Intras, & cœnam Chriſte uerende capis.
Hic mulier de marmorea tibi pyxide promit
Vnguentum, faciem quo limit ipſa tuam.
Diſcipulis fruſtra fieri res iſta uidetur,
Sed tibi, non alijs cognita cauſa fuit.

MERCVRII XXIII. MATTHÆI XXVI. LVCÆ XXI.

IN templo pie Chriſte doces, dum ſplendet Apollo,
Nocte in Oliueto uota precesq; facis.
Pontifices ineunt cum tetro fœdus Iuda,
Vt dominum ficta prodere uoce uelit.

IOVIS XXIIII. MARTII.

AZyma nunc debent celebrari, paſcha celebras
Chriſte Deus, cœnam diſtribuisq; tuam.

Abluis

Abluis ipse pedes seruorum serue tuorum,
Vnisonis ipsos mentibus esse iubes.
Hinc ad Oliuetum precibus sudantibus instas,
Heu mihi pro nobis pondera quanta geris?
Discipuli somnum, capiunt, tu mille dolores,
Mille cicatrices, mille pericla subis.
Quid facis ô Iuda, te trux absorbeat orcus,
Prodere tu Dominum num ne uerêre tuum.

VENERIS, XXV.

PRo nobis Christus se patris subiicit iræ,
Et patitur mortem, uulnera, probra, crucem.
Viuimus ipsius nos omnes morte renati,
Non quia nos digni, sed quia mitis erat.

SATVRNI, XXVI.

SAbbatha magna Dei nunc sunt, nunc Christe quiescis,
Et te sublatum mors superata putat.
Militibus munit tumulum sex impia mundi,
Sed temere, & frustra quod faciṭ, omne facit.

SOLIS, XXVII.

DEleta uictor rediuiuus morte resurgit,
Hoc duce iam Sathanas uictus, & ictus obit.
Christus adest, sæua Christus de morte triumphat,
Dicite nunc læto pectore, Christus adest.
τέλος, θεῷ δόξα.

Nicolaus Selneccerus.

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SVnt aliqui cœtus, sunt quæ Deus agmina seruat
Vnanimi semper consociata fide. (tor,
Quandoquidē sapiens, nō uult extinguier, Au=
Quod prius humanum condidit ipse genus.
Quamuis innumeræ, per tot iam secula, Gentes
Persuasæ uana relligione, ruant,
Atq; Deum contra insurgant immanibus ausis,
Effera quô furijs mens agitata rapit.
Triste quidem poterat, poterat res mira uideri,
Tàm paucos, longo tempore, nosse Deum.
Quos tamen afflatos uitali condidit aura,
Æternumq; sibi uiuere iußit opus.
Insuper impreßit uestigia plurima menti,
Vnum quæ poterant arguere esse Deum.
Nunc quoq; Teutonicis, nimis ah nimis horrida ter=
Bella Giganteo mota furore fremunt. (ris,
Mœstaq; turbatur latis Germania campis,
Hei mihi quem finem Mars truculente facis?
Tu tamen ô pacis Princeps mitißime, nobis
Fiam fin Guate Dei, pacis commoda grata dabis.
Commodà grata dabis pacis, pars certa tuorum,
Turbaq; quæ placide pascha celebret, erit.
Dicite uos grates Patri, Natoq; coæuo,
Cuius parta redit sanguine nostra salus.

Crebrò

Crebrò uolutantes animis & pectore tantum,
Quo nullum maius uidit hic orbis, opus.
Quod diuersi adeò massam coïere sub unam,
Et Deus & miro fœdere iunctus homo.
Induit humani generis sine crimine massam,
Æterno æternus de Genitore λόγος. Ioan. [Sermo.]
Ostendens sese ne mens incerta uagetur,
Quémue Deum quærat, nescia, quóue loco.
Nunc quoq; grata Deo mens sit, quo pristina nobis
Vindice libertas restituenda uenit.
Flagrantem patrio restinxit pectore flammam,
Vtq; sit offensi mitior ira, facit.
Hiç superans uictor rabiosæ spicula mortis
Noxia, sed tanto non nocitura Deo,
Vincet, & in nobis, æternæ gaudia uitæ,
Cum lapsis iterum restituenda, dabit.
O decreta Dei miranda, ô nullius unquam
Eloquio linguæ res celebranda pari.
Verum pectoribus nostris assensio crescat,
Crescat & innocua cum pietate fides.
Quæ tantum meditetur opus, uoluatq; subinde,
Nec sese auelli, spe titubante sinat.
His uotis instructa Deum mens casta precetur,
Cui nunc solenni more nouatur honos.
Pace opus est, pacem nostris orate diebus,
Ne uis Teutonicos impia lasset agros.
Seraq; posteritas, fugiat, studiosa quietis

Semina funesti pernitiosa mali.
Quin potius custos doctrinæ, tradita dextrè
Proponat simili dexteritate suis.
Nunc quia præstari debet mens grata ministris,
Qui spargunt uerbi semina pura Dei:
Quisq; manu casta castas adportet ad aras,
Vt decet, officij debita signa pij.

In Paschate, quod est ab exitu Israëlitarum ex Ægypto pascha 3064.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

VIta fugax hominum est, magnorum plena dolorum. Nec ullum habet durabile bonum, nisi hoc, quod iter est ad æternæ Ecclesiæ societatem his, quorum mentes in hoc breui curriculo semina doctrinæ de Deo accipiunt. Hoc enim ordine, & non aliter Ecclesia æterna generis humani colligitur. Sit igitur hæc cura præcipua omnium, ut pectora rectè instruantur doctrina de Deo, & initia lucis diuinæ petamus. Verißimum est enim uetus dictum: Omnia præterevnt præter amare Deum. Sic uixit honestus adolescens, natus patre consule Sangerhusano Dauid Baldersleben, ut cum sentiret se corpus habere morbis obnoxium (diu enim circumtulit scirrum, & Epatis & Splenis)

nis) auide disceret doctrinam de Deo, & assidua precatione se confirmaret. Probati sunt mores eius uiro præstanti prudentia & uirtute Christophoro Moshawero, in cuius familia circiter sexennium degit. Nunc quoq; cum morbi uis superasset naturam, & splenis tumor ualde creuisset, ostendit robur animi multis uirtutibus. Patienter Deo se obediturum dicebat, cum quidem uideret, certo breui moriendum esse, & se filio Dei adsidua inuocatione commendabat, sæpe repetens dictum: Sic Deus dilexit mundum, ut filium unigenitum dederit &c. Sæpe Symboli recitatione se confirmabat, & confessionem ostendebat, multa etiam de futura uita disserens, dicebat se expetere illam lucem, ut qui nocte iter faciunt in locis ignotis, auroram expetunt. Etsi autem ipsi gratulanda est migratio ad cœlestem Academiam: tamen nos doleamus amisso tali commilitone, & oremus Deum, ut bona ingenia posteritati seruet. Hortamur autem, ut ad funeris ceremonias ante Collegij ædes hora 12. conueniatis, & in eo congressu singuli & Ecclesiam & suam uitam Deo commendent. Die Aprilis 17. Anno 1555.

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DEceßit ex hac uita honestus uir Senator huius oppidi Benno Ritter, qui & in senatorio munere fidem & aßiduitatem præstitit, & priuatim officiosus homo fuit, & Deum uera agnitione & fiducia Mediatoris inuocauit. Hortamur igitur auditores, ut ad funeris ceremonias conueniant ante ædes eius ciuis hodie hora quarta. Est & uiri honesti ac eruditi M. Matthæi Blochingeri filiolus Nicolaus mortuus, de quo parentes hanc consolationem diuinam tenent: Non est uoluntas patris, ut pereat unus de paruulis istis. Eadem hora & huius infantuli corpus sepelietur. In his funeribus singuli & uitam suam & Ecclesiam Deo commendent, & de pœnitentia adsidue cogitemus, sicut scriptum est in capite quinto Syracidæ: Ne differas pœnitentiam. Quia subito ueniet ira Dei, & si negliges, peribis, & iubet filius Dei, ut sint in manibus nostris Lampades paratæ. Die 27. Aprilis 1555.

CASPAR PEVCERVS STVDIOSIS MATHEMAthum, S. D.

HOmerus & cœli fastigium monstrauit, & latera distinxit, nominans duo sidera maxime con-

me conſpicua. Vrſam collocat in faſtigio, quia ait eam non mergi in Oceanum. Et cum huic tribuiſſet partem Arctoam, è regione collocat Orionem, uolens haud dubie & cœli axem, & hæc ſidera omnibus eſſe notiſsima, & laterum diſtinctionem conſpicuam eſſe. De his dulciſsimis initijs artium, quæ ſunt ualde utiles uitæ, nos quoq; ſæpe monemus adoleſcentiam, iubemus aſpici pulcherrima ſidera, agnoſci opera Dei, & celebrari Deum, quòd hæc pulcherrima corpora condidit, quòd ordinauit dierum, noctium, æſtatis & hyemis uices, annuas fœcundationes terræ, quòd luminum motu diſtinxit annos, quòd ſiderum poſitu cœli latera diſtinxit, & terræ ſpacia & regionum interualla & metas monſtrauit. Ex his initijs oriuntur & doctrina de Anno, & Coſmographia, quibus carere hæc uita non poteſt. Et hæ artes ab Arithmetica & Geometria ſumunt demonſtrationes. Quid autem dulcius eſt, quàm uidere, quomodo locorum interualla inueniantur ex propoſitione Euclidis penultima primi? cum longitudine & latitudine duorum locorum conſiderata linea, proxima inuenitur, quia in triangulis rectangulis quadratum, quod à latere rectum angulum ſubtendente fit, æquale eſt duobus quadratis, quæ fiunt ex lateribus rectum angulum continentibus. Aut etiam ex alijs fontibus propioribus, uidelicet, Ex duobus arcubus cognitis & uno an-

gulo trianguli sphærici, quod constituunt duo loca. Quantum artis est in tota Anni ratione, & in Eclipsium metis? Harum rerum doctrinam studiosi ament, nec moueantur insulsis iudicijs eorum, qui non errore, sed malitia hæc studia uituperant. Sciunt enim artes ipsas ueras esse, & lucem esse diuinitus ostensam. Sapienter feramus illam iudiciorum peruersitatem, & interea propter gloriam Dei, propter decus artium, & propter usum in uita, hanc doctrinam tueamur, & posteris tradamus, ut fecerunt docti & boni uiri apud ueteres, quos etiam odia malorum & calumniæ exercuerunt. Etsi Orion sideris nomen est, sic dictum, uel quia discernit Anni tempora æstatem & hyemem, ὥρας, uel quia pluuias tempestates ciet ab οὖρον, urina, tamen scribitur Orionem fuisse Principem Eubœæ auditorem Atlantis, & Græcis hominibus annum ordinasse. Et sideri ab eo Principe nomen attributum esse. Hic dicitur à Scorpio necatus, uel quia oriente Scorpio sidus hoc è regione occidit, uel quia ab hostibus doctrinæ, calumnijs oppressus est. Phineus ex Phœnicum littore in Mysiam uenisse, & eò doctrinam attulisse scribitur. Hic fatetur se propter artem in odium uenisse, & fœdissimarum uolucrum Harpyarum contactu dapes sibi contaminari, & eripi. Huius senis hæc est oratio grauissima.

Venturis

Venturis Deus ostendit prænuncia signa
Casibus, inuoluens dubijs oracula uerbis.
Vt primũ ignaros moneat, deim mentibus addat
Sollicitis curam metuentibus abdita fata,
Ne quocunq; trahunt adfectus, prona sequantur
Pectora, sed iustas legum patiantur habenas,
Et uires hominum discant longe esse minores
Diuinis, metuantq; Deum, qui uindice dextra
Haud dubie humanos properat punire furores.

Deridet & Aristophanes Metonem, qui anni rationem Atheniensibus restituit. Et quidem ludit Aristophanes de quadratura circuli, Sed quid uetera recito. Aristoph. Metonem.

Natus est in ditione Ducum Saxoniæ Iohannes Regiomontanus, qui primus edidit Ephemerides ea forma, quæ nunc usitata est. Hunc uaria certamina exercuerunt. Et opinio est, Romæ ueneno extinctum esse. Stofleri studium consumebatur omne in Ephemeridibus, quibus diu usi sumus, τῶν μανικὴν omittebat. Et tamen in publicis concionibus exagitabatur, quod ille, ut erat uir grauis, ita placide ferebat, ut neq; certaret conuicijs cum maledicis, neq; docendi & scribendi labores omitteret. Quare studiosi, qui norunt & diuinam lucem esse, Arithmeticen, Geometriam, anni rationem, & Cosmographiam, & esse artes utilißimas uitæ, ament earum studium, nec

um, nec deterreantur prauis iudicijs, seu indoctorum, seu malorum. Nec deerit bonis ingenijs nostra sedulitas. Enarrabimus enim, Deo iuuante, hac æstate primum librum Ptolemæi magnæ constructionis, qui dulcißima initia doctrinæ de Anno tradit, ac speramus nos secundum librum simul adparaturos esse, ut edi poßit, & proponi iuuentuti. Diem Iouis & Veneris tribuam primo libro Euclidis. Nec uero dubium est, doctrinam de Anno eruditißimam in Ecclesia Patrum fuisse. Horum iudicia opponamus istis Harpyis, quæ bonis artibus inimicæ sunt. Addam uero die Mercurij enarrationem Quadripartiti Ptolemæi ut antea, de Physicis considerationibus effectionis Stellárum, ut de mirando ordine & consensu corporum mundi diuinitus condito maiore reuerentia cogitetur. Ac Deũ oro fontem sapientiæ, ut nos gubernet & protegat.

Quárto Cal. Maij 1555.

IN PRAELECTIONEM LOCORVM COMMVNIVM.

Dulcißime dixit uetustas, etiam melle immodico bilem augeri, seu ut rectius græcè dicitur, καὶ γὰρ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ὀξύ χολή. Quanquàm igitur dulces sunt allegoriæ, tamen modum earum esse oportet. Quare Epiphanius

nius reprehendens ludos intempestiuos Origenis, omnia transformantis in allegorias, inquit. πάντα τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλὰ ὡς ἔχει. Θεωρίας δὲ δεῖται καὶ διαθήσεως, εἰς τὸ εἰδέναι ἑκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. In hac erudita commonefactione uere dictum est, in plerisq; retinendam esse unicam sententiam, quam gignit Grammática seu uerborum natura & phrasis. Sed tamen ait opus esse θεωρίας, & sensu ad discernendas materias. θεωρίαν nominari existimo considerationem ordinis, & distinctionem membrorum in toto corpore doctrinæ, sicut Dialectica tradit definitiones, & diuisiones, & discernit fallaces connexiones à ueris. Sensus uero est experientia piorum in usu doctrinæ, in pœnitentia, timore, fide, inuocatione, consolationibus proprijs. Hæc pars in exercitijs pietatis intelligitur. Sed θεωρία, id est, Dialectica consideratio, uoce docentium indiget. Semper igitur fuerunt in Ecclesia eruditi, qui doctrinæ corpus complexi sunt, & ordinem ostenderunt membrorum in scriptis Propheticis & Apostolicis. Et quidem Symbola hoc consilio condita sunt, ut summa doctrinæ in mentes includi posset. Et multi scripserunt longiores summas, tanquàm methodos, seu artem, ut olim Methodius, & postea Damascenus. Nam omnium rerum quas discimus, monstrari oportet initia, progressiones & metas.

Et

Et fieri hoc debet non nimis exiliter, ſed ut uetuſtas dixit, παχύτερον καὶ σαφέστερον. Hoc conſilio ſcriptus eſt liber locorum Theologicorum in hac Academia. Et quanquàm materiæ quædam nunc in enarratione Symboli Niceni copioſius recitatæ ſunt, tamen interea, dum hæc enarratio abſoluitur, utilis eſt lectio Locorum. Nec eaſdem res in diuerſis libris repeti inutile eſt, ut ſcitis Socratem apud Xenophontem fateri, ſe de rebus ijſdem eadem inculcare, nec ambitione gignere noua doctrinæ genera. Nec in Locis alia doctrina eſt, quàm quæ tradita eſt in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, & Symbolis. Sed uocabula quædam ibi enarrantur, quæ corruperunt Monachi & alij indocti aut impij homines. Monſtratur ibi & diſtinctio membrorum, quæ ſunt in libris Propheticis, ubi Lex recitetur, ubi promiſſiones propoſitæ ſint, quod ſit diſcrimen promiſſionis æternæ & temporalium, item Euangelij & Politicæ ſapientiæ, deniq; multa membra ibi quaſi euoluuntur. Ideo decreui librum illum Locorum publicè die Mercurij & Saturni hora quarta, Deo iuuante prælegere. Hoc ideo publice ſignifico, ut ſiqui me audire uolent, eo tempore in auditorio ueteris Collegij conueniant.

Martinus Kemnicius

Pricenſis.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SCriptum est: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Cum igitur hactenus filius Dei, qui uerè est Emanuél, & custos Ecclesiæ, ac ideo adsumpsit humanam naturam, ut ostendat se uerissimè sustentare nos suæ massæ insertos, clementer hanc Academiam seruauerit, fatemur hanc conseruationem ipsius beneficium esse, eum gratis mentibus celebramus, & oramus, ut ipse deinceps uerè sit Rector huius Academiæ. Cum autem uelit hominum uitam ita regi, ut ipse per Magistratus eam gubernet, & sapienter institutum sit, ut labores Magistratuum alio tempore alij sustineant, & cras eligendus sit Rector, qui deinceps labores gubernationis hoc Semestri sustineat, mandamus uobis omnibus doctoribus & lectoribus huius Academiæ, ut cras hora sexta in auditorio Medicorum ad communem deliberationem conueniatis, & filium Dei dominum nostrum Iesum Christum λόγον καὶ εἰκόνα ἀϊδίου ἀϊδίου πατρὸς precamur, ut semper huius Academiæ Rector sit ipse, & cum sit λόγος æterni patris, sermonem à se patefactum inter nos conseruet, sicut in agone suo precatur: Pater sanctifica eos in ueritate, sermo tuus est ueritas. Datæ Pridie Calendas Maij,

Anno 1555. Rector

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SEmper in conspectu sit hoc mirandum testimonium præsentiæ Dei in Ecclesia, quòd filius Dei λόγος ideo naturam humanam adsumpsit, ut uere testetur, nos sibi curæ esse, nos à se gestari, tanquàm surculos suæ massæ insertos. Huic filio Dei Domino nostro Iesu Christo gratias agimus, quòd clementer hactenus & huius urbis Ecclesiam seruauit, & studia doctrinæ rexit. Quanquam autem omnes oramus eum, ut perpetuo ipse sit Rector huius Academiæ: Tamen cum ita uelit esse Rector, ut simul inter nos ordo conspiciatur, & aliqui homines etiam præsint, qui cæteros ad deliberationes communes uocent, & usitatum sit, hoc tempore Magistratus eligere, mandamus uobis, ut cras in auditorio maximo hora 7. conueniatis, ut quis sit electus Rector, ibi audiatis. Et simul pia precatione uos, & Academiam Deo commendetis. Hoc etiam nunc monemus: Vagantur hic multi peregrini, qui nolunt illos Magistratus agnoscere. Hæc contumacia & inhonesta est, & periculosa ciuitati. Quare qui uolunt esse scholastici, dent nomina Rectori. Cæteri sciant Præfectum & urbis Magistratus non defuturos esse suo officio, si quos resciscent, sine certo magistratu hic commorari. Ac insolentiam odio

dignam

dignam uidete. N. N. cum fuerit insertum nomen eius catalogo eorum, qui ad Academiæ gubernationem pertinent, nuper deleri nomen suum petiuit. Hunc ducimus indignum esse societate nostra, in qua tot fuerunt & sunt honesti uiri nati in familijs nobilibus, & doctrina & uirtute excellentes. Quia contemptum Rectoris & nostræ societatis ostendit. Qui si uirtutem esse hanc barbaricam insolentiam ducit, multum errat. Hæc publicè significanda esse duximus, ut sint alij modestiores.

Pridie Calendas Maij.
Anno 1555.

FORMA RENVNCIATIONIS.

PRimum ago gratias Deo omnipotenti, æterno patri Domini nostri Iesu Christi, conditori cœli & terræ & Angelorum & hominum, una cum filio suo Domino nostro Iesu Christo & Spiritu Sancto suo, quod & colligit in his regionibus Ecclesiam, & clementer hactenus tribuit huic Academiæ, & uicinis regionibus doctrinæ lucem, & mediocrem tranquillitatem, quia uerissimum est Psal. dictum: ~~Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam.~~ Deinde & hunc ipsum custodem Ecclesiæ suæ Deum omnipotentem

oro,

oro, ut deinceps quoq; protegat & gubernet has regiones & Ecclesias in eis, & hanc Academiam.

Quia uero optime constitutum est, ut quolibet semestri hoc difficile onus gubernationis in alium transferatur (Nam uicissitudo laborem leuat, & est Aristocratia) Significo uobis, electum esse Rectorem Illustrem & Generosum D. Christophorum, Comitem in Barby &c.

Cum autem seuerissimè præcipiat uox diuina, ut in quolibet cœtu legibus consociato ciues obediant suis magistratibus, Mementote uobis quoq; præceptum esse, ut huic uestro Rectori Illustri & Generoso Comiti Christophoro, reuerenter obediatis. Est omnino politicus ordo testimonium sapientiæ, iusticiæ, prouidentiæ, & præsentiæ Dei inter homines, quod sæpe cogitandum est, ut reuerentia erga totum ordinem politicum confirmetur. Nec uero quidquam usquam legitur dictum grauius de hac re tota, quàm Pauli concio, quæ ad Romanos scripta est, in qua hæc uerba studiose consideranda sunt: Pauli: Necesse est obedire non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Expresse adfirmat contumaciam non tantum ira magistratuum in præsentia puniri, sed etiam tale scelus esse, quod mentes à Deo auellat. Hoc dicto magis munita est authoritas Magistratuum apud medio-

mediocres homines, quam ullis armis aut præsidijs. Quare tribuite Magistratui debita officia, ne Deus offensus uos abijciat. Hæc tota doctrina, Dei beneficio, pie in hac Academia illustrata est.

Cognitis autem fontibus decet uos Deo gratias agere pro hac doctrina, & magistratibus maiori reuerentia obedire. Tibi autem nouo Rectori rite electo suffragijs senatus Academiæ, trado magistratum, & signa magistratus, & oro filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, cum sit λόγος, per quem doctrina de Deo patefacta est, ut ipse & doctrinæ studia, & hunc cœtum docentium & discentium regat, & uere sit Rector & conseruator. Deinde ut te gubernet, & faciat, ut tua gubernatio sit fausta & fœlix, Amen. Anno 1555.

ANNO 1555.

SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA A CALENDIS MAII, VSQVE AD diem Lucæ per æstiuum semestre, quo Rector fuit Academiæ Illustris ac Generosus dominus CHRISTOPHORVS COMES A BARBI & dominus in Mulingen,

VICERECTOR VERO EI ADIVNCTVS FVIT DOMINUS Petrus Prætorius Cotbusianus sacræ Theologiæ Doctor. Anno 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

SÆpe hoc monemus, spatia uitæ mediocria à Deo petenda esse propter tres causas, uidelicet, ut ipsi doctrinam de Deo discamus. Deinde ut crescat & confirmetur in nobis agnitio Dei. Tertio, ut alijs etiam prosit nostra uita in docendo, & in gubernatione. Colligit enim Deus æternam Ecclesiam uoce

am uoce Euangelij, & non aliter. Quare studia doctrinæ colenda & iuuanda sunt. Vixit autem tam diu adolescens natus in urbe Nordlingen, Bartholomæus Agricola, ut recte didicerit Ecclesiæ doctrinam. Nunc phthisi absumpta est corporis imbecilla natura, anno ipsius Climacterico primo & uicesimo. Etsi autem optandum ei longius uitæ spacium fuit ad docendos alios: Tamen hoc ei beneficium diuinum contigit, quod hoc breui curriculo doctrinam de Deo recte didicit, & Deum uera inuocatione coluit, ac nunc in extremo agone sæpe recitatis dulcissimis sententijs confirmauit in sua mente fidem, & spem uitæ æternæ. Nec de sese tantum priuatim uota fecit, sed patriam & Ecclesiam filio Dei commendauit, commemorata hac sententia: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem mundi. Talium adolescentum pietatem uult Deus exemplum esse cæteris. Hortamur autem Scolasticos, ut ad funeris Ceremonias hora quarta conueniant, in figulorum uico, & de fugacitate uitæ, & priuatis & publicis periculis cogitantes, singuli se Deo commendent. Die 3. Maij 1555.

PETITIO ELEEMOSINAE.

EXilia usitata sunt Ecclesiæ Dei, ut commonefaciant nos de primo exilio, in quo patriam cœlestem miseri amisimus, & de filio Dei,

qui factus est exul, ut nos in patriam reducat. Vult autem filius nos hæc cogitantes, erga exules misericordia adfici. Hic Christophorus uom Sand, natus in familia equestri, sacerdotium habuit in templo Bombergensi summo, uel precipuo. Postea amplexus Euangelium, docere Ecclesiam maluit, & docuit circiter nouem Annos. Nunc ex ditione Bombergensis Episcopi iussus est discedere, habet coniugem honestam, & filios duos, & filias duas. Filius alter ante tres menses natus, in hac infantia sine nido à matre in fasciolis ex alijs locis in alia gestatur, Pater gestat filiolam. Obsecro ut Scholastici, qui possunt aliquid conferre ad uiaticum, his miseris opem ferant, ac petant, ut nos quoq; gestet filius Dei, sicut inquit, se gestare nos in sinu, ut pastor gestat agnos. Die Ascensionis Domini, Anno 1555.

Philippus Melanthon.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

PRæcepit Deus Magistratibus, ut sint custodes disciplinæ & pacis, iuxta leges. Cum autem N. N. in platea nocte post horam decimam stricto gladio fecerit impetum in professorem Academiæ Philippum Melanthonem, eiq; ictum

ictum minatus sit, cum non solum non læsus esset, sed nondum compellatus, Nec aliam ob causam accessisset ad eum Philippus, nisi ut hortaretur in platea tumultuantes, ut tumultuari desinerent, & tranquilli domum redirent. Cumq; non desierit petere gladio & Philippum & eius ministrum, quanquàm sæpe inter præliandum Philippus ei pacem mandaret, & ex interuallo temporis redierit ad pugnam, & in hospitio inclyti Comitis eo iam dormiente, cum quidem & priuilegium domus sit, ne ibi fiat uis aliqua, pugnauerit: decreuit senatus Academiæ, ut hic N. discedat mox ex hac Academia, & urbe, hoc ipso die, & absit relegatus octennio. Quia & inuasit non lædentem, & mandanti pacem non obtemperauit, tantaq; rabies fuit, ut nisi Deus clementer texisset nos, futurus fuerit ualde tristis exitus pugnæ, uel ipsi N. uel nostris, uel utrisq;. Sed fatemur esse beneficium Dei, quod nemo uulneratus est. Hortamur autem omnes Scholasticos, ut cogitent de insidijs diabolorum, qui sunt homicidæ, & delectantur exitio piorum, & scandalis, ut sint modesti & tranquilli, ac filium Dei custodem Ecclesiæ suæ precentur, ut protegat nos omnes.

Die quarto Iunij 1555.

ANNO 1555.

DE FORTITVDINE D. PHILIPPI MELANTHONIS qui oppressus à Sicario Polono, multis ictibus uenabulo exceptis ui repressa incolumis euasit.

EPIGRAMMA IOHANNIS STIGELII.

ASpera nocturno dum feruet rixa tumultu,
Impiaq; effrenis concitat arma furor.
Agmine pro phœbi solitus uigilare Melan-
Accurrens monitis triste diremit opus. thon,
Audijt eloquio uincentem & pondere ueri,
Et posuit fremitus cætera turba suos.
Vnus & is tetri raptus cacodæmonis æstro,
Strinxit in augustum barbarus arma senem.
Hoc scelus ut fertis generosi infame Poloni?
Ille etenim è uestra Sarmata gente fuit.
Quid caput hoc sanctum tibi barbare fecerat hostis,
De quo iure potest nemo fauente queri?
Non tamen aut animus firmæ aut in corpore uires,
Musarum oppressum destituere decus.
Reppulit obiecti uim tantam uerbere pili,
Obuiaq; innumeris ictibus armâ tulit.
At tua te Nemesis meritæ te in tempore pœnæ

Impulit,

Impulit, iniustis quæ solet esse comes.
Ergo omni à populo damnatus iure fuisti,
Dum fermè saxis obrutus exul abis.
Gratia sit Christo, qui paruo in corpore magnus,
Militiæ seruat membra dicata suæ.
Quod si uim reprimens uirtus in corpore tanta est,
Prælia si fortis talia dextra facit:
Quid facies animo, blasphemeatq; impie liuor,
Hic plenum inuicto numine robur habet.

DE ECLIPSI LVNAE QVÆRIT ANNO M. D. LV. die 5. Iunij mane hora tertia.

INclytus & ueteri fama celebratus Orion,
Impleuit titulo nominis astra sui.
Materiamq; dedit figmenta in amœna Poëtis,
Nobilis ingenio, nobilis arte sua.
Nam fuit in Græcis Princeps iustißimus oris,
Cui regni sedes urbs Tanagræa fuit.
Priscorumq; penes regum ceu stemmata quondam,
Doctrinæ, cura perpete, mansit honos:
Sic artes didicit summas Atlante magistro,
Orion clarus factus Atlante magis.
Sidera contemplans igitur sub nocte serena,
Quasq; peragrarent illa subinde plagas:
Mente sagax docili, cum fructu multa notauit,

Quæ possent ciues erudijsse suos.
Hinc etenim metas reuoluti condidit anni
Aonijs, certas constituitq; uices.
Circuitus, spaciumq; moræ, quæq; orbita Soli,
Quæ Lunæ, reliquis sideribusq; foret,
Nouerat exactè: & quo tempore quæq; sub ortu,
Quoue sub occiduo cardine stella foret.
Cumq; esset studio celebris, meritusq; benignè,
Ac iusta gereret publica sceptra manu:
Postera progenies meriti non immemor huius,
Perpetuum in cœlo nomen habere dedit.
Imminet Augustum tibi tellus Africa sidus,
Conspicuum stellis, & radiale iubar.
Vix benè, si lustres agmen totius Olympi,
Occurat tali luce figura tibi.
Componas aptè, poteritq; uir esse uideri
Intrepidum rigido cinctus ab ense latus.
Id ueniens ætas quondam sine nomine sidus
Oriona sui regis honore uocat.

VNde sed occisum memorat studiosa uetustas,
Bestia cum diro læderet ore pedem?
Cum mane Orion hibernis mergitur undis,
Hunc fugat eoa Scorpius arce minax.
Sed fortassis & hæc sermonis causa uetusti est,
Liuoris uirus fabula & ista notat.
Has artes lacerat rabiosa calumnia semper,
Scorpius inq; bonos dira uenena uomit.

Sed

Sed non instabiles atomi sine mente ruentes,
Hanc mundi formam progenuere nouam.
Conditor hæc sapiens non frustra lumina fecit,
Addidit ipse operi signa uicesq; suo.
Cras iterum rutilo quando Chironis in astro,
Pallida pupureis Luna uehetur equis,
Stabit & aduerso candens à limite Phœbus,
Germanæ radios fratre negante suos:
Inuoluent umbræ tristi ferrugine Lunam,
Humorem ut nequeat suppeditare solo.
Proh dolor accelerant urgentia fata ruinam,
Hei quàm difficilis proximus annus erit.
Cum spacijs æquis Phœbus noctemq; diemq;
Distinguens, anni fata futura trahet.
Inficient ipsum non fausto lumine iuncti,
Saturnus, Mauors, Cypris, Atlantiades.
Hic positus fraudes populis & bella minatur,
Forsitan & Turci Teutona regna petent.
Sed non humanæ naturæ massa perire
Illa potest, quam tu maxime Christe geris.
Huic nos insertos, petimus, tua dextera seruet,
Cum nos membra uelis corporis esse tui.
Ο λόγε gnate Dei, nostris in mentibus adsis,
Tuq; tuo flatu pectora nostra regas.

Zacharias Prætorius

Mansfeldensis.

IN SOPHOCLEM.

CRas, auxiliante Deo, hora septima, incipiam interpretari Philocteten Sophoclis, dulcissimam fabulam, & quæ, si uerum est, quod Cicero ait, effictos esse in his fabulis mores nostros, in alienis personis, plane imago quædam est præsentium temporum, hominum & morum. Nam hic scriptor, qui primarius gubernator fuit ciuitatis sapientissimæ & optimè institutæ, cum ista scriberet, hoc sibi præcipuè propositum habuisse uidetur, ut quàm maximè illustres imagines, quæq; intuentium animos ipso splendore ferirent, earum rerum exprimeret, quæ in Rebus publicis & in ipsa gubernatione quàm frequentissimè occurrerent. Sicut igitur in Antigone præcipuus locus est, ius diuinum præferendum esse tyrannicis legibus: Ita hic imago eius sapientiæ pingitur, quæ in mundo plurimi fit, quæq; præcipuum instrumentum rerum magnarum, & mirabilium gerendarum esse putatur. Opponuntur uerò inter se, filius Herois ad artes paternas, hoc est, ad simplicitatem ac rectitudinem animi Heroicam adsuefactus, & callidissima uulpecula Vlysses, Ac disputat uterq; de suo uitæ instituto, suisq; artibus. Sed cito iuuenis simplex & rectus ab artifice astuto corrumpitur, ac transformatur in naturam Vlysseam, sed redit tamen ille ad ingenium, nihil

enim

enim fictum aut simulatum firmum est, uel diuturnum. In fine fabulæ illustris locus additur, de concordia Principum, quantum in ea firmamenti sit ad incolumitatem rerum publicarum & res maximas gerendas. Sed quid ista hîc recenseo? tota fabula τηλαυγής, id est, illustris est. Neq; si uel eloquentiæ lumina, uel sententiarum acumen, grauitatem, ac uenustatem spectes, facile inuenias ullum in hoc genere scriptum, quod aptius aut utilius iuuentuti proponi possit. Quare non pigebit Scholasticos operæ, quam in hac Tragœdia cognoscenda ponent. Deum ex animo precor, ut hanc scholam & hæc studia nostra, atq; præceptores saluos & incolumes conseruet, ac tueatur, ad æterni nominis sui gloriam & multorum hominum salutem per Christum Dominum ac Redemptorem nostrum, Amen.

Vitus Vinshemius D.

DE PERSICO EXVLE.

QVisquis est hic peregrinus, qui se ait Persam esse, & quidem filium Regis Persarum, tamen cum peregrinus sit, & mancus, simus memores mandati diuini, quod præcipit hospitalia officia tribui peregrinis, qui neminem iniuria adficiunt. Sic enim dulcissimè scriptum est in Deuteronomio capite decimo: Deus fecit iudicium pu-

bautare capite

um pupillo et uiduæ, amat peregrinum, et dat ei uictum et uestitum. Et uos amate peregrinos, quia uos quoq; fuistis exules. Cogitemus & de nostris miserijs. In tanta confusione uitæ accidere singulis conuersio fortunæ potest, ut dicitur: Irus & est subitò qui modo Cresus erat. Narrat se Romæ baptizatum esse, & postea cum noluisset militare contra Germanos, ademptam ei esse annuam pensionem, quam prius habuerat. De hac eius narratione nihil disputamus, tantum hoc adfirmamus, Lipsiæ & Vuitebergæ eum modeste uixisse, & quia nec germanicè nec latinè loqui potest, Italicè utcunq; loquitur, dedimus ei consilium, ut in Italiam rediret, & aliquid uiatici dedimus, & oramus alios, ut & ipsi homini misero opem ferant propter Deum. Sicut semper gens germanica fuit officiosa erga peregrinos. Si Persa est, cogitemus de Danielis exilio in Persia, & de Cyro, de beneficijs Persarum, quæ hoc tempore nobis præstant. Toto hoc quinquennio retiment Persæ in Syria Turcicum tyrannum, qui alioqui in Pannonia & Germania grassatus esset. Die 7. Iunij, Anno 1555.

Philippus Melanthon.

De in=

DE INTERPRETATIONE HERODOTI.

MVltæ grauißimæ causæ sunt, propter quas Deus uult notam esse seriem temporum mundi. Vult enim sciri initia generis humani, & cognosci, quæ sit prima doctrina, quando, ubi, quo ordine patefactiones diuinæ factæ sint, & edita à Deo illustria testimonia de doctrina. Ad harum maximarum rerum considerationem opus est etiam nosse gentium discrimina, & Regnorum. Ac in Daniele Deus ipse Monarchiarum seriem prædixit. Cumq; euentus ostendat, prædictiones illas diuinas esse, confirmamur hoc testimonio, ut certo statuamus, totam Danielis doctrinam, quæ summam Euangelij complectitur, diuinitus traditam esse. Et perspicua ibi uaticinia traduntur, Regnum Iudaicum destructum in monarchia Chaldea, restituendum esse à Regibus Persicis, Deinde Græcos dominaturos esse. Postea secuturam esse quartam Monarchiam, in qua filius Dei futurus sit uictima, & iusticiam sempiternam nobis exhibiturus. Hæc dulcißima uaticinia tenebræ sunt his, qui temporum & Monarchiarum seriem non norunt, quæ ut nota esset, Deus historiam omnium temporum mirabiliter conseruauit. Initia mundi & duæ Monarchiæ sunt in libris Propheticis, Chaldea & Persica. Esaias

Cyrum

Cyrum nominatim celebrat antequàm natus est plus centum annis. Macedonas Tyro potituros esse prædicit ante natum Alexandrum plus trecentis annis. Sed propemodum ubi finis est historiæ Ieremiæ, inde initium est historiæ Herodoti, uidelicet, ab Aprye Rege Ægyptio, qui interfecto Ieremia, postea strangulatus est ab Amasi. Præcipuam uerò partem Persici regni Herodotus recitat, deinde Græcæ Monarchiæ historiam collegit Diodorus Siculus. Romanam describunt Liuius, & qui eum secuti sunt. Ita præcipuas Imperiorum in mundo mutationes Deus uult nobis notas esse. Legendi sunt igitur præ-
I. cipui Scriptores. Primùm, ut Prophetica scriptæ
II. melius intelligantur. Deinde quia in tota uita humana historias & exempla consiliorum & euentu-
III. um nosse utile est. Tertio, quia historia recte scripta præcipue copiam sermonis alit, & ostendit optimam orationis formam. Ad hæc omnia utilißima est Herodoti lectio. Multa narrat quæ illustrant Propheticos libros, & testantur historiam Ecclesiæ Propheticæ priorem esse, & cum ea congruunt. Narrat Ionum literas à Phœnicibus sumptas esse, unde intelligi potest, Phœnicum gentem antiquiorem esse. Deinde abundat mirandis exemplis mutationum in Imperijs, in Ægyptio, Medico, Persico, Lydio, & Ionico. Et cum causas narrat, sæpe repetit Regulam, quæ monet, atrocia scelera atrocibus

pœnis

pœnis in hac uita puniri, ut cum ait: μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ ἀμωρίαι. Item. οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει. Deniq; de pluribus uitæ partibus insignes commonefactiones tradit.

Postremo eloquentia tanta est, prorsus nullius ut sit omnium Scriptorum oratio dulcior. Hæc uox est sapientißimæ antiquitatis Ionicæ natiua & incorrupta, sine ineptijs, sine accersito cultu, sine fucosis ornamentis, purißima & lenißima. Quare eius lectio plurimùm conducit omnibus, qui studium habent rectè & non horridè loquendi. Vt igitur à pluribus legatur Herodotus, decreui eum Latinè interpretari, & spero studiosis meum laborem profuturum esse. Id publicè significo, quia optarim Herodotum familiarißime notum esse quàmplurimis. Nec dubito, ingeniosos, ubi aliquam eius partem gustarint, cupidißimos fore cognoscendi integram historiam, præsertim cum postrema pars, quæ narrat memorabile & uarium bellum Xerxis, sit splendidißima. 1555.

Ernestus Regius, Vrbani Regij filius.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CAsta Deus mens est, casta uult mente uocari,
Et horribiliter irascitur uagis libidinibus

propositæ sunt, ut Animæ nostræ consideratio, commonefactio sit de Deo, & quasi χρεωγία ad agnitionem Dei. Ac certissimum est, hanc ipsam ob causam præcipuè conditam esse, ut sit natura capax sapientiæ & iusticiæ Dei, & uicissim agnoscat, ostendat, & celebret ipsum. Etsi autem in hac uita nec ipsa anima penitus cognosci potest, tamen uult eam Deus adspici, uult ibi cerni uestigia sua, ut inde ad ipsum cogitatione & amore procedamus, inde uirtutum & uiciorum discrimina sumamus. Semper igitur in Ecclesia tradita est doctrina de Animæ uiribus & gradibus, eoq; consilio in Academijs omnibus sæpe repetitur, ut aliquo modo cogitare possis, quid sit λόγος, quid πνεῦμα, Cum his appellationibus uox diuina utitur, de Filio & de Spiritu sancto, in ea doctrina commonefactio traditur. Quid sit uirtus, quid uitium, quæ sint causæ, qui fontes harum rerum, ubi sedes earum sit, hic quasi pictura proponitur. Quid differant noticiæ ab adfectibus. Quid agens liberum à non libero. Quæ sint potentiæ rectrices, quæ quomodo regantur. Hæc antiquissima doctrina, quæ recitatur in Genesi: Sub te sit adpetitus, in his libellis, quantum fieri potest, explicatur. Ac manifestum est, in omni uitæ genere harum rerum çognitionem & necessariam esse, & initium esse uirtutum. In hoc genere ut meo loco aliquorum studia adiuuem, enarrabo

librum

librum de Anima Reuerendi Præceptoris nostri D. Philippi Melanthonis, & quia ibi Anatomica sine interprete à iunioribus minus intelligi possunt, in horum explicatione spero meam operam discentibus profuturam esse. Hoc publicè significare uolui, ut & plures inuitarentur ad hanc doctrinam, & scirent meam operam nulli defuturam esse.

12. Iunij Anno 1555.

Eusebius Menius.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia VVitebergensi, Valentinus Trutiger Hallensis, artis Medicæ Doctor S. D. omnibus lecturis.

SCeptra Palestinæ cùm rex tulit impius oræ
Herodes, sobolis prodigus ipse suæ,
Colluuies uarijs diuersæ gentis ab oris,
Ebræos misere depopulatur agros.
Sueta per infandas uitam producere cædes,
Parthorum faciunt agmina sæua metum.
Hinc Syrus, inde furens septemplicis accola Nili,
Ex omni prædam parte cruentus agit.
Tuta nec insidijs urbs est hostilibus ulla,
Perq; domos fiunt funera, perq; uias.
Sæpe sinu matris dum lac puer exprimit ore,

Vbera purpurea cæde cruenta facit.
Sæpe genitricis pendens amplexibus infans,
Cum misera tristi uulnere matre cadit.
Has tamen insidias inter, gentesq; furentes,
Zachariæ texit uilia tecta Deus.
Angelicoq; sacras circumdedit agmine cunas,
Quæ, Baptista, tibi dulce cubile dabant.
Tuta, per abruptos diuino numine colles,
Ardua terribili per loca plena metu,
Ad pueri properat celeri cunabula gressu,
Casta parens nati uirgo futura Dei.
Ah quoties teneris Baptistam sustulit ulnis,
Ah quoties ori basia blanda tulit.
Ah quoties ipsi tali sermone locuta est,
Viue puer nati præco future mei.
Tum quoq; succrescens castæ sub pectore matris,
Sensit præconem Christus adesse suum.
Basiolisq; suum maternis miscet amorem,
Et puerum flatu recreat ipse suo.
Ergo uelut turmis hostilibus undiq; cinctus,
Iste Deo cœtus uindice tutus erat:
Sic, licet haud paruis nos uiribus urgeat hostis,
Auxiliatrices afferet ipse manus.
Et tumido quamuis pelago iactemur, & undis,
Ipse rati dubie nauita fidus erit.
Nos quoq; commissos studij perferre labores,
Et docta mentes excolere arte, iubet.

Ex

Ex qua uel capiat dulces Ecclesia fructus,
Aut res sit neruis publica firma suis.
Namq; Deus placitum uerbo sibi colligit agmen,
Largitur uitæ cui uenientis opes.
Ipse λόγος uiuens æterni patris imago
Viuificat uerbo pectora nostra suo.
Ocia qua propter qui non ignaua secuti,
Tempora sed studijs fida dedere suis,
Censuræ dubitant nec se committere nostræ,
De studijs rectum iudiciumq; pati:
His damus alloquij soles cupientibus octo,
Vt sua dent solito nomina more scholæ.
Namq; iuuare bonas studiose nitimur artes,
Et dare militiæ præmia cuiq; suæ.
Christe patris splendor, cunctiq; salutifer orbis,
Da studium laudi seruiat omne tuæ.

Anno 1555. Die festo
Iohannis Baptistæ.

DE DVLCISSIMO MARGARIDOS NOMINE, DIE Margaritæ.

COrpora ceu passim cœlestis in omnia sparsit
Conditor æternis bene conuenientia rebus
Signa, redeptoris sic quæ cũ dogmate Christi
Conueniant, conchis insunt non pauca marinis.

In quibus hoc pacto Theophrasti dextera scripsit,
Margarides nasci puras in littore gemmas.

Principio Veris cincti florente corona
Æquoreas urit (mirum) sitis arida conchas,
Repere quas curuum uideas ad littus hiantes,
Cœlestem pleno sumpturas gutture rorem.
Ergo sitim stillans sedauit ut unda molestam,
Nascitur ex illo pellucida gemma liquore,
Et simul ex conchæ gratum quæ præbet odorem
Carne, nitens auri claro quandoq; colore,
Argenti niueo splendore aliquando refulgens,
Est in pellendis cui uis miranda uenenis,
Nec minor humani uis in medicamine cordis.
Gemma tamen fieri solet hæc generosior, haustum
Si modo post rorem tempestas crebra sequatur,
Horreat ut rabidus nymboso turbine pontus,
Donec erit grauidus concharum pondere uenter.

Scilicet hac nobis depingit imagine dogma
Ipse suum, sapiens immensi conditor orbis.
Possumus hoc rectè cœlestem dicere rorem,
Quem simul attraxit sitiens Ecclesia Christi,
Nascitur humano noua mox in pectore gemma.
Gnatus ut æterni genitoris & unicus ardor
Reddidit æternam uero de numine uitam,
Corda renascuntur, tunc fit conspecta parentis

Æterni

Æterni bonitas, inter certamina tandem
Hæc lux atq; fides, uera hæc sapientia crescit,
Cum petit auxilio se mens humana iuuari
Christe tuo. Conchæ sic (quod mirabile dictu)
Congruit hæc Euangelio natura salubri.
Congrua sunt etiam peregrinæ nomina linguæ,
Margarith ut nigri dicunt seu Bargarith Indi,
Altera Romanis crustam designat amaram,
Significat puram propriè uox altera crustam.
Bargarith est uerè durißima crustula Christus,
Quodq; dedit nobis æterni uoce parentis
Dogma salutiferum, quo non est purius ullum.
Pura solet fieri tandem quoq; crustula, cœtus
Maxime Christe tuo didicit qui fidere uerbo.
Hoc tamen ærumnas quoniam docet esse ferendas,
Crustula non falso nobis dicetur amara.

Præterea conchæ regem dicuntur habere,
Sicut apes Sicula bene quæ pascuntur in Hybla.
Id quoq; ceu docti perhibent, qui talia secum
Dexterius repetunt, ad cœtum congruit istum,
Te duce qui medios uictor solet ire per hostes
Gnate Dei, generis nostri pie Christe redemptor.
Hanc tua cum gemmam pietas ostendit emendam,
Doctrinæ studijs nos inuigilare frequentes,
Constantiq; fide iubet hoc cognoscere dogma,
In quo traduntur ueræ præcepta salutis:

Non indoctorum nos absterrebit iniquum
Iudicium, sæui non ulla pericula ferri,
Quo minus amplecti diuina oracla uelimus.
Sicut enim tumidis fit purior acta procellis,
Vt magis hæc prosit cordis data gemma dolori:
Tempore sic fiet doctrina salubrior isto,
Cùm nimis in toto sæuit Mars impius orbe,
Sanguineaq; manu furialia concutit arma.
Quis neget in medijs etiam nunc fluctibus orbis
Seruari cœtum qui te pie Christe fatetur?
Nos teget horribiles inter tua dextra tumultus,
Vndiq; cum patriam bellis ardere uidemus,
Cum fera pugnaces committunt prælia Belgæ,
Ausoniasq; furit tristis Bellona per oras,
In sua quin etiam conuertens uiscera dextram,
Nunc habet armipotens rabidos Germania Turcas,
Agmina crudorum posthac uisura Scytharum.

Nos uerò adiuncti patris ô tibi gnate uoluptas,
Crustula qui uerè purissima solus in orbe es,
Te petimus, nostros animos tu Christe guberna,
Nosq; tua porrò clementer protege dextra.

Anno 1555.

Iohannes Langerus
Coburgensis.

Decanus

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI VALENTINUS Trutiger, Doctor artis Medicæ.

CVm hodie celebretur recordatio uocationis, doctrinæ, & confeßionis Iacobi Apostoli, grati cogitemus cùm de cæteris beneficijs Dei, tùm uero & de miranda Ecclesiæ collectione, quæ fit inde usq; ab initio per filium Dei, qui eò dicitur λόγος æterni patris, quia Euangelium ex arcano consilio diuinitatis profert, & primum sua uoce exponit, & semper adest Ecclesiæ, & in ea Prophetas, Apostolos, Pastores & Doctores uocat, tradit eis doctrinam suam, & in propagatione doctrinæ simul est efficax. Hæc ingentia beneficia grati celebremus, & cum sciamus uoce doctrinæ colligi Ecclesiam, & non aliter, auide discamus, & exercitia utilia discentibus tueamur. Hodie etiam Iacobi historiam cogitemus, cuius mater fuit Salome, de qua narratio extat in Matthæo & Marco. Apud Clementem Alexandrinum, & alia de ea recitantur ex Euangelio Ægyptiaco. Scribit enim, Salomæ interroganti, quando uenturum esset regnum Messiæ, respondisse Christum, tunc uenturum esse, cum destrueretur opus mulieris. Et uerba Christi à Clemente sic recitantur, ἦλθον καταλῦσαι τὸ ἔργον

τῆς θηλείας. Nominat Christus ἔργον τῆς θηλείας, Heuæ lapsum & peccatum in posteritatem propagatum. Sed fanatici homines statim post Apostolorum tempora dictum illud citarunt ad damnandum coniugium, quasi ἔργον τῆς θηλείας generationem ibi uoluerit intelligi Christus. Tales corruptelæ semper ab indoctis & impijs in Ecclesia sparsæ sunt. Quare & in discendo simus diligentes, & simul petamus, ut Deus mentes nostras gubernet, & confirmet adsensionem in ueris sententijs. Vt autem alia multa exercitia discentium causa instituta sunt in scholis, ita & examina fiunt publica & priuata. Significamus igitur uobis, hodie nos publicum examen inchoaturos esse. Ad id ut conueniant Magistri hora prima, petimus, quos quidem decet hoc suo officio consuetudinem utilem discentibus tueri. Die Iacobi Apostoli filij Zebedæi & Salomes, Anno 1555.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI VALENTINUS Trutiger Hallensis Doctor artis Medicæ.

IN Carmine Argonautico inquit Phrixi filius monstrator uiæ, se in templo Ægyptio uidisse tabulam, in qua fuerit pictura terræ & regionum

num. Quia ueteres Ægyptij reges circumnauigata tota terra uoluerunt metas huius totius domicilij humani generis, & singularum gentium sedes, antiquitatem, leges, & mores inquirere. Ac ferunt hodie nomen esse ultimæ Thyles in Suedico mari ab Ægyptio Rege Thule, quem scribunt circumnauigata terra, & inquisitis plurimarum gentium moribus, in templum uenisse, & interrogasse Oraculum, Esset ne alius Rex maior ipso? Huic respondit oraculum, πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, ἡ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. τοῦτο κράτος ἐστὶν αἰώνιον, σὺ δὲ θνητὲ ὤκεσσι πόσσι βάδιζε ἄδηλον διανύσας βίον. Post hanc Oraculi uocem Rex Thules ex templo egressus mox à suis interfectus, dedit pœnas superbiæ, ut exemplo pœnæ alij monerentur, ne in rebus secundis efferantur. Sed qualiscunq; hic Thules fuit, doctissimæ gentis Ægyptiæ consilium laudandum fuit, quod terræ spacia & metas, & rerum naturas & gentiũ mores inquisiuerũt, quia hæc cognitione digna iudicauerunt. Quales enim essent tenebræ, si neq; domicilij nostri metas, neq; historias, neq; legum & religionum initia & propagationes, neq; rerum naturas, neq; eas linguas sciremus, in quibus uestigia sunt uetustatis? Tales autem tenebræ essent, si doctrina Philosophica, historiæ, & linguarum studia delerentur. Hæc sæpe multumq; cogitanda sunt

à iunioribus,

à iunioribus, ut confirment animos contra hostes doctrinarum, & propter communem generis humani utilitatem, & propter Ecclesiæ salutem maiore cura discant, & conseruare studeant artes uitæ & Ecclesiæ utiles. Cum igitur nostri labores prosint ad conseruationem doctrinarum, bonæ mentes fauere exercitijs scholasticis debent. Quare cum his diebus exploratio eruditionis aliquot auditorum nostrorum facta sit, tribuemus eis publice testimonium eruditionis & gradum Magisterij philosophici, quod faustum & fœlix sit, primo die Augusti. Ad eam renunciationem testimonij, ut Doctores, Magistri, & auditores omnes conueniant, amanter eos oramus, & ut ostendant se his studijs fauere, & ut coniungant ibi sua uota nobiscum, ac precentur, ut filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis & resuscitatus, custos Ecclesiæ, & λόγος æterni patris, qui protulit ex arcano consilio diuinitatis Euangelij uocem, conseruet inter nos doctrinam suam τὴν λογικὴν λατρείαν, & mentes nostras gubernet, & faciat nos, & hos, quibus gradum Magisterij tribuemus, σκεύη ἐλέους, & organa salutaria Ecclesiæ,

Amen, die 28. Iulij

1555.

In

IN IDILLIA THEOCRITI.

CRas hora septima, Deo iuuante, incipiam interpretari Idillia Theocriti, Atq; illis post paucos dies adiungam Grammaticam Græcam, ut studiosis Græcæ linguæ non desint Regulæ & exempla, his enim linguæ constant, neq; ex ijs authoribus, quorum scripta extant, ullum quidem ego scio Theocrito magis idoneum, qui proponatur incipientibus, propter Dialecti & figurarum uarietatem, carminis dulcedinem, & incredibilem imaginum uenustatem. Nam sicut in gemmis, quæ annulis obsignandi causa includuntur, sculpi solent imagunculæ, non illæ quidem ociosæ, sed res magnas significantes, Qualis illa fuit Pellicani imago, qua usus est in obsignandis literis sapientissimus Hispanarum Rex Ferdinandus, cum inscriptione, pro Lege, & pro Grege: Tales imagines in his Eclogis pinguntur, quibus res magnæ & doctrinæ huic uitæ maxime salutares ac necessariæ inimitabili festiuitate ac sermonis suauitate pinguntur, Efficacius uero animos hominum mouent, & quasi feriunt, quæ sic mirabili & iucunda specie inuoluta occurrunt, atq; ea quoq; tenacius sensibus infiguntur & miro quodam θελγήτρῳ ingenij solertiam excitant, ad inquirendum atq; discendum incendunt, neq; conquiescere

quiescere sinũt, donec id quod quasi in abstruso latebat, eruat, incredibilis ea est uoluptas talibus ingenijs. Atq; ea causa est, quod sapientißima uetustas omnium penè rerum huic uitæ necessariarum doctrinam talibus Aenigmatum & imaginum inuolucris abditam proposuit. Atq; eius rei, si quisquam alius, certè Theocritus insignis artifex est. De rebus enim serijs & magnis mirabili acumine & suauitate ingenij ludit, & dum nugas agere, dum nucibus cum pueris ludere uidetur, Interea grauißimam aliquam & in uniuersa uita adprimè utilem doctrinam iuuentuti proponit. In quo authore enarrando, sicut in cæteris, nos Deo auxiliante, diligentia, ut spero, fideq; ac certè aßiduitate studiosis satisfaciemus. Oro Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, ut nobis Spiritu Sancto suo clementer adsit, hanc scholam, & præceptores tueatur, ac pacem nobis & tranquillitatem ad hæc nostra puerilia illa quidem, sed certè Ecclesiæ Christi ac Reipublicæ necessaria studia largiatur per Christum Dominum atq; unicum Redemptorem nostrum, Amen. 11. Augusti 1555.

Vitus Vuinshemius. D.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

DIe Iunij 26. in oppido Thuringiæ Nebra mulier honesta magna cum difficultate peperit

filiam

filiam, qua edita, mox flamma ex matris aluo erupit cum sonitu, qualis fit emisso globo ex ænea machina. Ea flamma etsi mater ambusta est, tamen non est extincta. Sed recens natam filiam flamma circumdedit, & necauit. Hæc narratio uera est, & scimus alia multa prodigia narrari. Etsi autem multi talia signa contemnunt, & ut proci Penelopes in maximis periculis, qui uidebant sanguinem fluere ex parietibus, rident risum Sardonium: tamen homines modesti moueantur, & cogitent magnas pœnas denunciari, quas tamen Deus uult lenire inuocantibus ipsum. Vt autem inuocatio sit ardentior, frenentur cæci impetus, & mores diligentius regantur. Hæc etiam in funeribus piorum cogitanda sunt. Decessit autem ex hac uita, honesta matrona, Elisabeth uidua, quæ fuit olim nupta uiro integerrimo Iohanni Rhaw, Quæstori Academiæ, quæ reliquit orphanas filias aliquot, quarum orbitas etiam commiseratione digna est. Hortamur autem scholasticos, ut ad funus hodie hora quarta conueniant ante ædes orphanorum Iohannis Rhaw, & ueris gemitibus petant à Deo, ut publicas & priuatas calamitates leniat. Prodigia, animorum incendia in doctoribus & principibus, & stellarum positus, & Eclipses, significant proximo anno horribiles uastationes. Nec contemnamus tot diras significationes concurrentes, sed oremus filium Dei Dominum nostrum

Iesum

Iesum Christum custodem Ecclesiæ suæ, ut sit umbraculum nostris regionibus, nec sinat fieri barbaricam uastitatem. Clamemus ad Deum, ut in Psalmo dicitur: Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui, Domine libera nos, & propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Die 13. Augusti 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

TEstimonia illustria de futura hominum uita & cœlestis Ecclesiæ societate diuinitus ostensa sunt, inde usq; ab initio mundi plurima. Henoch, Elias uiui translati sunt in cœlum, multi mortui reuocati sunt in uitam, filius Dei totos quadraginta dies, postquam in cruce mortuus, tertio die reuixit, se in familiari consuetudine Apostolis ostendit. Tunc & multorum aliorum patrum & Prophetarum, qui reuixerunt, familiaris consuetudo fuit cum Maria & Apostolis, ut certò sciremus, & restare aliam uitam, & futuram esse dulcissimam societatem beatorum in Ecclesia cœlesti. Ipsæ enim ærumnæ huius uitæ testantur, nos ad alium portum conditos esse. Ideo enim homini indita est noticia Dei, ut tandem perfecta Dei agnitione fruatur. Intuentes igitur testimonia omnia de uentura uita, per-

feramus

ferámus ærumnas præsentes, & sciamus hanc ærumnosam uitam iter esse ad illam æternam lucem, & nos ad eam constanter præparemus. Ibi rursus carißimos parentes, filios & amicos complectemur, & simul grati Deum celebrabimus, & eius sapientia fruemur. Hæc aßiduè cogitanda sunt, & ut sæpius cogitemus, funera nos commonefaciunt. Heri Philippus filius uiri doctißimi & integerrimi, & de studijs doctrinarum præclarè meriti, Iacobi Milichij, doctoris artis Medicæ, ex hac uita mortali euocatus est, qui & ingenio ualuit, & iam cum initia aliarum artium, tum uerò doctrinam de Deo & de Domino nostro Iesu Christo rectè didicerat, & animi pietatem uera inuocatione Dei, & honesta morum gubernatione semper ostendit. Nec dubitandum est, esse eum in numero illorum, de quibus dictum est: Non est uoluntas Dei, ut pereat unus de paruulis istis. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funeris Ceremonias hodie hora quarta conueniant, & ibi singuli & suam uitam, & patriam, & uniuersam Ecclesiam Deo pijs precibus commendent. Id eò faciendum est ardentius, quia ueniens annus magnos motus adferet, quos ut reprimat filius Dei, custos Ecclesiæ, ardentibus uotis eum precemur. Die 15. Augusti, quo & Philippo Melanthoni filius mortuus est ante annos 26.

ANNO 1555.

IN PRAELECTIONEM ARITHMETICÆ.

ESse Deum, mentē iustam, quæ cuncta crearit,
Inq; sua gestet cuncta creata manu,
Testantur lati sinuosa uolumina cœli,
Quasq; dedit certas tempora habere uices.
Pulchrius ast eadem lux mentibus indita monstrat,
Quæ quid sit rectum, turpia quæue docet.
Namq; Deus uoluit nostris in mentibus esse
Signa sui, quid sit, qualis & esse uelit.
Hoc usu superat reliquas longo ordine cunctas
Artes, quæ numeros explicat atq; docet.
Ante alias etenim clarissima semina menti
Insita non paruæ commoditatis habet.
Quēs animas monstrat nostras non puluere terræ
Ortas, sed summi semina habere Dei.
Atq; hominum simul in uita certamina soluit
Plurima, contractus quoslibet arte regens.
Quantaq; sit Solis certo docet annua meta,
Qua numerat primi secula principij.
Et monstrat callem, qui recta ad lucida ducit
Sydera, quæ uarium progrediuntur iter.
Hanc igitur cupidè discas studiosa iuuentus,
Si studijs recte consuluisse cupis.
Auspice quam Christo cras enarrare studebo,
Cum phœbus medium iam superauit iter.

Tu

Tu modo Christe faue uerißima patris imago,
Quiq; es de pura uirgine natus homo.
Et tibi perpetuum nos inter collige cœtum,
Qui semper uera te pietate colat.
His etiam alueolis pacem concede benignè,
Vt uerbi fundant dulcia mella tui.

Sebastianus Theodoricus
Vuinshemius.

IN PRAELECTIONEM LIBELLI DE ANIMA.

VAlde congruit ad huius seculi rabiem & dißidia hic uersus Empedoclis: φοιτᾶ δὲ βροτολοιγὸς ἔρις κενέον λελακῆα. Vagatur paßim contentio accendens odia & bella, garriens inania, id est, maledicens literis, artibus, disciplinæ, legibus, ueritati. Nam has artes gaudet opprimi uulgus, ut laxetur licentia. Ac præcipuè physica doctrina deridetur, sicut & Aristophanes Socratem exagitat, quem fingit in calatho subuectũ in aërem, nubes contemplari. Sed bonæ mentes sciant uoluntatẽ Dei esse, ut hæc miranda opera in natura adspiciantur, quantum fieri potest, deinde ut opificis consilium consideretur, & discamus, qualis sit opifex, & quales nos esse uelit. Pulcherrimus ordo in mundi corporibus, eorum positu, motibus, & naturis,

testimonium est de Deo. Sed multò illustrius testimonium est, Anima hominis, in qua sunt perpetuæ & immotæ noticiæ, & σοφγαί, quæ sunt initia uirtutum, & est libertas electionis. Talem naturam intelligentem, beneficam, & liberam, impossibile est ex atomis Democriti, sine consilio, & sine arte natam esse. Sed necesse est opificem sapientem, bonum, & liberum esse. Nam impossibile est, effectum toto genere præstantiorem esse causa. Impressit autem conditor nobis suarum proprietatum similitudinem, ut mentes nostræ sint uelut speculum, in quo fulgeat conditoris similitudo, ut communicare se nobis possit. Nisi enim homo esset natura intelligens, quomodo sapientiæ diuinæ radij in eam spargi possent? Hæc ut aliquo modo intelligantur, necesse est distinguere animæ uires & actiones. Quid? quod uox diuina nominans λόγον & πνεῦμα, utitur uocabulis in descriptione diuinarum personarum sumptis ex nostra natura? Hæ appellationes minus explicari possunt ab his, qui non didicerunt doctrinam physicam. Præterea in doctrina Ecclesiæ, necesse est discerni potentias cognoscentes ab adpetentibus. Necesse est monstrare, qualis sit electionis libertas, & quæ partes obedire imperio rationis possint. Deinde in alijs doctrinis, cum fontes Legum, & iusticiæ quæruntur, necesse est discerni noticias & earum gradus, adfectus, uirtutes, & actiones, quæ

noticijs

noticijs reguntur. Necesse est intelligi discrimina demonstrationum & uerisimilium propositionum. Hæc sine his qualibuscunq; initijs physicis non intelliguntur. Nec propterea hæc initia negligantur, quia perspici rerum natura non potest, nec oculis cernere animam possumus. Vult Deus inchoari æternam sapientiam in hac uita, postea sese nobis ostendet. Qualis autem lux erit, cum Deum coràm aspiciemus, cum ideam omnium operum diuinorum, & causas in ipso filio cernemus? Hanc lucem si expetimus, initia in hac uita discenda sunt. Nec aliter patet aditus ad cœlestem illam Academiam ullis, quorum ætas doctrinæ capax est, nisi hoc tyrocinio huius uitæ præparati sint. Amemus ergò hæc studia, & desiderium illius mirandæ lucis, quæ est sine caligine, accendatur iam his scintillis, & tantum discamus, quantum Deus sciri uoluit, non ad Thrasonicam ostentationem conferamus. Hæ nostræ admonitiones an ueræ sint, & meliores uituperatione doctrinarum & disciplinæ, uniuscuiusq; sani hominis conscientia iudicet. Nos, etiamsi multi aduersantur, tamen propter gloriam Dei & propter ueritatem hæc monere non desinemus, donec spiramus. Et non dubitamus ipsum filium Dei λόγον æterni patris, custodem Ecclesiæ suæ, adfuturum esse his, qui recta docent, cum quidem ad dextram æterni patris sedeat, ut excitet & gubernet docentes. Nec miremur

nobis multos aduersari, cum ipse tantis contumelijs adfectus sit. Sed tamen & in suis certaminibus, & in organorum suorum luctis semper uicit, & uincet, quem quidem ardentibus uotis oramus, ut nos & auditores nostros gubernet. Cras hora quarta in auditorio ueteris Collegij, quia Magister Antonius iter ingreditur, inchoabo doctrinam de Anima, & quotidie eam horam illi materiæ tribuam. Physico libello tribuam diem Mercurij & Saturni hora prima. Decimo octauo Augusti. Anno 1555.

M. Henricus Paxmannus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

GEntium migrationes & exilia admonent nos de primo exilio, & de instabilitate rerum humanarum, ut cogitemus de unica & æterna patria cœlesti. Considerent igitur eruditi maiorum origines, quas sæpe nomina urbium indicant. Nota est autem urbs, quæ nunc usitatè Dantiscum nominatur, cum paulò ante fuerit appellatio multò usitatior Gedanum, sita ad Vistulam, & ad sinum Venedicum, ubi olim fuisse Gotos seu Getas nihil dubium est. Scribunt igitur quidam à Getis Gedanum dictum esse. Getas autem ortos esse à filio Sem Geter, consentaneum est. Et Gethicæ

thicæ seu Gotthicæ gentis eximiam fuisse uirtutem, multa honestißima facta ostendunt. Totilas remisit captam fœminarum & puerorum multitudinem, maritis & parentibus, sine iniuria. Pepercit Christianis Romæ. Theodoricus senior uicit Attilam interfectis centum millibus Hunnorum, qua pugna languefactæ sunt uires Attilæ adeò, ut mox Budam regressus, & ibi mortuus sit, cum iratus propter cladem, uino se immodicè onerasset. De Theodorico Veronensi sic scribit Procopius, Δικαιοσύνης ὑπερφυῶς ἐπεμελήσατο, καὶ τοὺς νόμους ἐν βεβαίῳ διεσώσατο, ξυνέσεως δὲ καὶ ἀνδρείας εἰς ἀκρὸν ἐλήλυθεν ὡς μάλιστα. Quæ laus regi amplior tribui potest? Addit etiam Sidonius prandenti & cœnanti semper libros Propheticos & Apostolicos lectos esse. Sed siue Gotthorũ siue Danorum Colonia est Dantiscum, urbs nunc opibus, & Aristocratica gubernatione insignis est. Hoc quoq; obiter dicemus. Strabo scribit fuisse uicinos tunc quoq; Getas & Daos. Ideo utriusq; gentis Coloniam Dantiscum esse existimamus. In ea urbe natus fuit ex honestis parentibus Iacobus Marckenbek, cuius natura disciplinarum omnium capax fuit, ut eruditio eius & excellentia in Musica ostenderunt. Has dotes ornabat honestis moribus, & studio doctrinæ de filio DEI, quod fulsit in eo in extremo

agone. Nam aßiduè se ardenti inuocatione filio Dei commendauit. Cum autem Deo sic uisum sit, ut in cœlestē Academiam iuuenis transferretur, doleamus Reipublicæ causa, eam orbatam esse bono ingenio. Hortamur autem scholasticos, ut ad funeris ceremoas conueniant prope ædes Quæstoris hodie hora 12. & ibi singuli de cōmuni imbecillitate & publicis periculis cogitent, & suam quisq; uitam & Ecclesiam Deo pijs precibus commendet. Die 23. Augusti Anno 1555.

RECTOR ACADEMIAE VITEBERGENSIS.

NOtißima sit omnibus, & sæpe cogitetur grauißima sententia Syracidæ, recitata in capite 33. Vir sapiens non odit Legem. Hypocrita uerò non serio adsentiens legi, est uelut cymba in sæua tempestate. Ἀνὴρ σοφὸς οὐ μισήσει νόμον, ὁ δὲ ὑποκρινόμενος ἐν αὐτῷ ὡς ἐν καταιγίδι πλοῖον. Est in hac tristi deprauatione humanæ naturæ horribilis caligo, quæ impedit, ne cernamus, quanta sapientia sit lex Dei, & non solum æstus & Euripi sunt rapidißimi dubitationū, sed etiam fremitus & odia contra Legem, tanquàm contra durißimum carcerem. Reuocat autem nos ad agnitionem sui Deus, & uult uocem Legis & Euangelij audiri,

& de

& de sese testimonia illustria ostendit misso filio. Ac uerè est sapiens, qui assentitur Deo, & eius sapientiam considerat, & discit. Alij Hypocritæ & Pyrrhonij, qui cogitant inanes fabulas esse doctrinam Dei de Lege, Euangelio, collectione Ecclesiæ, de inuocatione, de præsentia, & de auxilio Dei, hi & fluctibus dubitationum concutiuntur, ut Cymba in tempestate, & in calamitatibus nullam habent consolationem. Ideò comparat eos Syracides cymbæ quassatæ in sæua tempestate, id enim significat καταιγὶς, ab αἴξ, id est, capra, qua in Octobri, cum oritur capella ortu Acronycho, magnæ tempestates cientur. Cum igitur uelit Deus assuefieri homines ad considerationem Legis suæ, ministerium docendi instituit, addidit etiam mandata de externa disciplina, quæ utinam regeretur diligentius. Sed ut uoluntas nostra conspiciatur, leges de disciplina sæpe repetantur. Et hodie hora duodecima eas publicè in auditorio maximo legi curabimus. Ad quam recitationem, ut omnes ea hora conueniant, præcipimus. Significamus etiam, Senatum oppidi ciuibus præcepisse, ne cui hospitium, aut cibum præbeant, qui cum uideri uelit scholasticus, non dedit nomen Rectori. Quare & nostris idem præcipimus, & ut nobis adferant singuli nomina suorum conuictorum & hospitum, seriò mandamus. Iussit etiam Senatus ianuas additas maioribus ianuis in una

domo claudi. Idem & nostris præcipimus. Calendis Septembris, Anno 1555.

COMMONEFACTIO DE OBEDIENTIA, RECITATA ante lectionem Statutorum Academiæ.

MAnifesta est legum utilitas. Nisi enim legum uoce & metu pœnarum cohercerentur homines, & inquieti tollerentur, genus humanum inter aßiduos tumultus, & cædes funditus deleretur. Hæc manifesta utilitas intelligitur etiam ab agresti multitudine, & multorum animos mouet, ut leges necessarias esse censeat, & fateantur tuendas esse. Nos uerò, qui in Ecclesia doctrinam de Deo didicimus, & scimus esse Deum, & talem esse, qualem se patefecit transfusa legum noticia in mentes hominum, debemus legum dignitatem multò pluris facere, quàm uulgus, quod utilitatem tantum adspicit. Est enim Lex uerißimè in Deo æterna & immota sapientia, & norma iusticiæ patefacta nobis in creatione, & sæpe repetita uoce diuina, hanc ipsam ob causam, ut sit illustre testimonium ostendens esse Deum, & qualis sit, ac obligat omnes rationales creaturas, ut sint conformes Deo, & horribilem iram & destructionem denun-

denuncians omnibus, quæ non sunt conformes Deo. Cum igitur nomen legis audimus, mens Deum fontem sapientiæ, ordinis, & iusticiæ intueatur, & sciat contemptum legum esse furorem, Deo bellum inferentem. Nec aliud significat uetus Poëma de Gigantibus bellum cœlo inferentibus, quàm tales hominum furores, qui spretis legibus, Deum ipsum contumelijs adficiunt. Horum furorum initia uigilanter cauenda sunt, Quia diaboli pectora eorum, qui initia admiserunt, occupant, & odio Dei impellunt ea ad tetra scelera, quæ sequuntur pœnæ tragicæ, & æternum exitium, ut ostendunt tristißima exempla præstantium hominum, SAVLIS, DAVIDIS, ACHAB, ALEXANDRI, & aliorum innumerabilium. Adsuefacite igitur uos ad legum reuerentiam, & in his agnoscite Dei sapientiam, & uoluntatem. Cogitate etiam totum ordinem politicum esse opus Dei, quod uult esse testimonium de sese, & de sua præsentia in genere humano. Etsi enim Diabolus horribili furore dilacerat societatem humanam, & magnas dißipationes & uastationes facit, sicut Lupi gregem ouium dißipantes: tamen ut Pastor defendit partem gregis, ita Deus ipse præsens in genere humano partem aliquam seruat, & depellit diabolos, & aufert organa diabolorum, homines turbulentos, seditiosos, Tyrannos, & latrones. Quid est tristius, quàm

fieri

fieri organum diaboli turbantis ordinem diuinum in genere humano? Sitis igitur modesti, & Deo pastori, & custodi societatis humanæ obtemperate, ne fiatis organa diabolorum. Habent exempla diuini iudicij omnes ætates, quæ ostendunt hanc comminationem diuinam ratam esse: Qui gladium acceperit, gladio peribit: Scortatores & adulteros puniet Deus, & similes. Cum igitur non dubium sit, Atrocia scelera comitari pœnas in hac uita diuino ordine, metus pœnarum etiam uos coherceat. Nos mandato diuino has commonefactiones proponimus, ut officij nostri ratio postulat. Et uos experiemini, Deum esse custodem suæ legis, & politici ordinis. Nunc etiam rursus admonemus uos, ut sciatis necessarium officium esse, ut uocati ad iudicia Rectoris ueniant. Quare contumaces sciant, nos usuros esse iusta seueritate, & publicis decretis eos hinc eiecturos esse. Oro autem filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum, & resuscitatum, custodem Ecclesiæ suæ, ut hanc Ecclesiam & studia doctrinæ, & nos omnes protegat & gubernet. Amen.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi in tanta infirmitate naturæ humanæ multi ante senectam moriuntur, sicut multa

poma

poma ante maturitatem decidunt, tamen certo statuamus, uera esse dicta: Deus est uita tua, & longitudo dierum tuorum. Item: In ipso uiuimus, sumus, & mouemur. Sciamus etiam uelle Deum sic, & non aliter colligere Ecclesiam, uidelicet in his, qui Euangelium iam intelligere possunt, inchoata agnitione filij Dei. Quare singuli, præsertim iuniores, petant à Deo longiora uitæ spacia, & his ad doctrinam alendam & confirmandam utantur. Postea etiam iuxta uocationem utantur uita ad propagationem doctrinæ. Vult etiam Deus nos creaturis à se conditis ad nostrum usum, recte uti. Nunc adolescens natus in urbe Pomeraniæ Stolpen Georgius Schult ex hac uita deceßit, qui laborauit ἀπεψία, quam ortam esse ex malo uictu existimamus. Audimus in eo elegans ingenium fuisse, ornatum à Deo suaui uena ad scribendum Carmen, & uirtutes non solum à natura inchoatas, sed etiam diuina luce accensas fuisse. Talibus optanda sunt longa uitæ spacia propter Ecclesiam. Hortamur autem Scholasticos, ut conueniant ad funeris ceremonias hodie hora duodecima è regione ædium clarißimi uiri Doctoris Laurentij Lindeman, & singuli sese, & Ecclesiam pijs precibus Deo commendent. Die 5. Septembris 1555.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CErtißimum est filium Dei immensa et inenarrabili bonitate sic sibi uoce Euangelij æternam Ecclesiam in genere humano colligere, ut eam in hac uita inchoari uelit. Ideò etiamsi hæc uita plena est ærumnarum, & illi qui iam mediocriter didicerunt ueram de Deo doctrinam, & in quibus accensa est lucis diuinæ scintilla, cupiunt dissolui, & esse cum Christo, & in illa Academia Deum propius cognoscere: tamen etiam longiora uitæ spacia à Deo petenda sunt propter has quatuor causas, uidelicet, ut doctrinam de Deo discamus, Deinde, ut longioribus exercitijs eam alamus & confirmemus. Postea, ut iuxta uocationem utamur uita ad doctrinæ propagationem. Postremo, ut Ecclesia sit frequentior, & plures Deum rectè inuocent & celebrent. Has uiuendi causas aßidue intueri debebamus, & petere, ut Deus nobis longius uitæ spacium concedat. Certum enim est, etiamsi in tanta infirmitate naturæ humanæ multi ante senectam moriuntur, sicut multa pomæ ante maturitatem decidunt: tamen non casu, non tantum physicis causis seruari, sed uere Deum esse autorem & conseruatorem uitæ, sicut hesternæ concio filij Dei, & multa alia dicta perspicuò monent.

Nota. I. II. III. IIII. Nota.

nent. Vixit autem tàm diu honestus adolescens Hermannus Volandius Osnaburgensis, qui heri imbecilli natura febri superata decessit, ut recte didicerit Ecclesiæ doctrinam. Vtinam uerò longius uitæ spatium etiam ad alios docendos ei datum fuisset. Sed obtemperandum est Deo quocunq; tempore nos euocanti. Etsi autem matri suæ uiduæ magnum luctum reliquit: tamen illa hac uerissima consolatione dolorem leniet, quod scit eum eductum esse ex hac ærumnosa uita ad æternam consuetudinem filij Dei, & beatorum agmina, ubi eum breui ipsa quoq; rursus uisura, & dulcissimè complexura est. Nam & pietatem animi antea in tota uita uera inuocatione Dei, ac modestis & castis moribus declarauit, & nunc in agone adsidua commemoratione beneficiorum filij Dei ostendit. Sæpe enim recitauit hanc dulcissimam sententiam: Sic Deus dilexit mundum &c. & alias. Ita in his dulcissimis consolationibus & ardentissimis precationibus expirauit. Non igitur dubium est eum esse in numero eorum, de quibus scriptum est: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Fiet autem ei funus hodie hora duodecima, ad quod ut scholastici ante ædes iunioris Carpophori conueniant, & uitam suam & Ecclesiam pijs uotis singuli Deo commendent, hortamur.

Die 23. Septembris, Anno 1555.

Rector

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS

Epistola gentiv rli. gr. da

MIgrauit heri ex hac misera & calamitosa uita ad Christum redemptorem, & æternam piorum sedem uerè nobilis puer Vuolffgangus à Lindenau, natus ex clara familia equestri & optimis parentibus, atq; ipse supra ætatem insigni indole & ingenio doctrinæ, ut auidißimo, ita & capacißimo præditus erat, in quo in hac puerili ætate multæ præstãtes uirtutes eminebant. Ex quibus facile colligi poterat, quantus hic uir futurus erat, si fata illi uitam longiorem conceßissent. Atq; his uirtutibus prælucebat pietas erga Deum, & ardentißimum studium ueræ doctrinæ religionis, ut satis appareret, cor ipsius tabernaculum, & sacrarium esse Spiritus sancti. Nam & antè & toto hoc tempore, quo decubuit, aßiduè atq; ardentißimè Deum per Christum inuocauit, eamq; in fide Christi constantiam conseruauit, donec aliquod in ea uita uestigium reliquum fuit. Etsi igitur interitu iam præstantis pueri & optimorum parentum mœrore commouemur: tamen hoc & nos & parentes uicißim consolari debet, quod hunc Vuolffgangnum scimus unum ex nobilissimis granis esse, quæ Deus hinc inde ex humano genere congregat in horreum suum, & ex talibus gemmis sibi colligit, atq; extruit æternam

Ecclesiam.

Ecclesiam. Magnũ hoc est doloris leuamen mœstis parentibus, cũ certò statuere possunt, carni suæ paratam esse æternam sedem cum Christo inter castos Angelos, & Sanctos in Cœlo. Ad hunc æternæ salutis portum omnes nos respectare, & totius uitæ cursum dirigere decet, quod ut fiat, efficiat Christus filius Dei redemptor noster Amen. Efferetur autem hoc funus hodie hora duodecima è domo Georgij Gruneri Quæstoris. Quare scholasticos & cæteros huius Academiæ alumnos hortamur, ut sub id tempus ad eum locum conueniant, funus comitentur, & preces una nobiscum coniungant, ut Deus imminentes pœnas mitiget, Ecclesiam sibi inter nos æternam colligat, nosq; Spiritu sancto suo regat, tueatur, atq; in fide & uerbo suo in æternum conseruet per Christum redemptorem nostrum, Amen. Postridie Calend. Octobris. Anno 1555.

IN FASTOS OVIDII.

NOn ferri casu totius corpora mundi,
Nec temerè nasci quicquid in orbe uides.
Esse sed æternã mentẽ, quæ cuncta gubernet,
Et benè quæ fecit seruet amore pio:
Cunctarum prodit rerum pulcherrimus ordo,
Quo spreto cernas nil nisi triste chaos.
Illa Deus mens est, quæ nostro in corpore membra

Condidit, & templum nos cupit esse sibi.
Hic terras, tractusq; maris, cœlumq; creauit,
Nec non ornauit munere quæq; suo.
Affixit stellas insignia lumina cœlo,
Astraq; per certum currere iussit iter.
Dumq; suum accelerant labentia tempora cursum,
Alternis uicibus noxq; diesq; cadunt.
Adde quod eximio campos uestiuit honore,
Et flores fecit spargere mille modis.
Pinguia & ipse suis fœcundat frugibus arua,
Atq; aliquem fructum quælibet arbor habet.
Cætera uix possum memorare, sed omnia mente
Ista uidens debet quisq; notare pia.
Tam uilis precij res nulla uidebitur unquàm,
Quæ non præsentem signet adesse Deum.
Sic nos sustentat, sic diligit atq; redemptos
Per natum, uero semper amore fouet.
At nos uult grato de pectore dicere grates,
Tanta nec immemori mente tenere bona.
Et quia composuit fulgentia sydera cœlo,
Vult etiam ipsorum nos bene nosse uices.
Cras igitur postquàm medium conscenderit orbem,
Bis sextæq; horæ Sol ubi signa dabit,
Tempora cum causis Latium digesta per annum,
Lapsaq; sub terras ortaq; signa legam.
Hinc uarias poteris stellarum discere leges,
Et quam conueniens dirigat ordo polum.

Vtq;

Vtq; suis profugi uoluantur mensibus anni,
Quas habeant partes, nomina, & unde gerant,
Verq; nouos ferat ut flores, herbasq; recentes,
Vt feruens æstas frugibus arua tegat,
Mustaq; calcatis autumnus fundat ut uuis,
Vt constringat hyems, mox niue uoluat aquas,
Inde quot integro Sol signa pererret in anno,
Anno quot menses pallida Luna trahat.
Hinc quoq; cognosces errantia sydera, quando
Lucida proueniant seu tenebrosa cadant.
Multaq; clarorum disces monumenta uirorum,
Et ueterum ad certos gesta relata dies.
Cætera dicemus, uigili studioq; legemus,
Ocia cum Musis conferet hora pijs.
His opus Iliados docti iungemus Homeri,
Quando diem lætum lux Iouis alma feret.
Si quibus hæc igitur placet officiosa uoluntas,
Quiq; boni hanc operam consuluisse uolent:
Promptus ero, modò me, quam significauimus hora
Conueniant intra limina parua domus.

13. Octobris, Anno 1555.

Laurentius Durnhofer.

ANNO 1555.

IN VERGILII GEORGICA.

ARbitror omnes qui quidem legerũt, aut enarrari audierunt Vergilij Georgica, fateri, eorum lectionem, cum propter rerum uarietatem, quas tractat Poëta, tum etiam propter elegantiam carminis utilem esse, & ad doctrinam liberalem comparandam, & ad eloquentiam, atq; alendam orationis copiam. Cum igitur ante peregrinationem meam duos priores libros publica lectione absoluerim, exordiar hodie τύχῃ τῇ ἀγαθῇ enarrationem tertij libri. Qui cum contineat eruditißimas & iucundißimas quorundam animantium descriptiones, non dubium est, quin eius lectio plurimùm utilitatis allatura sit studiosis. Pertinet enim ad liberalem doctrinam, scire naturas animantium, adeoq; hæc ipsa doctrina pars quædam physices est, quæ non solum doctrinæ, sed etiam pietati & moribus prodest, Propterea quòd naturis animantiũ multa signa diuinæ prudentiæ impressa sunt, multarumq; in eis uirtutum exempla nobis proponuntur, ut in columbis castitatis, in Cyconijs φιλοσοργίας, & pietatis erga parentes, in formicis & apibus sedulitatis & industriæ, Et in alijs alia exempla, quæ non considerare uelle, barbaricus diuinorum operum contemptus est, quem Deus multis gra-

tis grauißimis pœnis puniet, præsertim cum ipse præceperit illa uirtutum simulacra in animalibus considerari à nobis, ut nos nostri officij admonerent. Christus enim iubet nos intueri Passeres. Et Salomon discendi causa nos ad formicas, tanquàm in ludum mittit, cum inquit: Vade piger ad formicam, contemplare mores eius, ut sapiens fias. Veteres quidem philosophi adeò dignam hanc materiam, in qua elaborarent, iudicauerunt, ut præcipuus Philosophorũ Aristoteles uiginti duos libros de animalium natura scriptos posteritati reliquerit: Ad quem laborem fœlicius perficiendum à sapientißimo rege Alexandro Magno non parum adiutus est. Cum enim priuatis Aristotelis sumptibus explorarẽ naturæ animantium non possent, Alexander ei ad conducendos uenatores & alendas bestias misit octuaginta talenta, quæ summa facit monetæ Gallicæ quadringenta & octoginta millia Coronatorum. Tanti sapiens uetustas fecit hoc explorandi naturas animalium studium. Etsi autem paucorum animantium descriptiones hoc libro continentur: tamen illorum ipsorum naturas cognitas habere est utile, ac inuitare hominem studiosum ad horum librorum lectionem potest ipsum carminis genus, quod cum uarijs figuris & ornamentis orationis refertum sit, non est dubium, quin eius diligens lectio & imitatio eloquentiæ studiosis magnopere sit profutura. De

mea opera nihil aliud dicam, quam præstaturum me in enarrando eam fidem & sedulitatem, quæ ab aßiduo & fideli interprete requiri solet. Inchoabo autem enarrationem hodie hora quarta loco solito, & hortor studiosos, ut frequentes ad cognoscendum Virgilium conueniant, decima quarta die Octobris 1555.

M. Anthonius Vualtherus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi disciplina in Academijs laxior est, quàm uolumus, tamen Dei beneficio doctrinarum studia apud nos rectiora sunt, quàm apud aduersarios. Et quantum intersit inter recte institutos & alios seu ἀδιδάκτους seu ἀυτοδιδάκτους, quotidie experimur. Vetus dictum est, sibi quisq; Magister est peßimus. Et Nazianzenus iuste uituperat Theologos, qui non audierunt doctores idoneos, sed subito nascuntur, ut terra nati ex Titanum sanguine gigantes cœlo bellum inferunt. Vt igitur doctrinæ conseruentur, honestis officijs cœtus & docentium & discentium tueri studeatis, in quibus certè multi sunt, qui sunt organa filij Dei & uasa misericordiæ, etiamsi sunt admixti multi dißimiles. Vult autem Deus regi omnes humanos

manos cœtus per certos gubernatores, & legibus honestis. Quare cum bono consilio constitutum sit, ut per interualla onus gubernationis aliâs alij sustineant, quia gubernatio labor est, non Tyrannis, & iustum est, interualla concedi ijs, qui tantum laborem ferunt, Cras Deo iuuante alius rector eligetur. Petimus autem, ut omnes scholastici conueniant ad renunciationem electi Rectoris, & ut sciant, quem sint habituri magistratum, & ut pijs & ardentibus uotis à Deo petant conseruationem ueræ doctrinæ & nostri cœtus salutarem gubernationem, quia certissimum est, filium Dei custodem Ecclesiæ suæ sedentem ad dextram æterni Patris, dare dona hominibus pastores & doctores. Quare & rectè docentium & discentium cœtus ei curæ sunt, & ut ipse filius Dei λόγος æterni Patris Dominus noster Iesus Christus semper sit Rector & custos huius Academiæ, toto eum pectore oramus. Anno 1555. Die 17. Octobris, quo ante annos 3861. Arca Noae primum quieuit, in qua etiam Rector erat Agonautarum suorum filius Dei.

RENVNCIATIO.

QVod faustum & fœlix sit, electus est Rector Academiæ clarissimus uir nobilitate ac uirtute præstans Dominus Ioachimus à Beust utriusq; iuris Doctor et professor. Huius

electionem uobis publicè renuncio. Multæ sunt enim causæ, cur talem renunciationem fieri publicè debeat, uos necesse est scire cui mandetur magistratus, & utile est, me & senatum Academiæ palam profiteri, nos communi consensu huic magistratum mandasse, & studium atq; autoritatem ad eum iuuandum, & tuendam disciplinam collaturos esse. Præcipimus autem uobis, ut reuerenter huic Rectori Academiæ nostræ deinceps obtemperetis propter mandatum diuinum, quod Paulus Apostolus his uerbis recitat: Necesse est obedire, non solum propter iram, id est, propter pœnas, Sed etiam propter conscientiam. Hæc uerba infigite intimis sensibus pectorum. Nihil enim dici grauius potest ad sanciendam disciplinam, & muniendum ordinem politicum, quàm quod Paulus ait, conscientias à Deo auelli & fieri hostes Dei, si sint contumaces Magistratibus. Quid est autem tristius, quàm à Deo auulsum & damnatum esse? Ideo propter Deum flectite animos ad piam obedientiam erga Magistratus. Pro quo officio Deus præmia daturum se promittit in hoc præcepto: Honora patrem & matrem, ut sis longæuus super terram. Deinde mementote scholas esse partem Ecclesiæ Dei præcipuam. Ideo sitis modestiores, ne mali mores dedecorent Ecclesiam Dei, & mærorem adferant Spiritui Sancto in bonis. Nunc uero tibi noua Rectori hunc scholasticum cœtum commendo, &

hæc

hæc Rectoris signa trado. Et cum filius Dei Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis, & resuscitatus promiserit, se semper adfuturum esse Ecclesiæ suæ inuocanti ipsum, oro, ut ipse huic parti Ecclesiæ, scilicet cœtui Scholastico intersit, & te, & nos omnes gubernet, imo ut ipse per sese sit Rector nostræ Academiæ perpetuus, sicut uere est pontifex, & caput Ecclesiæ suæ, & seruet studia doctrinæ, per quam celebratur Deus, & uera inuocatio & officia Deo grata docentur, Amen.

SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA A DIE LVCÆ ANNI M.D.LV. PER HYbernum Semestre uscq ad Calendas Maij anni 1556. Rectore uiro nobilitate generis & eruditione præstante D. IOACHIMO ABEVST, utriuscq iuris Doctore, & professore in Academia Vuitebergensi.

ANNO 1555.

IN PRAELECTIONEM PHYSICES ET DIALECTICES.

FOelix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Et cui naturam diſcere cura fuit.
Fœlix à falſis qui ſcit ſecernere uera,
Et non in dubium quem trahit error iter.
Naturæ ſapiens quia contemplatio mentem,
Vnde ſacer rerum cœperit ordo, docet.
Eſſe Creatorem qui condidit omnia, clamat
In cœlo quidquid machina pulchra tenet.
Eſſe Deum conſtat, peragunt quod candida cœli,
Immota uarias lumina lege uices.
Quòd pinguem decorant fragrantia germina ter=
Quòd non planta ſuis uſibus ulla caret. (ram,
Herba quòd humanis morbis uel ſpreta medetur,
Floſculus & uilis membra dolore leuat.
Quòd uictum fundit tellus, animantia certas,
Quòd generant ſpecies conueniente modo.
Quòd te noſſe potes, miros & corporis artus,
Pars ſit ut officio quælibet apta ſuo.
Hinc cum cernatur diuina potentia paſſim,
Tum notat in primis pars homo parua Deum.
Huic eſt impreſſum turpis diſcrimen & æqui,
Ceu radius puro ſparſus ab igne Dei.
Noticias hic habet quæ ſemina ſacra miniſtrant

Artibus,

Artibus, absq; quibus uita manere nequit.
Ex atomis igitur temere sic illa coisse,
Quis, nisi qui pugnat cum ratione, feret?
Ergò sit huic Physicæ doctrinæ gratia, quæ nos
Mystica naturæ perdocet atq; Deum.
Hei mihi cur tenebris nunc est mens mersa, profundo
Plurima cur latitant abdita uera specu?
Cur nunc non penitus solerti indagine rerum
Scrutari causas possumus atq; Deum?
Quàm fuit in primo dulcissima uita uigore,
Hæc sobolem quando cuncta docebat Adam.
Sit Physices quamuis obscura scientia, certo
Sed tamen hanc uerbo comprobat ipse Deus.
Altius & studio ueram penetramus in artem,
Crescere lux mentis sedulitate solet.
Huc sed opis quantum iungat Dialectica, uersu
Commemorare satis nulla Thalea potest.
Hæc oculos mentis fossos in gurgite cœni
Tollit & abstergit, ceu Plato docte refers.
Adiuuat hæc animum pulsa caligine cæca,
Vt propius rerum cernere uera queat.
Fortassis ramus fuit aureus iste, Sibylla
Ænean cuius carpere mala iubet.
Pingitur auricomo ramo sapientia rerum,
Hunc nemoris nostris mentibus umbra tegit.
Naturæ ingreditur non quiuis templa sacrata,
Ni studium gnaua sedulitate iuuet.

Ostendatq;

Oſtendátq; aditum Veneris fœcunda columba,
Per quam tu λογικῶν docta iuuenta cape.
Hac ala poteris uolitare per omnia, largi
Naturæ fontes quæ tenuiſſe queant.
Hac ala uectum per ſcripta diſerta Sophorum
Te fugient nullo dogmata uera loco.
Quare turba bonis Muſis addicta, placebit
Si tibi conatus conſiliumq; meum,
Artem quòd λογικῶν Phyſicæ coniungere tento,
Hac uti prompta commoditate potes.
Ipſe tuis ſummum ſtudium promitto Camænis,
Hoc ſtudium ſaltem tu Deus alme iuues.

Nicolaus Scheller
Coburgenſis.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ORamus filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, caput & cuſtodem Eccleſiæ ſuæ, ut adoleſcentes, qui doctrinarum ſtudia colunt, clementer regat & incolumes ſeruet, ne unquam Eccleſijs ſeminaria deſint, uitam etiam ſuam ſinguli ita inſtituant, ut & ſtudia & pij mores ornent Eccleſiam. Hæc diligentia Deo grata eſt, & cum in hac uita, tum in futura præmia habebit. Intelligimus autem tali animo fuiſſe honeſtum adoleſcentem

centem Ionam Haraldi Suecum, qui hac nocte decessit, ac pietatem quidem suam in hoc ultimo agone uitæ non obscurè declarauit. Nam ardenti inuocatione & fiducia filij Dei Domini nostri Iesu Christi animam suam Deo commendauit. Hortamur igitur scholasticos, ut hodie hora quarta in platea cuprea ante ædes Sutoris Andreæ Vueruuicks conueniant, ad pium funeris ritum, & ad communem precationem, in qua suam quisq; uitam, & Ecclesiæ salutem Deo commendet. Die octauo Nouembris Anno 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

APud Homerum celebrantur Caucones Henetis uicini, à flumine Cayco. Hos cum Henetis processisse in hanc Arctoam regionem, nomen ostendit. Nam Cayci ueteri adpellatione nuncupati sunt, qui sedes habuerunt à Brema uersus Bructeros, id est, uersus Brunsuigam, ubi hodie est regio Luneburgensis & Schauuenbergensis. Et in ea Germaniæ parte Caycorum mentionem facit Claudianus. Vnde adparet fuisse eius eximiam uirtutem, ut nunc quoq; ingenijs, robore corporum, & usu militiæ excellit. Est autem oppidum in comitatu Schauuenbergensi Rintelen. Vbi natus est

Stephanus

Stephanus Bomſemius, qui cum ingenio & eruditione inſtructus fuerit, docuit adoleſcentiam in oppido Giffhorn latinam linguam & Catecheſin Chriſtianam, qui labor & uitæ & Eccleſiæ utiliſſimus eſt, & Deo gratus. Vt autem antea in exercitijs pijs uixit, ita nunc in morbo & confeſſionem piam edidit, & ſe filio Dei ardentibus uotis commendauit, & ut uiator, qui nocte iter fecit, lætatur auroræ conſpectu: ſic ipſe ſperans ſe in illam cœleſtem Academiam uenturum eſſe, ubi non ut in hac uita caligo eſt, ſed diuinitas, & copulatio diuinæ & humanæ naturæ in filio, & cauſæ mirabilium operum Dei, ſine caligine cernuntur, lætabatur. Et initia huius ſapientiæ rectè in hac uita didicerat. Eſt igitur in numero eorum, de quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Corpus autem hodie hora 12. ſepelietur. Quare ſcholaſticos, ut ad funeris ceremonias propè ædes honeſtæ uiduæ Franciſci Dhen conueniant, hortamur, & ibi ſinguli cogitantes de uitæ imbecillitate, & de publicis periculis, ſuam uitam, & ſalutem communem pijs precibus Deo commendent. Die 16. Decembris.

Anno 1555.

De repetitio-

DE REPETITIONE LOCORVM THEOLOGICORVM.

NOtißimam esse prodest omnibus sententiam Epiphanij, in qua sunt hæc uerba: πάντα τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλ' ὡς ἔχει. Θεωρίας δὲ δεῖται καὶ ἀιδιότητος εἰς τὸ εἰδέναι ἑκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν. Ait non omnia in allegorias transformanda esse. Quia enim diuinitas patefacta est misso filio, qui est λόγος æterni patris, uult nos Deus habere certas, firmas, & immotas noticias de essentia sua, & de uoluntate, de lege, & de promißionibus, uult articulis fidei non indui uarias formas, ludis allegoriarum, ne amittatur certitudo. Inquit autem Epiphanius, θεωρίας δεῖται, καὶ ἀιδιότητος. Opus est speculatione & sensu. Speculationem nominat modum docendi, sicut manifestum est, diuinitus institutum esse ministerium Euangelij, ut homines doceantur, quam ad rem opus est cognitione phrasis, & uia docendi, distinctione membrorum, & definitionibus. Necesse est rudibus enarrari uocabula & membra doctrinæ ordine proponi. Sciendum quid nominetur lex, quid peccatum, quid Euangelium, quid gratia, quid iusticia, quid fides. Harum uocum omnium enarrationem necessariam esse maximè ostendunt horum temporũ certamina, in quibus compertũ est multorũ seculorum

Epipha

Xora

ſeculorum triſtes tenebras fuiſſe, quia Eccleſia lin-
ripides. guam ſuam oblita erat, & ut uerbis Eurypidis uta-
mur, inter barbaros barbarica facta erat. Et ſubin-
de nunc quoq; diſcedunt à ſimplici harum uocum
intellectu hi, qui noua bella noſtris Eccleſijs infe-
runt, ut Oſiandro, Lauteruualdo, aliud ſignificant
iuſticia, & fides, quàm Paulo. Poſtulat igitur
Epiphanius θεωρίαν, id eſt, formam docendi, in qua
adiuuamur cognitione linguarum, Dialectica, &
alijs doctrinis, ſed ita, ut metæ ſeruentur, ne à na-
tiua ſententia ſcriptorum propheticorum & Apo-
ſtolicorum, ne à Symbolis diſcedatur. Totam hanc
diligentiam de ratione docendi complectitur Pau-
lus, cum iubet ſermonem Dei ὀρθοτομεῖν. Deinde
in docentibus & diſcentibus poſtulat Epiphanius
ſenſum, id eſt, pectus, quod in uera conuerſione ſen-
ſit timorem & conſolationem, iuxta dictum: Qui
non eſt tentatus, qualia ſcit? Prophani, qui nec ex-
paueſcunt cogitatione iræ Dei, nec in ueris dolori-
bus eriguntur conſolatione, non intelligunt, neq;
dicta de ira Dei, & de timore, neq; conſolationes,
neq; fidei motus, ut ſurdi non poſſunt harmonias in
cantu iudicare. Sapienter igitur in docente uiam
docendi, & in utroq; pectus docile Epiphanius re-
quirit. Hæc bona ut tribuat nobis filius Dei, toto
eum pectore oro. Semper autem in Eccleſia aliqui
fuerunt, qui doctrinæ membra ordine diſtribuere
conati

conati sunt, & hoc consilio primum facta sunt symbola, postea longior enarratio Damasceni accessit, & aliæ aliorum. Nunc multis in manibus est liber locorum Theologicorum editus à Philippo Melanthone, ante annos aliquot, cui tamen ipse nunc addit enarrationem symboli Niceni, in qua sunt materiæ quædam magis dilucidè enarratæ. Decreui igitur & mei exercitij causa, & ut iuniorum studia adiuuem, publicè repetere librum istum locorum Theologicorum, & huic labori tribuam duos dies singulis septimanis, Horam quartam diei Mercurij, & diei Saturni, quod eò significo, ut qui me audituri sunt, tunc conueniant in auditorio Collegij maiori. Neq; hoc agam, ut argutis disputationibus res simpliciter traditas inuoluam, sed ut plane incorruptam ueritatem, quæ in Ecclesijs nostris Dei beneficio lucet, exponam. Vtile est enim easdem res sæpe cogitari, & quidem statim inde usq; ab adolescentia. Nam ὀφιμάθεια infœlix est, & multò minus dociles sunt senes, quorum mentes iam occupatæ sunt peregrinis cogitationibus, quàm iuniores, præsertim qui docendi, & discendi uiam ex alijs artibus utcunq; didicerunt. Hanc militiam Deus scholasticis præcipuè commendauit, ut Ecclesiæ doctrinam discant, & ad posteritatem transmittant incorruptam, & propter gloriam Domini nostri Iesu Christi, & propter multorum salutem. Præstemus

igitur in hac militia fidem, & simul ardentibus & assiduis uotis petamus, ut filius Dei sedens ad dextram Patris, dona det hominibus, regat mentes & studia nostra, & faciat nos organa salutaria nobis & alijs. Hæc cum faciemus, nos hac uera consolatione confirmemus: Non erit labor uester inanis in Domino 1555. M. Cunradus Becker.

EPITAPHIVM CLARISSIMI VIRI IVSTI IONÆ SAcræ Theologiæ Doctoris, de Ecclesia Christi optime meriti.

TV quoq; magnanimi comes explorate Luthe-
Iustificam Iona docte docere fidem, (ri,
Quam bene deponens onerosæ tædia uitæ,
Nunc alio melius uiuis in orbe, senex?
Sicut adhærentem latus ad sociale docentis,
A Sancto numquam uate retraxit amor:
Sic monstrata sequens noti uestigia Christi,
Sparsisti unanimi dogmata uera sono.
Pugnantem calamo, facundoq; ore tonantem,
Te coluit ueris turba dicata bonis.
Cum lacrymis iret lugens undantibus Albis,
Fleret & adflictum Sennonis ora decus,
Te populosa pie complexa est Halla docentem,
Atq; aliò fato nollet abisse tuo.

Excepie

Excepit lætis uenientem Francia uotis,
Doctrina nondum est quæ saturata tua.
Tu quoq; fodisti fontes in ualle doloris,
Adfluit unde animis tristibus orta salus.
Ergo coronatus cœlestia præmia Doctor,
Ante Deum, Christi munere iustus habes,
Inter & Heroas qui sicut sidera fulgent,
Perpetuus cœli gaudia ciuis agis.
Sic age, uiue, uale, uita meliore superstes,
Sola est, in Christo uiuere, uita pijs.

ALIVD.

NOmen erat Iusto, cognomen nobile Ionæ,
Cura Euangelium grata docere mihi.
Vrbs Hieræ primũ Musas me fouit amantem,
Mox clarum Eloquij uiribus Albis amat.
Addictum celebri dum me uidet ille Luthero,
Ingenio merui nomen habere meo.
Hinc iusta ad celebres egit me causa Salinas,
Doctorem excepit Francia læta Senem.
Et docui, & uixi, monui uelut ante Lutherus,
Pectore saluificam fassus & ore fidem.
Grata meos legit cineres Eisfeldia, mortem
Ante homines obij, uiuo sed ante Deum.

Anno 1555.

Iohannes Stigelius.

ANNO 1555.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

VIr ingeniosus & eruditus est Magister Gallus Schamrot, hic natus, qui Euangelium recte & fideliter docet in Ecclesia Dei in oppido nobis uicino Iuterbog. Eius uiri pater senex, qui expertus est magnam luctam in suo corde, & cogitatione Euangelij, adiuuante filio Dei, & assidua precatione, depulit tela Diaboli, heri ex his ærumnis ad cœlestem Ecclesiam euocatus est, & placidè in inuocatione filij Dei ex hac uita decessit. Hortamur igitur scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora tertia propè ædes Domini Philippi conueniant, & singuli suam uitam & Ecclesiam Deo pijs precibus commendent, & de suis & de publicis periculis cogitent. Habebit enim uentura æstas tria magna & horribilia bella: Turcicum in Pannonia, Gallicum in Belgico, & in media Germania intestinum ad Menum, & in uicinia ruunt imperia, ut uidemus. Quare filium Dei custodem Ecclesiæ precemur, ut iustam iram leniat, & nos in cymba sua inter fluctus protegat, & seruet. Die 19. Decembris Anno 1555.

Sequitur

SEQVITVR ANNVS A NATALI CHRISTI M. D. LVI.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

GNate Dei facito, nobis uenientis ut anni
Tempora labantur numine fausta tuo.
Fac precor, & causa est. Nã ceu præsagia di=
Nunc noua tristificũ bella minantur opus. (cunt,
Turcicus Eoo ueniens ex orbe tyrannus,
Impia Pannonijs inferet arma plagis.
Celticus Hesperios miles populabitur agros,
Et late bellis omnia uasta dabit.
Eheu cur iterum stagnantem sanguine Menum
Cerno, & purpureis intumuisse uadis?
Horrida uicinis surgent certamina terris,
Quo signat medium Teutonis ora locum.
At mala nos quamuis hæc aduentura uidemus,
Ponimus in gnato spemq; fidemq; Dei.
Hic Deus in cunis olim qui uagijt infans,
Pro nostra supplex uota salute facit.
Hic etenim (miranda loquor) regnator olympi
Humanæ uoluit sumere carnis onus.
Vnde amor iste, rogas? tetigit miseratio mentem,
Cum uidit nostræ tristia fata necis.

Siccine, dixit enim, diuinæ fabrica mentis,
Siccine Satanica fraude peribit homo?
Sed Pater omnipotens arsuras excute flammas,
In me uerte manum, me duce saluus erit.
Fraudis ego tantæ uindex Acheronta mouebo,
Inuicta ponens iusta trophæa manu.
Vt rapuit gratis quæ non sua nouerat hostis,
Sic redimam gratis agmina rapta mihi.
Annue propitius nato Pater alme precanti,
Sanguine fac nostro sit reparanda salus.
Talia in arcano credamus dicta senatu,
Contulit æquæuo cum genitore λόγος
Dicitur ergò λόγος, nam consilia abdita patris,
Diuino interpres proximus ore sonat.
Vtq; λόγος dicit, sic certa lege mouentur
Omnia, sic fiunt, ut fieri ipse iubet.
Cur dubitant homines, ueniæ locus an sit, & ullus
In genus humanum numinis an sit amor?
Pignore quid maius tali? quo plena refulget
Maiestas, splendor, lux & imago Dei?
Isq; adeò est, certum uerbo qui colligit agmen,
Qui uocis seruat dogmata pura suæ.
Quiq; subit mentes hominum, numenq; paternum
Monstrat, & agnouit quo sine nemo patrem.
Nec sinit ut frustra uentosas lapsa per auras,
Irrita doctrinæ uox sit ubiq; suæ.
Grata sed afflictis intus solatia dicens,

Flectit

Flectit ad æternum pectora uersa patrem.
Humanos artus hic nostri motus amore
Ex patria ueniens induit arce λόγος.
Quod nisi decretum Patris sapientia Christe
Sanxisses, iræ quis tolerasset onus?
Victima sed factus, sceleris uestigia nostri
Oblita Christe tuo cuncta cruore lauas.
Sic benè seruamur, ceu surculus arbore frondens,
Sic sumus à massa uiuida membra tua.
Sic è uitifero proserpit caudice palmes
Germen agens, uiuo luxuriatq; solo.
Nec sonat hæc aliud tua consolatio Christe,
Sum tibi uitis ego, tu mihi palmes eris.
Nate Dei consors hominum dignate uocari,
Vindice quo nobis uita salusq; redit,
Corpora nostra tuæ purgatis insere massæ
Sordibus, ut tecum uita perennis eat.
Da tua supplicibus ueneremur numina uotis,
Oraq; da laudis sint tuba nostra tuæ.
Ac rege nos uiuo complexus semper amore,
Agmen & in nobis collige Christe tibi.
Talia uos animis meditantes uoluite castis,
Doctrinæ cupidos quos sacer urget amor.
Quæq; Deus nostro præsepia diligat æuo
Discite, quæ cunas sueta mouere manus:
Nempe ministerio Christus se monstrat, & idem
Voce sui uerbi corda renata subit.

Quare agite in fidos gratus sit quisq; ministros,
Non absit meritis gratia digna pijs.
Et casta dextra castas adportet ad aras,
Vt decet officij debita signa pij.

Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

OMnibus ætatibus omnes sapientes Ethnici miserati sunt, unde sit hæc ingens moles calamitatum in genere humano, Mors, & destructio hominis tanta arte fabricati, morbi innumerabiles, dolores animi, incendia priuatarum cupiditatum infinita, facilimi lapsus, rabies odiorum, cædes, bella, uastationes magnarum gentium. Ac multi propter hanc ipsam magnitudinem malorum cogitauerunt, tàm præstantem naturam non ad tantas miserias conditam esse, sed restare portum aliquem. At filius Dei ex sinu æterni patris ueras consolationes nobis protulit, & eas illustribus testimonijs confirmauit, Resuscitatione mortuorum & alijs. Hic ostendit, quæ sint miseriarum causæ, & docet restare aliam uitam, in qua iusti erunt æternum templum Dei, & fruentur eius luce, sapientia, iusticia & læticia. Contra, iniusti sentient iram & pœnas. Intueamur ergo æternitatem, & sciamus huius mortalis uitæ spacium iter esse ad aliam uitam,

tam, & credamus filio Dei, qui dixit: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Hac summa consolatione pij se in omnibus doloribus confirment. Hac fide se etiam filio Dei commendauit honesta & pia matrona Elisabeth coniunx clarissimi uiri Christophori Arndt Doctoris utriusq; Iuris, cùm toto uitæ tempore, tùm uerò iam etiam in morbo & agone. Nata est in familia honestissima ex patre Sebastiano Rot Doctore artis Medicæ, qui excelluit artis cognitione, usu, consilio, fide, & inprimis officiosus fuit. Cum tenera eius ætas ad intellectum & amorem uirtutum formata esset, etiam studiose didicit doctrinam de filio Dei, & in ea uera Dei agnitio per Christum accensa est, & cæteræ uirtutes à Spiritu sancto inchoatæ sunt, quas uult esse in pijs. Hæc æterna bona cum haberet, placidè ex hac uita decessit, quanquàm & coniugis & dulcissimi filioli amore magno teneretur. Nec dubitemus eam in numero illorum esse, de quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Vtq; Stephanus uidens filium Dei, dixit: Domine Iesu accipe spiritum meum: Ita ipsa sentiens certò præsentiam filij Dei sæpe eadem uerba repetiuit: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Hortamur autem lectores & auditores, ut hodie hora duodecima ad pias funeris ceremonias conueniant, & in his singuli suam uitam, suas familias & Ec-

clesiam Deo pijs precibus commendent, cogitantes & de fugacitate uitæ, & de publicis ærumnis & periculis, quæ ut clementer gubernet Deus, toto eum pectore oramus. Die Stephani Anno 1556.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACADEmia Vuitebergensi, Antonius Vualterus.

MAgni consilij qui dicitur Angelus esse,
Æterno natus de genitore λόγος,
Edidit Isacidæ læta hæc oracula uoce,
Cui fuit exilij duxq; comesq; seni:
Non prius amittet Sceptrum Iudæa propago,
Quàm ueniet Siloh missus ab arce poli,
Perpetuæ reddet uobis qui gaudia uitæ,
Crimina cum proprio uestra cruore luet.
Cur tamen est dictus seruator nomine Siloh?
Quod de uirgineo corpore fœtus erit.
Et fragili similis chorio pelliq; cruentæ,
In cruce cum tabo uulnera facta fluunt.
Talis at est factus pro nobis fascia Christus,
Quanquàm iusticiæ fons sine labe manet.
Nos homines autem uere tam sordida massa,
Nos lacerum chorion putre reumq; sumus.

Sed

Sed tu gnate Dei nostras etiam indue pelles,
Et uitam miseris insere fasciolis.
Nec tamen hanc reddis nisi qui tua dogmata discunt,
Tantum hanc ad uitam uis Deus esse uiam.
Ergo precor studia hæc tu semper dirige Christe,
Et fac ut chorion sit schola casta tuum.
Ac quoniam prodest tyronum nosse labores,
Nunc ad censuram uos uoco more scholæ.
Doctrinæ specimen qui sunt monstrare parati,
Vt decet, hos iubeo nomina ferre mihi.
Non his officium, non promptam denego mentem,
Par homini est homines demeruisse sibi.
Tu precor hos cœtus discentum Christe guberna,
Æterni Siloh uera propago patris.

Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi non dubium est impendere magnas & tristes imperiorum ruinas, Vt uidemus Pannoniam à Turcis, Italiam ab Hispanis & Gallis uastari, Angliam habere domesticas seditiones, Germaniam ardere dissensionibus, quæ sunt semina magnorum bellorum: tamen hanc ueram consolationem teneamus, & seruari Ecclesiam à filio Dei, & nos in ea ab ipso gestari, sicut in gremio pastor gestat agnos recens editos. Hac spe iunio=

ſpe iuniores & optent longiora uitæ ſpacia, & Deum inuocent, uitæ, ſapientiæ, & iuſticiæ fontem, ut & concedat longiorem uitæ curſum, & eum gubernet, ſicut ſcriptum eſt: Commenda Deo uiam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet. Adhibeant etiam mediocrem curam tuendæ ualetudinis, cibo, potu, ſomno conueniente. Quanquàm enim multò plures nocturnis helluationibus & diſcurſationibus adfligunt corporis uires, tamen aliqui etiam nocturnis lucubrationibus ſtudiorum impediunt coctionem, & eruditate morbos attrahunt & alunt. Erit aliqua Eccleſia, ſed ut in ſenecta imbecillis, ſed tamen huic ſe & ſeruari optent, & præparent ingenia adoleſcentes pij. Amiſimus nunc honeſtum uirum Magiſtrum Iohannem Sidelium Olauienſem, qui & optima doctrina ſe inſtruxerat, ut natura erat omnium doctrinarum capax, & inuocatione, & pia morum gubernatione Deum recte colebat. Ac in docendo iam oſtendit ſpecimen & eruditionis & optimæ uoluntatis, poterat & ingenij uis conſpici in eius ſcriptis, in ſoluta oratione & carmine, in quo & facilitas & nitor erat laude dignus. Etſi optaremus eum diutius in hac militia docendi nobiſcum uixiſſe, tamen ipſe quidem ea bona adeptus eſt, quorum cauſa maximè uita expetenda eſt. Recte didicit doctrinam de Deo, & aliquandiu alios utiliter erudijt. Et cum alias adſidue, tum uero etiam in morbo ſe

bo se uera inuocatione filio Dei commendauit. Nec dubitamus eum in numero illorum esse, de quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funeris Ceremonias hora prima conueniant ante Collegium, & singuli cum seipsos, tum uero totam Ecclesiam & hospitia Ecclesiarum Deo pijs precibus commendent, sicut de his postremis temporibus præcipuē dictum est: Orate ut poßitis effugere uentura mala. Profecto securitas, contemptus periculorum, & prætermißio inuocationis attrahent grauiores pœnas. Ideo nos cogitatione uoluntatis Dei & periculorum nostrorum ad ardentem inuocationem exuscitemus. Die 16. Ianuarij 1556.

Not

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

OMnes cœtus in Imperijs, in urbibus, & singulis familijs uult Deus consociatos esse ad hoc ipsum munus, ut sint templa, in quibus ipse habitet, ut suam lucem, sapientiam, bonitatem, iusticiam, & uitam communicet recte inuocantibus ipsum. Itaq; non satis est, urbem ornatam esse ædificijs, instructam rebus necessarijs ad uictum, munitam legibus, armis, præsidijs, ut fuerunt Massilia, Sparta, Athenæ. Tales enim urbes cum non essent

essent templa Dei, sed uero Deo maledicebant, quid erant nisi lustra, in quibus Diaboli horribiliter exercebant furores suos, & impellebant hominum animos ad blasphemias, cædes, libidines? Oportet igitur urbem & familiam domicilium esse ueri Dei. Tales sunt urbes ac familiæ, quæ sonant incorruptam uocem Euangelij sine discordijs, Deum rectè inuocant in agnitione & fiducia filij Dei, disciplinam honestè regunt, & adolescentiæ tradunt ueram de Deo doctrinam, & eas linguas, & artes, quibus Ecclesia, & honesta gubernatio indiget. Talis urbs, præsertim cum etiam ijs rebus, quæ uitæ corporis necessariæ sunt, instructa est, ingens Dei donum est. Id agnoscere & sæpe cogitare debemus, ut Dei opera celebremus, & ab eo hæc bona petamus, hoc est, ut sit noster ciuis, propugnator, & œconomus. Talis urbs est Dei beneficio Hamburga, quæ & templum est ueri Dei, in quo Deus rectè inuocatur, sonat uera doctrina, adolescentia fideliter eruditur, ac disciplina honestè regitur, quæ eo etiam alijs multis antecellit, quia est Aristocratia, sine Tyrannide & discordijs. In ea urbe cum natus fuerit Nicolaus Gryp, etiam domestica disciplina ad pietatem & uirtutem institutus est. Erat enim patris tanta sapientia & uirtus, ut Rex Danorum Christianus, cuius est excellens sapientia & iusticia, multum eius industria uteretur. Et linguam latinam,

nam, & fontes doctrinæ de Deo recte didicit. Nam & apud Reuerendum uirum D. Ioachimum Vuestphalum familiariter uixit. Intelligimus autem fuisse corpus Nicolai δυνάμει νοσερόν. Sed Dei beneficio tantisper uixit, donec & didicit doctrinam de filio Dei, & sua inuocatione, & confessione testimonium de filio Dei ostendit, cum in toto uitæ cursu, tum uero in hoc morbo, in quo Ecclesiam & patriam, & sese ardentibus uotis filio Dei commendauit. Heri mane cum tota nocte nihil locutus esset, hæc uerba clare pronunciauit: Omnes credentes in filium Dei, habent uitam æternam, Ego Nicolaus credo. Postea quanquàm uox languidior erat, precationes repetiuit. Non igitur dubitemus eum in illo numero esse, de quo dicitur: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funeris ceremonias conueniant hora duodecima, ad ædes Martini Schenken, in quibus singuli sese, & Ecclesiam ueris gemitibus & precibus Deo commendent, quia profecto maiora sunt pericula communia & priuata, quàm multi securi & furentes cæcis cupiditatibus existimant. Oramus autem filium Dei, ut cœtum scholasticum protegat & gubernet.

Postridie conuersionis Pauli, Anno 1556.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ETsi adolescentes qui in agnitione & inuocatione filij Dei ex his ærumnis ad cœlestem Academiam discedunt, antequam in hac uita maiores calamitates experiuntur, & dissidijs publicis implicantur, multò fœliciores sunt nobis, qui in hac periculosa & durissima militia retinemur, tamen Deus orandus est, ut longiora uitæ spacia bonis ingenijs tribuat. Amisimus autem hoc mense commilitones ualdè honestos, M. Iohannem Sidelium, qui iam alios utiliter docebat. Postea Hamburgensem Nicolaum Gryp. Nunc filium doctoris Medici Iohannis Schutz, Ieremiam Schutz adolescentem modestum, amantem doctrinæ studia, & rectè inuocantem Deum. Pater fuit natus in oppido Sueuiæ in aditu syluæ Martianæ, ut nominatur, quod à Friderico Secundo Imperatore conditum est, ac hodie nomen latinum Villæ retinet, ubi & reuerendus uir Iohannes Brentius natus est. Tubingæ fuit uiri doctissimi Georgij Simleri conuictor, à quo didicit græcæ linguæ initia. Postea cum Medicæ doctrinæ studium inchoasset, in Italia peritissimis & ingeniosissimis Medicis familiaris fuit. Norimbergæ multis in medendo industriam, fidem, & fœlicitatem ita probauit, ut à bonis omnibus & diligeretur & expeterentur.

tur. Ad has uirtutes addidit ueri Dei inuocationem, quam ad medicandum etiam adferebat. Cum autem tales commilitones breui interuallo amiserimus, hortamur uos omnes, ut in precatione & in uictu diligentiores sitis. Ac Deum oramus, ut uos omnes seruet & gubernet. Idē precamini in ceremonijs funeris, ad quod conueniatis hodie hora 4. Die 29. Ian. 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CVm tanta moles sit calamitatum generis humani, quibus & pueri, & alij, qui sunt sine manifestis sceleribus, onerati sunt, ratio etiam in illis, qui doctrinam Propheticam non audierant, disputauit, oportere aliquem portum tantarum miseriarum restare, quia non uidetur consentaneum, tantam naturæ præstantiam non ad aliud, nisi ad hos tantos cruciatus conditam esse. Nos uerò scimus, ad hoc ipsum missum esse filium Dei, ut & restitutor sit & testis de futura uita post hanc uitam. Hic & mortuos reuocauit in uitam multos, & reuixit ipse, & magnum agmen secum reduxit in uitam, & quadraginta diebus familiariter uixit cum magna multitudine auditorum. His confirmati testimonijs, sciamus restare aliam uitam, etiam cum ex hac mortali consuetudine abducimur, & causas

cogitemus, cur hæc natura his ærumnis tantis subiecta sit, ut etiam Ethnicus scriptor dixerit, πᾶν ἐστὶ ἄνθρωπος συμφορά, & quas in hoc carcere ueras consolationes habeamus. Præcipuè autem simus memores huius doctrinæ, quod nulli sint hæredes cœlestis Ecclesiæ, nisi in hac uita fuerint ad Deum conuersi, & Ecclesiæ huius uitæ ciues facti sint. Quare ad hoc iter nos præparemus. Sic se & honestus adolescens uera pietate præparauit, Nicolaus Ramus Rigensis, qui hodie ex hac Academia in cœlestem euocatus est, & in hoc morbo sæpe repetita confessione de filio Dei, & inuocatione se filio Dei commendauit. Hortamur autem scholasticos, ut ad funeris ceremonias ante ædes Iohannis Fausti compactoris conueniant hodie hora quarta, ubi singuli sese, & Ecclesiam Deo pijs precibus commendent, præsertim cum uideant, quàm sint incerta huius uitæ spacia. Pridie Calend. Februarij, Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MEminimus duos fratres Geuderos, natos in familia Noribergensi ueteri, nobili & ualdè honesta, hic mortuos esse contagio, & id contagium serpsisse ad hospitem Doctorem Sebaldum

dum Monsterum, & eius coniugem, & plures alios. Nec huius oppidi aër uenenatus erat. Hic enim noti sunt siderum positus, qui luem corporibus passim minitantur. Sed cognoueramus contagium ex suburbio allatum esse. Nunc quæ causa sit morbi, qui unius sodalitij adolescentes adflixit, non scimus, nec aëris uenenum esse arbitramur. Sed quæcunq; causa est, sciamus nos nec nasci casu, nec mori casu, ut Dominus inquit: Vnus ex istis passeribus, non cadet super terram, sine uoluntate Patris uestri. Et capilli capitis uestri omnes numerati sunt. Iterum amisimus modestum studiosum, & pium adolescentem Iohannem Presseterum, natum in oppido Hersbrug, qui cum antea fuerit auditor honestissimi & eruditissimi uiri Sebaldi Heiden, rectè didicerat initia doctrinarum, & ad honestam disciplinam & ueram Dei inuocationem assuefactus erat. Processit hic postea in Philosophiæ initijs, & doctrina Ecclesiæ, & animi pietatem uera inuocatione Dei & agnitione declarauit. Nunc etiam in agone sæpe sese, & Ecclesiam, & parentes & patriam filio Dei commendauit. Ac non dubitamus eum ad cœlestem Academiam accessisse, in qua lætus iam coram ex Filio Dei audit fontes eius sapientiæ, cuius initia hîc discere debemus. Hortamur autem scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora quarta ante Collegium conueniant, in quibus singuli &

ſuam uitam & Eccleſiam Deo pijs precibus commendent. Die 4 Februarij. Anno 1556.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHCI, ANTOnius Vualterus.

ap. 33. Syracidæ.

Familiariſsimè nota ſit omnibus ſententia Syracidæ recitata in capite 33. Ἀνὴρ σοφὸς οὐ μισήσει νόμον, ὁ δὲ ὑποκρινομενος ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν καταιγίδι πλοῖον. Feri homines Cyclopes, Epicuræi, Pyrrhonij ſapientiam eſſe ducunt, nullos doctrinæ frenos pati, ſed ludere fingendis opinionibus infinita petulantia, & ruere quacunq; impellunt cæcæ cupiditates. Hæc nominant libertatem & celſitudinem animi, extra doctrinarum & legum carcerem uolitantis. Sed Siracides retrahit nos ad doctrinas & leges, adfirmat hunc eſſe ſapientem, qui non odit legem, ſed ſe uoci diuinæ ſubijcit, opiniones, conſilia, actiones, continet intra metas, quas Deus nobis circumdedit. Neceſſe eſt igitur fontes doctrinarum rectè diſcere, quos qui amant & ſequuntur, hi certò erunt domicilia Dei, & ab eo gubernabuntur & protegentur. Contra uerò qui fremunt aduerſus legem Dei, ut Catilina, Nero & alij impij, hi opinionibus & cupiditatib. errantes, uagantur ſine Deo, & quaſſantur ut cymba

in tempeſta-

in tempestate, nullum habent portum, in quo acquiescant, & attrahunt sibi inextricabilia mala. Ac uobabulum insigne in textu ponitur ἐν καταιγίδι, *quod sæuam tempestatem significat, à nomine sideris, quod capella nominatur, quam Græci nuncupant* αἶγα, *quæ cum in Nouembri oritur ortu Achronycho, magni flatus cientur. Inde & Homerus uerbum fecit* ἐπαυγίζων, *in secundo Iliados. Hæc eò recitauimus, & ut dulcissimum dictum Syracidæ notius fiat, & ut singulos commonefaciat de necessitate doctrinæ. Cum igitur sciamus, Deum uelle suam uocem audiri & considerari, & nos ei subijci, amemus studia doctrinarum, & scholasticas operas, quia certè sine his lumen doctrinæ retineri non potest. Ideò semper Ecclesijs scholæ adiunctæ fuerunt. Quare Deo gratias agamus, quòd nobis etiam scholas seruat, & eas nostris laboribus ornemus. Quare cum hodie publicum examen futurum sit, hortor omnes doctos uiros, ut ad illud honestum & eruditum colloquium hora prima conueniant. 6. Februarij.*

IN SECVNDVM PLINII.

QVi uentis secundis, & sereno cœlo fœliciter nauigant, ubi remigandi labor non requiritur, solent Nautæ & uectores, animi recreandi & fallendi tædij causa uaria lusuum genera usurpa-

ra usurpare, & alea, chartis, cantu aut iocundis narrationibus sese oblectare. Sed cum uenti mutantur, cœlum nubibus obducitur, in mari procul fluctus attolli cernuntur, & latera nauis illisu undarum quassata, crepare & gemere quasi incipiunt, nemo ita uoluptatum appetens est, nisi prorsus mente captus sit, qui tunc etiam lusibus indulgeat, cum naufragium metuendum est, & non potius ad remos, & alias commissas operas accurrat, aut sibi de tuto loco prospiciat, communes labores nautarum, quantum potest, adiuuet, & se suasq; res totamq; nauim Deo precibus commendet: Ita nos, qui in Ecclesia tanquam in naui uehimur, cum lætiora & tranquilliora erant tempora, potuimus in studijs etiam iocunditatem aliquam quærere, & uel Poëtæ casti, uel Historici grata & dulci lectione animum defastigatum seriarum rerum studio, reficere. Nunc cum sint tristiora tempora, & undiq; nos magnarum mutationum & uastationum metus circumsistat, non iam licet amplius nobis quæ iocunda sunt & grata in discendo excerpere, sed pericula admonent nos, ut artes eas tantum, quarum cognitio necessaria est, & amplectamur, & raptim discamus, quasi non diu habituri uel similem tranquillitatem, qualem Dei beneficio aliquot iam annos post huius scholæ instaurationem habuimus: uel eandem etiam lucem doctrinarum, quam necesse erit obscurari, si

illæ

illæ Imperiorum turbationes, & politiarum, in quibus sunt scholarum hospitia, uastationes ingruent, quas tot quasi continuata prodigia nobis minantur. Quare qui non prorsus & Deum & suam salutem uili pendunt, commonefacti his tantis periculis, non iam procul impendentibus, instruent se & doctrina Ecclesiæ propria, & aliarum artium cognitione, quæ ad explicationem cœlestis doctrinæ necessariæ sunt, hoc maxime fine: Primum, ut ipsi in communibus calamitatibus firmam consolationem & spem habere poßint salutis æternæ, & mitigationis pœnarum, quam Deus pœnitentibus & orantibus toties promisit. Deinde ut si in communi naufragio ipsi emerserint, & post tempestatem aliquantulum sedatam, superfuerint, fractæ nauis tabulas colligere, & ruinas suo quisq; loco & ordine, proq; uirili sua sarcire queant, ne lumen cœlestis doctrinæ & utilium artium prorsus extinguatur. Constat autem Physicam doctrinam multis de causis in Ecclesia necessario retinendam esse. Nam profectò multæ disputationes de uarijs doctrinæ cœlestis partibus explicari integrè sine erudita & sobria Physica non possunt, & adfert etiam communi uitæ plurima præsidia, partium naturæ diligens adspectio. Propter quas causas hæc Philosophiæ pars meritò in eo loco artium collocatur, quæ non tantum uoluptatis causa cognoscendæ sunt (quæ tamen ipsa quoq; uoluptas naturæ

consideratione maxima comitatur) sed præcipuè necessitatis causa expetendæ sunt. Cum autem alij Physici libelli, qui solent in hac schola prælegi, ab alijs doctis uiris nunc eruditè enarrentur, iussus sum ipse secundum librum Plinij studiosæ iuuentuti proponere, qui quamuis exiguus, tamen multas eruditas disputationes Physicas attingit, quarum explicatio lucem adfert cæteris scriptis, quæ integrum doctrinæ Physicæ corpus continent. Eius libelli ut breuis & illustrati erudito commentario festinatam lectionem uerius, quàm enarrationem, auspicabor, Deo iuuante, ad diem Iouis proximum, hora matutina septima, ad quam conuenire poterunt ij, qui ita in studijs uersari decreuerunt, ut non tam iocunda, quàm necessaria se discere debere cogitent. Cæteris qui animi causa temerè suo arbitrio in disciplinarum campo uagantur, & facilia tantum eligunt, & paulò insuauiora & requirentia aliquam animi intentionem reformidant & auersantur, tandem hoc eueniet, ut cum diu in literarum studio uersati esse uideantur, eis tandem uerè occinatur illud Senecæ: Necessaria ignoramus, quia non necessaria didicimus. Die purificationis Mariæ Anno

1556.

Paulus Eberus.

De præ=

DE PRAELECTIONE ISOCRATIS.

HOmerus commendaturus Vlyssem, oratorem præstantem, duas ei res maximas attribuit, prudentiam uidelicet, & eloquentiam. Sic enim inquit: Σοί δ' ἔνι μὲν μορφὴ ἐπέων, ἔνι δὲ φρένες ἐσθλαί. Est tibi mens præstans, & doctæ gratia linguæ.

Non etenim dubium est, cognitionem de Deo, de rebus bonis in natura, de artibus, de legibus, ac cæteris rebus dulcißimis, & facultatem sapienter, propriè ac ornatè de ijs rebus dicendi, esse uirtutes pulcherrimas, & uitæ hominum maximè utiles ac necessarias. Etsi autem nemo nostrum illam excellentem perfectionem adsequitur: tamen necesse est monere uersantes in studijs, ut animum optimarum rerum scientia instruant, nec ingenia inutilibus materijs consumi patiantur, & ut adsuefaciant sese ad curam rectè & perspicuè loquendi, qua neglecta Cimmeriæ tenebræ sequũtur in doctrina Ecclesiæ, in iudicijs, & in omnibus uitæ negotijs. Prodest igitur intueri exempla eorum, qui sapientißimè de rebus maximis scripserunt, & rectè loqui studuerunt. Vtrunq; uerò magna cum laude præstitisse oratorem Isocratem manifestum est. Nam de moribus hominum priuatorum ac principum, de gubernatione

politiarum, de legibus, de pace, de consilijs in bello, & de plurimis alijs materijs admonitiones reliquit grauißimas. Vnde in tanta fuit admiratione apud reges Macedoniæ, ut Alexander legens splendidißimam orationem, scriptam ad Philippum, statim commotus sit, ut constituta pace in Græcia, bellum transferret in Persiam. In loquendo uerò tanta est ipsius suauitas, ut & Platonis iudicio, & omnium deinceps sententijs prælatus sit oratoribus omnibus. Nam cum uetustas negligentior fuisset in sententijs ordinè distribuendis, & in Syntaxi, ipse & naturalem ordinem in sententijs adhibuit, & hyperbata uitauit. Estq; oratio ipsius propria, & minime fucata. In inuentione facilis, & sapientiæ politicæ plena. In compositione uerò adeò diligens, ut nihil neq; in ordine, neq; in distinctione desiderari queat. Ac Plato exagitator Rethorum quàm honorificè de Isocrate æquali suo sentiat, postrema pagina Phœdri satis indicat, ubi sic scribitur: Δοκεῖ μοὶ ἀμείνων, ἢ κατὰ τοὺς περὶ Λυσίαν εἶναι λόγους, τὰ τῆς φύσεως. Ἔτι δὲ ἤθει γενικοτέρῳ κεκρᾶσθαι, ὥστε οὐδὲν ἂν γένοιτο θαυμαστὸν προϊούσης τῆς ἡλικίας, εἰ περὶ αὐτοὺς τε τοὺς λόγους, οἷς νῦν ἐπιχειρεῖ πλέον ἢ παίδων διενέγκοι τῶν πώποτε ἁψαμένων λόγων, ἔτι τε εἰ αὐτῷ μὴ ἀποχρῆσαι ταῦτα, ἰπὶ μείζω δὲ τις αὐτόν ἄγοι ὁρμῇ θειοτέρᾳ. φύσει γὰρ ὦ φίλε ἔνεστί τις φιλοσο-

φία

τῆ τοῦ ἀνδρὸς διανοίᾳ. Quod est, secundum uersionem Ciceronis in Oratore: Maiore mihi ingenio uidetur esse, quàm ut cum orationibus Lysiæ comparetur, præterea ad uirtutem maior indoles, ut minimè mirum futurum sit, si quando ætate processerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc studet, tantum, quantum pueris reliquis præstet omnibus, qui unquam orationes attigerunt, aut si contentus his non fuerit, diuino aliquo animi motu maiora concupiscat. Inest enim natura Philosophia in huius uiri mente quædam. Vtilissimum est itaq; huius genus dicēdi cognosci ab omnibus, qui orationi formandæ incūbere uolunt. Quare, ut & me ad curam rectè loquendi adsuefaciam, & alijs pro mea tenuitate prosim, decreui interpretari Isocratem, ac initio παραινέσεις scriptas ad Demonicum explicabo, in quarum uestibulo rerum grauitas & eloquij suauitas adparebit. Dabo autem operam, ut auditoribus præstem fidem & diligentiam, & ipsorum studia in discenda Græca lingua Dei auxilio adiuuem. Inchoabo prælectionem in ædibus Megistri Pauli Eberi, Præceptoris reuerendi, uicinis templodie Mercurij, hora nona

Iohannes Hofferus
Coburgensis.

ANΩNI-

ἈΝΩΝΥΜΟΣ.

Ἐιματολευκοφόροι, φαινοσκυθρωποπρόσωποι
Ζητοδιεργόβιοι, χρηματομηισοπράται,
Χριστοκαθηματιοσαυροὶ, ἐιδωλοσεβασται,
Λεκτροδικαιόφυγοι, πορνολαθραιοτρόφοι,
Ἐξαπατησιάδαι, κοσμοῦπαντηπεροπευταί,
Καλλιτριχιπτοβάται, κερματοθηρασίδαι,
Φαιναγιόφθαλμοι, ὀλοοφρενιλαθραφυτευταὶ,
Ἀιματοδιψαλέοι, κερδαλεοφρόνιμοι,
Βομβαρδοξιφεσιχοινεγχεσιπυρδιάλεκτοι,
Βιβλοθεοῦφυγάδες, κοσμοματαιόσοφοι,
Διαβολοσπερέες, παχυοσκοτοεργοδιωκταὶ,
Ὀρθοφρενιπλανέες, ταρταρεριννύμοροι.

*

Candidauestigeri, faciesimulanteseueri,
Pulchroperotumidi, missapecunifices,
Quottidiechristocrucifigi, idolicolentes,
Connubisanctifugæ, clammeretricitegæ,
Versidolopelles, totorbiperambulitechnæ,
Alticaballequites, fraudepecunilegi,
Fictosanctoculi, mentexitiosiserentes,
Sanguinicrudibibæ, pectorecelidoli,
Bombardagladiofunhastaflammiloquentes,
Bibliasacrifugæ, desipidiscioli,
Nigrideonati, crassætenebristudiosi,
Mentebonapriui, tartarerinnypetæ.

Gigan-

GIGANTES CLAMORE ASINI DISSIPATI.

IMpia cum ruerent Titanes in arma furentes,
Conati æthereas perfodere ense domos.
Iupiter at patrijs depelleret arcibus hostes,
His tamen incussus nec pauor inde foret:
Mentitis imitans Pan Ægocerota figuris,
Terruit hac specie grandia monstra truci.
Sed neq; tunc fracti bello cessêre Gigantes,
Bacche tuus uector donec Asellus abest.
Ille rudens rauco dum claßica personat ore,
Anguipedes turpi dant sua terga fugæ.
Haud secus Autolyci callentes furta Sophistæ,
Dicentes uerò crimina multa Deo:
Terribili fugient Asini clamore repreßi,
Bella ματαιολόγων exitus hic sequitur.

Philippus Melanthon.
Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

CVm filius Dei Dominus noster Iesus Christus in cruce sustinuit iram Dei pro nobis, uniuersa rerum natura dolorem suum ostendit. Terra tremefacta est, Rupes diſsilierunt, Sol contra

natura

naturæ ordinem amisit lucem suam, Apostoli tanto in dolore sunt, penè ut extinguatur in eis fidei scintilla. Mater intelligens quid agatur, & expectans uictoriam filij, tamen tanto in mœrore est, quantum perferre nemo alius in genere humano potuisset. Et hæc fiunt omnia, ut nosmetipsi commonefacti de iræ Dei aduersus nostra peccata doleamus. Eo ipso tempore Ethnici Bacchi orgia furenter celebrabant, helluabantur, discurrebant ebrij totas noctes, ruebant in concubitus promiscuos, Romæ etiam Luperci nudi omne genus licentiæ sibi sumebant. Hanc collationem lugentis Ecclesiæ & impiorum furentium intuentes cogitate, utros imitentur isti, qui nunc quoq; discurrunt ebrij, personati & tumultuantes.

Cum autem impietas sit, hoc præsertim tempore, quo inde usq; ab initio mundi doctrinam de morte filij Dei Ecclesia proposuit, quo tempore & filius Dei maxima certamina & mortem sustinuit, omissa cogitatione de tantis rebus Ethnicos furores imitari: Nos seuerè prohibemus discursationes personatorum diurnas & nocturnas, item uociferationes in plateis & tumultus. Quid est indignius, quàm non affici cogitatione de morte filij Dei, & de causis mortis? Qualis stupor est, cum in conspectu sint pœnæ publicæ & priuatæ, exultare tamen homines lætitia, nec sensu calamitatum adfici? Nihil ne ad uos Ecclesiæ dissidia, contumeliæ Dei, bella domestica,

Turcicæ

Turcicæ uastationes, dolores & miseriæ parentum uestrorum pertinent? Harum maximarum rerum conspectu moueri omnes oportebat, non solum ut dolorem nostrum modestia ostenderemus, Sed etiam ut filio Dei gratias ageremus, quod hostia pro peccato nostro esse uoluit, quod æternam Ecclesiam colligit, quod nos ad ueræ Ecclesiæ societatem uocat, tegit hospitia Ecclesiæ, deinde & mitigationem pœnarum ardenti precatione peteremus. Hæc certè fieri necesse est. Hæc fecerunt Christo moriente, duæ sapientes sorores, Mater Christi & coniunx Cleophæ.

Cogitate hoc quoq;, quæ agmina tumultuantes circendent, Diaboli, & qui olim Bacchi orgijs interfuerunt, & Ethnicorum animos ad multa scelera, ad contemptum Dei, ad idolomanias, ad libidines, furta, cædes impulerunt. A tali satellitio abhorrere omnes speramus.

Contra uerò adsunt castorũ angelorum excubiæ modestis, & uerũ Deum inuocantibus. Ideo uos obtestamur propter filium Dei, propter Ecclesiæ dolores, proter uestra pericula, ut modesti sitis, & huic edicto obtemperetis. Speramus multos inter uos & naturæ moderatos esse, & cũ doctrina, tũ uerò etiam Spiritu sancto regere mores. Hi lætãtur his nostris cõcionib. Contumaces uerò uel magistratus, uel Deus puniet, & plerũq; fit, ut proprij furores eos in pœnas impellãt. Oramus autẽ filiũ Dei dominũ nostrũ Iesum Christum

cruci-

crucifixum pro nobis & resuscitatum custodem Ecclesiæ suæ, ut nos omnes gubernet, & semper inter nos æternam Ecclesiam colligat, Amen. 15 Febr. Anno 1556.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI Antonius Vualterus.

TEneamus hanc firmam consolationem, quam quotidie recitamus in Symbolo: Credo esse Ecclesiam Catholicam, firmissima adsensione statuamus, non totum genus humanum ad exitium conditum esse, sed certò colligi Deo æternam Ecclesiam, & quidem uoce doctrinæ, & non aliter, ac uelle Deum, ut singuli nos ad eum cœtum adiungamus, & doctrinam à Filio prolatam reuerenter discamus. Etsi autem hanc uoluntatem Dei magna multitudo furenter contemnit, & infinita licentia ruit in uaria scelera, tamen est, & erit exiguus cœtus, qui fatetur & fatebitur filium Dei ad homines missum esse, & sentit ac sentiet doctrinam eius sonantem in Ecclesia non fabulosam esse. Quanquàm igitur multi nostras admonitiones, & uocem doctrinæ contemnunt, tamen non dubitamus nostros labores aliquid prodesse, sicut scriptum est: Non erit labor uester inanis in Domino. Et Salomon iubet abijci

pane

panes in aquam, ac adfirmat id beneficium aliquibus profuturum esse. Hac spe operas scholasticas facimus, cum sciamus mandatum Dei esse, ut doctrina conseruetur, & filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, λόγον καὶ εἰκόνα συναΐδιον ἀϊδίου πατρός, uerè colligentem æternam Ecclesiam, ueris gemitibus oramus, ut nos gubernet, & adiuuet, & depellat furores Diabolorum, qui in hac neglectione disciplinæ atrocius grassantur, ut contumelia Deum adficiant, & plures ab eo auellant. O rem tristem & deplorandam, quòd iuuentus adeò laxat frenos cupiditatibus, nec cogitat de Diabolorum insidijs, de dolore filij Dei, de contumelijs & ira, & de pœnis publicis & priuatis. Obtestamur igitur uos omnes, ut & doctrinæ studia & modestiam propter gloriam Dei, & propter uestram salutem ametis. Cumq; iam publicum testimonium his daturi simus, quorũ nomina adscripta sunt, petimus, ut conueniatis ad renunciationem gradus, & adferatis mentes pias, & nobiscum uota faciatis, ut Deus leniat publicas & priuatas pœnas, & regat omnium studia, & faciat hos quoq;, qui ornantur gradu, uasa misericordiæ, & organa salutaria sibi & alijs. Datæ die Matthiæ, Anno 1556.

Nota

ANNO 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS:

NOrica gens olim proxima fuit Pannonijs, à flumine Æno, ad montes Cæcios porrecta, nec ignota fuit Græcis propter ferrum, Nam & Strabo inquit, dici ab Homero νώρωπα χαλκόν, à regione Norica, inde & hodie pars Germaniæ nomen retinet Noricum, & consentaneum est, appellationem factam esse à North, id est, Arctoa parte, ut Græci ab Arcto, id est, ab ursæ propinquitate nominarunt partem terræ oppositam meridianæ. Inde nostra appellatio est North nach Arct, uersus ursam. Nunc Austriæ Ostrich nomen habet illa regio, id est, regnum orientale, ibi oppidum est supra Anasum Gemunda, in quo oppido natus est ex honestis parentibus Vuolffgangus Kugler, cuius ingenium fuit doctrinæ capax, & mores fuerunt honesti. Nam & propter ueræ doctrinæ cognitionem ex patria cum periculo huc profectus est, & fortaßis Deus ante uitæ finem uoluit eum in hæc loca uocare, ubi uocem ueræ doctrinæ audiret, & in hoc morbo confeßionem fidei ueram sæpe repetiuit, & sese filio Dei Domino nostro Iesu Christo sæpe commendauit repetita hac sententia: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habet uitam æternam. Est igitur hic Volffgangus in numero eorum, de quibus scriptum est: Beati mortui, qui in

Strabo.

Domino moriuntur. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funus conueniant hodie hora quarta ante eius hospitium, quod non procul est à domo uiri honesti concinnatoris librorum Conradi Neideli, & ibi singuli sese & Ecclesiam pijs precibus Deo commendent. Die 27. Februarij, Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ET Ecclesiæ causa dolemus, bona ingenia ex hac militia ante tempus auferri, & ipsis adolescentibus optamus spacia uitæ longiora, & propter parentum dolorem in maiore mœsticia sumus. Sed scimus non casu uitam dari, aut auferri, sicut scriptum est: Ipse fecit nos, nõ ipsi nos. Iustum est autem obtemperare Deo omnes, & morientes & superstites, flectamus animos, ut aliquo modo uelimus obedientiam Deo debitam. Magna res est hæc patientia, sed necessaria est, & Deus adiuuat eam in his, qui eum inuocant, sicut inquit: Cum ipso sum in tribulatione. Sensit igitur præsentiam filij Dei in morbo & morte uir pius Georgius Scriniarius, natus in inclyta urbe Noriberga, qui & semper antea modestè & piè uixit, & in hoc morbo quotidie filio Dei sese, & patriam, & matrem uiduam commendauit. Hortamur igitur scholasticos, ut hodie hora 4. ad funus conueniant ante Collegium, & ibi singuli sese & Ecclesiam Deo pijs precibus cõmendẽt. Pridie Cal. Mar. 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

INclyta urbs est in aditu Boëmiæ ad radices montium, qui Sudetes nominantur, cuius appellatio est Egra, id est, fiber seu castor. Multos enim fibros nasci in flumine proximo narrant. Vetus nomen apud Ptolemæum existimatur esse, Monsgarda, id est, lunæ hortus. Et profecto loci & urbis amœnitas summa est, & olim pertinuit urbs ad imperium germanicũ. Ibi enim & pompa coniugij Friderici Barbarossæ cum filia Comitis de Voburg celebrata est, & senatus habet ueteres Imperatorũ literas Postea Boëmi eam suo regno adiecerunt. In ea urbe natus adolescẽs Franciscus Conõ, qui heri obijt, in his uicinis Academijs aliquandiu uixit, cum magna laude modestiæ & pietatis. Et in hoc agone sæpe repetiuit confeßionem piam & inuocationem filij Dei. Præcipuè etiam dixit se dolere propter luctum matris. Nec uerò dubitamus eũ in numero eorũ esse, de quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hortamur igitur Scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora quarta conueniant in uico, qui à cupro nomen habet, & singuli sese & Ecclesiam Deo commendent. Hortamur etiam, ut & considerent, quid corporibus in uictu conueniat, & in tuendo ordine sint firmiores. Die 2. Martij, Anno 1556.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HOc anno, mensis Lunaris, & initium ueteris anni prorsus congruũt ad mensem Lunarẽ, & ad pascha, in quo Agnus, Filius Dei in cruce pro nobis uictima factus est, ante annos 1522. Fuit igitur hesternus dies, dies, quo uelut triumphali pompa Christus ingressus est Ierosolymam, & exceptus à populo gestante frondes palmæ, ut uictorem significaret, & oleæ, ut ostenderet se ab hoc Domino pacem petere. In ea pompa filius Dei probans pietatem puericiæ, inquit: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hanc uocem ad nos quoq; pertimere, non dubitemus. Sciamus placere Deo pia studia, quanquam ualdè imbecillium. Heri autem mortuus est adolescens Paulus Fuchsius natus in pulcherrima Europæ parte, quæ nũc Transyluania nominatur, qui talis fuit, ut Psalmus inquit: Qui iuuenis laudes Dei celebrabat. Nam hoc biennio uidimus eum magna aßiduitate & diligentia & linguam græcam, & Philosophiæ initia, & doctrinam Ecclesiæ discere, & iam ita processerat, ut docere alios posset. Quare Ecclesiam patriæ dolemus tali ingenio orbatam esse. Sed uoluntati Dei obtemperandum est, qui euocauit eum in Ecclesiam & Academiam cœlestem. Nam & in hoc ipso agone etiam

filium Dei celebrauit, & uictorem mortis esse agnouit, et sese ei commendauit, ac fide se erexit, petens & expectans cœlestis Ecclesiæ societatem, in qua coràm cernet & audiet filium Dei docentem, postquàm initia doctrinæ in hac uita hausit, ut infantuli lacte aluntur. Hortamur autem Scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora duodecima in Collegio conueniant, & ibi singuli & suam uitam, & Pannoniæ & Germaniæ salutem Deo ardentibus uotis commendent. Die 21 Martij Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HOc die 24. Martij ante Annos 1522. Filius Dei Dominus noster Iesus Christus in agone suo tantam consternationem & tantos dolores sensit, ut toto corpore cruor manauerit. In hac lucta fuit propter nos, quia iram aduersus peccata hominum in sese effusam sustinuit, doluit cernens maximam partem generis humani perituram esse, spreto ipsius beneficio. Etsi autem Athei & doctrinam filij Dei, & mortem rident, ac prætereunt crucem, ut tunc impij Iudæi, & ludunt Sarcasmis: tamen nos, qui perhiberi uolumus auditores filij Dei, flectamus pectora ad cogitationem de causis tantorum dolorum in eo, & de ipsius beneficijs. Iacet ibi filius

coram

coram æterno Patre, sustinens iram aduersus tua, & mea peccata. Flagitabat iusticia diuina pœnam & λύτρον. Hanc pœnam filius in sese transtulit, factus pro nobis uictima, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hic pro te precatur, & petit tantum bonum, quo maius nihil cogitari potest, uidelicet, ut Pater æternus sic diligat nos, sicut ipsum Filium diligit. Nec uerò est ardentior amor ullus, quàm paterna ςοργὴ erga filium. Ad has cogitationes excitari nos omnes oportebat. Et quotidianæ ærumnæ, & impendentes pœnæ monere nos debebant, ut cogitaremus nos non casu nasci, Deum iudicem esse, & misisse filium, ut opem ferat inuocantibus ipsum. Ad has cogitationes tu fili Dei domine Iesu Christe flecte plurimorũ animos propter tuam laudem, & pœnas impendentes lenito. Funera adsidua adolescentes de causis infirmitatis humanæ, & de auxilio commonefacere debebant. Multa enim bona ingenia hac hyeme mors immatura nobis eripuit. Nunc accessit mors uiri egregij Pauli Longicampiani, qui cum esset Doctor iuris, & in ciuitate honesta regeret publica consilia, iam utiliter seruiebat communi societati. Et tamen ea fuit ipsius ætas, ut interitum ipsius etiam immaturum esse queri possimus. Nondum egressus erat tricesimum annum. Itaq; & propter rempublicam mors ipsius deploranda est. Multis uerò, qui norunt patrem, mœstissimam Matrem, & honestissi-

man coniugem, & sobolem, priuatæ causæ dolorem angebunt. Pater Iohannes Longicampianus cum lustrasset omnes Germaniæ Academias, tandem propter Ecclesiæ doctrinam huc uenit, & initia Mathematum sedulo docuit. Mater uidit duorum filiorum funera. Nunc in senecta nepotes orphanos cernit. Sed his se consolationibus sustentat, quod scit filium honestè uixisse, & Deum uera inuocatione coluisse, & hoc exiguum uitæ curriculum ad utilitatem publicam contulisse, & ante hanc migrationem ostendisse animi pietatem. Quotidie enim non modo sese, sed etiam carissimam matrem, coniugem, sobolem, & Ecclesiam Deo commendabat, ac adseuerabat, se, cum sciret homines non nasci, nec uiuere casu, sed uerè missum esse filium Dei ad colligendam æternam Ecclesiam, transiturum esse ad Ecclesiæ cœlestis societatem, & Deo patri orphanorum curæ futuram esse suam matrem, coniugem, & dulcissimam sobolem. Sine hac luce fidei, quanta est miseria hominum? Et tamen multi cæca securitate fascinati laxant frenos ijs cupiditatibus, quæ fidem accendi non sinunt. Hos hortamur, ut de communi infirmitate cogitantes, fiant modestiores. Hæc præcipuè cogitent hodie in funere, ad quod ut conueniant Scholastici hora duodecima ante ædes clarissimi uiri Doctoris Laurentij Lindenman, mandamus. Simul autem mentibus intueantur admirandum agonem filij Dei, cum manans cruo-

nans cruore pro nobis, & pœnam sustinuit, & precationem dixit, qua nulla in cœlo & in terra unquam ardentior audita est. Nec uerò tantum ea hora pro nobis precatus est, sed quotidie eam repetit. Te autem fili Dei oramus supplices, ut accendas ueram fidei lucem in pectoribus nostris. Anno 1556. Die 24. Martij.

Vita quid est? Labor est, & habendi uana cupido,
Tristis ad extremum sollicitudo diem.

IN CAPITE IOHANNIS XVII. VERBA FILII DEI AD æternum Patrem sunt hæc in agone dicta: ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾖ, κἀγὼ ἐν αὐτοῖς. Sit dilectio tua in eis, qua me diligis, & ego in eis, carmine reddita à Philippo Melanthone.

NEc tu gnate Dei maius meliúsue rogare
Æternum poteras optime Christe patrem.
Quàm quali sorgu semper te diligit ipse,
Diligat & simili nos ut amore pater.
Nec tribui nobis hoc possit munere maius,
Quid nati posset maius amore dari?
Non apud æternum facis irrita uota parentem,

Adfirmat iurans hoc pater ipse tibi.
Erga nos etiam es patrij tu pignus amoris,
Iussus pro nobis debita λύτρα dare.
Nos igitur quanquàm sumus ægra & sordida massa,
Credimus ista tamen munera summa dari.
Confisiq; tua prece Christe, pericula nostra
A summo petimus cuncta parente regi.
Tuq; regas seruesq; infirmos numine, qui uis
In nostris uiuens mentibus esse λόγος.

AD IMAGINEM VENERIS.

Libera cui placeat Veneris sine munere uita,
Nolit ut uxorem ducere, rarus erit.
Non tenet hunc sobolis nec amor neq; cura ne-
Qui fugit imperium parue cupido tuum. (potũ,
Legitima uerò peragens cum coniuge uitam
Hauriet à Domino commoda magna Deo.
Nescia præsertim cum pectora fraudis uterq;
Vnanimi thalamo fœmina uirq; gerunt.
Vestibus ut demptis Venus hîc est corpore nuda,
Pectora habens alba candidiora niue:
Sic amor illorum sit fœdi criminis expers,
Qui sacra coniugij iura subire uolunt.
Mutua cura duos habeat, sincerus & ardor,
Vt uideant longos, & sine lite, dies.
Sit procul à uero fucatum pectus amore,

Integer

Integer est quisquis non simulanter amat.
Forsitan hoc nudæ Veneris designat imago,
Edidit artificis quam tibi docta manus.

Iohannes Langerus
Coburgensis.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

OMnibus mundi temporibus antecelluit gloria paschatos, in quo filius Dei Dominus noster Iesus Christus cum mortuus fuisset, sua potentia uitam recepit, & quadraginta dies familiariter uixit apud Apostolos, & se in magna frequentia sæpe ostendit, multa cum suis disputauit, ac eodem tempore magno agmini primorum patrum reddidit corpora, & adiunxit eos sibi comites ad cœlestem cum Deo consuetudinem, ut deinde cœlestis Ecclesiæ magna frequentia esset, qui & ipsi cum matre uirgine, & cum Apostolis sæpe familiariter collocutè sunt, nec dubium est, quin matronæ illæ, Heua, Sara, Rebecca, Lia, Rahel, & aliæ, sæpe assederint apud Mariam & apud sororem, & narrauerint suas ærumnas & liberationes, & in itineribus ostenderint Mariæ, in quibus uestigijs, quæ testimonia Deus de se ostenderit. Tales congressus fuisse, & talia colloquia, prorsus nihil dubitamus. Et in his congreßibus non

bus non solum agnouerunt pij testimonia ostendi de æterna uita, sed etiam didicerunt regnum Christi non esse politicum, & qualis futura esset illa æterna uita considerauerunt. Suntq; hæc testimonia proposita ad confirmandam fidem in nobis omnibus. Ad hanc utilem & dulcißimam considerationem in his ferijs, flectamus animos. Et sint mentes compositæ ad cogitationem tantarum rerum, ad gratiarum actionem, & ad inuocationem. Profecto horribilis ingratitudo est hominum, cum Deus tàm multa naturæ bona nobis tradiderit, & filium miserit ad redimendam & colligendam æternam Ecclesiam, tantam esse in harum rerum cognitione ignauiam. Sed oramus Deum æternum patrem domini nostri Iesu Christi, ut nos petentes auxilium adiuuet, sicut dictum est: Quantò magis Pater cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Hoc etiam in hac cogitatione de resurrectione piæ mentes complectantur. Regnum filij Dei, non solum est regnum in illa æternitate post resuscitatam uniuersam Ecclesiam, sed uerè est regnum in hac uita colligentis æternam Ecclesiam. Nunc seruat ministerium Euangelij, est immediate efficax uoce Euangelij, uocat & flectit mentes non repugnantium, colligit, seruat, & protegit Ecclesiam mirandis modis inter ingentes humani generis confusiones, ut seruauit tres uiros in flamma Babylonica. Sic Paulus discernit modos regni. Tradet regnum Deo

num Deo & Patri. Regnat in hac uita filius λόγος per ministerium Euangelij, in regno secuturo clarè conspicietur diuinitas, nec uoce ministerij adprehendetur. Nunc igitur uult nobis adesse filius Dei, nunc uult regni sui officia facere, uult nos exaudire, protegere, iuuare, intercedit pro nobis adsidue, & sedet ad dextram æterni Patris, ut det dona hominibus. Sit igitur ardens inuocatio, & credamus nos uerè exaudiri, ac petamus sanari uulnera Ecclesiæ, & nos doceri, regi, seruari, & protegi, sicut dicit: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Magnum impedimentum est inuocationis, cogitare homines in hac uita regi propria sapientia, postea initium fore regni Christi. Has tenebras ex animis pelli, & agnosci præsentiam filij Dei in Ecclesia in hac uita, necesse est. Teneamus hanc consolationem, quam sæpe repetit: Ego sum uitis, uos palmites. Sine me nihil potestis facere, Manete in me, & ego in uobis. Certò statuamus filium adesse Ecclesiæ suæ, nos gestare & seruare, & hac fide petamus & expectemus omnia bona ab ipso promißa, salutem, auxilium, & gubernationem. Et sciamus hanc fidem & inuocationem præcipuos Dei cultus esse.

Cum autem per ministerium Euangelij regnet filius Dei, & nobis adsit, ueneremur rectè docentes, & amemus publicam Ecclesiæ congregationem, & concordiam & coniunctionem tueamur, sicut scriptum est:

ptum est, non deserentes congregationem uestram. Vt igitur conspiciatur exempli causa reuerentiæ significatio erga ministerium Euangelij, hortamur singulos Scholasticos, ut munus ad Aram adferant. Datæ in Pascate Anni 1556. quod est ab exitu Israelitarum ex Ægypto Pascha 3065. Cum tot annos continuo seruauerit Ecclesiam filius Dei, agimus ei gratias, quod in hoc Paschate etiam nos seruat, & ut deinceps, donec Ecclesiam uniuersam ex morte resuscitabit, colligat sibi cœtus ipsum inuocantes, toto pectore precamur. Seuerè etiam prohibemus omnibus scholasticis, ne ascendant in aggerem, ubi multi uagantur, & uel aggeris partes lacerant, uel ipsi custodi molesti sunt. Cogitate uos hospites esse in aliena urbe, & certas esse hospitiorum leges. Cumq; Illustrißimus Princeps Dux Saxoniæ Elector Augustus &c. hospitium pijs studijs magno suo periculo & sumptu præbeat, iustum est, ipsi uicißim honestis officijs gratitudinem ostendere. Deniq; scitis de legibus hospitij scriptum esse, omnes in toto orbe terrarum, etiam feros homines, tamen uereri Deum, qui punit uiolantes iura hospitij: Sic enim scriptum est in Argonautico carmine:

πάντες ἐπεὶ πάντῃ καὶ ὅτις μάλα κώτατος ἀνδρῶν
ξεινίον αἰδεῖται ξηνὸς θέμιν ἠδ' ἀλεγίζει.

Mandamus etiam, ut qui uolunt esse auditores docentium in

tium in hac Academia dent, nomina Rectori, quia ad tranquillitatem oppidi, & hospitum, necesse est, Scholasticos habere certum Magistratum.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

INdidit Deus ardentem & inenarrabilem στοργὴν parentum cordibus erga sobolem, ut cogitemus, & ipsum conditorem habere ueram & mirificam στοργὴν erga filium & erga nos. Quare pater Iohannes Straub Medicus, uir honestus & officiosus, magno dolore adficitur, orbatus filio Iohanne, in quo & indolis bonitas iam lucebat, & mores erant honesti, pij, & paternam integritatem referentes. Iamq; adolescens rectè didicerat summam doctrinæ Ecclesiæ, & rectè ac lætus inuocabat Deum in agnitione & fiducia Domini nostri Iesu Christi, & fœliciter inchoauerat studia Latinæ & Græcæ linguæ & Philosophiæ, ac bona spes erat aliquando usui futurum esse Ecclesiæ & Reipublicæ. Cum igitur pater magno in luctu sit, nos quoq; eius dolore adfici iustum est. Simul etiam precemur Deum, ut propter Ecclesiæ utilitatem aliqua bona ingenia posteritati seruet & gubernet. Etsi autem patris ingens mœror est, tamen

cum

cum uerè amplectatur doctrinam de filio, iam in hoc ipso Paschate intueatur multitudinem, quæ certò reuixit ex morte, & hac se consolatione erigat, statuat hanc orbitatem non fore perpetuam, sed post non longum interuallum se rursus complexurum esse & matrem, & filium, qui tunc patri gratias aget, quod rude ipsius pectus in prima ætate ad illam æternam Academiam, sapientiæ & lætitiæ plenam præparauerit. Hanc futuræ Ecclesiæ consuetudinem læti intueamur, & ad eam nos præparemus, ac sciamus humana omnia infirma & fragilia esse, sicut uerè dicitur in uersu, quem uir optimus Doctor Caspar Cruciger recitabat: Omnia prætereunt præter amare Deum. Cum enim adolescens piè uixerit, fuit adhuc in eorum numero, de quibus dicitur: Talium est regnum cœlorum. Et cum hoc longo morbi tempore aßiduè se uera inuocatione filio Dei commendauerit, ad ipsum quoq; hæc uera consolatio pertinet, quæ inquit: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Te autem fili Dei domine Iesu Christe ueris gemitibus oramus, ut in nobis fidei lucem accendas & augeas, & semper inter nos æternam Ecclesiam tibi colligas. Hortamur autē Scholasticos, ut ad funeris ceremonias hodie hora quarta ante ædes uiri integerrimi D. Iohannis Straub cōueniant, & sese ibi singuli & Ecclesiam pijs precibus Deo commendent. 7. Aprilis, Anno 1556.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

MEminimus honestam & sanctam matronam, quæ cum aliquot filios & filias amisisset, postea etiam maritum, quem uerè diligebat, amisit. Non multò post ædes ei incendio perierunt. Ibi cum ad eum acceßissent amici, ut eam consolarentur, inquit illa: Non ex hoc incendio maximum dolorem accepi, sed interitus meorum longè maiorem & inenarrabilem mihi dolorem adfert. Hæc cum sciam, non accidere casu, sed Dei consilio, obedientiam ei præstabo, & oro, ut in ira misericordiæ recordetur. Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei. Tibi etiam Domino Deo nostro misericordia, etiamsi occidet me, sperabo in eum. Postea recitabat exempla Heuæ, Mariæ, Iob, & ipsius filij Dei, & addidit perorationem, oportet nos conformes fieri imaginis filij Dei, & in cruce, & in liberatione. Nunc quoq; in funere filiolæ uiri clarißimi Doctoris Laurentij Lindenman precemur filium Dei, ut parentes consoletur, qui sæpe hunc ingentem dolorem experti sunt. Adficiamur doloribus piorum, & iuuemus eos uera inuocatione Dei. Scitis autem familiam Doctoris Laurentij honestam & piam esse. Et Doctor Laurentius utiliter seruit Reipublicæ in iudicandis multis controuersijs, & in

Principum deliberationibus. Certè in proximo conuentu Augustano præcipuum laborem sustinuit, cum decretum de pace Germaniæ factum est. Nec leuia sunt certamina talium conuentuum, ubi sunt aduersarij, multi infidi socij, magna acerbitas, uariæ insidiæ, & non solum prudentia & constantia, sed etiam magna circumspectione opus est. Hortamur autem Scholasticos, ut hodie hora duodecima ante ædes Doctoris Laurentij conueniant, & in funere singuli Ecclesiam, & sese Deo pijs précibus commendent. Die 8. Aprilis, Anno 1556.

CARMEN QVO SOLENT PVERVLI AD STVDIVM LITERARum in Scholam euocari, die Gregorij, circa Aequinoctium uernum.

PHILIPPVS MELANTH.

VOs ad se pueri primis inuitat ab annis,
Atq; sua Christus uoce uenire iubet.
Præmiaq; ostendit uobis uenientibus ampla,
Sic uos ô pueri curat amatq; Deus.
Vos igitur læti properate occurrere Christo,
Prima sit hæc Christum noscere cura ducem.
Sed tamen ut Dominum poßis agnoscere Christum,
Ingenuas artes discito parue puer.

Hoc

Hoc illi gratum officium est, hoc gaudet honore,
Infantum fieri notior ore cupit.
Quare nobiscum studium ad commune uenite,
Ad Christum monstrat nam schola nostra uiam.

PETITIO ELEEMOSYNÆ.

SCriptum est: Time Deum, & honore adfice Sacerdotes. Nec dubium est, Deum uicißim benefacere his, qui erga pios Sacerdotes benefici sunt. Alitur autem in Nosocomio Naoburgensi Sacerdos senex, cui & pedes & brachia παραλύσει languefacta sunt, qui & coniugem anum ægrotam habet. Et filius Ecclesiam aliquam docet. Etsi autem Senatus Naoburgensis hospitium & uictum illi ægrotanti familiæ præbet, tamen acceßione aliqua opus est. Petit igitur Eleemosynam propter Deum. Ostendit Deus iram suam iustißimam in publicis & priuatis pœnis, ut uidemus. Et tamen seruat Ecclesiam suam, ut in fornace Babylonica seruauit tres uiros inter flammas. Leniet igitur Ecclesiæ ciuibus inuocantibus eum, multas ærumnas, ne prorsus dißipentur pij cœtus. Quare pietatem uestram hoc officio erga ægrotum Sacerdotem & senem & eius ægrotam coniugem declarate.

Die 17. Aprilis, Anno 1556.

ANNO 1556.

PSALMVS CXXXI. VERSIBVS REDDITVS à Iohanne Stigelio.

HOc tibi uiue Deus possum adfirmare scienti,
Te coram elato non ego corde fui.
Sum nihil, hoc memini, nota est mihi semper
Ante oculos massæ tristis imago meæ. (oberrãs
Non tumidum sapiens, proprijs nec uiribus audax,
Stulticiæ ingredior cæcus amore meæ.
Magna nec adfectans uiolentis somnio curis,
A quibus hoc distat futile plasma procul.
Agnouisse tui gaudens solatia uerbi,
In nutu posui spemq; fidemq; tuo.
Quando anima hæc altum sapiet, nec se ipsa coher-
Præsenti perget iussa silere Deo: (cens
Tunc puero similis materni lactis egenti,
Qui sit ab irata matre repulsus, erit.
Nam ueluti macie depastus deficit infans,
Cum negat impatiens ubera nota parens:
Deficiens animæ, sic uis extinguitur omnis,
Quam pateris uerbi lacte carere tui.
Nulla salus homini, nisi quam largißima præstat,
Æterni miseris uox patefacta Dei.
In solo confide Deo, quicunq; salutem
Expetis, hic prompta semper abundat ope.

Preces

PRECES AD CHRISTVM.

SVm miser, & non ulla dolens solatia noui,
Sumq; adeo culpæ nil nisi massa meæ.
At tu solus habes, mihi quæ solatia præstes,
Qui datus es massæ portio Christe meæ.
Mors tua Christe mihi uita est, uictoria regnum,
Labe mea morior, sanguine uiuo tuo.
Tu mihi rex pariter, pariter mihi Christe sacerdos,
Pro me namq; uolens munus utrunq; geris.
Destruis omnipotens ueteris scelus omne Draconis,
A quo omnis nostri manat origo mali.
Iratumq; tua placas pietate parentem,
Qua tuus in nobis crimina delet amor.
Ergò animam seruato meã, quam morte redemptam,
E uita gaudes germen habere tua.
Viuo tibi, moriarq; tibi, tibi deniq; uiuam,
Te quia iustifica Christe præhendo fide.

Iohannes Stigelius.

Sile Domino, & ora eum. Anno salutis 1556. 22. Aprilis.

EPITAPHIVM.

ANte diem mœsto coniunx erepta marito,
Hic recubo uatis Barbara Stigelij.

Me uirtus, candorq; animi, ſpecimenq; pudoris
Verſibus ornabunt chare marite tuis.
Sed decus hoc maius, quod toto pectore Chriſtum,
Cordiflua didici ſemper amare fide.
Ille etiam exceptam dextra, prompteq; ſequentem
Tranſtulit in regni gaudia plena ſui.
Quid gemis ô coniunx, iterum iungemur amantes,
Ante ipſum excipiet nos ubi uita Deum.
Ah quantum eſt didiciſſe mori? Sic tranſige uitam,
O homo ut in Chriſti uiuere morte queas.

Dilectißimæ coniugi Iohannes Stigelius poſuit in honorem glorioſæ reſurrectionis.

IN IMAGINEM DIVI CHRISTOPHORI.

TV quis es? ingeniuè Chriſtũ profitẽtis imago,
Cui nomen puer hic, quem fero, dulce dedit.
Quis puer hic? Chriſtus, quæ moles tanta gi=
Exigui pueri cùm leue portet onus? (gantis,
Omnibus in ſpeciem paruus puer iſte uidetur,
Quo tamen eſt toto maius in orbe nihil.
Hinc opus eſt, animis ut ſint, & corpore fortes,
Qui Chriſtum populi ferre per ora uolunt.
Cur tamen ingrediens tumidi per marmora ponti,
Arborea infeſtas mole repellis aquas?
Per mare quod calco peruerſum intellige mundum,

Ille

Ille animis præbet sæua pericla pijs.
Arbore nil aliud nisi sanctum intellige uerbum,
Rebus in aduersis quod pia corda regit.
Hoc etenim instructi ruimus per saxa, per ignes,
Qui Christi meritum grande docemus opus.
Dic tamen hoc etiam, quid pendens mantica tergo,
Quid sibi cum liquido pisce placenta uelit?
Certa pijs nunquàm desunt alimenta ministris,
Quiq; Deo fidunt, seruat alitq; Deus.
Porrò quis insignis cana procul ille senecta,
Præuius accensa qui face monstrat iter?
Fax præmissa refert uenturi oracula Christi,
Significat uates qui cecinêre senex.
Huc ades ô hospes, tuq; ô puer optime Christe,
Mecum habita, tecum uiuere, uera salus,

Iohannes Stigelius.

ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΠΟΙΜΕΝΙΚΟΙ AD PASTOREM THEO= dorienſem.

QVi fers Christum per magnum mare,
Et uis cum fructu prædicare,
Non currito nisi uocatus,
Et Christianè ordinatus.
Pasce tibi commissum gregem,
Ante gratiam acue legem.

Prome noua & uetera,
Vrge fidem & opera.
Sed rectè ſeca uerbum uitæ,
Serues ordinata ritè.
Piè, ſanè & prudenter,
Verecundè, reuerenter.
Dic uulgo neceſſaria
Et pueris utilia.
Simplex, breuis & honeſtus,
Vultu, geſtu ſis modeſtus.
Nec utaris locis mille,
Aut uerbis aulæ, fori, uillæ.
Nec teipſum laudes ſuperbè,
Nec pungas alios acerbè.
Nec ſis Therſites in regentes,
Aut debaccheris in abſentes.
Non ſcurra leuis, aut moroſus,
Nec hyperbolicè clamoſus.
Nec Sophiſta maledicus,
Nec ſis ſemper contrarius.
Non trilinguis diſputator,
Stultus, ſtultis ſtulta fatur.
Ex Apoſtolis & Prophetis
Res & uerba tutò petis.
Sed interpretationes
Dant ſymbola & ſani Doctores.
Chriſti modò ſpectes honorem,

Nec

Nec uulgi piſceris fauorem.
Mon uereare odia,
Aut hominum iudicia.
Nec cauponer's uerbum Dei,
Turpe lucrum obeſt rei.
In ſtatione tua dura,
Nec cauſas alienas cura.
Nihil credas delatori,
Fallax, uanus rumor chori.
Cuſtodi conſcientiam,
Fidem, famam, prudentiam.
Crux & uerbum ſana docent,
Faſtus, ira, liuor nocent.
Nec zelo quicquam noui tentes,
Fuge fanaticorum ſentes.
Fidelibus te typum præſtes,
Tantum uerbi uirgam geſtes.
Non niſi cogitata ſeras,
Ingratitudinemq; feras.
Non queritor de tua caula,
Nec quærito ſcutum in aula.
Sed mußita iniurias,
Dic ſemper Deo gratias.
Iuſta tua Deo indica.
Nec publicè te uindica.
Cautus tranquillitati ſtude,
Nec doctrinas nouas cude.

Non ſis fax aut tuba litis,
Sed pacificus & mitis.
Spartam nactus, ipſam orna,
Nec factiones unquàm torna.
Ora, lege, meditare,
Et bene monenti pare.
Et reuerere præceptores,
Ferto Collegarum mores.
Sectare pacem, & fac bonum,
Charitas eſt ingens donum.
Quæ facis, fac ſedulò,
Cætera commenda Deo.
Caueto ab hominibus,
Et inſeruito omnibus.
Sic feres Chriſtum decenter,
Et pſalles Deo ſapienter,
Et corona glorioſa
Erit merces copioſa.
Nec offendes Dei clerum
Experto crede, loquor uerum.
τέλος.

Inter Montes RegIs
Paſtor DeI pLebIs.
Iohannes Matheſius
Rochlicenſis.
1554.

Rector

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

GRatias agimus Deo æterno patri Domini nostri Iesu Christi, & filio eius Domino nostro Iesu Christo, custodi Ecclesiæ, quod hactenus clementer hãc Ecclesiam texit, & in hac semestri gubernatione mediocrem tranquillitatem tribuit. Certissimum est enim, non posse in tanta rabie Diabolorum, Ecclesias, & pios cœtus ullos manere incolumes, nisi potenter à Deo protegantur & seruentur. Agnoscamus ergo & celebremus Dei beneficium, & ardentibus uotis eum precemur, ut deinceps nos gubernet & seruet, præsertim cum in conspectu sint uenientis æstatis pericula. Metuenda est siccitas rebus terra nascentibus, & animantium uitæ perniciosa. Bellorum non rumores iam, sed apparatus audiuntur multis in locis. Et prudentes uiros terruerunt tot templa de cœlo tacta inusitato anni tempore, ut metuant futuram persecutionem rectè docentium in Ecclesia. Et tale quiddam nobis minari uidetur recens congressus legatorum in Gallia, missorũ à præcipuis in Europa Monarchis, Pontifice, Imperatore, Rege Romano, Rege Anglico, Rege Gallico, Republica Veneta, Imperatore Turcico, quorum si fuit consensus aliquis, certè uerisimile est eos conspirasse de restituenda Pontificia potentia, & delendis ijs, qui hactenus aduersati sunt pontificum conatui.

Omnino

Omnino igitur uidetur iam Christus iterum in hortum deductus, angi metu superuenturæ crucis, & sicut in ardentißimo suo agone, nihil iuuabatur à suis discipulis, quorum illi, qui proximi erant, dormitabant, alij res alias agebant: Ita nunc destituitur ministerium defensoribus, & plærosq; inuasit ueternus tàm profundus, ut perinde ac si res sint ubiq; tranquillißimæ, suis cupiditatibus aut uoluptatibus indulgeant, nihil solliciti de periculis Ecclesiæ, & de custodia, & propagatione sinceræ doctrinæ Euangelij. Vos uerò & tot prodigijs & præceptorum pijs hortatibus commonefacti Deum nobiscum, orate, ut in ira sua iustißima etiam misericordiæ suæ recordetur, mitiget pœnas, parcat imbecilli ætati, & sexui, tueatur pios cœtus, in quibus reuerenter docetur & discitur doctrina ab ipso tradita, ne dissipatis scholis, rursus existant priores tenebræ, & infinita barbaries. Clamemus cum propheta Ieremia: Corripe nos Domine, ueruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum nos redigas. Hos gemitus & hæc uota certò statuamus non fore irrita, si accedat etiam cura regendi mores ita, ne iram Dei nouis sceleribus cumulemus. Cum autem dies Calendarum Maij statutis huius Academiæ præfinitus sit, ut eo die nouus Rector cœtui discentium præficiatur, hortamur Scholasticos, ut cras hora sexta in auditorio maximo conueniant ad renunciationem

tionem noui Rectoris, ut ibi pijs uotis excipiant ac prosequantur nouum Magistratum, orantes Deum, ut fortunet ipsius gubernationem, & flectat animos discentium, ut libenter & promptè Magistratui obtemperent. Nam ut oculus uideat, & auris audiat, utrunq; est à domino, inquit Salomon. Ita utrunq; est beneficium Dei, praeesse prudentem & salutarem gubernatorem, & subditos reuerenter obedire legibus, & freni patientes ac disciplinae amantes esse. Pridie Calend. Maij. 1556.

HYPOTYPOSIS IVDICII DIVINI DE TEMPERAMENTO iusticiae & misericordiae, Autore M. Friderico Vueidebrand.

ILla fuit facies primi tristissima lapsus,
Haec fuit in mortem forma ruentis Adae.
Cùm uetitum carpens Paradisi germen in horto,
Esse patri similis uellet honore Deo.
Quicquid erat coelum, quicquid uastissima tellus,
Nil nisi tunc moeror, nil nisi luctus erat.
Tota uicem Domini rerum natura dolebat,
Cum Domini pariter moesta dolore sui.
Ipsa etiam fulsere minus noua sidera coelo,
Nec sua iam tellus munera, ut antè, dabat.

Saepe

Sæpe nouum pecudes miratæ in fronde saporem,
Quis putet? hoc tristes obstupuere malo.
Obstupuere malo tanto sancta agmina cœli,
Turba ministra hominis, turba ministra Dei.
Exulat, & latebras mœsta cum coniuge quærit,
Conscius æternæ perditionis, Adam.
Qualiter incedit socia cum turture turtur,
Aucupis exceptus carcere quando fuit.
Qui lucem fugiunt, & opaca in sede latentes,
Lugubri gemitu patria lustra uocant.
Non secus ille suum contrito pectore lapsum
Cogitat, & metuit uindicis ora Dei,
Vsq; memor patriæ ueteris, memor usq; bonorum,
Quæ possessa priùs, sponte reliquit homo.
Ipse sed ante alios patrio mœrore Creator
Angitur, atq; hominem penè creasse piget.
Dum sanctam effigiem, bona cui communia secum
Fecerat, usq; adeò degenerasse uidet.
Iamq; erat, ut moto collapsus cardine mundus,
In priscum rueret, quod fuit antè, chaos.
Iamq; erat, ut Stygij Serpentis nexibus hærens,
Inferni gemeret uincula lapsus Adam.
Ecce statim Synodus consultat regia cœli,
Et longum ambigua mente retractat opus.
Quod nulli nouisse datum est, quod sola reseruant,
Arcanoq; tegunt numina sancta sinu.
Iudicio tentanda fuit discordia causæ,

An reus

An reus absolui debeat, ánne mori.
O miseranda dies, ô lamentabile tempus,
Res ubi iudicio concilianda fuit.
Vt sublime locant augusta in sede tribunal,
Vt cœleste parant agmina sancta forum:
Non illis litui, nec quæ modò gaudia cœlo
Angelicis numeris insonuere, sonant.
Sed socijs lacrymis sortem miserantur amici,
Turbaq; sic nollent esse ministra Dei.
Stant tristes sellæ, stat tristibus ara tapetis,
Iudicij summam totius illa refert.
Qua censenda iacent lethali saucia morsu,
Præsentem miseris poma minata necem.
Ipse sed in trino uenerandus numine Iudex
Iuridici residet solus in arce throni.
Qui patria meditans proprios in imagine uultus,
Atria dum mentis dispicit ampla suæ:
Protinus ad dextram Nati resplendet imago,
Æqua Patri facie, uiribus æqua Patri.
Quos sacer unanimi coniungit flatus amore,
Qui motu uegetat cuncta creata suo.

SIc ubi plena suo stat Iudicis aula paratu,
Iratoq; tremunt omnia mœsta Deo:
Quatuor insignes diuinæ mentis Alumnæ,
Virtutes alias, quas amat ante Deus,
Protinus accedunt patrij prætoria Regis,

Eloquio

Eloquio quarum causa regatur Adæ.
Prima stat, æterni custos acerrima Iuris,
IVSTICIÆ à iusto munere nomen habens.
Omnia quæ trutinans æqua mortalia lance,
Quæ facit, hæc stricto iure seuera facit.
Quæ bona pro meritis tribuens, pro crimine pœnas,
Præmia cuiq; suo digna labore refert.
Non procul à læua uicina stat altera uirtus,
Iusticiam socia parte secuta soror,
Nescia quæ falsi, quæ non nisi conscia ueri,
Candorem sanctæ simplicitatis amat.
Consona quæ rebus, quæ consentanea uerbis
Exigit, & fraudes intemerata fugit:
Hæ socio tractant communem fœdere causam,
Vt reus æternæ mortis agatur homo.
Mœsta quibus facies, & tristi tincta rubore
Pallia fundendi sanguinis omen habent.
Astitit has contra lacrymans MISERATIO uir-
Quæ lenit pœnas, cum pia causa sinit. (tus,
Vtq; Dei seruetur opus sanabile, parcit,
Fulgeat ut bonitas conspicienda Dei.
Cui comes incedens æternæ PACIS Alumna,
Concordi gemitu, quod petit illa, petit.
Quæ tranquilla ferens cœlestis dona quietis,
Omnia pacifico numine tuta facit.
Sic ubi constiterant aduersis sedibus ambæ
Partes, pro causæ quæq; locata statu:

Angelicæ

Angelicæ dant signa tubæ, mœstoq; fragore
Classica iudicij sanguinolenta sonant.
Mox peccatores uinctos trahit ante tribunal
Carnificis functus partibus ipse Sathan.
Non qualem placida se fronte ostenderat antè,
Cùm blanda specie uirgo petenda fuit.
Sed fera terribili distendens guttura rictu,
Tartareum tetro sulphur ab ore uomit.
Faucibus ac totum si iam iam absorbeat orbem,
Et rabidis fractum dentibus inde terat.
Tàm ferus humanum cupido sitit ore cruorem,
Tàm uelit ex uno cuncta perire die.
Solus is in luctu Sardoo iubila risu
Tollit, & in miseros plaudit ouatq; reos.
Dummodo diuino sic aduersatus honori,
Exitij comites possit habere sui.
Hæc spolia ampla refert humana ex clade Tyrannus,
Has scelerum causas inuidus hostis habet.
Non aliter, quàm si procera mole Gigantem
Videris infantum præterijsse gregem.
Solis ubi ad radios in sicca ludat arena,
Innocuos agitans turba pusilla iocos.
Atq; ille in miseros crudelibus irruat armis,
Immerita gaudens tingere cæde manus,
Conterat ut pedibus, saxisq; impingat inermes,
Et nece natorum patria corda necet.
Cui non utilitas, sed tantùm sæua uoluptas,

Iniustis usum uiribus esse, fuit.
Sic furit in nostrum genus implacabilis hostis,
Sic illi leuis est nostra ruina iocus.
TVnc prior instituit capitali exordia causæ,
Quæ sacra Iusticiæ munera uirgo facit.
Iratisq; tremens oculis, uultuq; seuero
Hos accusatrix intonat ore sonos.
IVSTE pater, qui iusticiam iustißimus urges,
Nec nisi quod iustum est iustior ipse facis.
Exere iusticiam, nunc exere iudicis iram,
Iusticiam uindex exere, iuste Deus.
Qui peccauit homo, peccatum sanguine soluet,
Qui mortem meruit, morte peribit homo.
Iusta loquar, tu iusta tuæ modo uota ministræ,
Si quicquam iusta suscipis aure, cape.
Non ignota Deo, præsens accedo tribunal,
Et semel ex isto diximus antè loco.
Cum simili fastu, tumidoq; inflatus honore,
Cœlorum peteret regia sceptra Satan.
Qui pœnam meritus, pœnam pro crimine soluit,
Exul in æterno qui luit igne scelus.
Hei mihi, si iusti damnatus numinis ira,
Hoc impunè suum non tulit ille nefas,
Agmina Spirituum qui formosißimus inter
Angelus, æternæ gloria lucis, erat:
Quid patietur homo? qua culpam sorte piabit?
Aspice, mancipium Dæmonis astat Adam.

Ille est,

Ille est, qui proprijs confisus uiribus, ipsum
Rectorem excussit, quem tulit antè, Deum.
Hic tua deseruit, Satanæq; est iussa secutus,
Æquali certans conditione Dijs.
Ille suo uobis cœlestia gaudia luctu
Turbat, & hoc nobis triste faceßit opus.
Ille suo totum corrupit crimine mundum,
Hic ille est, cum quo cuncta ruente ruunt.
Huc huc rorate, & nimbos emittite nubes.
Huc maria effusis cuncta uenite uadis.
Surgite nunc fluuij, ripas excedite fontes,
Et scelus hoc tantum fluctibus eluite.
Sed nequeunt. Tàm lapsus atrox, tàm culpa cruenta (est,
Hei mihi, tàm tetri conscia culpa mali,
Vt si tota illam spaciosi machina mundi
Baiulet, immenso pondere uicta ruat.
Exere iusticiam, nunc exere iudicis iram,
Iusticiam uindex exere, iuste Deus.
Hoc poscunt leges, & legibus addita pœna,
Hæc est Iusticiæ regula stricta tuæ.
Cuius ad aspectum retrò collapsa feruntur
Omnia, quæ sub se maximus orbis habet.
Quid moror? Ite rei (sat diximus) ite, perite,
Vltima, qua cœlum cernitis, hora fugit.
Dixerat, & ualido curuatum pollice lignum
Monstrat, & intensum frangere sæua parat.
Ter baculus crepuit, ter uirga inflexa gemebat,

Sed tamen illa Deo ſalua uolente manet.
Mox uicina parat ſociæ ſuffragia cauſæ,
Quæ uerum à uero numine nomen habet.
Immotoq; gradu contemplans uſq; tribunal,
Talia conſtanti ſæpius ore refert:
VERE DEVS, qui uera facis, quæcunq; loqua=
Quem nunquàm dicti pœnituiſſe poteſt. (ris,
Cùm prolata ſemel ſapienti è pectore uerba
Non uana ſpecie ſignificaris Adæ.
Quòd, quando uetita ueſcatur ab arbore pomis,
Lapſus in æternum ſit periturus homo:
Ritè tuum Iudex urge immutabile uerbum,
Poma comedit Adam, morte necetur Adam.
Quòd ſi dicta ſemel reuocas, ſi ambagibus uſus
Decreti facies irrita ſenſa tui:
Deſinet, ex uero quod iactas munere nomen,
Deſinet officij gloria uera mei.
Quo te ueracem mentitis ſegrego Diuis,
Quo uirtutis habes ſymbola uera meæ.
Ite rei, ſtygijs æterna incendia flammis
Plangite, ſic ueſtrum morte piate ſcelus.
Quos ego. Sed Domino damnetur iudice cauſa,
Arbitrium cauſæ quem penes omne fuit.
Dixit, & oſtendit directam congrua normam,
Quæ ſolido conſtans ex Adamante riget.
Cui neq; decidi quicquam, nihil inſuper addi
Fata ſinunt, ſimilis quæ manet uſq; ſui.

Audijt

AVdijt ut ſummo procedere iure ſorores,
Quæ ſtetit ex hominis parte miſerta ſoror:
Ore uerecundo Regis præfata fauorem,
Ante Dei faciem eſt ſupplice lapſa genu.
Ter gemuit, ter mœſta prius ſuſpiria traxit,
Quàm tulit hos blandos lingua diſerta ſonos.
MITE DEVS numen, quo pœnas numine lenis,
Qui patrio miſeris parcis amore Pater.
Non indigna quidem fateor dixiſſe ſorores,
Virtutis magna eſt laus utriusq; tibi.
Ah quid Vera negem? quid enim Iuſtiſſima culpem?
Iudice proueniunt non niſi iuſta Deo.
At memor interea noſtri quoq; nominis, illud
Iudicij partem noueris eſſe tui.
Hei mihi, ſic ne ruat miſeri pars optima mundi?
Siccine damnatus mox moriatur homo?
Non moriatur homo, propter quem cuncta creaſti,
Quicquid habet tellus, ſidera quicquid habent.
Non moriatur homo, tibi qui conformis imago
Prodijt, ad cœli gaudia factus homo.
Nouimus & qui te conatus pellere cœlo,
Ambijt imperij ſceptra ſuperba tui,
Non ego blaſphemi turpem miſerata ruinam,
Fundebam querulas tunc odioſa preces.
Tunc ubi Spirituum iunctis exercitus armis
Præcipitem cœli iecit ab arce reum.
Quos triſti gemitu circumuolitare tribunal,

Iamq; ſui fratris fata dolere uides.
Et meritò, quoniam non hic blaſphemus in ipſum
Ore creatorem, quod fuit ille, fuit.
Simplicitas noxa eſt, dedit hanc incuria culpam,
Et nimiam nocuit ſic habuiſſe fidem.
Callidus anguis erat, ſed fraudis neſcia uirgo,
Nec ſatis uxoris cautus amator homo.
Serpenti mulier, mulieri paret Adamus,
Sic decepta ſimul decipit illa uirum.
Quòd ſi iuſticiæ damnabitur ordine lapſus,
Iuſticiæ fiet non tamen inde ſatis.
Viuorum Deus es. Solus gaudebit inani
Morte ruentis Adæ mortuus ipſe Satan.
Aſpice, quàm miſeros tractet crudeliter hoſtis,
Aſpice, quàm nectat uincula ſæua ſcelus.
Annue blande pater, uel ob unam hanc annue cau-
Iam ſat in humanum ſæuijt ille genus. (ſam,
Dum loquor, en lacrymis mœſtiſsima diffluit Heua,
Carnificis uultu penè necata ſui.
Vt tremit, ut querulo tundens ſua pectora planctu,
Ægra uerecundo deſpicit ore ſolum.
Vipereos laqueos, dum Dædala uincula cernit,
Capta quibus primùm (proh dolor) illa fuit.
Stat ſimul attonitus, nec uultum tollere coniunx
Audet, & offenſo cernere poma Deo.
Dùm miſer incaſſum fici præcinctus amictu,
Crimina, non ulla fronde tegenda, tegit.

Qui

Qui cuncta amisit, cui sola est uita superstes,
Vt tantis sensum præbeat ægra malis.
Da ueniam mansuete parens, ignoscito lapsis,
Saluificam miseris redde misertus opem.
Eia agè blanda tui nunc splendeat aura fauoris,
Splendeat auxilij gratia blanda tui.
Iusticiam bonitas, iram miseratio uincat,
Sat pœnæ miseris pœnituisse fuit.
Sic tibi uiuat homo, sic sic tibi redditus uni,
Perpetuo tecum tempore uiuat homo.

TAlia dum fiunt & adhuc ambagibus hærens,
Vtraq; sub dubio iudice causa manet.
Quarta stolam niueam ramumq; uirentis oli-
Nominis ostendens symbola uirgo sui. (uæ
Tranquilla prodit facie, frontemq; serenans
Tales pacifico mittit ab ore sonos:
O sociæ nobis uno de Patre sorores,
Mens utinam nobis nunc simul una foret.
Magna uoluntatis diuinæ portio uobis
Competit, & nobis portio magna Dei est.
Iusta Deus mens est, Verax, Bona, Pacis amica,
Hinc sanctum pariter nomen & inde trahit.
Vt tamen interea, quoniam pugnamus utriuq;,
Pars sit uirtutum neutra caduca Dei:
Me duce, nunc aliquis tandem monstrabitur hæres,
Qui causæ sapiens arbiter huius erit.

Qui medium quærens, partem saluabit utranq́;,
Ne uel iusta nimis, uel minus æqua probet.
Consensere omnes, & quem monstrauerat illa,
Mox ueniunt gnatum iudicis ante Dei.
Hic ille æternus Synodi cœlestis Alumnus,
Cui secreta datum est omnia nosse Patris,
Exerit ardentes fraterno pectore ϛοργὰς,
E patris hæc referens nuncia prima sinu.
IVSTVS OB iniustum preciosa morte peribit,
Hoc agite, & causæ fiet utrinq́; satis.
Vt sileant leges, ubi culpam pœna secuta est,
Nec tamen ob culpam sic moriatur homo.
Quàm sors illa fuit redimendæ dura salutis,
Supplicio Iusti quæ redimenda fuit?
Anxia Pax terras, lustrat Miseratio cœlum,
Et iusti toto nomen in orbe rogant.
Sed non inueniunt hominem sine crimine quenquam,
Iam rea posteritas cuncta futura fuit.
Angeliciq́; licet cœtus sine labe maneret
Pars melior, casti turba ministra Dei,
Quæ simul ob culpam tanti mœstißima lapsus
Consultum nobis omnibus esse uelit:
Non tamen hæc illi generis dilectio nostri est,
Vt mortem nostro nomine ferre queat.
Sic tristes redeunt, infectis rebus, utrinq́;,
Et nato referunt talia cuncta Dei.
Supplice mox illi tendentes brachia uoce,

Vltima

Vltima pro mundi uota salute ferunt.
IVSTE DEI FILI, qui solus criminis expers,
Hoc das consilium, fer simul auxilium,
Te penes auxilij modus est, & plena facultas.
Tu quæ ferre cupis, munera ferre potes.
Te Pater exaudit, quem tanto flectis amore,
Vt, quæcunq; petas filius, ille probet.
Annuit hic etiam cœlorum regia proles,
Speratæq; ferens dona salutis, ait:
Ergò ego, qui iustus non quicquam debeo morti,
Spontè tamen moriar, ne moriatur homo.
Ecce Deus moriar, modò nostro sanguine uiuat
Irato Patri conciliatus homo.

HIc Patris unanimi pulsantes uiscera motu,
Oscula Virtutes mutua sæpe dabant.
Vt sibi concordes æquali fœdere cedant,
Parsq; tamen maneat quælibet una Dei.
Patria iusticiam bonitas, pax blanda rigorem
Temperat, & parti est obuia quæq; suæ.
Sic diuina iterum tibi gratia fulsit Adame,
Gratia uenturi seminis illa fuit.
Quod fera conculcans antiqui colla Draconis,
Liberet à mortis teq; tuosq; iugo.
Ergò resignatum postquàm cum lege tribunal,
Saluaq; placato iudice causa stetit:
Communi exultat cœlestis regia plausu,

Iamq; suum rursus gaudet habere decus.
Quæ modo cuncta uicem doluerunt mœsta dolentis,
Iubila lætanti nunc quoq; læta ferunt.
Nec mora, præcipitem cœlo, uelut antè, Draconem
Spirituum Michaël agmine cinctus, agit.
Vna quibus uox est, quibus est uox omnibus una,
Viuit homo, ualeant Tartara, uiuit homo.

LAus tibi Christe Deus, qui nostri sponte miser=
Soluisti irato debita λύτρα patri: (tus
Tunc ubi iusticiæ, strictiq; examine fati
Nulla dari potuit, te nisi dante, salus.
Vnde patet miseris reserati ianua cœli,
Vnde Patri gratis turba recepta sumus.
Tu quoq; pro nobis irato uota parenti
Confer, & à nostra parte misertus ades,
Quando resurgentes olim post funera cuncti
Iudicium sontes stabimus ante Dei.
Tunc etiam patriam miseratio temperet iram,
Totaq; sit merito pœna soluta tuo.
In cruce Christe tua quoniam chirographa pendent,
Hac expecto fide gaudia certa poli.
Cuncta licet pereant, ruat alto uertice cœlum,
Vita tamen nobis, te mediante, manet.

Scripta

SCRIPTA PVBLICE PROPOSITA IN ACADEMIA VVITEBERGENSI, à Calendis Maij Anni 1556. uſq; ad diem Lucæ, per æſtiuum ſemeſtre, quo Rector fuit clariſsimus ac doctiſsimus Vir IACOBVS MILICHIVS Artis Medicæ Doctor.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

Tota rerum natura, ut Paulus inquit, gemit cum Eccleſia, quaſi ſentiens iram Dei aduerſus noſtra peccata. Cœlum eſt ferreum, nec rigat terram. Terra ſqualet, nec alere ſemina poteſt, Segetes ſiti moriuntur. ¶ Cogitemus autem, quanta ſit calamitas fames communis, qualis fuit, ut non dicamus de ueteribus exemplis, recens in Italia Anno 1529. cum multa millia infantum, puerorum, ſenum fame mortui ſunt. ¶ Quare conuertamur ad Deum, & ardentibus uotis petamus, ut Deus in ira ſua iuſtiſsima recordetur miſericordiæ, & pœnas leniat, ne funditus pereant Eccleſiæ. ¶ Creſcunt ubiq; furores, in Belgico & in Anglia multi innocentes crudeliter inter-

Paul

interficiuntur propter ueram inuocationem Dei, & irritatur ira Dei, idolis, cædibus & libidinibus. Hæc tristia spectacula intuentes, expauescamus, & ad filium Dei confugiamus. Quanquàm autem pijs, qui in prima ætate, quæ nondum polluta est atrocibus sceleribus, & habet initia fidei, gratulanda est migratio, cum ex hac uita placidè euocantur, tamen quia Deus uult esse aliquam ueram Ecclesiam, spacia uitæ longiora, & res uitæ necessarias à Deo petamus. Hæc omnia in funerum ceremonijs cogitemus. Cumq; heri extincta sit puella, Vrsula Crollin nata ex honestis parentibus, & ad ueram Dei inuocationem instituta, hortamur, ut ad funeris Ceremonias hora duodecima ante ædes Francisci Dhen conueniatis, ibi singuli & Ecclesiam & sese Deo ueris gemitibus & precibus commendent. Die 6. Maij. Anno 1556.

LIII. CAPVT ESAIAE, VERSIBVS REDDITVM A FRANCISCO Raphaele Poeta Laureato.

ECquis erit, nostris certam sermonibus unquàm
Qui putet esse fidem? cuius nam conscia tanget
Pectora diuinæ miranda potentia dextræ?
Surget ut arenti turgescens uirgula campo,
Et ueluti radix sitientibus incipit agris

E rimis

E rimis terræ pulchrum diffundere florem,
Quæ latices haustura, diu stetit arida, gratos.
Non illi species, uenerandaq; gratia formæ,
Corpore nil toto, postquàm conspeximus illum,
Quod placuisset, erat: Facies tristißima, nulli
Vnquam uisa uiro, nulli tàm corporis atra
Illuuies. Quoties pallentia sustulit ora
Vilis habebatur, populoq; abiectior omni.
Vsq; adeò noua forma uiri deterruit omnes,
Vt neq; tam fœdum nostri sufferre ualerent
Aspectum uultus, seseq; auertere mallent,
Quàm deformatam spretamq; uidere figuram.
Hinc est, cur illum libuit contemnere nobis.
Sustulit hei nostros languores, quæq; manebant
Vulnera pro nostris delictis, pertulit ultrò.
At nos ceu proprio pro crimine dira ferentem
Aq; Deo abiectum cæci contempsimus ipsum.
Sed quod nos facimus, quod nos offendimus, ipse
Soluit, & hæc illi pepererunt uulnera mortem,
Ille subit pœnas, ut læta pace fruamur,
Nostraq; uulneribus sanentur uulnera fœdis.
Non aliter, quàm si pastorem totus aberrans
Grex quærat, per aquas, perq; antra sonantia syluis,
Nec tamen inueniat, quem uult: errauimus omnes,
Quisq; secutus iter quod credulus ipse probabat.
Sed Deus hunc nostri suppreßit pondere morbi,
Pondere quod fuerat, nequaquàm uiribus aptum

Humanis

Humanis. Deus huc totam concurrere molem
Peccati fecit, quæ ingentia pectora preßit.
Non tamen in tanto discrimine, reddidit ullos
Anxius ore sonos, mactandus qualiter agnus
Obmutescit, & irarum nil concipit intra
Pectora: Sed tacito retinet spem corde metumq;.
Atq; ut nullius dat conscia signa doloris
Vellere diues quis, quam priuant munere lanæ.
Nunc trucis ereptus tandem de faucibus Orci,
Redditus atq; patri, pœnas euasit, & omnes
Quas tulit ærumnas iam uictor despicit, Ecquis
Infinita noui narrabit secula regni?
Quandoquidem abscissus terra, Deus imperat astris,
Et uidet inferior quo motu machina fertur.
Propter iniqua meæ percussum crimina gentis,
Hoc tantum perferre mali sum passus, ut ipso
Sub terra iaceat uelut impia turba sepultus,
Vtq; solent Tragica subuerti morte Tyranni.
Nil equidem fecit, quod dignum morte putetur,
Nullus in ore dolus: Sed mens ut conscia recti,
Sic sine labe fuit, nulloq; infecta ueneno
Corpora, perpetuam geßit sine crimine uitam.
Paruit at Patri, statuit diuina uoluntas
In miserum totas irarum effundere habenas.
Qui quia sponte sua, caput obiectare periclis
Non dubitauit, & irarum se fluctibus offert,
Vt pro peccato sit uictima grata: Videbit

Posteritate

Posteritate domum longa florere, per illum
Perficiet Dominus fœliciter omnia, Quicquid
Promisit, manibus tribuet Pater omnia largis.
Ecce meus multos, qui uero pectore credent
Efficiet iustos Seruus, quia iustus & ipse est.
Ergo participem regni, super astra locabo,
Et faciam referat prædam de fortibus amplam,
Quandoquidem sese mactandum præbuit ultrò,
Inter & iniustos insonsq; uolensq; relatus
Peccati molem, quam nemo ferre ualebat
Sustulit, ac moriens pro transgressore rogauit.

DE SIMONE CYRENAEO GESTANTE CRVCEM CHRISTI, & de oppido Cyrene, quæ significat Ecclesiam, Carmen scriptum à Zacharia Prætorio Mansfeldensi.

IAm figenda cruci Christus sua membra trahebat
Debilis, atq; insons uerbera passus erat.
Ex alia pugno Iudæus apostata parte,
Ex alia miles percutiebat eum.
Spinea temporibus crudeliter acta corona est,
Alternis uicibus sæua flagella tulit.
Nec sat erat, culpa sic castigare uacantem,

Vltima

Vltima decrerant fata parare necis.
Obsequitur iussis Christus crudelibus ultrò,
Atq; crucem fessus baiulat ipse suam.
Et quamuis ita lassus erat uibice cruenta,
Vix ut iam traheret debile carnis onus.
Nam fluit ante cutem tabo perfusus honestam,
Lapsabat riuo sanguinis ipse sui.
Attamen impositum portat sine murmure truncum,
Cui mox immoriens excruciandus erat.
Nec tamen afflicto uirtus in corpore durat
Pristina, sed spacio deficit ipsa suo.
Ferre recusabant tanti uim ponderis artus,
Brachia natiua destituuntur ope.
Nec iam fulta manent æquali robore membra,
Nec possunt humeri, quod potuere prius:
Sæpe recumbit humi prono, dum corpore molem
Gestat, & illum omni parte fatigat onus.
Gnate Dei, quantum nobis patientia præstat
Hæc tua, pro nostra cuncta salute facis.
Saxa trahant gemitum, gemitum si fata dedissent,
Accusent homines, si data uerba forent.
Mitte sceleste uirum miles, conuitia linguæ
Rumpe tuæ, nescis quæ tibi fata pares.
Pone truces animos ferrumq;, haud itur in hostem,
Tractandus tali non erat iste modo.
Est Deus innocuus, totiq; salutifer orbi
Venit, & haud meritus crimine fata luit.

Sera

Sera tamen crudas tangit miseratio mentes,
Exhaustum quando uiribus esse uident.
Fortè senex aderat Simon cui patria tellus
Cyrene, Pharijs urbs benè nota plagis.
Ducitur is fessi ut subeat uestigia Christi,
Et comitans illum robora dura gerat.
Nec mora, iussa facit, quamuis non sponte laborem
Suscipit, & uulgi scommata multa timet.
Vincit amor Christi, uincit miseratio sortis
Humanæ, cuius fata timenda putat.
Baiulat ergo crucem pronus, dum uenit eundo
Golgatha, supplicijs quem statuere locum.
Tota crucem Christi sic fert Ecclesia, nam nos
Cum Christo passos gloria certa manet.
Nos quoq; censeri patientis imagine Christi,
Et simili fato plurima ferre decet.
Cur capiti fieri conformia membra negarent?
Cur sortem nollet miles obire ducis?
Sed cum magna cohors, cum tanta frequentia plebis
Compleret totas, conflua turba, uias:
Cur Cyrenæum manibus Simona prehendunt,
Baiulet ut rigidæ pondera uasta crucis?
Cur non hoc aliquis facit ex Oriente profectus,
Hesperiúmue secans Italiota fretum?
Nunquid inest omen uel significatio facto,
Aut hæc fortuitò sic cecidisse putas?
Non ita, sed dulcis latet his in rebus imago,

Quæ ſanas mentes erudijſſe poteſt.
Quid quæris? fontis Cyrene denotat urbem,
Hebræo nanq; eſt dictio facta ſono.
Ipſa uiris opibusq; potens iacet Africa propter
Æquora, & in Pharium pertinet usq; ſolum.
Non procul inde tumet ſinuoſis Syrtibus æquor,
Pontigradas ſolitis præcipitare rates.
Quid notat urbs fontis? regnum inſuperabile Chriſti,
Æternumq; refert agmina faſſa Deum.
1 Fons diuina notat ſacræ præconia uocis,
Quæ fluit in regno maxime Chriſte tuo.
Nam ſonat æternum tua uox dulciſsima nobis,
Irrigat atq; animos more fluentis aquæ.
2 Fons quoq; baptiſmi uitalia flumina ſignat,
Quæ nos emundant uera lauacra reos.
His renouatur homo, natura filius iræ,
Cum noua uiuificis membra lauantur aquis.
Hoc adeò peccata hominum ſunt merſa profundo,
Hæc noſtras ſordes turpis abyſſus habet.
3 Dehinc & ſaluificum Chriſti de ſanguine rorem
Fons notat, immundas cluit ille notas.
Ecce crucis ualido pendens à ſtipite Chriſtus,
Perfuſus roſeo membra cruore gemit.
Antè quoq; expreſsit guttas ſudore cruentas,
Cum luctans triſti preſſus agone fuit.
Has tibi ſuſtinuit reſoluto corpore guttas,
Illo tu lotus ſanguine uiuis homo.

Abripit

Abripit hic sordes cruor, ut cum feruidus alto
Æstus in Oceano proxima quæq; rapit.
Nam si nostra uelut coccus peccata rubebunt,
Arctoa fient candidiora niue.
4 Deniq; Fons numen sacri designat amoris,
Læticiam gnati læticiamq; patris.
Spiritus hic dictus sacris à uatibus olim
Fons uiuus, uitæ munera certa tenet.
Atq; animos renouat, quibus est fiducia Christi,
Vt sanctos motus cordis in arce gerant.
Denuo sic igitur perfusus ab æthere, sacro
Flamine, ceu riuo purificatur homo.
HVIC urbi fontis, cui munera tanta superne
Sunt data, se iungant associentq; pij.
Et ciuem cœtu se profiteatur in illo
Quilibet, unde salus non aliunde uenit.
Tales uos estis stirps ô Mansfeldica, quorum
Insigne est titulis & pietate genus.
Vestra etiam maior uirtus ætate relucet,
Bruno atq; Ernesto iuncte Philippe tuo.
Auditis sacra nanq; Dei & cognoscitis ipsi
Dogmata, quæ disci præcipit ipse Deus.
Pergite, uos moueat uestras habitata per oras
Cyrene, titulis addita Bruno tuis.
Cyrene, si uera putas, BORNSTADIA dicta est,
Sit modò Teutonico dictio uersa sono.
Non hoc fortuitum est, mihi credite, nomine tali

Quod iacet in uestris arx celebrata iugis.
Illustris uiguit nempe his Ecclesia terris,
Et nunc illustris numine Christe tuo est.
Hic locus est, quo uera Dei celebratio cepit.
Doctorem primum nam Deus inde dedit.
Nunc quoq; Sarcerium, Reuberum, Menceliumq;
Luciferum, Rhodium & te Theobalde fouet.
His alios adde Spangbergum, te quoq; Cœli,
Seidelium, Crausum & te Leonharde simu.
Innumerosq; alios fœlix Mansfeldia nutrit,
Doctrina magnos & pietate uiros.
CHRISTE Dei fili, summi patris unica proles,
Indignæ fixus membra sacrata cruci.
O ades ærumnas nobis tolerantibus, atq;
Sustenta cœtum fortiter ipse tuum.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

EXemplumq; Dei quisque est in imagine parua. Vult Deus ordinem in natura conditum de opifice testimonium esse, uult se agnosci ab hominibus, ut communicare sese nobis possit. Sed maximè illustria testimonia de Deo sunt in ipso homine, lucent noticiæ legum in mentibus, & has dolor conscientiæ uindex comitatur, ut sciamus & esse Deum, & qualis sit, & quod sit Iudex. Sunt & σοφγαὶ

dulcissimæ

dulcißimæ insitæ ab ipso, quibus ducimur ad conser=uationem nostri, & nostrorum, & ad consociatio=nem, quæ sunt commonefactiones de amore in Deo erga filium, & erga nos. Hæc opera Dei in nobis agnoscamus, ut monstrent conditorem, & singuli de nostris parentibus & nostra ingratitudine cogi=temus. Quantus est labor nutricationis? Quanti dolores matrum, cum ægrotant pueri? Inde storgen & amorem in materno pectore æstimato, teq; inter=roges, an uicißim amore & officijs compenses amo=rem in parentibus & in Deo. Hic cum necesse sit fa=teri, nos non reddere parem amorem, doleamus tantam in nobis duriciem esse. Sed tamen improbe=mus illam insulsam sapientiam, quæ iubet ex homi=num pectoribus tolli pios adfectus, ac potius prece=mur filium Dei, ut nos sua luce gubernet, & Spiritu Sancto accendat in pectoribus nostris adfectus, quos adprobat lex diuina, sicut scriptum est: Dabo legem meam in corda eorum. Adficiamur dolore propter publicas calamitates, & mitigari eas petamus, dolea=mus etiam in luctu honestorum hominum, & prece=mur Deum, ut pias familias seruet. Talem esse fa=miliam uiri nobilis, iusticia, scientia rei militaris, & fortitudine præstantis, Vuolffgangi Dyffteteri Ca=pitanei, uidemus. Quia ipse & honestißima matro=na, eius coniunx, & filia, rectè inuocant Deum, castè uiuunt, & erga Ecclesiam, Scholasticos, &

pauperes sunt officiosi. Et ipse in gubernatione iustus & moderatus est. Ac nunc quoq; quanquàm in magno mœrore sunt, tamen se hac consolatione diuinitus tradita sustentant, quæ dicit: Non est uoluntas Patris, ut pereat unus de paruulis istis. Item, Talium est regnum cœlorum. Sperant in Ecclesia cœlesti rursus se carissimum filiolum complexuros esse. Hortamur autem Scholasticos, ut hodie hora duodecima ad funeris ceremonias ante Arcem modestè & piè conueniant, & ibi singuli Ecclesiam & sese Deo ueris gemitibus & precibus commendent. Die 7. Maij, Anno 1556.

DE EXILIO CHRISTI IN ÆGYPTVM MATTH. II.

Quãdò Palæstina Christus de uirgine natus
Infans Niliacam iussus adiret humum,
Per loca sæuorum proficisci plena latronum
Octidui longum cogitur exul iter.
Tutus ab insidijs grassantis nempe tyranni
In minus hostili posset ut esse loco,
Casta recens natum genitrix comitante marito
Per medios hostes, diraq; castra uehit.
Ne tamen exulibus posset uis ulla nocere,
Texit eos patria pro bonitate Deus.

Angelicos

Angelicos addens comites in itimere cœtus,
Cum puero quibus est cinctus uterq; parens.
Sic fuit in uarijs Ecclesia sancta periclis,
Donec & hæc mundi machina stabit, erit.
Vt tamen infantis texit cunabula Christi
Ipse Dei gnatus duxq; comesq; uiæ:
Sic teget usq; suos per tot discrimina cœtus,
Dogmata quos uoluit pura sonare Deus.
Exul in hoc mundo sed cur tot ubiq; labores
Ærumnasq; tulit filius ipse Dei?
Duceret ut patriæ nos ad cœlestis honorem,
Ad cœli faciens regna patere uiam.
Vnde genus nostrum Satanæ fraus dira fugauit,
Exilijs actos à patrio orbe procul.
Donec in hac igitur lacrymarum ualle uagamur,
Subdita sint uni pectora nostra Deo.
Restat enim longè melioris functio uitæ,
Gaudia quæ patriæ plena prioris habet.

Iohannes Langerus
Coburgensis.

ELEGIA DE STAPHYLO.

Ἀ σαφυλὴ σαφὲς ἔσται, ἡ ῥόδον ἄυριον ὀλεῖται.
Et rosa mane uiget, marcida nocte cadet.
Vidi ego ceu lauri germen florere malignum,

Præteriens paruo tempore quæro, fuit.
Sic etsi celebri florere uideris in aula
O Staphyle, & Cynici dogmata falsa seris,
Diraq; nunc sanctis Christi mimitaris alumnis,
Et furijs imples corda aliena tuis:
Inde tamen uictus diuina uoce iacebis,
Crudeles obitus impius omnis habet.
Ignea marcentem te numinis obruet ira,
Vt perit à Solis uicta calore rosa.
An non à magno qui nomen habebat Iulo
Floruit, & læsit uiq;, dolisq; pios?
Floruit, & causa tandem deuictus & armis
Dum iacet, & sparsus uulnere sanguis abit,
Vicisti Galilæe refert, simul iuit ad Orcum
Vmbra gemens, pœnas & sine fine luit.
Ille domum bello rediturus funera uouit,
Sed perit, ex bello nec redit ille domum.
Qui dicunt aliter, ueri quàm conscia mens est,
Accersunt furias in sua fata graues.
Sic crepuit ligno dum rumpitur ilia Iudas,
Pœna uenit grauior, quo mage sera uenit.
Aspice mugitu Latomum sub morte fatentem,
Se quoq; iustorum sanguinis esse reum.
Tu quoq; qui flores, fato marcebis acerbo,
Successum impietas nescit habere diu.
Sed nos Christe doce uiresq; uocantibus adde,
Floreat æterno nomen honore tuum.

Petitio

PETITIO ELEEMOSYNÆ.

APud Haggæum inquit Deus, se daturum esse fruges copiosius, si instaurationem templi populus adiuuet. Id cogitemus & nunc, cum sterilitas timetur, simus officiosi in iuuandis præsertim Nosocomiorum instaurationibus. In uicino oppido Zan in bello templum & pars oppidi conflagrauit. Nunc instaurato templo rursus & Nosocomium ædificatur, quod scitis esse pium & necessarium opus. Hortamur igitur eos, qui conferre Eleemosynam possunt, ut aliquid ad eam ædificationem conferant, simul etiam precemur, ut Deus det messem mediocrem, & salutarem gubernationem Ecclesiæ & Politiæ. Datæ die 10. Maij, Anno 1556.

Philippus Melanthon.

Hagg

IN ENARRATIONEM COMMENTARIORVM Iulij Cæsaris.

MVltæ & magnæ causæ sunt, propter quas Deus omnibus hominibus uult notam esse seriem temporum, & præcipuarum mutationum in genere humano, & ordinem imperiorum,

quia necesse est sciri, quando, & quibus testimonijs Deus patefecerit, quæ sit prima doctrina, quod fuerit mundi initium, quandò uenturum sit ultimum iudicium, quomodò Deus in tantis cõfusionibus humani generis seruet & gubernet Ecclesiam. Præter has necessarias causas sunt & aliæ, propter quas ualdè utile est scire historias. Ibi manifesta testimonia cernuntur prouidentiæ & iudicij diuini, iuxta regulam: Atrocia delicta comitãtur atroces pœnæ in hac uita. Vult enim Deus etiam in politica iusticia & conseruatione humanæ societatis suam præsentiam conspici, uult homines iustis officijs communem oscietatem tueri, nec facere infinitas dissipationes. Est & hoc dignum consideratione, quod Deus mirabiliter seruauit omnium mundi temporum continuam historiam. Libri Prophetici continent tria millia annorum, & quadringentos annos inde usq; à mundi initio ad Cyri regnum. Postea Herodotus, Thucydides, Xenophon narrant res Persicas & Græcas. Deinde Alexandri & successorum & Romanorum historiæ multos Scriptores habuerunt. Hæc series Monarchiarum semper in conspectu sit, & illustria exempla iudicij diuini cogitentur. Sed in his Scholasticis exercitijs proponuntur Historici, non solum rerum causa, sed etiam propter linguas. Nec inter latinos Scriptores quisquam rectius loquitur Iulio Cæsare, qui natus in familia nobilissima, quæ patriæ linguæ puritatem

ritatem retinuerat, etiam optima doctrina excultus fuit. Et delectatum esse propria & non peregrina forma orationis, non solum scripta eius ostendunt, sed etiam hæc diligentia, quòd in tantis occupationibus librum scripsit de analogia & recta orationis forma, in qua inquit, inusitata uerba, tanquàm scopulos fugienda esse. Itaq; propter sermonis elegantiam scripta eius sæpe multumq; legenda sunt. Res etiam magnas continet, & nobis Germanis maximè cognoscendas. Vetustas uno nomine Celtas nuncupauit Galliæ & Teutonum populos, ut Herodotus inquit, Istrum in Celtis oriri, de quo tamen Aristoteles propiora scripsit, Istrum in Hercynijs montibus oriri. Deinde Marij tempore Gallorum & Teutonum discrimen cognitum est. Sed Cæsar Germanorum nomen celebrauit, & eos à Gallis distinxit. Nec tantum eò iocunda est Cæsaris narratio, quòd patriæ limites monstrat, sed multò magis, quòd maiorum nostrorum iusticiam & fortitudinem eximijs laudibus ornat. Etsi uirtus nunc languidior est, tamen bonæ mentes non possunt non delectari & pulchritudine uirtutis, & laude parentum.

Quis nostrum tàm ferus est, qui non lætetur honesta cõmemoratione de parentibus, ex quibus natus est? Quàm honorificum est autem habere nostros maiores & testem & præconem non Homerum, non Pindarũ, sed ducem tantũ, qui & res maximas geßit armatus, & uictor imperiũ orbis terrarum legibus

sapiens

sapientißimè constituit. Legantur ergò etiam res Germaniæ in eius scriptis, propter amorem patriæ & parentum. Aliquos etiam cogitatio de parentum uirtute monere potest, ut magis ament & patriam & uirtutem. Die 10. Maij, Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

ET doctrina de æterno Patre, filio Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto quotidie cogitanda est, & quotidie mens ad ueram inuocationem Dei exuscitanda est. Sed tamen hæc maiore intentione animi facienda sunt in publicis Ecclesiæ congreßibus. Ac nunc præcipuè proponitur doctrina de Spiritu sancto, de qua seriò cogitemus, quid sit Spiritus sanctus, per quem mittatur, ad quæ beneficia mittatur, quibus & quomodo detur, quomodo retineatur, quomodo excutiatur. Intueamur horribilia exempla furorum in magna parte generis humani, cædes, furta, libidines, defensiones idolorum, portenta opinionum, tetra errata consiliorum, & agnoscamus infirmitatem nostram, & fateamur id, quod fatetur Ieremias: Scio Domine, quod non est hominis uia eius, id est, humana sapientia & humanis uiribus non possumus uitam regere, sed opus est auxilio Dei. Contrà Aiax

Ieremias.

apud

apud Sophoclem ait, se uel sine Deo uictorem fore. Et Apryes apud Herodotum inquit, Regnum sibi ne quidem à Deo eripi posse. Ac dedit uterq; horrendas pœnas impiæ arrogantiæ. Leguntur autem & fiunt similia omnibus temporibus. Ruunt homines quâ cæcæ cupiditates trahunt, & quâ Diaboli impellunt. Aduersus hæc tanta mala æternus Pater misertus generis humani, propter deprecatorem filium misit redemptorem, & uoce Euangelij colligit æternam Ecclesiam, & filius luce Euangelij ostendit Patrem, & dato Spiritu sancto, motus accendit in cordibus salutares, reprimit errantes flammas cupiditatum, & depellit Diabolos. Sic enim inquit: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Cum corda in ueris doloribus consolationem sentiunt, Spiritus sanctus testificatur nos in gratia esse, & simul flectit corda, ut à Deo se regi petant, cum uideant homines non satis munitos esse posse ppria uigilantia, & proprijs uiribus & armis, & hoc tantum bonum seuerissimè præcipit filius Dei peti, & inquit, patrem cupidissimè largiri. Quantò magis, inquit, Pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Non igitur simus similes Aiacis, non arrogantium Pelagianorum, qui adeò tument fiducia sui, ut non expetant rectorem Spiritum sanctum, sed cogitemus & infirmitatem nostram, & promissiones diuinas, & mandata de petendo auxilio, &

Apryes

lio, & aßiduis gemitibus & uotis petamus, ut regat nos filius Dei luce Euangelij, & ut Spiritus sanctus in cordibus nostris accendat flammas ueræ inuocationis Dei, & motuum Deo placentium, & flectat corda ad salutaria consilia, & faciat nos uasa misericordiæ, & organa profutura Ecclesiæ. Tales precationes, qui non sæpe repetunt expreßis uerbis, hi nec de tantis rebus cogitant, nec cura tantarum rerum adficiuntur. Quare & lectione & cogitatione sæpe repetatur hæc doctrina, & misceantur uerba precationum, & exuscitentur corda ad ardentiorem petitionem & gratiarum actionem. Vt autem ostendamus significationem gratitudinis erga ministros Euangelij, cras singuli ad Aram afferant usitata munera. In Pentecoste Anni 1556. à prima Pentecoste Anno 3065.

DECANVS COLLEGII THEOLOGICI IOHANNES BVgenhagen Theologiæ Doctor, PastorEcclesiæ Dei in oppido Vuiteberga.

LEgimus in ueteribus monumentis Ecclesiæ Hamburgensis, in ea urbe collocatam esse à Carolo Magno sedem Episcopi, quæ postea

ſtea Bremam translata eſt, & modeſtiſſimè inquit Carolus, ſe non uoluiſſe Saxonicam gentem ſibi, ſed Deo ſeruire. Poſtquàm igitur à Deo uictoria donatus ſit, ſe nihil petere, niſi ut uerum Deum, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ea gens agnoſcat: & miſit Hamburgam uirum doctum, & habentem illuſtria teſtimonia pietatis Angiſum. Is & ibi, & in uicinia ſparſit Euangelij ſemina. Et multa ſigna oſtendunt, tunc fontes doctrinæ Chriſti adhuc fuiſſe puriores, quàm poſtea fuerunt, cum creuit Pontificia Tyrannis, & nati ſunt Monachi ſiue ex ſuperſtitione, ſiue ex Sphinge, id eſt, Sophiſtica. Idem Angiſus poſtea cum pijs & doctis comitibus, Euangelij uoce Danos ad ueri Dei inuocationem flexit. Poſtea ſecuta eſt ætas, quæ plus caliginis habuit, cum Pontificum & Monachorum impoſturæ confirmarunt idola & errores. Sed Dei beneficio in regno Danico, & in patria mea dulciſſima Pomerania, & in urbibus Lubeca, Hamburga & Brunſuiga uoce mei miniſterij doctrinæ puritas reſtituta eſt. Pro quo immenſo beneficio Deo gratias ago, & eum toto pectore oro, ut ſemper in his regionibus omnibus filio ſuo domino noſtro Ieſu Chriſto æternam hæreditatē colligat. Gratulamur autē Inclytæ urbi Hamburgæ hoc ingens bonū, quod & ante tot ſecula inuocauit filium Dei, & nūc habet Euangelij lucem ſine corruptelis. Rectè autem facit Eccleſia

Hamburgen-

Hamburgensis, quod piam coniunctionem cum cæteris Ecclesijs harum regionum tueri studet. Quam ob causam cum huc miserit reuerendum uirum Magistrum Paulum de Eitzen, Superattendentem Ecclesiarum in ea urbe, ut nobiscum & cum aliarum urbium doctis uiris colloquens, ostenderet consensum suum: Proximo die Maij 27. quod faustum & fœlix sit, publicum ei testimonium tribuemus. Ad id, ut conueniant huius Academiæ lectores & auditores, petimus, non solum, ut testes sint nostri iudicij, ut decet, sed etiam ut nobiscum ueris gemitibus & uotis orent filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, caput Ecclesiæ, omnia in omnibus perficiens, ut nos omnes gubernet, & semper protegat harum regionum Ecclesias, & earum hospitia, quia uerissimum est, non humanis consilijs & præsidijs, sed diuinitus seruari Ecclesiam, sicut in Arca Nohæ, in mari rubro, in deserto seruata est. Teneamus autem hanc ueram consolationem, in qua dicit filius Dei: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. ℣ Te fili Dei domine Iesu Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate, custos Ecclesiæ, oramus, ut ℣. nos regas & protegas. ℣ Die 25. Maij Anno 1556.

Decanus

DECANVS COLLEGII DOCTORVM ARTIS MEDICÆ, Melchior Fendius D.

CVncta Deus replens molem se fudit in omnem, Inquit Vidas, de præsentia Dei uniuersali in conseruatione omnium rerum, quas condidit, qui quidem sic res & condidit & cõseruat, ut simul uestigia sua impresserit uniuerso opificio, ut necesse sit fateri, non casu ex Democriti atomis confluxisse mundum, sed à mente æterna architectatrice pulcherrimo ordine distincta esse mundi corpora, formatum hominem, insitas noticias, addita uitæ præsidia, nutrimenta, & remedia. Ita uniuersa natura rerum testatur esse Deum, & terribiliter conuincit & damnat omnes, qui aut negant esse Deum & prouidentiam, aut spreto iudicio Dei, leges uiolant, & cœlo bellum inferunt. Vult igitur aspici naturæ ordinem, uult agnosci uestigia sua, & cerni testimonia de se, sparsa in hoc pulcherrimum mundi theatrum undiq;. Deinde uult præsidia uitæ cognosci, & eligi ad quotidianum usum. Cum igitur certißimum sit, hanc esse uoluntatem Dei, & doctrina Medicorum ostendat naturæ ordinem, & rerum nascentium usum, hanc considerationem & doctrinam cõtemnere nõ solum barbaria est indigna homine, sed etiam aduersus Deum impietas. Grata de Deo

inquit Plato.

fama in artibus sparsa est, inquit Plato." Quare cum artium fontes & usus nostris Scholasticis monstrentur, non dubitamus eos gratis mentibus agnoscere, doctrinas esse Dei dona, testimonia de Deo, & uitæ præsidia, & eas amare et uenerari. Vt igitur hoc iudiciũ & uoluntatem suam declarent de arte Medica, cuius beneficijs quotidie multi utuntur, cõueniant die Iouis proximo ad renunciationem, in qua decernetur gradus Doctorum artis Medicæ, clarißimo uiro eruditione & uirtute præstanti Magistro Francisco Rodeuualt, nato in Inclyta urbe Brunsuiga, cuius industriam, fidem, adsiduitatem, & bonos mores ita probat honestißimus Senatus inclytæ urbis Hamburgæ, ut ei præcipuam ciuium curationem commendarit. Habet igitur Franciscus honorificum testimonium industriæ & uirtutis. Nos etiam eruditionis testimoniũ ei tribuemus. Precamur autem Deum æternũ patrem Domini nostri Iesu Christi, creatorem uniuersæ naturæ, ut & doctrinas conseruet, & regat fidelium Medicorum consilia & dextras. Certißimum est enim, & remedia esse Dei opera, & medendi artem diuinitus monstratam esse, & ita esse fœlicem medicationem, cum Deus adiuuat naturam & Medici manum. Ideò dictum est: Honora Medicum, quia propter necessitatem Deus eum condidit. Non humana diligentia inuenta est ars, sed diuinitus monstrata est, & monstrata est ideò, ut opituletur nostræ neces-

ſtræ neceſſitati. Non eſt igitur inutilis labor, ſed ſæpe depellit ſæuos morbos, etiamſi in hac naturæ imbecillitate multæ ſunt cauſæ mortis. Interea uult tamen Deus nos uti uitæ præſidijs, & adfirmat, ſe ea condidiſſe noſtræ neceſſitatis cauſa, quem precamur, ut multis bonis ingenijs longa uitæ ſpacia concedat, ut ſit Eccleſia cœtus honeſtus ipſum celebrans. Die 25. Maij, Anno 1556.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

NOn dubium eſt Senonas honeſtiſſimam gentem ueteris Germaniæ, tenuiſſe ea loca, quæ nunc nomen habent ueteris Marchiæ. Fuitq; eius gentis tanta iuſticia & integritas, ut Strabo dicat, Senones dici, tanquàm σέμνωνες à σεμνὸς, quod modeſtiam & pudiciciam complectitur, & origo eſt à σέβειν. Eſt autem urbs in ueteri Marchia Sehuſen, quam nos quidem libenter interpretamur Senonum domum. Etſi autem nihil adſeueramus de his Etymologijs: tamen laus eſt magna maiorum noſtrorum, quod exteri homines adeò probarunt eorum integritatem. Atq; utinam noſtri mores ueterum honeſta exempla referrent. Sed eſt hodie ibi Eccleſia benè conſtituta, & ſunt ibi multi honeſti & eruditi uiri, & ciues ſtudijs fauentes. Eius urbis

Strabo

Consul est Ioachimus Quadfasel uir honestus & eruditus, cuius filius ex hac schola in Ecclesiam cœlestem heri euocatus est. Decessit autem in confessione pia & inuocatione filij Dei Domini nostri Iesu Christi, cui & sese & patrem & patriam commendauit. Hortamur igitur, ut ad funeris ceremonias hodie hora duodecima è regione reuerendi uiri domini Doctoris Forsteri conueniatis, & ibi uera precatione suam uitam singuli & Ecclesiam, & has regiones Deo commendent. Videmus uarios morbos uagari, & metuenda sunt bella, fames, & confusiones opinionum. Quare simus ardentiores in precando, sicut filius Dei inquit: Orate, ut possitis effugere uenientia mala. Pridie Calend. Iulij, Anno 1556.

ADIMAGINEM ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, Domini Georgij Principis in Anhalt & Ascania.

Ascaniæ stirpis uirtus est clara triumphis,
Ordine quos numerant secula longa patrũ,
Cæsar in Adriaco cum gessit littore bellum,
Et fregit Venetas Maxmilianus opes:
Dux erat Ascania natus de stirpe Rudolphus,
Fixit & in Veneto multa Trophæa solo.

Nunc

Nunc ad maiorum decora, hæc laus magna Georgi
Accedit uere Principe digna uiro.
Quod sic doctrinam reliquis uirtutibus addis,
Vt uerum celebres pectore & ore Deum.
Et Christi illustres ingentia munera scriptis,
Iustifica supplex quæ capis ipse fide,
Exemploq; Esdræ populum dum iure gubernas,
Doctrinæ spargis semina pura simul.
Summe Deus solus qui das fœlicia regna,
Ascanios fratres, te precor, ipse regas.

IN PRAELECTIONEM ORATIONIS CICERONIS pro Marco Cælio.

HOdie Deo iuuante inchoabo enarrationem orationis, quam Cicero eloquentissimus Orator dixit pro M. Cælio, cuius lectionem studiosis profuturam iudico, non solum ad eloquentiam, sed etiam ad studium uirtutis, ad mores formandos, & uitam rectè instituendam. Vt enim Philosophorum, ita non minus Oratorum scripta ad uirtutis doctrinam pertinent, qui cum scelerum turpitudinem, & uirtutis decus oratione exaggerant, profecto tanquàm fulmina in sceleratos torquent, & bonos ad uirtutis & rerum honestarum amorem accendunt. In hac uerò oratione magna sententia-

arum & locorũ communium uarietas & copia est, quæ cum elegantißimo orationis genere explicentur, non dubium est, quin & consideratio rerum sapientißime cogitatarum uitæ moribusq; profutura sit, & ipsa orationis forma prosit ad rectè dicendi rationem. Nam in eloquentiæ studijs sine exemplo & imitatione nemo fœliciter uersari potest. Hortor autem Studiosos, ut hanc orationem attentè audiant, & dicendi genus imitari studeant.

Antonius Vualterus.

DECANVS COLLEGII IVRECONSVLTORVM IOhannes Schneideuuein Iuris utriusq; Doctor.

ETsi multa signa magnas imperiorum mutationes & tristia bellorum incendia prænunciant, quæ haud dubie politici status turbationem afferent, & legum autoritatem & uim oppriment, aut imminuent saltem, ut studij legum nullus usus aut perexiguus futurus esse uideatur: Tamen nos, qui in Ecclesia uiuimus, & diuinas promißiones reuerenter audimus, & fide amplectimur, certò statuamus, Deum, qui promisit se in genere humano semper collecturum uoce Euangelij Ecclesiam, eamq; ad finem mundi usq; seruaturum esse, sicut inquit Christus:

Christus: Ego uobiscum sum usq; ad consummationem Seculi: etiam politias aliquas defensurum esse, quæ hospitium præbeant Ecclesiæ, & non permissurum, ut honestæ leges, iudicia, disciplina, iura connubiorum, & alia præsidia huius uitæ, funditus deleantur ubiq;. Cum autem illarum rerum possessio retineri non possit sine cognitione scripti Iuris, haud dubiè Deus etiam hæc studia Iuris tuebitur, & locum alicubi dabit tutum & honestum ijs, qui hac doctrina legum instructi sunt, eamq; conferre ad gloriam Dei & utilitatem generis humani decreuerunt. Hac spe colamus & urgeamus studium Iuris, & non dubitemus, hunc nostrum conatum conseruandi res immensa bonitate à Deo donatas, uidelicet, consociationem ciuium, iudicia, disciplinam publicam, æqualitatem in contractibus, et alia uincula humanæ societatis, Deo gratum & nequaquàm irritum fore. Cum autem prosit ad tantarum rerum custodiam adhiberi non quoslibet imperitos, sed diuersatos in scholis, & in frequentia peritorum Iuris, & confirmatos solida eruditione, optimo consilio gradus instituti sunt, in quibus exploratio fieret de doctrina eorum, qui ad gubernationem Reipublicæ accessuri sunt. Vixit autem in hac Academia annos amplius quindecim cum laude integritatis, modestiæ, & in omni officio diligentiæ, uir honestus Iohannes Reinerus Oldenburgensis gener

ſancti & integerrimi uiri Pauli Knod, cuius induſtria, fides, & diligentia Eccleſijs harum regionum diu magno adiumento fuit. Ipſe uerò Paulus & propter ſingularem pietatem & ſanctitatem uitæ reuerendo Doctori Martino Luthero, & cæteris omnibus huius Academiæ profeſſoribus cariſſimus fuit. Huius Pauli gener cum uocatus ſit ad partem gubernationis à piiſſima uidua generoſi & nobiliſſimi Domini Cunonis Comitis Orientalis Friſiæ, iuſſus eſt Collegij noſtri teſtimonium de ſuo profectu in ſtudio Iuris ſecum illuc adferre. Quare cum ſciamus & eruditionem huius Iohannis egregiam, & mores honeſtiſſimos eſſe, de Collegij noſtri ſententia cras, Deo iuuante, conferemus ei publicè inſignia Doctorum in utroq; Iure, ad quam renunciationem publici teſtimonij, ut conueniant omnium profeſſionum Doctores, Magiſtri, & Scholaſtici, reuerenter & amanter petimus, & hoc officio declarent ſuam reuerentiam & amorem erga leges & diſciplinam, quarum rerum maximarum cuſtos eſt hæc profeſſio noſtra. Simul etiam præſtent hanc beneuolentiam optimo uiro, qui Collegij noſtri teſtimonio ornabitur, ut eius honori faueant, qui ita hîc uixit, ut bonorum uirorum ſtudijs & amore dignus ſit. Poſtremo cum tanta pericula impendeant, in his congreſſibus coniungamus uota noſtra, & oremus Deum, ut legum & diſciplinæ cuſtodiam ipſe adiuuet, & Eccleſijs

clesijs & Scholis tranquillitatem concedat, & reprimat Turcicam rabiem, quæ uastitatem politici ordinis, legum, & disciplinæ uniuersæ afferre conatur, & barbarica tyrannide uictas gentes crudeliter premit & affligit. Die 3. Iunij, Anno 1556.

CONCIO LEPORVM AD LEONES, CVIVS MEMINIT Aristoteles tertio Politicorum, Allegorico carmine exposita à Friderico Vueydebrando.

COnuentum brutis indixerat omnibus olim,
Qui tulit Imperij regia sceptra, Leo.
Quòd uarias dederat iam bestia sæpe querelas,
Hæc læsa iniustis uiribus, illa dolis.
Hic ubi cuiq; suæ sententia prodita causæ
Auribus attenti cognita Regis erat,
Surgunt & Lepores, trepido quibus ore locutis
Hoc fuit infœlix concio lata modo:
Fœlices populos, quibus omnibus æqua potestas,
Communisq; pari sorte feratur honor.
Ne premat imbellem, quò quisq; potentior armis
Polleat, & uires legibus ante ferat.
Quos contra irato surgens Leo regius ore,
Reddidit orantum talia uerba choro.

Sana quidem, at lepores sine dentibus esse locutos,
Nec sapuisse ungues Rhetoris huius opus.
Cumq; æquare uelint regali sorte Leones,
Purpuream leporum terga decere togam.
Dixit, & ad nutum mox agmina sæua Leonum
Mandat in imbelles unguibus ire feras.
Quas rapiunt, raptasq; necant, manduntq; necatas,
Exitus incauti Rhetoris ille fuit.

VSq; adeò stolidus labor est, si propria tentes
Inter inæquales dicere iura uiros.
Ipse quibus cedis uirtute & uiribus impar,
Quos tibi nec simili iunxit honore genus.
Scilicet his iustum est, quod libera cuiq; uoluntas
Imperat, alterius nescia ferre iugum.
Hi sibi sunt leges, his ipsa potentia lex est,
Qua sibi pro libito cuncta licere putant.
Hi proprias figunt leges, fixasq; refigunt,
Quoq; placet, flectunt cerea iura modo.
Hinc ea prolata est Antisthenis ore querela,
Cuius Aristoteles talia uerba refert:
Cuncta uelut tentent Leporum sub lege Leones,
Sic etiam magnis iura minora premi.
Is uelut ad flammas accedere suasit ad aulam,
Quæ nunquam pateat legibus æqua bonis.
Aspice Prexaspen taxantem crimina Regis,
Quòd nimis ad Bacchi pocula pronus erat,

Quàm

Quàm crudele data precium pro lege recepit?
Quanti res odij libera lingua fuit?
Ebrius ut natum Cambyses cernit amici,
Vestibulum stantem non procul ante domus:
Huc agè Prexaspes, isto, quem tendimus, arcu,
Vera ne iam dicas uerba, probemus, ait.
Rex nisi cor pueri transfixerit, ebrius esto,
Sim transfiget idem, sobrius, inquit, erit.
Protinus infantem teli transuerberat ictu,
Audit & infœlix aspicit illa Pater.
Ille cadit, medioq; tenens in pectore ferrum,
Lethali sectus uulnere cordis obit.
Quærenti Domino, num cautè torserit arcum,
An procul exierint ebria tela scopum?
Respondet genitor, non hæc mihi Iupiter ipse
Certa magis poterat mittere tela manu.
Scilicet hoc Regum ius est, ea cura Potentes
Maxima, ne iuris cura sit ulla, manet.
Talibus haud tutum est leporinas condere leges,
Quæ digna autoris conditione carent.
Has tamen excutiunt uacua ceruice Leones,
Cumq; suo tandem iura Solone uorant.

HEi mihi, quàm furor hic sæpe exercetur in illos,
Qui sacra cœlesti dogmata uoce sonant?
Quos Deus ipse sui mysteria prodere uerbi
De uera Nati cognitione iubet.

Per

Per quos ipse suam uocali fulmine legem
Prædicat, & quales nos uelit esse, monet.
Nam quia sancta Dei sapientia fabula mundo est,
Quòd non humana cum ratione sapit:
Hos contra elati furibundo pectore Reges
Sancta ministerij tollere iura student.
Sanguine sic toties Ecclesia lota Piorum
Exempla illius mille furoris habet.
Esaias Dominum iam lustra bis octo professus
Serrata sectus falce Manaßis obit.
Sic tandem Phario lapidatus ab Aprye Rege,
Helcia genitus Patre, Propheta perit.
Ipse etiam cunctis maior Baptista Prophetis,
Præsentem missus præco sonare Deum:
Dum uetat Herodi peruersum coniugis usum,
Quòd simul incestus fratris adulter erat,
Cogitur in medio dare carcere colla securi,
Et capite ad choreas pellicis ire comes.
Sic post mille uias, & mille pericula Paulum
Deuorat insontem bellua sæua, Nero.
Scilicet illa pios ingrati gratia mundi,
Communis Christo, quem docuêre manet.
Cuius ad exemplum quoq; nos conformia membra
Hanc decuit socio pondere ferre crucem.
Dum rabidi Imperijs uastant pia templa Leones,
Quos stygius raptat per scelus omne Leo.
Ne tamen hîc leporum similes formidine mundi

Crimina

Crimina Doctores dissimulata tegant,
Tu rege Christe animos, uiresq; docentibus adde,
Te Duce, nulla potest ira nocere pijs.
Arma parent hostes, imponant Pelion Ossæ,
Vox æterna Dei muta latere nequit.
Quam siue infantes, seu Reges ore loquantur,
Hæc sine respectu iudicat æqua Deus.

QVi tamen in mundo mundana negocia tractat,
Is fato Leporum cautior esse potest.
Vt benè cum Leporum uim nouerit atq; Leonum,
Cuncta suo prudens dicat agatq; loco.
At quibus æqua data est æquali sorte potestas,
Et par officij conuenientis honor:
Illi tuta gerunt, quæcunq; loquuntur aguntq;,
His pius ex æquo singula censet amor.

PHILIPPVS MELANTH.

Cum ueluti Lepores dare iura Leonibus audent
Hi, sacra qui populum uerba fidemq; docent,
Conanturq; truces sine ui frenare Tyrannos,
Contempti pœnas pro pietate ferunt.

Verba Aristotelis lib. 3. πολιτικῶν.

ὅθεν δηλόν, ὅτι οὐχὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς τοὺς ἴσους καὶ τοὺς φύσει, καὶ τοὺς δυνάμει. κατὰ δὲ τῶν μὴ τοιούτων οὐκ ἐστὶ νόμος.

νόμος. Αὐτοὶ γὰρ εἰσὶ νόμος. Καὶ γὰρ γελοῖος ἂν εἴη, νομοθετεῖν τὶς πειρώμενος κατ' αὐτῶν. Λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως, ἅπερ Ἀντιοθένης ἔφη τοὺς λέοντας, δημηγορούντων τῶν δασιπόδων, καὶ τὸ ἴσον ἀξιούντων πάντας ἔχειν &c.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

Ἐπάμεροι, τί δὲ τις, τί δὲ οὔτις, σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι, exclamat ſapiens Poëta Pindarus, cum admiratione intuens hanc multiplicem miſeriam generis humani, onerati tot calamitatum generibus, & utentis adeò fugaci, & incerta uiuendi lege, ut ueriſsimè umbræ ſomnium dici poſsit homo, cui tàm uaria accidere poſſunt, quæ ipſum lætum ac florentem ſubitò euertant. Ideò & Dauid conqueritur: Homo diebus ſuis fœno ſimilis eſt, defloreſcit ſicut flos agri. Vbi primum uentus paulò aſperior afflauerit ipſum, concidit, & ignorat amplius locum ſuum. Talia exempla fragilitatis noſtræ multa nobis proponuntur ſermè quotidie, ut diſcamus circumſpectius & modeſtius uiuere, & aſsiduè petamus à Deo, ut ipſe nos regat & cuſtodiat, qui eſt uita noſtra, & longitudo dierum noſtrorum. Heri paulò ante

cœnæ

cœnæ tempus honestus ac modestus iuuenis Petrus ab Henichen, natus ex nobili familia in oppido Saltza propè Magdeburgum, qui bienniũ usus est domestica cõsuetudine uiri Nobilitate generis, eruditione ac uirtute ornatissimi D. Ioachimi à Beust, Iuris utriusq; Doctoris, & collegæ nostri, equo insidens flumen Albim ingressus, cum in occultam uoraginem equus prioribus pedibus incidisset, ipse de equo excussus, & uestis grauitate impeditus, aquis suffocatus est, cum aliquoties supernatans, filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum clara uociferatione inuocasset, & abiecta spe emergendi, eidem suam animam, ut conditori & redemptori unico, commendasset, id quod ab aliquot propè ripam stantibus mulieribus est exauditum. Domi etiam solitus est singulis diebus, mane & uesperi preces suas, & partes Catechesis clarè proferre, & habet ab omnibus, quibus familiariter notus fuit, bonum testimonium modestiæ, uerecundiæ & pietatis. Et absente Domino Doctore Bustio aliquoties dixit, se reuerso hero inuisurum patrem grandæuum, & fratrem doctum uirum, qui amplius decennio hîc in studio pietatis, artium & Iuris egregiam operam nauauit. Sed hoc tristi & subito casu translatus est ad cœlestem patrem, in scholam multò meliorem, ubi audit coram, & intuetur filium Dei, quem in hac

uita

uita ex uerbo Euangelij agnouit, & uera fide coluit. Eius corpus usitata funerum ceremonia terræ mandabitur hodie hora quarta. Petimus igitur, ut Scholastici ad nouas ædes Domini Georgij Scribæ huius ciuitatis in platea Consulum conueniant, & sua præsentia testentur, se & Doctoris Ioachimi Bustij, & senis parentis nobilis ac honestißimi uiri Petri ab Henichen, & fratris Iohannis ab Henichen, dolore ac luctu adfici, quem ex hoc improuiso obitu huius adolescentis haud dubie acerbum percipient, quem ut Deus uera consolatione leniat, ardentibus uotis precamur. Deinde etiam, quod sæpe facimus, iterum hortamur Scholasticos, ut hoc infidum & uorticosum flumen Albis fugiant, nec se ultrò in extremum uitæ discrimen conijciant, cum experientia didicerimus, Diabolum solere insidias struere uitæ natantium in hoc flumine. Multa alioqui nobis tristia & insperata accidere possunt singulis horis. Non opus est, ut nobis pericula alia sine necessitate ultrò accersamus. Ideò simus cautiores, & in timore Dei mandatos labores urgeamus, & oremus Deum, ut ipse sit custos uitæ nostræ, & arceat hostes piorum Diabolos, qui, ut Petrus inquit, circumeunt more Leonum rugientium, quærentes quem deuorent. Vltimo Iunij, 1556.

In lectio-

IN LECTIONEM LOCORVM COMMVNIVM, ET Pædiæ Cyri.

QVem sacra delectat mysteria discere uerbi,
Quod nobis cœli Christus ab arce tulit:
Curet id inprimis, ut certa singula norma
Discat, & in solidum dogmata corpus agat.
Aurea sed methodus magni contexta Philippi
Ingenio, gracili continet ista typo.
Inq; locos redigit summas discentibus aptos,
Ceu graue pictori linea monstrat opus.
Non liquor Hyblæus sic delectare palatum,
Vt liber hic animos erudijsse potest.
Dulcior Ambrosia tibi lingua Philippe docenti,
Eloquijq; tibi stillat ab ore fauus.
Sicut apes stipant generoso nectare cellas,
Sic stipas libris optima quæq; tuis.
Adde quod omnigenas ueris è fontibus artes,
Quotidie summa dexteritate doces.
Scripsit & egregiũ Xenophon opus, inclytus autor,
Alueolis condens Attica mella suis.
Digna legi, cunctis apis hæc monumenta reliquit,
In quibus & Cyri condidit acta ducis.
Vt puer ingenij dederit præsagia summi,
Præbuerit qualem se quoq; Marte uirum.
Hos ego scriptores uobis studiosa iuuentus,

Qua decet interpres sedulitate legam.
Vos modò, qui cupitis studijs adiungere sacris
Historias Graio quas docet ille sono:
Significate mihi, nostrumq; accedite limen,
Contiguum domui limen Ebere tuæ.
Sum promptus uotis opera quacunq; licebit,
Nec studij cuiquam pars uacat ulla mei.

Die uisitationis Mariæ, Anno 1556.

Martinus Sidemanus.

DECANVS COLLEGII PHILOSOPHICI IN ACAdemia Vuitebergensi, Bartolemæus Lasan Cygneus.

OStendit terris & in aëre multa sereno,
Irrita nequaquàm signa futura, Deus.
Signaq; naturæ, quæ non imitantia leges,
Portendunt subitum non procul esse malũ.
Vidimus hoc anno rapidum flagrare Cometen,
Sulcantem dubias multa per astra uias.
Quodq; fuit mirum, uicino Sole Cometæ,
Cum soleant primas arripuisse faces:
Non prius accensos hic cepit spargere crines,
Astrorum quàm Dux è regione stetit.
Æquabat motu phœbus noctemq; diemq;,
Vdaq; purpurei tempora ueris erant.

Hali-

Halitus è molli sublatus ad æthera terra,
Cum rutilæ speciem cepit habere comæ,
Primùm, qua cœli προτρυγάτης parte refulget,
Semina flammarum conspicienda dedit.
Altius Arcturi mox ad fastigia pergit,
Sub rapido nullas dum facit axe moras.
Deniq; sicca super Cynosuræ sidera uectus,
Occupat Arctoæ signa suprema plagæ.
Inde gradum retro facit, & quæ noster Horizon
Astra capit, cursu proximiore legit.
Ac simul Auroram petit Eoumq; cubile,
Phœbus anhelantes unde reducit equos.
Hìc subit Iasiden, & quæ te trans uada ponti
Aërium Perseu carpere fecit iter.
Candida cornigeri Phœbus iam limina Tauri,
Nec modo Phryxeæ uellus habebat ouis.
Protinus illius uestigia trita Cometes
Arripit, & Soli sidera iuncta tenet.
Hoc iter errantis multi uidêre Cometæ,
Qui fera Teutonicis damna minatur agris.
Sunt anni decies octo, quo tempore uixit
Dux qui Burgundas Carolus auxit opes:
Tunc in suprema similis regione Cometes
Aëris, horrifico miscuit igne comam.
Is motu simili sese per inane uolutans,
Permensus cœli climata multa fuit.
Astrææ primum tenuit confinia Libræ,

Arctoi petijt culmina deinde poli.
Sed remeans illinc, medium qua circulus orbem
Diuidit, astrigeram lumine texit ouem.
Nulla ætas uidit flagrantem impune Cometen,
Non leue uenturum nunciat ille malum.
Tunc quoq; crebra tulit summis incommoda regnis,
Ciuiles motus, publica damna tulit.
Quippe secuturas strages tristesq; ruinas,
Atq; tuæ retulit Carole signa necis.
Proxima uix ea post incendia uenerat æstas,
Carolus Heluetico cesus ab hoste cadit.
Tu quoq; Tisiphone mundi, tu dirus alastor,
Pestis & immensi fax Mahomete mali,
Paulò post fugiens cecidisti Hydrunte relicta,
Tandem blasphemos opprimit ira Dei.
Nũc quoq; blasphemos tangent Turcosq; Papamq;
Adproperans Nemesis iudiciumq; Dei.
Et segetes passim siccis morientur in herbis,
Et fient multis arida membra fame.
Sed quæramus opem diuinitus, atq; precemur
Æterno gnatum de genitore λόγον.
Filius æterni λόγου effigiesq; parentis,
Assiduus custos agminis ipse sui,
Defendet sanctos inter mala plurima mundi,
Qui mitem toto corde precantur opem.
Cura sit interea uitam coluisse modestam
Omnibus, & uerbi discere iura sacri.

Dent

Dent etiam solito nobis sua nomina more,
Censuram studij qui subijsse uolunt.
Non labor his deerit noster, nec amica uoluntas,
Semper & ingenijs officiosa bonis.

1556.

IN SECVNDVM LIBRVM PLINII.

ABsoluta prima parte secundi libelli Plinij, in qua utcunq; explicata est doctrina de motibus Planetarũ, accedemus iam ad alteram partem, quæ commemorat ea corpora, & species, quæ in aêre efficiuntur ui & lumine stellarum, quæ pars μετεωρολογία nuncupata, à ueteribus studiose inquisita fuit. Iudicarunt .n. homines eruditi materiam dignißimam esse, in qua uires ingeniorum suorum experirentur, scrutando causas illorũ operum naturæ, quæ partim produci uidentur ideò, ut sint signa futurorum euentuum, qualia sunt parelia, irides, cometæ: partũ, ut sint quasi instrumenta, quibus Deus maliciam hominem ingrauescentẽ puniat, ut sunt grandines, procellæ, fulmina, terræmotus: partim etiam, ut terram suauiter rigent, aut nimis humectatam exiccent, ut sunt pluuiæ, niues, ros, uentorum flatus. Vbi iucundißimum est uidere mirandum consensum cœli & aêris proxime nos circumdantis, qui facilime sentit planetarum inter se con-

gressus, aut aduersationes, & eorundem, atq; etiam fixarum stellarum cum sole exortus & occasus. quidem, quod admiratione dignissimum est, quanto stellæ minores uidentur, eoq; haud dubie etiam altiores & à terra remotiores sunt: tantò maiorem uim habent afficiendi & turbandi hunc proximum aërem. Nam ut de Pleiadibus, Hyadibus, Hædis & aliis quibusdam minutissimis stellis, quarum tamen efficacia in ciendis tempestatibus manifesta est, iam nihil dicam, eas consideremus stellulas, quæ in pectore Cancri positæ, adeò sunt obscuræ, ut non nisi serenissimis noctibus cernantur, quæ ab Astronomis Φάτνη præsepe, & ὄνοι aselli nominantur. Ad hanc tamen quoties Sol, Luna, Mars accesserunt, raro fiet, quin aër turbetur imbribus, nisi uniuersales aliquæ causæ pluuiarum materiam absumentes, obstiterint, id quod experiri licebit circa medium huius mensis Iulij, quandò cum Sole orientur manè & uesperi hæ stellulæ, circa Margaritæ diem, & rursus post assumptionis Mariæ, circa uigesimum mensis Augusti, quo tempore Mars ad easdem stellas accedet. Deinde omnibus ætatibus Cometarum apparitio homines doctos torsit, & impulit, ut causas eorum & naturam eò diligentius scrutarentur, quod experientia compererunt, nunquàm Cometarum exortum non consecutas esse magnas calamitates

lamitates publicas, ut pestilentiam, sterilitatem agrorum, mortes Regum, Imperiorum ac religionum mutationes, sicut & Poëta inquit:

Et nunquàm in terris spectatum impune Cometen.

Harum rerum qualiscunq; cognitio cum dignissima sit liberalibus ingenijs, appeti & hauriri auidè debet. Eam igitur partem Plinij, quæ Meteora recenset, Deo iuuante, auspicabor die Iouis proximo, ubi primo loco dicendum erit de Cometis, de quibus eò diligentius agam, quod hic annus eiusmodi crinitam stellam habuit, & addam aliorum quoq; temporum similia exempla, adiunctis euentibus, qui Cometarum inflammationem secuti sunt. Quorum consideratio auditores de multis rebus utiliter monere poterit. Conueniant igitur Scholastici proximo die Iouis hora secunda in auditorio noui Collegij. Die 5. Iulij Anno 1556.

Paulus Eberus.

RECTOR ACADEMIAE VVITEBERGENSIS.

HIs annis ſcitis paßim oppida in uicinis regionibus mediocria incendijs perijſſe, Goltbergam, Hirsbergam, & alia. Nuper & Cracouiæ pars urbis Caſimiria, quæ habuit ſplendida ædificia, conflagrauit. Eodem ferè tempore terræ motu magna pars Bizantij diſiecta eſt, & multi homines ruinis oppreßi ſunt. Recens in hac uicinia & oppidum Spremberg incendio perijt. Quod autem nobis hactenus pepercit Deus, agnoſcamus ipſius hoc beneficium eſſe, quia niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat, qui cuſtodit eam. Vult autem Deus nos modeſtos eſſe, et non accerſere pericula, ſicut ſcriptum eſt: Qui periculum amat, peribit in eo. Vult Deus nos facere officia uocationis, & ſimul ab ipſo petere protectionem, ac protegit eos magis, qui miſericordia adficiuntur in calamitate piorum, qui eiuſdem Eccleſiæ membra ſunt. Quare uos adhortamur, ut pauperibus Euangelij miniſtris & ciuibus Sprembergenſibus, quorum perierunt niduli & ſupellex, opem feratis. Exerceamus fidem & ſpem auxilij diuini his officijs, nec dubitemus, Deum uicißim benefacere ijs, qui erga pios beneficentiam exercent, ſicut ſcriptum eſt: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum

Dominus.

Dominus. Ostendamus uicinis coniunctis Ecclesiæ societate, nos adfici dolore propter ipsorum calamitatem, & quantũ possumus, simus erga eos officiosi.

Simus & in Christo nos una Ecclesia semper,
Vna fides iungat pectora & unus amor.
Vult Deus esse unum sibi nos, iunctosq; tuetur,
Distractis rabies mutua utrinq; nocet.

Te autem fili Dei domine Iesu Christe oramus, ut nos gubernes & protegas. Datæ die 12. Iulij, quo die ante annos 1654. Iulius Cæsar natus est, qui postea formam Reipublicæ mutauit, & monarchiam constituit.

ARITHMETICAE STVDIOSIS.

TOtus in hoc mundo rerum pulcherrimus ordo,
Signa Dei nobis conspicienda dedit.
Siue quis aspiciat spaciosa uolumina cœli,
Siue etiam inferior quicquid hic orbis habet:
Numine cœlesti fateatur cuncta moueri,
Quiq; genus nostrum condidit, esse Deum.
Ille suæ nobis impreßit semina mentis,
Quæ uelut artificis proxima signa forent.
Talia sunt numeri, quibus uno in numine trinum,
Nec plures alios nouimus esse Deos.
Hos igitur rectè sapiens Plato credidit alas,

Mens quibus æthereas poßit adire domos.
Hinc petitur quicquid docuit ſapientia priſca,
Artibus hinc reliquis fons & origo fuit.
Hac ſine noticia, quid enim niſi forte ſequetur,
Horrida Barbaries Cimmeriumq; chaos?
Hac ſine, ceu nequeunt animalia cætera bruta,
Naturæ ſeriem cernere nemo poteſt.
Plura quidem nobis hac percipiuntur ab arte
Commoda, nunc uerſu non referenda breui.
Gnate Dei noſtros te fortunante labores,
Vt iuuenum ſtudijs conſuluiſſe queam,
Huius ego tradam præcepta fideliter artis,
Qui uolet, auditor dexter adeſſe poteſt.

Nicolaus Scheller
Coburgenſis.

IN SPHAERAM.

HOC cœlum, cœloq; uago labentia motu,
Aſtra Deus uerbo cum fabricaſſet, ait:
Signa futurarum minime fallentia rerum,
Sydera ſint alto conſpicienda polo.
Temporis inde ſuo faciant diſcrimina curſu,
Ad quem rite dies menſis & annus eant.
Deniq; uiuifica perfundant omnia luce,
Luce tenebrarum diſcutiente chaos.

His

His breuiter nitidi fines complexus olympi,
Astrorum docuit commoda multa Deus.
Hoc quantum est? hominem prædicere posse futura,
Stellarum uarium qui bene nouit iter.
Plurima nymborum, clari quoq; plurima cœli,
Aurea si spectes sydera signa dabunt.
Pleiadibus pulchri Sol iunctus tempore Veris,
Vt ruat à cœlo plurimus imber, agit.
Igneus urentes at Sirius excitat æstus,
Cum rapidi phœbus terga Leonis habet.
Arcturus quando solari scandit ab ortu,
Ætheræ rursus præcipitantur aquæ.
Hic est conueniens rebus nascentibus ordo,
Quem sanxit summi prouida cura Dei.
Omnia quis memoret? sortem quoq; monstrat olym-
Natorum, & uitæ fata futura docet. (pus
Sæpe quis hinc monitus casus uitauit acerbos,
In quos, qui spernit sydera, sponte ruit.
Hoc sed prætereo. Nunc candide respice lector,
Commoda quæ uitæ temporis ordo ferat.
Annorum ratio mundi ni certa fuisset,
Nil nisi barbaries tristis ubiq; foret.
Nemo uetustatis certo monumenta teneret,
Factaq; nostrorum nemo teneret auum.
Historijs lucem tempusq; locusq; ministrat,
Tempore si careant hæ quoq; luce carent.
Hoc quoq;, nec pigeat, reputa studiosa iuuentus,

Nos cœli propter lamina luce frui.
Luce quid amplus habet radianti gratius orbis?
Quid tenebris homini tristius esse potest?
Ipse Deus lux est, tenebræ sunt mortis imago,
Sensu, cui res est lux odiosa, caret.
Ergo tibi splendens cum talia præstet Olympus,
Astráq; cum cœli commoda tanta ferant:
Astrorum uarios discas inquirere motus,
Qui cupis ingenio conciliare decus.
Et quia lecturus causis adductus honestis,
Sphærica sincera sum rudimenta fide:
De tantis poteris me cras audire docentem,
Ad cœli facilem qui petis astra uiam.

Michael Stibarus
Suabacensis.

PRAELECTVRVS OVIDIIMETAMORPHOses & Officia Ciceronis.

TE uires animo, te suppeditante uigorem,
Mandati aggrediar Christe laboris onus.
Christe iuua iusso meditantem munere fungi,
Parua laboriferæ dirige uela ratis.
Dirige conatus, accende cor, ora resolue,
Suffice consilium, robur, & auxilium.
Tunc ero uas gratum Deo, & organon utile multis,

Tunc

M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

[illegible] Jesus [illegible]
[illegible] 2 vio
[illegible] quia aqua [illegible]
[illegible] morte [illegible]
[illegible] fit per [illegible]
[illegible] aqua [illegible]
[illegible] 1 Reg. 18 [illegible]
[illegible] 6 aqua [illegible]

[illegible] dissoluta et [illegible]
[illegible] mortis [illegible]
[illegible]

[illegible] Christi Filii Dei purgat nos sanguis
[illegible] omni [illegible] 1 Joh 1:7: